

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (SİNOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

ESKİ ÇİN'DE KADIN: LIENÜZHUAN (列女传) ÖRNEĞİ

Doktora Tezi

Didem YILMAZ

Ankara-2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (SİNOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

ESKİ ÇİN'DE KADIN: LIENÜZHUAN (列女传) ÖRNEĞİ

Doktora Tezi

Didem YILMAZ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İnci İNCE ERDOĞDU

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (SİNOLOJİ)
ANABİLİM DALI

Didem YILMAZ

ESKİ ÇİN'DE KADIN: LIENÜZHUAN (列女传) ÖRNEĞİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İnci İNCE ERDOĞDU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (06 / 08 / 2019)

Didem YILMAZ

ÖNSÖZ

Antik dönem Çin kadını erkekler tarafından kendisini biçilen rol ve etik kuralları çerçevesinde yaşamış ve kurallara uymayanlar “kötü” uyanlar ise “iyi” birer kadın olarak görülmüştür. Liu Xiang’ın derlediği *Lienüzhuan* eseri, bu bakış açısından yola çıkarak yazılmış önemli bir örnektir. *Lienüzhuan*, Çin tarihinde kadınları konu edinen ve içeriğinde kadınlığa dair unsurları barındıran, günümüze kadar ulaşmış en eski kitap olma özelliğine sahiptir. Bu eser, Çin’in Xia Hanedanlığından Han Hanedanlığına kadar olan süre boyunca farklı konumlara ve erdemlere sahip kadınların biyografilerini içeren, Batı Han Hanedanlığı sonunda yazılmış bir eserdir. Bu nedenle tezin konusunu *Lienüzhuan*’dan hareketle antik Çin’de kadınlara olan bakış açısı oluşturmaktadır. Bir doktora çalışmasında söz konusu eserin seçilmesindeki en önemli nedenlerden bir tanesi de eserin, kadınların Çin toplumunda oynadığı tarihi rolü ortaya koyma potansiyeli taşımasıdır.

Öncelikle bana bilimsel olarak çok büyük katkısı bulunan tez konusunu belirlememde beni cesaretlendiren, yönlendirmeleri ile her zaman doğru yolu gösteren, o dönemki tez danışmanın Prof. Dr. Bülent Okay’a çok teşekkür ederim. Emekli olması sebebi ile çalışmamızı birlikte sonlandıramadık; ancak Prof. Dr. Bülent Okay’ın desteğini her zaman yanımda hissettim. Çalışmamın kalan kısmında tüm sorularımı sabırla yanıtlayan, bilgi ve yönlendirmelerini benden esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. İnci İnce Erdoğan’a çok teşekkür ederim. Rutin bir toplantıdan çok, benim için bir ders niteliği taşıyan tez izleme komitesi toplantılarında aklımdaki sorulara açıklık getirip, tezi bitirmem için bana destek veren hocalarıma da teşekkür etmek isterim.

Tezi yazma aşamasında görev yaptığıım bölümde olamadığıım zamanlarda tüm sorumluluğumu benim adıma üstlenen ve bir Sinolog gözüyle tez okumalarımı birlikte yaptığıım Dr. Öğr. ye. Feyza Grez'e teşekkür ederim.

Didem YILMAZ

Ankara, Haziran 2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
GİRİŞ	1
Tezin Konusu ve Kapsamı	3
Tezin Sorunsalı	5
Tezin Amaçları ve Önemi	9
Literatür Değerlendirmesi	12
Tezin Yöntemi	14
1. BÖLÜM ESER TANITIMI	19
1.1. Eserin İçeriği	19
1.2. Eserin Yazarı	25
1.3. Yazarın Diğer Eserleri	27
1.3.1. <i>Shuoyuan</i> 说苑	27
1.3.2. <i>Xinxü</i> 新序	28
1.3.3. <i>Bielü</i> 别录	29
1.4. Yazarın Yaşadığı Dönemdeki Tarihi Yapı ve Eserin Yazılış Amacı	29
1.5. Eserin Derlenme Çeşitliliği	37
1.6. Yazarın Kullandığı Klasik Eserlerin Tanıtımı	39
1.6.1. <i>Shiji</i> 史记	39
1.6.2. <i>Zuozhuan</i> 左传	40
1.6.3. <i>Shijing</i> 诗经	41
1.6.4. <i>Guoyu</i> 国语	42
1.6.5. <i>Hanshiwaizhuan</i> 韩诗外传	43

1.6.6.	<i>Lüshichunqiu</i> 吕氏春秋	44
1.6.7.	<i>Huainanzi</i> 淮南子	45
1.6.8.	<i>Zhanguocele</i> 战国策	45
1.6.9.	<i>Zhushujinian</i> 竹书纪年	46
1.6.10.	<i>Shujing</i> 书经	47
1.6.11.	<i>Liji</i> 礼记	48
1.6.12.	<i>Shanhaijing</i> 山海经	48
1.6.13.	<i>Lisao</i> 离骚	49
1.6.14.	<i>Yanzichunqiu</i> 晏子春秋	50
1.6.15.	<i>Guanzi</i> 管子	51
1.6.16.	<i>Shizi</i> 尸子	52
1.6.17.	<i>Mengzi</i> 孟子	53
1.6.18.	<i>Zhanguozonghengjia</i> 战国纵横家	54
1.6.19.	<i>Luoshu</i> 洛书	54
1.6.20.	<i>Yuejueshu</i> 越绝书	55
1.7.	Eserin Bölümleri	56
1.7.1.	Mu Yi 母仪	56
1.7.2.	Xian Ming 贤明	61
1.7.3.	Ren Zhi 仁智	63
1.7.4.	Zhen Shun 贞顺	70
1.7.5.	Jie Yi 节义	74
1.7.6.	Bian Tong 辩通	82
1.7.7.	Nie Bi 孽嬖	89
2.	BÖLÜM HANEDANLIKLAR VE KADINLAR	94

2.1.	Wu Di Dönemi ve Efsanevi Kadınlar	94
2.1.1.	You Yu Er Fei 有虞二妃	99
2.1.2.	Qi Mu Jiang Yuan, 弃母姜嫄	105
2.1.3.	Xie Mu Jian Di 契母简狄	108
2.2.	Xia Hanedanlığı ve Kadınları	110
2.2.1.	Qi Mu Tushan 启母涂山	113
2.2.2.	Xia Jie Mo Xi 夏桀末喜	116
2.3.	Shang Hanedanlığı ve Kadınları	118
2.3.1.	Tang Fei You Shen 汤妃有娵	121
2.3.2.	Yin Zhou Da Ji 殷纣妲己	122
2.4.	Batı Zhou Hanedanlığı ve Kadınları	125
2.4.1.	Zhoushi Sanmu 周室三母	128
2.4.2.	Zhou Xuan Jiang Hou 周宣姜后	131
2.4.3.	Mi Kang Gong Mu 密康公母	132
2.4.4.	Lu Xiao Yi Bao 鲁孝义保	132
2.4.5.	Zhou You Bao Si 周幽褒姒	134
2.5.	İlkbahar- Sonbahar Dönemi ve Kadınları	137
2.5.1.	Lü Ji Jing Jiang 鲁季敬姜	142
2.5.2.	Qi Huan Wei Ji 齐桓卫姬	145
2.5.3.	Cao Xi Shi Qi 曹僖氏妻	147
2.5.4.	Qi Qi Liang Qi 齐杞梁妻	149
2.5.5.	Jin Yu Huai Ying 晋圉怀嬴	152
2.5.6.	Qi Guan Qie Jing 齐管妾婧	153
2.5.7.	Wei Xuan Gong Jiang 卫宣公姜	155

2.6.	Savaşan Beylikler Dönemi ve Kadınları.....	156
2.6.1.	Zou Meng Ke Mu 邹孟轲母.....	159
2.6.2.	Chu Yu Ling Qi 楚於陵妻.....	162
2.6.3.	Zhao Jiang Kuo Mu 赵将括母.....	163
2.6.4.	Wei Zong Er Shun 卫宗二顺.....	164
2.6.5.	Wei Jie Ru Mu 魏节乳母	165
2.6.6.	Qi Zhong Li Chun 齐钟离春	167
2.6.7.	Chu Kao Li Hou 楚考李后	170
2.7.	Qin Hanedanlığı.....	172
2.8.	Batı Han Hanedanlığı ve Kadınları.....	175
2.8.1.	Chen Gua Xiao Fu 陈寡孝妇.....	179
2.8.2.	Jing Shi Jie Nu 京师节女	180
2.8.3.	Qi Tai Cang Nu 齐太仓女	180
3.	BÖLÜM <i>LIE NU ZHUAN</i> 'DE KONFÜÇYÜS'ÜN TERİMLERİ	182
3.1.	Konfüçyüs'ün Yaşamı	182
3.2.	Ru Düşünce Ekolü 儒家	184
3.3.	Konfüçyüs'ün Terimleri ve Anlamları.....	189
3.3.1.	Jun Zi 君子.....	189
3.3.2.	De 德.....	191
3.3.3.	Ren 仁	192
3.3.4.	Xiao 孝	193
3.3.5.	Li 礼	195
3.3.6.	Yi 义.....	196
3.3.7.	Zhi 知	197

3.3.8. Zhong 忠	198
3.3.9. Yong 勇.....	199
SONUÇ	201
ÖZET	215
ABSTRACT.....	217
KAYNAKÇA.....	219
EKLER.....	228

GİRİŞ

Toplumsal hayatın iki ana aktöründen biri olan kadınlar, insanlık tarihinin inşasında erkeklerle birlikte her daim etkin bir rol üstlenmişlerdir. Ancak yazılı tarihe bakıldığında kadınların sesini duymak neredeyse mümkün değildir. Bu sese kulak verme imkânını tanıyan en önemli eserlerden bir tanesi Liu Xiang'ın *Lienüzhuan* 列女传'ıdır. Çin tarihinde sadece kadınları konu edinen ilk metin olma niteliği taşıyan söz konusu eserin betimsel analizi bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

Çin tarihinde kadınlar antik dönemlerden itibaren tarihi metinlerde başrollerde yer almıştır. Öyle ki, yaratılış efsanesinin başrolünde yer alan tanrıça Nü Wa 女娲 sarı toprağı kullanarak elleriyle insanları yaratmış, tanrıça Xi Wang Mu 西王母 sonsuz hayatın sembolü Anka kuşu ve ölümsüzlük şeftalisinin koruyucusu olmuştur. Her ne kadar daha sonra ikinci plana itilmiş olsa dahi insanların ilahlaştırmış olduğu ilk kadınlardır. Efsanelerde, ilk imparator olarak geçen Huang Di'nin 黄帝 karısı Lei Zu 嫫祖 ipeğı yapmayı Çin halkına öğreten ilk kişi olarak geçer. İlk yazılı buluntuların¹ keşfi ile öğrenilen Shang hükümdarı Wu'nun 武 karısı Fu Hao 妇好 Çin tarihinin ilk kadın generali olma özelliğine sahiptir ve bir grup askeri yöneterek Guifang'a saldırılar

¹ Fal Yazıtları (Jia Gu Wen (甲骨文)) Shang Hanedanlığı dönemindeki yöneticiler herhangi bir faaliyet yapmadan önce kehanete başvuruyorlardı. O günden günümüze kalan kaplumbağı kabukları ve hayvan kemikleri işte bu kehanet faaliyetleri sırasında kullanılan eşyalardır. Kehanetin sonucu hayvan kemiklerine yazılıyordu. Bunlardan, doğru tahminler içerenleri arşivlerde sakladılar. Fal Yazıtları Çin'in en eski yazılı belgeleri olarak kabul edilir. (Liu Z. , 2007, s.132)

yapmıştır (Wang R. R., 2003, s. 3). İmparatoriçe Lü 吕后妃, eşinin hastalanmasının ardından ölümü nedeniyle on beş yıl *defacto* olarak hanedanlığı yönetmiş ilk kadındır. Ban Zhao 班昭², kızlarına yazdığı *Nü Jie* 女戒 eseri ile Çin tarihinin ilk kadın tarihçisi ve yazarı olur. Dünyada kadınlar tarafından kullanılan ilk ve tek yazı olarak geçen Nü Zi 女字, eskiden Çin'de kadınların birbirleri ile haberleşebilmek için buldukları bir yöntemdir (Erdoğdu, 2011, s. 141). Bu örnekler kadının antik dönem Çin tarihinde önemli bir statü ve role sahip olduğunu göstermektedir.

Ancak buna rağmen yine dünya tarihinde olduğu gibi Çin tarihinin de büyük bir kısmında kadınlar statü olarak ikincil bir konuma sahip olmuşlar ve büyük acılara da göğüs germek zorunda kalmışlardır. Buna verilecek en iyi örnek, 1975 yılında Huang Sheng adlı kadının mezarından çıkarılan minik ayakkabılardır. Ölü bedene bakıldığında kadının ayaklarının bağlı olduğu fark edilmiştir. Güney Song Hanedanlığı (1127-1279) zamanına ait bu mezar, ayak bağlama geleneğinin en eski bulgusudur. (Ko, 2001, s. 21) 5-6 yaşlarındaki kız çocuklarının acı ve ıstırabı olarak bilinen bu gelenek ataerkil zevklerin sonucu oluşan dönemin güzellik anlayışıdır (Ko, 2001, s. 58). 1912 yılında yasaklandığı tarihe kadar kadınlar, böylesi bir acıya maruz kalmışlardır (Ko, 2001, s. 147).

² Çin tarihinin ilk kadın tarihçisidir. Erken yaşta kocasının ölümünden sonra tekrar evlenmemiş ve kendini eğitime adanmıştır. Hanedan ailesine olan yakınlığı ile arşivlere rahatlıkla erişebilmiş ve bilgisiyle imparatorluğun taktirini toplamıştır. Han Tarihi eserinin tamamlanmasına yardım etmesinin yanı sıra bilinen en önemli eseri *Nü Jie*'dir (Kadınlara Nasihat). Ayrıntılı bilgi için bkz: (Fidan, 2013)

Tarihsel süreç boyunca gerek Çin gerekse diğer toplumlarda yukarıda sadece bir örneği verilen kadının ikincil statüsünü gösteren farklı uygulamalara rastlamak mümkündür. Bu nedenle toplumsal bir aktör olarak kadın tarihin inşasında bir özne olarak var olmuş bile olsa onun bu rolünü yazılı tarihte bulmak hiç de kolay değildir. Dolayısıyla çalışma, kadının toplum içindeki ikincil statüsü nedeniyle var olan tarih yazımındaki suskunluğunu gidermeyi de hedeflemektedir.

Tezin Konusu ve Kapsamı

Bu tez çalışmasının konusu Çin tarihinde kadınlar üzerine yazılan ilk eser olan Liu Xiang'ın *Lienüzhuan* 列女传'ının betimsel analizinden hareketle antik Çin'de kadına bakış açısıdır. Analizin üç temel bileşeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki eserin bizzat kendisidir. Bu eser dönemin kadınlık rollerini iyiden kötüye doğru genişleyen bir yelpazede ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Analizin ikinci bileşeni eserde yer alan kadınların tarihi tasnifi ve yazarın kullandığı yirmi Çin klasiğinin esere yansımalarıdır. Zira bu eseri besleyen ana kaynaklar söz konusu Çin klasikleridir. Çalışmanın üçüncü bileşenini ise Konfüçyüsçülüğün *Lienüzhuan* eserindeki yeridir. Çünkü geleneksel Çin kültürünün temelini oluşturan Konfüçyüs felsefesinin değer ve kavramlarına eserin her bölümde sıklıkla rastlamak mümkündür.

Çalışmanın Birinci Bölümünde, öncelikle *Lienüzhuan*'ın içeriği ele alınmış, ardından yazar Liu Xiang'ın eseri yazmasına sebep olabileceği düşünülen başından geçen tarihsel olaylar aktarılmıştır. Yazarın bakış açısını görebilmek için diğer eserlerinin tanıtımı yapılmış, sonrasında yazarın yaşadığı dönemdeki tarihi yapı aktarılarak, bu

bağlamda eserin yazılış amacı tartışılmıştır. Eserin farklı araştırmacılar tarafından tasnif edilmiş biçimleri, derleme çeşitliğini görmek için incelenmiştir. Yazarın biyografileri derlerken kullandığı klasik eserler tanıtılmış, kaç kez alıntılama yapıldığı bilgisi verilmiştir. Son kısımda ise *Lienüzhuan*'da yer alan bölümlerin isimlerinin anlamı açıklanmış, kadınların rol ve statü bilgisi verilmiş ve son olarak bölümlerde geçen biyografiler özetlenmiştir.

İkinci Bölümde ise kadınların tasniflenmiş oldukları tarihlere göre ilişkilendikleri Üç Kral Beş İmparatorluk dönemi, Xia Hanedanlığı, Shang Hanedanlığı, Batı Zhou Hanedanlığı, İlkbahar – Sonbahar dönemi, Savaşan Beylikler dönemi ve Batı Han Hanedanlığı olmak üzere toplam 7 dönem ve bu dönemlerde geçen biyografilerin özetleri aktarılmıştır. Bunun ardından seçilmiş 29 biyografinin klasiklerden alıntılanma şekilleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Konfüçyüs'ün hayatı, derlediği eserler, onun felsefesine bağlı olarak gelişen Konfüçyüsçülük, eserin yazıldığı döneme kadar yaşanan değişiminde, felsefeciler Meng Zi, Xun Zi, Dong Zhongshu'nun etkileri aktarılmaktadır. Geleneksel Çin kültürünün temelini oluşturan Konfüçyüs felsefesinin değer ve kavramlarından Jun Zi 君子 (ideal insan), De 德 (ahlaklı olmak), Ren 仁 (hoşgörülü olmak), Xiao 孝 (örnek evlat olmak), Li 礼 (geleneklere uymak), Yi 义 (dürüst olmak), Zhi 知 (bilgili olmak), Zhong 忠 (sadık olmak) açıklanmıştır. Ardından her bir terimin *Lienüzhuan* eserinin tamamında kaç kez geçtiği nicel metin analizi yöntemi kullanılarak tespit edilmiştir.

Sonuç bölümü ise eserde yer alan biyografilerin analizlerinden elde edilen verilerin yorumlanmasına ayrılmıştır. Kadının sahip olduğu farklı statüler, bu statülerden beklenen davranışlar, iyi ve kötü kadının nitelikleri, kadının erkeğe karşı olan sorumlulukları çerçevesinde eserin yazıldığı dönemde kadına yönelik bakış açısının temel nitelikleri çok boyutlu bir biçimde tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Tezin Sorunsalı

Çin tarihinde Xia Hanedanlığından Han Hanedanlığına kadar süren dönemi yansıması bakımından önemli bir yeri olan *Lienüzhuan*'da bulunan kadın biyografilerinden yola çıkarak, Liu Xiang'ın yansıttığı kadın figürünün özellikleri ve biyografilerde geçen Konfüçyüsçü terimler incelendiğinde kadınlara dair ortaya çıkan bakış açısının ne olduğu, bu tezin temel sorunsalıdır.

Lienüzhuan eserinin yazarı Liu Xiang (M.Ö. 79-8), Batı Han Hanedanlığı dönemi dört farklı hükümdar döneminde resmi görevlere getirilmiş, Konfüçyüsçü alimlerdendir. Batı Han Hanedanlığının önemli bir özelliği de Ru Düşünce Ekolünün hanedanlığın resmi politikası haline gelmesidir. Bu sebeple Çin tarihi açısından aile, kadın ve yönetim konularının da tartışılmış olması muhtemeldir. Zira tarihte ilk defa, Han Jing Di 汉景帝 (M.Ö. 157-141) ve Han Wu Di 汉武帝 (M.Ö. 141-87) dönemlerinin önemli düşünürü

Dong Zhongshu 董仲舒 (M.Ö. 179-104) Fa Jia 法家³, Dao Jia 道家⁴ ve Yin Yang Jia 阴阳家⁵ üzerine yeni yorumlar üretmiştir. Bu ünlü düşünürü çalışan Batılı Sinologlar, onun bu çalışmasını Yin'in Yang'dan yani kadının erkekten daha zayıf olduğu şeklinde yorumlamışlardır. (Wang R. R., 2005, s. 210) Buradan yola çıkarak, Konfüçyüsçü ataerkil kurallarının da bu dönemde etkin olduğu düşünülebilir. Bunu yansıtabilecek en güçlü nokta, biyografilerde yer alan kadınların sosyal statülerine ve rollerine bakmaktır.

Bu çerçevede *Lienüzhuan*'da yer alan biyografilerin kaynakları, tez çalışmasında, tarihsel ve felsefi özellikleriyle incelenmekle kalmayıp kadınların sosyal rollerine yazarın yüklediği anlamlar ve sosyal statülerine verdiği önemler de bu çalışmanın sorunsallarından biridir.

Sosyal statü sadece yüksek prestiji, mevkii veya kişinin kendisi hakkındaki öznel görüşünü ifade etmez (Fichter, 2001, s. 30). Sosyolojik olarak sosyal statü toplumun bireye uyguladığı değerlendirme ölçütlerinin varlığıyla ortaya çıkan atfedilen statü ve kişiyi sosyal açıdan değerlendirilen ve çabalarının sonuçlarını ifade eden başarılan

³ Fa Düşünce Ekolü, Han Fei Zi'nın temsilcisi olduğu ekoldür. Yasacılar olarak da adlandırılabilen bu ekol, insanın doğuştan kötü olduğunu, halkın ancak sert yasalarla düzeltilebileceğini savunur. (Türker, 2007, s. 294)

⁴ Dao Düşünce Ekolü, Lao Zi tarafından kurulan bu ekolün temel ilkesi eylemsizliktir. İnsanlar doğaya çekilip kendisini bilime vermelidir. Ancak bu şekilde halkın çatışma ve kargaşadan uzak durabileceğini savunur (Türker, 2007, s. 294).

⁵ Yin-Yang Ekolü, dualizm anlamına gelen zıtlıklar felsefesidir. Zıtlıkların birbiri ile uyumunu, dengesini ve eşitliğini anlatır. Herbiri kendi içinde diğerine ait bir unsuru taşır (Türker, 2007, s. 295).

statüdür (Fichter, 2001, s. 31). Kişinin Hintli ya da Çinli bir ailede, zengin veya yoksul, siyah veya beyaz olarak doğması kendi seçimi değildir. Dolayısıyla kişinin kendi kontrolü dışındaki tüm sosyal özellikleri atfedilen statüyü oluşturur.

Başarılan statüde ise temel nokta kişinin gönüllü seçimidir. Kişi, meslek olarak marangozluk yerine avukatlığı, bekarlığı veya evliliği, evlenince ana baba olmayı seçebilir, bir derneğe üyeliği seçebilir; fakat en önemlisi “statü zihinsel bir inşadır.” (Fichter, 2001, s. 32) Kısacası sosyal statü, başkalarının kişinin ne olduğu hakkındaki düşüncelerini ifade ederken, sosyal rol, başkalarının kişinin yaptıkları ve özellikleri hakkındaki düşünceleridir.

Sosyal rol, bir ailenin her üyesinin yerine getirmesi gereken belirli, yinelenen eylem ve tutumlar, görev ve ayrıcalıklar gibi bir dizi birbiriyle ilişkili davranış örüntüsü ile yine ailenin bireylerinin aile rollerini oynamalarında görülebilecek annelik, eşlik, kız evlatlık gibi bir sosyal işlev çevresinde birleşimiyle ortaya çıkar. Sosyalleşme sürecinde öğrenilen sosyal roller yöneldiği sosyal işleve bağlı sosyal gereksinme göre oluşur ve içinde oynandığı sosyal grup tarafından bilinir ve anlamlandırılır. (Fichter, 2001, s. 94-95)

Erkek veya kız evlat, amca, teyze, büyükbaba, yeğen gibi belli ailesel roller bireyin kararına bağlı değildir; bu sosyal rolleri bireyden bağımsız olarak çevre ve toplum yükler. Bu durum, doğumla elde edilen yaş, cinsiyet, ırk ve etnik özgeçmiş gibi tüm sosyal roller için geçerlidir. Evlatlık çocuk, banka yöneticiliğine atanan memur veya

belediyeye seçilen başkan gibi bazı sosyal roller, kasıtlı da olabilir. Fakat en önemlisi kişinin yaşamı boyunca, toplumun bir üyesi olarak “kendi rolünü oynaması”nın beklenmesidir. (Fichter, 2001, s. 95) Sosyal rolün üstlenilmesiyle kişi rolü kendi isteğiyle hareket eder. Örneğin çiftler evlilik kararıyla kan koca rollerini üstlenirler.

Ancak sosyal roller tek başlarına var olmadıklarından sosyal rolleri, başka rollerle ilişki içinde incelemek gerekir; çünkü insanlar birbirlerini, karşılıklı ve birlikteki sosyal ilişkilerle tamamlarlar. Sosyal roller, kişilerin ya atfedilme yoluyla ya da başarıya yoluyla elde ettiklerini sosyal statülerden farklıdır. Statü, kişilerin zihnindeki bir yargılamanın sonucudur; sosyal rol ise, kişinin yaptığıdır. (Fichter, 2001, s. 96-97)

Çalışma, tezin temel sorunsalını oluşturan ve yukarıda açıklanan Konfüçyüsçülük ile statü ve rol kavramları kullanılarak ele alınmıştır. Bu çerçevede Liu Xiang'ın *Lienüzhuan* isimli eseri betimsel bir analize tabi tutulmuştur. Böylece söz konusu eser üzerinden antik Çin'de kadına yönelik bakış açısının çok boyutlu bir tasviri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çünkü eser, antik Çin'de kadına yönelik bakış açısını tüm boyutları ile verme potansiyeline sahip olması bakımından büyük bir öneme sahiptir. Aşağıda ‘Tezin Amaçları ve Önemi’ başlığı altında bu potansiyel ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tezin Amaçları ve Önemi

Liu Xiang, derlediği birçok biyografinin sonunda “bir Junzi der ki” ifadesi, bir şiir ve ardından bir methiye ile anlattığı biyografiyi tamamlamaktadır. Bu ifadeyle başlayan sözler ve methiyeler incelenmiş, kadınların sosyal rollerine yönelik övgüler ve yergiler tespit edilmiştir. Böylece, *Lienüzhuan*’ın içeriğindeki öğütler, övgüler ve yergiler dönemin annelik, kadınlık gibi rollere bakış açısını göstermektedir. Bu biyografilerle, dönemin Konfüçyüsçü terimleri ile analiz edilerek, antik Çin’de kadının konumu, statüsü ve rolü ortaya çıkmaktadır.

Biyografilerin ilk paragrafından, kadınların sosyal statülerine dair bilgiler elde edilebilmektedir. Tez çalışması çerçevesinde bu kısımlar incelenerek, kadınların soylu bir aileye mi yoksa halka mı mensup oldukları bilgisine ulaşılmakta ve buradan kadınların biyografilerde yansıtılan sosyal statülerine dair değerlendirmeler yapılabilmektedir.

Kişinin soyunun baba üzerinden izlenmesi olan atasoyluluk (ya da babasoyluluk), uygulandığı kültürün çevresel ve ekonomik ilişkileriyle bağlantılıdır (Aydın, 2003, s. 116). Liu Xiang’ın *Lienüzhuan* eserinde yer alan biyografiler, kadınların soy bağlarını anlatarak başlamaktadır. Bu soy, erkekler üzerinden ilerlediğinden atasoylu bir özelliği yansıtmaktadır. Bu açıdan bakıldığında döneme dair hem çevresel hem ekonomik ilişkiler hem de atasoyluluk içinden kadının konumu anlaşılabilir. Bunu görebilmek için bu tez çalışmasında *Lienüzhuan* eserinden seçilen biyografilerin girişinde erkekler üzerinden tanımlanan kadınlar için kullanılan “.... annesi” 母, “....kadını” 妇, “....kızı” 女,

“...cariyesi” 妾 şeklindeki ifadeler sıralanmakta ve özellikleri çıkarılarak kadınların sosyal rollerine yönelik fikirlere ulaşılabilmektedir.

Lienüzhuan aynı zamanda kadınlar ve erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini de gösterir. Gerda Lerner’in tarih yazımında feminist yöntemin amaçlarında belirttiği gibi kadınları görünür kılmak; kadın erkek arasındaki iktidar ilişkilerini açığa çıkarmak ve sorgulamak; kadınlara kendi tarihlerini kazandırmak, bir cins grubu olarak kadınların tarihini yazmak; tarihsel gerçekleri sorgulamak, cinsiyet rollerinin tarihsel evrelerindeki durumuna bakmaktır. (Çakır, 2011, s. 508) Bu bağlamda *Lienüzhuan*’da yer alan biyografilerde anlatılan hikayeler, öğütler, övgüler ve yergiler, Konfüçyüsçü terimlerle birleştirildiğinde dönemin tarihinde kadının yerine dair yorum yapabilmeyi mümkün kılmaktadır.

Eser, kendinden sonraki dönemlerde yazılmış olan tarihi klasikler içerisine kadınlara ait bir bölüm eklenmesine sebebiyet vermesi bakımından kadın çalışmaları için önemli bir yere sahiptir. Zira Berktaş’ın da belirttiği gibi, “Tarihçiliğin bir “meslek” olarak gelişiminde çok önemli rol oynayan pozitivist tarihçilik, bir bütün olarak gündelik yaşamı görmezlikten gelirken kadınları da yok saymıştır. Bu tutumun olgusal ve epistemolojik nedenleri vardı. Bir kere, tarihçilik mesleği erkeklere özgü olduğu gibi kapsadığı alan da erildi.” (Berktaş, 2015, s. 20)

Felsefeci ve tarihçi kimliğiyle Liu Xiang’ın bu eserindeki kimi biyografilerde olduğu gibi, birçok tarihi metinde de kadınlar, kargaşanın ve bozulmanın başlıca

sorumlusu olarak görülmüştür. Kadınların tarihte rasyonel olmayan güçlerin temsilinde, sosyal düzeni bozan potansiyel bir tehdit olduğu nosyonu, rasyonel olmamakla itham edilmiş ve sosyal kaos ile de bağlantılı bulunmuştur. Bu bağlantı, antik çağdaki kaynaklardan yirminci yüzyılın ortasına dek kadınların siyasal ve sosyal rolünün tartışılmasında resmedilmiştir. (Çakır, 2011, s. 509) Kadınlara örnek teşkil etmesi veya hanedanlık mensuplarına mesaj vermesi için yazıldığı belirtilen bu eserin, sadece kadınlarla ilgili olması, klasikler arasına giren eserin “kötü örnek” kadınları da içermesiyle kadına bakış açısını yansıttığı da düşünülebilir.

Lienüzhuan'da aktarılan kadınların biyografilerindeki kadına yüklenen sorumluluklara, eğitimlerine, sosyal rollerine, statülerine, “iyi” veya “kötü örnek” teşkil ettiği düşünülen niteliklerine bakarak, antik Çin tarihindeki ve özellikle de eserin yazıldığı dönemdeki ahlak anlayışına ilişkin değerlendirmeler yapılabilmektedir.

Bütün bu veriler ışığında, bu tezin amacı antik Çin'de kadının konumunu ve Konfüçyüs düşüncesi ile olan ilişkisine bir açıklık getirmektir.

Çinliler, yazıyı kullanmaya başlamalarından itibaren gerek kendi kültürleri gerekse de yakın coğrafyalarındaki komşu kültürler ile alakalı bütün bilgileri kayıt altına alma geleneğini sürdürmüşlerdir. Bu eserler, Sinologlar için oldukça önem arz eder. Bu tez çalışmasının ana kaynağı olan *Lienüzhuan*, sadece kadınları konu alması bakımından Çin klasikleri arasında farklı bir yere sahiptir. Bu sebeple tez, ülkemizde eser üzerinde

duran ilk çalışma olma niteliğinin yanı sıra konuya kadının sosyal rolleri ve statüleri açısından bakmasıyla Sinoloji çalışmaları içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir.

Literatür Değerlendirmesi

Bu eser Çinli ya da Batılı birçok araştırmacı tarafından çalışılmıştır. Çinli araştırmacılar tarafından eser birçok yönden ele alınmıştır. Örneğin bu tez çalışmasına kaynaklık eden Zheng Xianbin'in *Liu Xiang "Lienüzhuan Songtu" Yanjiu* (刘向《列女传颂图》研究) eseri (2013), *Lienüzhuan*'ın methiyeli basımının araştırmasını yapmıştır. Bu çalışmasında Zheng, Liu Xiang'ın hayatını, eserlerini, düşünce yapısını *Lienüzhuan*'ın derlenme amacını, yöntemlerini, hikayelerin kaynağını ve bölümlerini ele almaktadır. Tez çalışmasında yol gösteren bir kaynak olarak Liu Jie'nin *Lienüzhuan de Shiyuanxue Kaocha* (《列女传》的史源学考察) eseri (2016), biyografide geçen kadınları, tarihi kaynaklar üzerinden incelemektedir. Qiu Yan'ın *Lun Liu Xiang 《Lienüzhuan》 Zhong de Nan Quan Xushi* (论刘向《列女传》中的男权叙事) adlı yüksek lisans tezi (2011) *Lienüzhuan* eserindeki ataerkil söylemlere ve Konfüçyüsçülüğe odaklanmıştır.

Liu Yuan Yuan, *Liu Xiang 《Lienüzhuan》 Banben Kao Lue* (刘向《列女传》版本考略) makalesinde (2011) *Lienüzhuan*'ın Song Hanedanlığından itibaren ortaya çıkan farklı nüshaları incelemiştir. Feng Lihua da *Lun Liu Xiang 《Lienüzhuan》 de Chengshu Yuanyin* (刘向《列女传》的成书原因) makalesinde (2008), Liu Xiang'ın eseri yazma nedenlerine odaklanmıştır.

Batılı araştırmacılar da bu konu ile alakalı çalışmalar yapmıştır. Bu tez çalışmasında da açıklayıcı bilgileriyle yer alan Anne Kinney'in *Exemplary Women of Early China* eseri (2014), *Lienüzhuan*'ın çevirisi niteliğindedir; fakat güncel bilgileriyle dikkat çeken kitabın giriş bölümünde eser ve yazar hakkında geniş bilgilere yer verilmektedir. Lisa Raphals'ın *Sharing The Light, Representations of Women and Virtue in Early China* eseri (1998) ise klasik dönem Çin felsefesinde kadın erkek ilişkilerini, kadınların siyasi, ahlaki ve entelektüel hayattaki yerlerini anlatmaktadır. Raphals, *Lienüzhuan* eseri içinde geçen erdem hikayelerine de yer vermiştir. Ayrıca kitabının bir bölümünde de *Lienüzhuan*'ın farklı basımlarının bilgisini vermiş ve kadınlara ait resimli anlatımları da kullanmıştır. Bunların yanında daha eski bir çalışma olan Albert O'hara'nın *The Position of Women in Early China* eserinde (1945), biyografilerin çevirisi verildikten sonra, kısa bir bölümde erken dönem Çin kadınının konumunu tartışmaktadır.

Bu çalışmalardan farklı olarak Çin'in Doğu Jin Hanedanlığı (317-420) dönemi ünlü ressamlarından Gu Kai Zhi 顾愷之(348-409) *Lienüzhuan* eserinin Ren Zhi 仁智 bölümünün on beş biyografisinde geçen hikayelerin resmini çizmiştir. Kuzey Song Hanedanlığı (960-1127) döneminde resimlerin kopyası oluşturulmuş ancak bu hikayelerden sadece yedisi günümüze bozulmadan ulaşabilmiştir (Raphals, 1998, s. 281). Bu resimler Pekin Saray Müzesinde sergilenmektedir. Dolayısıyla söz konusu resim, tez konusunu oluşturan *Lienüzhuan* eserinin Çin tarih yazımındaki konumuna işaret etmesi bakımından önemlidir.

Tezin Yöntemi

Lienüzhuan'dan hareketle antik Çin'de kadına bakış açısını ele alan bu çalışmada metin betimsel olarak çok boyutlu bir şekilde analiz edilmiştir. Bu çerçevede ilk olarak ana kaynak olan eser, tercüme edilmiştir. Yapılan tercüme baştan sona yeniden taranarak *Lienüzhuan*'da geçen 104 kadın biyografisi, biyografilere konu olan kadınların statü ve rollerine göre analiz edilmiştir. Böylece eserde anlatılan kadınların konumları ve niteliklerine ilişkin manzaranın genel bir resmine ulaşılmıştır.

Ardından *Lienüzhuan*'da geçen 104 kadın biyografisi kadınların yaşadığı tarihi dönemlere göre tasniflenmiştir. Bu tasnifleme, biyografilerin içerisinde geçen tarihi şahsiyetlere ve tarihteki önemli olaylara (savaşlar, anlaşmazlıklar, seferler, barış anlaşmaları vb.) bakılarak yapılmıştır. Bu tasniflemede, biyografilerin ilk paragrafında yer alan ve kadınların soy bağına ifade eden bilgilerden de yararlanılmıştır. Kadınların yaşadıkları dönemin daha iyi anlaşılabilmesi için Wu Di (M.Ö. 2600- M.Ö. 1600), Xia (M.Ö. 2100- M.Ö. 1600), Shang (M.Ö. 1600- M.Ö. 1100), Batı Zhou (M.Ö. 1100- M.Ö. 771), İlkbahar Sonbahar (M.Ö. 770- M.Ö. 476), Savaşan Beylikler (M.Ö. 475- M.Ö. 221) ve Batı Han dönemlerinin tarihleri de anlatılmaktadır. Böylece kadınların biyografilerinde geçen tarihi şahsiyetlerle bir bağ kurmak ve biyografilerin anlamını genişletmek hedeflenmiştir.

Bu tasniflemenin yapıldığı süreçte eserde yer alan 104 kadın biyografisinin tek tek analiz edilmesinin gereksiz tekrarlara yol açacağı tespit edilmiştir. Bu nedenle tez konusu ve amacı çerçevesinde antik dönemde kadınlara bakış açısının belirlenmesine

imkân tanıyacak yeterli sayıda kadının belirlenerek tez metninde söz konusu biyografilerin analizinin yer almasının daha uygun olacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede belirli kriterler çerçevesinde 29 kadın biyografisi seçilmiş ve tez metninde bunların analizine yer verilmiştir.

Metinde yer alacak kadın biyografileri seçilirken üç kriter kullanılmıştır. Bunlardan ilki biyografide yer alan kadınların 20 Çin klasiğinden birinde geçiyor olmasıdır. Bu çerçevede kadınların 36'sının klasiklerde yer almadığı görülmüştür. Dolayısıyla 104 biyografiden 68'inin ilk kriteri taşıdığı tespit edilmiştir. İkinci kriter bu kadınların her birinin farklı bir tarihsel dönemde yaşamış olmasıdır. Üçüncü kriter ise kadın biyografilerinin eserin farklı bölümlerinde yer almasıdır. Yani eserin her bir bölümünden ve her bir tarihsel dönemden en az bir kadın biyografisinin metne dâhil edilmesi planlanmıştır. Bu nedenle eserin her bir bölümünden farklı bir tarihsel dönemde yaşamış birer kadın seçildiğinde 26 kadının söz konusu her üç kriteri de taşıdığı görülmüş ve bu biyografilerin analizi tez metnine dahil edilmiştir. Ancak, eserin dördüncü bölümünde yer alan, Savaşan Beylikler döneminde ve Batı Han Hanedanlığında yaşamış fakat 20 Çin klasiğinde adı geçen bir kadına rastlanmamıştır. Bu nedenle 4. bölümdeki 12. ve 15. biyografilere tez metnine dahil edilmek zorunda kalınmıştır. Çünkü bu biyografiler söz konusu bölümde ve tarihsel dönemlerde yer alan yegâne örneklerdir. Yine beşinci bölümde Batı Han Hanedanlığı döneminde yaşamış ancak 20 Çin klasiğinde adı geçen bir kadına da rastlanılmadığından bu bölümün 15. biyografisi de tez metnine dahil edilmiştir. Çünkü beşinci bölümde Batı Han Hanedanlığı döneminde yaşamış tek kadın biyografisi 15. biyografidir. Böylece tez metninde toplam 29 kadının biyografisinin analizine yer verilmiştir.

Seçilen 29 kadın biyografisinden ilkinin metni doğrudan teze dahil edilerek analizi yapılmıştır. Ancak tez metninde geri kalan 28 kadın biyografisinin sadece özeti verilmiştir. Bu durumun nedeni 29 kadın biyografisinin tamamının tezde yer almasının metni gereksiz bir şekilde uzatarak tezin ana konusu olan analizlerin geri planda kalmasına yol açabileceği endişesidir. Tez süresince yukarıda anlatıldığı şekilde belirlenen 29 metin tarihsel dönemlerin nitelikleri, 20 Çin klasiğinden alıntılanma biçimleri ile kadınların statü ve rolleri açısından çok boyutlu bir biçimde analiz edilmiş ve antik Çin’de kadına bakış açısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Diğer taraftan tezin ana konusunu oluşturan *Lienüzhuan*, Meng Zi 孟子 (M.Ö. 372-289), Xun Zi 荀子 (M.Ö. 313- 238) ve Dong Zhongshu önderliğinde Konfüçyüs düşünce sisteminde yaşanan değişimleri de içinde barındıran bir eserdir. Bu nedenle çalışmanın bir diğer sorunsalını Konfüçyüsçülüğün antik Çin’de kadına bakış açısını ne derece etkilediği oluşturmaktadır. Tezde Konfüçyüsçülüğün esere nasıl yansıdığına tespit edilmesi amacıyla nicel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede eserde yer alan 104 biyografi Konfüçyüs felsefesinin değer ve kavramlarını veren terimler üzerinden nicel içerik analizine tabi tutulmuştur.

Nicel içerik analizi yöntemi, sosyal bilimlerin hemen her alanda kullanılmakla birlikte asıl ortaya çıkışı ve önem kazanması kitle iletişim araçlarının toplumlarda yaygınlaşması ile olmuştur. İçerik analizi 1950-1960 arası dönemde yaygınlaşmış ve çeşitli disiplinlerde gittikçe genişleyen bir uygulama alanına sahip olmuştur. İçerik analizinin siyasal bilimler, gazetecilik, sosyoloji ve psikolojiden sonra etnoloji, tarih, psikiyatri (psikanaliz) ve dilbilim gibi disiplinlere de girerek gelişmiştir.

İçerik analizinin ne olduğuna dair birçok tanım bulunmakla beraber, bu çalışmaya uygun olan tanımlar şu şekildedir; “Yazılan ve söylenenin hazırlanan açıklayıcı yönergeye göre ne kadar sıklıkla bulunduğu saptanması” (Aziz, 1990, s. 119). “İçerik çözümlemesi, belli bir metnin, kitabın, belgenin vb. Malzemenin belli özelliklerini sayısallaştırarak belirleme amacı ile yapılan bir tür taramadır. Belgelerdeki belli bakış açıları, felsefeleri, dil, anlatım vb. özellikler, derinliğine ve belli ölçütlere göre yapılacak çözümlemelerle anlaşılabilir. (Karasar, 2012, s. 184) Fox’a göre, “sözel veya yazılı verilerin belirli bir problem veya amaç bakımından sınıflandırılması, özetlenmesi, belirli değişken veya kavramların ölçülmesi ve bunlardan belirli bir anlam çıkarılması için taranarak kategorilere ayrılması.” (Aslan & Tavşancıl, 2001, s. 20) İçerik analizi, sosyal gerçeğin yazılı/açık içerik özelliklerinden, yazılı-açık olmayan içerik özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntemdir. (Arık, 1992, s. 119) İçerik analizi, sosyal gerçeği, yani varolan durumu var olduğu şekli ile açığa çıkarmayı sağlamaktadır (Aslan & Tavşancıl, 2001, s. 21).

Nicel içerik analizi, içeriğin belirli yönlerini önceden belirlenen kategorilere göre sınıflayıp farklı içerik tarzlarını ne kadar sıklıkla sergilendiğini belirtme üzerine kurulu bir analiz yöntemidir. Tez çalışmasında Lienüzhuan’da geçen kelime sayıları üzerinden Konfüçyüsçülüğün esere ne derece nüfuz ettiğinin niceliksel bir değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Konfüçyüsçü düşünce biçiminin temel değerlerini ifade eden terimler analiz birimi olarak kullanılmıştır. Başka bir ifade ile nicel içerik analizinde önceden belirlenen kategorilerde yer alan kelimeler yerine tek bir kategori olarak Konfüçyüsçü düşünce alınmış ve bu düşünceyi temsil eden terimlerin *Lienüzhuan*’da kaç kez geçtiği ortaya konulmuştur. Böylece Konfüçyüsçülük ve *Lienüzhuan* arasında var olan ilişki sayısal değerler üzerinden gösterilmeye çalışılmıştır.

Son olarak tezin daha rahat anlaşılabilmesi için tez yazımında kullanılan iki tekniğe dikkat çekmek gerekmektedir. İlk olarak eserin analizi ve tez metninin yazımı sırasında *Lienüzhuan*'da geçen biyografiler numaralandırılmıştır. İlk sayı eserin bölümünü, ikinci sayı biyografinin sırasını göstermektedir. Örneğin; (2-1) şeklinde yazılmış numara, eserdeki ikinci bölümün ilk biyografisini işaret etmektedir. İkinci olarak tezde Çincenin Latin harfleriyle yazımında kullanılan birkaç transkripsiyon sisteminden Hanyu Pinyin 汉语拼音 tercih edilmiştir. Ayrıca Antik Çin'de kitaplar bambu çubuklar üzerine yazılır, bunlar da ipe birbirine bağlanarak sayfalar oluşturulurdu. Bu sayfalar da Juan 卷 olarak adlandırılmıştır. O dönemde yazılan kitaplar da tomar sayısı ile tanımlanmıştır. (Okay, 2017, s. 15) Bu tez çalışmasında, Juan sözcüğü yerine 'bölüm' sözcüğü kullanılmıştır.

1. BÖLÜM

ESER TANITIMI

1.1. Eserin İçeriği

Lienüzhuan, Çin tarihinin efsanevi imparatorlarından Han Hanedanlığına kadar olan dönemde yaşamış 104 kadının hikâyelerini içermektedir. Liu Xiang tarafından Batı Han Hanedanlığı sonunda yazılan eserde, birçok klasik eserde geçen kadın biyografileri derlenmiştir. Eserin en önemli özelliklerinden biri, Çin geleneğinde yalnızca kadınların ahlak eğitimi için yazılmış ve günümüze kadar ulaşmış en eski kitap olmasıdır. Eserin genelinde farklı erdemlere sahip birçok Çinli kadının hayat hikâyesi biyografi tarzında anlatılmış, son bölümde ise sadece “günahkâr” kadınların biyografilerine yer verilmiştir. Eserdeki kadınların kimisi becerikli, zeki, hitabeti güçlü, sadık, vefalı ve dürüst iken kimisi de “ahlaksız” ve “küstah” kişilikleri ile öne çıkmıştır.

Yazarın derlediği hayat hikâyeleri, köylü kadınlardan hükümdar eşlerine uzanan farklı sınıflardan kadınlara aittir. Yazar, bu kadınların belirgin ortak noktalarını kullanarak, sahip oldukları “olumlu”- “olumsuz” özellikleri esas almış ve hikâyeleri tasniflemiştir. Bu eseri çalışan ve Batı literatürüne kazandıran Kinney, eserin bölüm başlıklarını şu şekilde çevirmiştir: Birinci bölüm Anelik Kabiliyeti, ikinci bölüm Bilge Aklı, üçüncü bölüm Yardımsever Bilgelik, dördüncü bölüm İffetli ve İtaatkâr,

beşinci bölüm İlkeli ve Erdemli, altıncı bölüm Yetenekli Sözbilimci, yedinci ve son bölüm Ahlaksız ve Ayrıcalıklı olarak aktarılmıştır. (Kinney, 2014, s. xxxvii-xxxviii)

Kinney'in başlık çevirilerinin yanı sıra, bu tez çalışmasında eserin başlıkları anlambilim bakımından ayrıca değerlendirilmiştir.

Bu bölümlerdeki her bir kadına ait biyografik anlatılar tutarlı bir yapıya sahiptir. Her biyografi en az üç bileşenden oluşmaktadır. Kadının soyu ile ilgili bilgi vererek hikâyeye giriş yapar; sonra da erdemleri veya başarısı hakkında kısa bir değerlendirmede bulunur. İkinci unsur, kadına dair özellikleri anlatmak için bir veya birden fazla hikâye aktarmasıdır. Bazen giriş bölümü ve hikâye bölümü tek bir parça halinde de verilir. Her hikâyenin sonunda, “Jun Zi⁶ der ki” ifadesi kullanılarak *Shijing*'den veya başka bir şiiirden övgüye uygun bir veya birden fazla alıntı ile değerlendirme yapılır. Son olarak, kadının erdemli işlerini özetleyen ve erdemlerini sıralayan bir methiye⁷ ile bitirilir. Methiyelerin, eserin derleyicisi Liu Xiang ya da oğlu Liu Xin tarafından yazıldığı tartışılmakla birlikte, bu konudaki araştırmalar devam etmektedir. (Zheng X. , 2013, s. 228-232)

⁶ Türkçede tam bir karşılığı olmayan bu kelime, “ideal insan”, “üstün insan”, “erdemli insan” olarak çevrilebilir. Konfüçyüs, yöneticilerin halk tarafından örnek alınabilmesi için “ideal insan” olmaları gerektiğini söylemiştir. (Okay, 2017, s.30-31)

⁷ Song 頌: Şarkılar Kitabı'nda (诗经) geçen üç farklı şiir türünden biridir. Kurban törenlerinde dans edilerek söylenen şarkılardır. (Yao, 2016, s. 8-9)

Eser, yazıldığı dönemden sonra yani geç Han döneminden başlayarak örnek haline gelmiş ve *Yirmi Dört Tarih* kayıtları olarak bilinen hanedanlık kayıtlarından üçüncüsü olan *Houhanshu*'dan itibaren *Lienüzhuan* adında bölüm klasikler içerisine girmiştir (Xü J. , 2004b, s. 1679). Bu sebeple karışıklığa sebebiyet vermemek için Liu Xiang tarafından yazılan eser *Gu Lienüzhuan* şeklinde adlandırılmıştır (Lü J. , 2014, s. 1). Eser kendinden sonraki dönemlerde yazılmış olan tarihi klasikler içerisine kadınlara ait bir bölüm eklenmesine sebebiyet vermesi bakımından kadın çalışmaları için de önemli bir yere sahiptir.

Eserin bazı yeni basımları sekiz bölümden oluşmaktadır.⁸ Bu basımlar, Geç Han döneminde eklenen biyografilerin yer aldığı fazladan bir bölüm içerir ve diğer bölümlerden farklı olarak, yazarın yaşadığı dönemden kadınları da kapsayan 20 biyografiye yer verir. Bu ek biyografiler bölümünün, Ban Zhao tarafından yazıldığına dair görüşler vardır. (Kinney, 2014, s. xxxııı) Ek biyografilerde geçen kadınlar, ilk yedi bölümdeki tasnifin dışında tutulmuş ve herhangi bir sınıflandırmaya dâhil edilmeden gelişigüzel sıralandırılmıştır.

Eserin bölümleri ve bölüm sayısı ile ilgili bilgiler, tarihi klasiklerde farklılık göstermektedir. *Hanshu*'da 汉书 *Lienüzhuan* iki yerde geçmektedir. Birincisi Yi Wen

⁸ Editörlüğünü Liang Duan 梁端 ve Wang Zhouyuan'in yapmış olduğu *Lienüzhuan Buzhu* 列女传补注 eseri 1933 yılında sekiz bölüm olarak basılmıştır (Raphals, 1998, s. 282).

Zhi 艺文志 bölümünde; “Liu Xiang’ın *Xinxü* 新序, *Shuo Yuan* 说苑, *Shishuo* 世说 ve *Lienüzhuan Songtu* 列女传颂图 adlı eserlerinin oluşturduğu altmış yedi pian’i⁹ vardır.” (Xü J. , 2004a, s. 783-784) İkincisi Liu Xiang’ın biyografisinin olduğu bölümde şu şekilde geçmektedir:

“Liu Xiang, geleneklerin çok abartılı olduğunu gördü. Zhao Feiyan, Wei Zifu gibilerin geleneklere karşı özensiz olduğunu ve Li kurallarına uymadıklarını düşünürdü. Xiang’a göre, hükümdarların aydınlanması yakınından uzağına doğru başlar. *Shijing*’den tüm diğer belgelere, o hanedanlık yükselişine katkıda bulunmuş tüm değerli eşler ve aileleri tanınsın diye örnek olarak hizmet etmiş saf eşlerin kayıtlarını toplamıştır. Kaoslara ve yıkımlara sebep olan ahlaksız kadınların kayıtlarına da yer vermiştir. Aynı ayrı özel bölümler oluşturmuş ve sekiz bölümde sınıflandırmıştır ve *Lienüzhuan* adlı bu eseri ortaya çıkarmıştır. Ayrıca elli pian’den oluşan *Xinxü* ve *Shuoyuan* adında iki eser daha derlemiştir.” (Xü J. , 2004a, s. 902-903)

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi Ban Gu 班固, eserin Liu Xiang’a ait olduğunu açıkça belirtmiş ve yazarın eseri derleme amacını, hanedanlık kadınlarına örnek olması şeklinde açıklamıştır. Sekiz bölümden oluştuğunu belirtmesine rağmen, bölümlerin içerikleri ve eserin kitap halinde basılmış ismi ile ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir.

⁹ 篇 pian: Bambu veya Hint kamışlarını birbirine bağlamaya yarayan ipin adıdır. Eski zamanlarda yazı, bambu kamışlara yazılır ve ardından ip yani pian ile bu kamışlar bir araya getirilerek kitap oluşturulurdu. (Yıldırım, 2010, s. 229)

Diğer yıllıklarda ve tarihi klasiklerde eser hakkında verilen bilgiler ise şu şekildedir:

Sui Hanedanlık Kayıtlarının 隋书, *Jingji Zhi* 经籍志 bölümünde: “...Liu Xiang bu kitabı yazmıştır; bu kitabın diğer isimleri Lie Xian, Lie Shi ve Lie Nü Zhi Zhuan’dır; onun bu kitabı yazmasının asıl sebebi nedir bilinmiyor; ancak gerçek tarihi anlatmıyor.” (Xü J. , 2004d, s. 871-872)

Si Ku Quanshu Zong Mu Tiyao 四库全书总目提要 eserinde: “*Gu Lienüzhuan* yedi bölümden¹⁰ oluşur, bir bölüm sonradan eklenmiştir” (Zheng X. , 2013, s. 34).

Yeni Tang Tarihi Kayıtlarının 新唐书, *Yi Wen Zhi* bölümünde: “Cao Da Jia’nın yorumuna göre, Liu Xiang’ın *Lienüzhuan*’ı on beş bölümden oluşmaktadır” (Xü J. , 2004e, s. 1186). Görüldüğü üzere eserin kaç bölümden oluştuğuna dair farklı bilgiler mevcuttur.

Eserin kaynak niteliğiyle hangi bilim dalına ait olduğu hakkında çağdaş bilim insanları farklı görüşlere sahiptir. Bunlardan; Guo Dan 郭丹, “Tarihi biyografik tarzda yazılmış bu eser edebiyat kapsamında yer almalıdır” diyerek eserin alanının edebiyat

¹⁰ 卷 juan: Sözlük anlamı sarmak, tomar haline getirmek olan bu kelime, eski Çin klasik eserlerinde ayrımları ifade etmek için kullanılmaktadır. Günümüzdeki “kitapta bölüm” karşılığına gelir. (Hui, 2002, s. 862)

olduğunu vurgulamıştır. “Liu Xiang yaşadığı dönemde, ülkemin gerçek tarihini kayıt altına aldı ve karmaşık biyografilerin anlatımıyla tarihle mükemmel bir bağ oluşturdu” diyen Zhang Huihe 张慧禾 ve “Tarih bilimi alanında, Liu Xiang’ın *Lienüzhuan*’ı kadınlara yer vererek tarihi kayıt altına almıştır” tespitinde bulunan Ge Zhiyi 葛志毅, eserin tarih alanında yazıldığını savunmuşlardır. (Zheng X. , 2013, s. 34-35)

Buraya kadar yazılanlar içinde ortaya konulan bilgiler, orijinal *Lienüzhuan* metnine yapılan en eski atfın *Hanshu*’ya ait olduğu ve eserin sekiz bölümden oluştuğu yönündedir. Yukarıda da görüldüğü gibi her biyografinin sonunda verilen methiyelerin, aslında ayrı bir bölüm olduğunu düşünen araştırmacılar bulunmaktadır. Dayandıkları kaynaklara göre methiyelerin daha sonraki dönemlerde başkaları tarafından biyografiler içerisine dağıtıldığına yönelik bilgiler de mevcuttur. Liu Xiang, eserini derledikten sonra bu eser tarihsel süreçte birçok araştırmacıya kaynak olmuş, hatta bazıları esere yeni yorumlar ve yeni bölümler eklemiştir. Eserin sekiz olan bölüm sayısı, bazı dönemlerde on beşe kadar çıkmıştır. Özetle bu bilgiler doğrultusunda eserin günümüze ulaşan halinin Liu Xiang’ın orijinalinden ne derece farklı olduğuna dair sadece yorum yapılabilir.

Lienüzhuan’a dair arkeolojik buluntuların 20. yüzyıla kadar ortaya çıkmamasıdır. 1907 yılında arkeolog Aurel Stein, Dunhuang’daki bir Han yerleşkesinde, M.S. 75 yılına ait olduğu düşünülen ve *Lienüzhuan* başlığı taşıyan bir bambu şerit bulmuştur. 1993 yılında Jiangsu şehrinde bir mezarda ise bir çiftle birlikte

gömülmüş olan nesnelerin içinde *Lienüzhuan* parçaları bulunmuştur. (Kinney, 2014, s. xxxiv)

1.2. Eserin Yazarı

Liu Xiang'ın diğer isimleri Geng Sheng 更生 ve Zi Zizheng 字子政'dır (Xü J. , 2004a, s. 890) ve Batı Han Hanedanlığı döneminde M.Ö. 77-6 yılları arasında yaşamıştır. Liu Xiang, Batı Han hanedanı Zhao döneminde doğmuş, Hükümdar Cheng zamanında yetmiş bir yaşında vefat etmiştir. Geng Sheng ismi, doğduktan sonra babası tarafından konulmuş, kırk altı yaşında kendisi ismini Xiang olarak değiştirmiştir. Batı Han Hanedanlığında Konfüçyüs klasiklerini inceleyen âlim, resmi katalog sorumlusu ve edebiyatçı olarak görev yapmıştır. En ünlü eserleri *Bielu* 别录, *Xinxü*, *Shuoyuan* ve *Lienüzhuan*'dır. Kendi eserleri haricinde, *Chuci* 楚辞 ve *Zhanguoce* 战国策 isimli iki klasik derlemesi de bulunmaktadır. (Xü J. , 2004a, s. 890-891)

Han Hanedanlığı resmi kayıtlarının *Chu Yuan Wang Zhuan* 楚元王传 bölümünde, Liu Xiang'ın Chu Beyinin dördüncü kuşak torunu olduğu yazmaktadır: Chu Beyi Liu Jiao'un 刘交 oğlu Liu Fu 刘富, Liu Fu'nun oğlu Liu Biqiang 刘辟强, Liu Biqiang'ın oğlu ise Liu Xiang'ın babası Liu De 刘德'dir. (Xü J. , 2004a, s. 887-890) Han Hanedanlığı kurucusu Liu Bang 刘邦 ise Chu Beyi Liu Jiao'un üvey

kardeşidir. Yazarın babası Liu De ve dedesi Liu Biqiang sarayın resmi denetçilik görevinde bulunmuşlardır. (Zheng X. , 2013, s. 13)

Yazar, Batı Han Hanedanlığının düşünce yapısına, politikasına ve edebiyatına vâkıf bir âlimdir. Hayatı Xuan, Yuan ve Cheng hanedanlarının dönemlerinde resmi olarak devlet işlerinde görev almakla geçmiştir. (Liu J. , 2016, s. 15) Han hanedanı Xuan zamanında, Liu Xiang on iki yaşındayken, babasının tavsiyesi üzerine sarayda Nian Lang 鞏郎¹¹ görevine getirilmiş, M.Ö. 60 yılında da Jian Da Fu 諫大夫¹² görevine yükselmiştir. M.Ö. 56 yılında yirmi dört yaşındayken Hükümdar Xuan zamanında, simya tekniklerini kullanarak altın üretme girişimleri sonuç vermeyince ölüm cezasına çarptırıldı. Ağabeyi ve erkek kardeşinin kefareti ödemesine razı olmuş, Hükümdar Xuan de yeteneklerini göz ardı edemeyerek onu affetmiştir. M.Ö. 55 yılında hükümdarlık emri ile *Chunqiu* 春秋 klasiğinin Han Hanedanlığındaki ilk basımı olan *Guliang* 谷梁'ın inceleme komisyonunda, M.Ö. 51'de de Konfüçyüsçü düşünceye ait beş klasik eserin kabine toplantısında yer aldı. (Zheng X. , 2013, s. 15)

¹¹ İmparatorluk arabası taşıyıcısı.

¹² Han Wu Di tarafından Qin Hanedanlığından alınmış bir memurluk olduğu düşünülmektedir. Sonraki Han dönemlerinde bu unvanla karşılaşılması. İmparator danışmanlığı gibi üst düzey bir memuriyete denk gelmektedir. (Lü Z. , 2015,s. 822)

Ancak Hükümdar Yuan döneminde, otuz iki yaşındayken tekrar görevden alındı ve hapishaneye girdi. M.Ö. 32 yılında Hükümdar Cheng tahta geçince tekrar göreve çağırıldı ve saray danışmanlığı¹³ rütbesine terfi etti. M.Ö. 26 yılındaysa ona hanedanlık kütüphanesinde klasik metinleri derleme görevi verildi. Getirildiği bu görev ile hanedanlık kayıtlarına ve klasik eserlerin tamamına kolaylıkla erişme fırsatı yakalayan yazar, eserlerini yazmak için uygun koşullara sahip olmuş ve oğlu Liu Xin'in de içinde bulunduğu bir grup memur kendisine bu çalışmalarda yardım etmiştir. (Zheng X. , 2013, s. 16)

1.3. Yazarın Diğer Eserleri

1.3.1. *Shuoyuan* 说苑

Shuoyuan, diğer ismiyle *Xinyuan* 新苑, kısa tarih öyküleri antolojisidir ve Liu Xiang tarafından M.Ö. 17'de derlenmiştir. En eski hali 20 bölümden oluşur. Son beş bölümü hariç büyük bir kısmı kaybolmuştur. Daha sonraları Song Zeng Gong'un araştırmalarıyla tekrar 20 bölüm düzenlenmiş ve her bir bölüme başlık verilmiştir. Bazı kaynaklara göre eser, İlkbahar – Sonbahar ve Savaşan Beylikler dönemlerinden Han Hanedanlığına kadarki kısa tarih öykülerini içerir ve her öyküden sonra kısa yorumlara yer verilir. Bilgelere ait sözlere, onların davranışlarına, insanları ve

¹³ 大夫 da fu: imparatorluk danışmanlığından sonraki en yüksek, fakat bakanlıktan aşağı olan bir memurluk rütbesidir (Yıldırım, 2010, s. 280).

beylikleri yönetme konusundaki fikirlerine de değinilmiştir. Beyliklerin yükseliş ve düşüşlerini felsefi sözlerle anlatır. Temel olarak Konfüçyüsçülüğün politik ideallerini ve etik kavramlarını yansıtır. Eser, içerik ve tarihsel veri bakımından zengin olduğu için tarih araştırmaları açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. İçerisinde yer alan bazı tarihi olaylar, diğer klasikler *Shiji*, *Zuozhuan*, *Guoyu* 国语, *Zhanguo* 国语, *Liezi* 列子, *Xunzi*, *Hanfeizi* 韩非子, *Guanzi* 管子, *Yanzichunqiu* 晏子春秋, *Lüshichunqiu* 吕氏春秋, *Huainanzi* 淮南子 içinde de geçtiğinden tarihi referansı yüksek bir eserdir. (Csikszentmihalyi, 2006, s. 127-137)

1.3.2. *Xinxü* 新序

Liu Xiang'ın en eski eseri olan *Xinxü*, siyasi amaçlar için ironi temelli tarihi öykülerden oluşan bir derlemedir. İlk hali 30 bölüm olan eser, Kuzey Song Hanedanlığından günümüze kalan nüshası 10 bölümden oluşmaktadır. Shun ve Yu zamanlarının efsanelerinden Batı Han Hanedanlığı tarihine kadar geniş bir içeriğe sahiptir. Tarih olaylarında *Zuozhuan*, *Zhanguo* ve *Shiji* ile aralarında tutarsızlıklar göze çarpmaktadır. Diğer bir eseri olan *Shuoyuan* ile benzer özellikler taşımaktadır. Yazar bu eseri politik eleştiri yapmak için yazmıştır. (Wang S. , 2000, s. 47)

1.3.3. *Bielü* 别录

Yazarın bir diğer eseri *Bielu* ise diğerlerinden farklı bir kitaptır. Saray kütüphanesinde bulunan tüm klasikleri kayıt altına almış Çin'in ilk bibliyografik eseridir. Han hükümdarlarından Cheng Di zamanında Liu Xiang, saray kütüphanesinde klasik metinleri derleme görevine atandığında, toplamda 603 kitabı ve 13230 bölümü taramış ve bunları altı kategoride, 38 farklı türe ayırmıştır. Eserde her bir bölümün önünde bir tasnif, sonundaysa dizin bulunmaktadır. Eserlerin içerdiği bilgiler şu şekildedir: Kitabın adı, yazarın görüşü, başlığın anlamı, kitabın detayı, kitabın niteliği, fikirlerin yorumu ve tarihsel gerçekler. Kendinden sonra oğlu Liu Xin, bu eserden daha kapsamlı olan *Qilüe* 七略'yi yazmıştır (Zhao Y. L., 2000, s. 81).

1.4. Yazarın Yaşadığı Dönemdeki Tarihi Yapı ve Eserin Yazılış Amacı

Batı Han Hanedanlığının yıkılmasının sebebi, başkentteki Konfüçyüsçülüğün savunucuları olan soylular ile sarayda yeni bir güç olarak yükselen hadımlar¹⁴ arasındaki çekişmenin giderek büyümesidir. Hadımlar, harem içinde güvenilir bir pozisyonda olduklarından hükümdarlara çok yakındılar. Hükümdarın gözdesi olmak

¹⁴ Çince Huan Guan 宦官 olarak adlandırılan hadımlar, Çin tarihi boyunca saray içerisinde çeşitli görevlerde bulunmuşlardır. Hadım kavramı Çin tarihinde antik dönemlerden itibaren başlamış, 20. yüzyıl başlarında saray kapıları kapanana kadar tarihsel süreçte önemli bir faktör olarak varlığını sürdürmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Görez, 2016, s. 76-86)

için rekabet içinde olan cariyelerin arasında kaçınılmaz olarak taraf oluyorlardı. Konfüçyüsçülüğün savunucuları sayıları giderek artan ve karışıklık yaratan hadımlara karşı mücadele başlattılar ve bu mücadele binlerce hadımın ölümü ile sonuçlandı. Bu olayı güç boşluğunu fırsat bilen civar eyaletlerde çıkan ayaklanmalar takip etti. (Yolaç, 2016, s. 97)

Köle kadınların imparatoriçe vasfına kadar yükselmesini Doğu Zhou Hanedanlığından erken Han dönemlerine kadar izleyebilmek mümkündür. Bunun çeşitli sebepleri vardır. İlk olarak birçok beyliğin bir arada olduğu bir durumdan, merkezi bir hanedanlığa geçiş sürecinde cariyeleri ile evlenen hükümdarlar ortaya çıkmıştır. Önceleri bir hükümdar, güçlü konumdaki ailelere mensup kadınlar ile evlenebilmekteydi. İmparatoriçe ancak genç yaşta öldüyse veya sağlık sebeplerinden dolayı hanedanlığın geleceği için bir çocuk dünyaya getirememişse, alt tabakadan gelen kadınlara şans doğuyordu. Yanı sıra hanedanın akrabası olan erkeklerin başkentten uzak yerlere göreve gönderilmesiyle açılan güç boşluğu, kadınların akrabaları ile dolduruluyordu. Bu gibi sebeplerin sonucunda sarayda kadınlar güçlenmiş, bu durum kimi zaman hanedanlığı çeşitli tehlikelere sürüklemiştir. (Kinney, 2014, s. xviii)

Han Hanedanlığının kuruluşundan eserin yazıldığı döneme kadar saray içinde yaşanan olaylar, *Lienüzhuan*'ın yazılma sebebini doğrular niteliktedir. Han Hanedanlığı kurucusu Liu Bang öldükten sonra oğlu Hui Di'nin tahta geçmesine

rağmen annesi Lü tahtı gasp eder. Hui Di'den sonra çocuk yaşta tahta geçen oğullarının yönetimini de eline alan Lü on beş yıl hanedanlığı yönetmiştir. Sima Qian 司马迁, *Shiji*'nin Hükümdarlar bölümünde Lü'den sanki tahtın gerçek sahibi gibi bahseder; ancak tahtın gerçek sahibi olan Hui Di'ye ait bir bölüm ayırmaz. (Zheng X. , 2013, s. 29) Çin tarihine bakıldığında bir kadının bir dönem de olsa hanedanlığı yönetmesi sorun teşkil etmemiş, aksine kendisi hanedan biyografilerinin içinde yer almıştır. İmparatoriçe Lü örneğine benzer bir olay yaşanmaması için bazı önlemler alınmıştır. İmparatoriçeler daha güçlü erkek akrabaları olan kadınlardan seçilmiştir ve bu uygulama Wu Di tahta çıkana kadar devam etmiştir.

Wu Di dönemine gelindiğinde M.Ö. 154'te toprak sahiplerinin topraklarını varislerine bırakması yasaklandı. Böylece hanedanlığın erkekleri başkent dışında topraklara gönderilince, hanedanlık cariyeleri, askeri haberleşmenin anahtar isimleri haline gelirler. Wu Di, farkında olmadan saray içindeki kadın gücünün tekrar yükselmesine sebep oldu. Wu Di, M.Ö. 128'de soylu bir aileden gelmeyen, alt tabakaya mensup Wei Zifu'yu imparatoriçe ilan etti ve onun yakın akrabalarını sarayın en önemli konumlarına getirdi. Kardeşi Wei Qing ve kuzeni Huo Qubing, hanedanlığın generalleri oldular. Wei Zifu'nun kız kardeşinin üvey oğlu olan Huo Guang ise askeriyede büyük generallik görevine getirildi. Wei Zifu'nun oğlu hanedanlık varisi seçildi ve yıllar sonra tahta çıkan Xuan Di de onun torunuydu. Huo ailesi saraydaki güçlerinden yararlanarak çeşitli entrikalar çevirmiş, kızlarının imparatoriçe olması için Xuan Di'nin imparatoriçesi Xu'yü zehirlemişlerdir. M.Ö. 63 yılında hükümdar Xuan Di, bu ailenin yetkilerini ellerinden alarak onları saraydan tasfiye etmiştir. Xuan Di

sarayda açılan bu boşluğu, kadınlar konusunda daha muhafazakâr olan devlet adamları ile doldurmuştur. (Kinney, 2014, s. x1x)

Yuan Di, M.Ö. 49 yılında tahta geçtiğinde saray işleri ile ilgilenmek yerine müzikle ilgilenmeyi tercih etmiş, diğer işlerini onun yerine hadımı Shi Xian yürütmüştür. Huo ailesi, bu açığı fırsat bilip Shi Xian ile anlaştıktan sonra sarayda tekrar güçlenmeye başlamıştır. Yuan Di, veliahdı ilan ettiği Cheng Di'nin evliliği için saraydaki entrikalara kurban giderek zehirlenmiş olan annesi Xu Pingjun'un anısına, onun soyundan bir Xu kızını seçmiştir. Böylece Xu ailesi, Shi Xian ile anlaşarak sarayda söz sahibi olmaya başlamıştır. Yuan Di'nin annesinin kuzeni olan Xu Jia, kızını Cheng Di ile evlendirmiş kendisi de hükümdarlığın başkomutanlık görevini almıştır. Yuan Di'nin ölmesi ile Shi Xian'in saraydaki gücü son bulmuştur. (Bai, 2008, s. 132)

Cheng Di'nin M.Ö. 33'te tahta geçmesi ile Liu Xiang tekrar saraydaki görevine dönmüş, Xu imparatoriçe ilan edilmiştir. Xu'nun imparatoriçe olmasından bir yıl sonra henüz bir veliaht verememesinden rahatsız olan saray görevlileri, bunu göğün uğursuz alameti olarak görmüşlerdir. Aynı yıl meydana gelen deprem ve tutulma, Liu Xiang ve Gu Yong gibi aydınlar tarafından göğün saraya uyarısı şeklinde düşünülmüş, hanedanlığın geleceği için önemli olan soyun devamı sebebi ile hükümdar, sevgisini başka kadınlarla paylaşması konusunda teşvik edilmişti. (Xü J. , 2004a, s. 1993) Bunun sonucunda soylu Ban Jieyu hükümdarın yeni gözdesi olmuştur. Erkek kardeşi, eğitilmiş

bir bilgin olan Ban You, hanedanlık kütüphanesinde Liu Xiang ile birlikte çalışmıştır. Ayrıca Ban Gu'nun halası olan Ban Jieyu'den, *Hanshu*'da övgü ile bahsedilir. Örneğin Chengdi at arabası ile yolculuğa çıkacağı zaman Ban Jieyu'den kendisine eşlik etmesini istemiş, o ise şu şekilde cevaplamıştır:

“Eski zamanlardaki resimlerde bilge hükümdarlar her zaman yanında ünlü hanedanlık görevlileri ile görünürdü, kadınları ile görünenler yalnızca üç çağın son hükümdarlarıdır. Şimdi beni arabanızı paylaşmaya davet ederseniz, bu sizi onlardan biri olarak göstermez mi?” (Xü J. , 2004a, s. 1998)

Cheng Di onun bu sözlerini çok erdemli bulmuştur. Ancak Ban Jieyu hanedanlık geleceği için çocuk doğurmuşsa da hiçbiri hayatta kalmamıştır. Bunun üzerine Cheng Di'nin annesi İmparatoriçe Wang, oğlunun yerine geçecek varis konusunda endişe duymaya başlar ve diğer saray görevlileri ile birlikte hükümdara baskı yaparlar. Tam o sırada saraya iki kız kardeş getirilir. Cheng Di, Zhao Hede ve dansçı kardeşi Zhao Feiyan ile tanışır; çok geçmeden de bu kardeşler hükümdarın sevgisini kazanırlar. M.Ö. 18'de kardeşler, İmparatoriçe Xu ve Ban Jieyu'yü imparatorun sevgisini geri kazanmak için büyü takılar takmakla ve ayrıca Cheng Di'nin çocuklarını taşıyan kadınlara da büyü yapmakla suçlayarak saraydan uzaklaştırılmalarına sebep olmuşlardır. M.Ö. 16 yılında Zhao Feiyan imparatoriçe ilan edilir. M.Ö. 8 yılında Xu'nun yeniden imparatoriçe olmak için saraydaki bazı kişilere rüşvet verdiğinin ortaya çıkması ile kendisine zehir sunulur ve intihar etmek zorunda kalır. Ban Jieyu ise suçlandığı esnada otoritelere verdiği dokunaklı savunma sonunda affedilmiş, sonrasında haremden çekilmeyi kendisi istemiştir. (Kinney, 2014, s. x1-x111)

Zhao Feiyan'ın kölelikten imparatoriçeliğe yükselişine, saray eşrafinca şiddetli itirazlar yükseltmişse de Chen Di'nin ona bağlılığı bu kararı almasına sebep olmuştur. Hükümdarın ilgisinin kız kardeşine kayması bile onu uzun süren imparatoriçelikten alıkoyamamıştır. Ban Gu, Zhao Hede'nın mütevazı geçmişinden, Ban Jieyu'nün Cheng'a erkek çocuk verememesinden ve erdemli kişiliğinden kısaca bahsederken, Zhao Feiyan'ın kölelikten imparatoriçeliğe olan yükselişi hakkında çok fazla bilgi vermektedir. Cheng Di'nin saltanat yıllarında Liu Fu ve Gu Yong gibi aydınlar, hükümdar kadınlarının kökenleri ve uygunsuz davranışlarıyla doğrudan ilgilenmişlerdir. Bu alimler, geçmişten alınması gereken derslere dikkat çekerek, önceki hükümdarlara yakın, “şeytani” kadınların etkileri ile hanedanlıklara zarar geldiğini ve saray kadınlarının ahlaklı davranışlarının güçlü hükümdarlıklar için önemli olduğunu savundular. (Xü J. , 2004a, s. 1591-1593)

Alt sınıf bir aileden gelmesi dışında Zhao Feiyan'ın kişiliğinin de hanedanlığa yakışmadığı, erdemli olmadığı düşünülüyordu. İmparatoriçenin bencilliği ve hatta başka kadınlardan olan çocuklara zarar verdiği yönünde tartışmalar olsa da hayatı boyunca veliaht verememiş, Cheng Di öldükten sonra da yerine ikinci kuzeni olan Liu Xin, hükümdarlık ismi ile Ai Di tahta geçmiştir. Ai Di'nin tahta çıkmasına sebep olan Zhao Feiyan, Aidi döneminde de imparatoriçeliğe devam etmiştir. (Kinney, 2014, s. xxiv)

Sima Qian sıradan kadınların hükümdarın cariyesi olarak hizmet vermesinin uygun olmadığını düşünmüştür. Hükümdarlık onuruna yakışan kadınların yalnızca soylu ve eğitilmiş kadınlardan seçilmesi gerektiğini ve hükümdara karşı sorumlulukları sadece bu kadınların yerine getirebileceğini savunmuştur. Ayrıca, Sima Qian kadın erkek ilişkilerini beş klasikleri örnek vererek yorumlamıştır. *Yijing* dişi ve erkek trigramları olan Qian ve Kun ile, *Shijing* ise erdemli saray kadınının zafer şarkısı ile başlar. *Shujing*'in ilk bölümünde Yao'un iki kızını Shun'a eş olarak vermesi övgüyle anlatılır. *Chunqiu* eserinin ilk sayfalarında evliliğin şartlarını ihmal etmemek konusunda eşleri uyarır. (Xü J. , 2004c, s. 779) Sima Qian, hanedanlıkların yükselişini ve düşüşünü saray kadınlarının iyi veya kötü etkilerine bağlamaktadır (Zheng X. , 2013, s. 3).

Kinney, Sima Qian'in bu konu hakkındaki fikrini şöyle yorumlamıştır;

“Sima Qian hanedanlık dengesinin önemli bir ögesinin cariyeler olduğunu kabul etmiştir; doğru kadınların hareme alınmasını, yanlış olanların saraydan gönderilmesini savunmuştur. Son olarak Sima Qian her şeyin Yin ve Yang'ın dengesinden oluştuğuna inanırdı ve ona göre yorumlardı. Böylece evlilikler, özellikle hanedanlık evlilikleri, Yin ve Yang'ın birlikteliği ile şekillenmiştir ve onun etkisi yerde ve gökte yankılanmıştır.” (Kinney, 2014, s. xviii)

Zheng ise Liu Xiang'ın, Sima Qian'e çok saygı duyduğunu, *Lienüzhuan*'ı derleme amacının da Sima Qian'in bu fikrini devam ettirmek olduğunu savunmuştur. Ayrıca Liu Xiang'ın, Batı Han Hanedanlığının yıkılacağını öngördüğünü, hanedanlık ailesinin bir üyesi olarak elbette arkasına yaslanıp bu durumu izlemediğini, sitem

etmenin de gereksiz olduğunu, Liu Xiang'ın kendini bu konuda güçsüz hissettiği için bu kitabı müdahale amacıyla yazdığını, liderlerin vicdanlarını uyandırmak için kendine ait yöntemler kullandığını, isteğe bağlı olsa da iyi niyetli bir düşünce olduğunu yazmıştır. (Zheng X. , 2013, s. 3)

Zheng, bu paragrafta önemli bir ayrıntının altını çizmiştir. Aslında Liu Xiang'ın bu eseri yazmadaki amaçlarından birinin, hanedanlık mensuplarına mesaj vermek olduğu anlaşılmaktadır. Son bölümü, yani tehlikeli ve ahlaksız kadınları yazmasındaki temel sebep, hükümdarların, atalarının geçmişte yaşadığı hatalara düşmeleri durumunda hanedanlığı tehlikeye atabilecekleri düşüncesindedir.

Bu kitabın yazılış amacını, Song Hanedanlığı (960-1279) döneminde yaşamış olan Wang Hui, kendi yazdığı nüshasının ön sözünde şu şekilde açıklar;

“Liu Xiang'ın derlediği *Gu Lienüzhuan* sekiz bölümden oluşur; Han hanedanı Cheng döneminde sarayda görev yapmakta olan Liu Xiang, Hükümdar kadınlarını eğitirken bu kitabı kullanarak sarayı eleştirdi. Yazdığı kitapta *Shijing* ve *Shujing* eserlerinden yaptığı derlemelerle erdemli kadını tanımlamış ve kadının imparatorluğun geleceği için arz ettiği önemi belirtmiştir.” (Lü J. , 2014, s. 3)

Wang Hui yazılış amacına farklı bir bakış açısı ile yaklaşmış, Liu Xiang'ın bu eseri yazmasındaki amacın, sarayı eleştirmek olduğunu belirtmiştir. Lü'ye göre ise bu eseri yazmadaki asıl amaç kadınları eğitmektir. Han hanedanı Cheng döneminde

kadınlar ve akrabaları, hükümdara yakın olmaları sebebi ile saray içinde güç kazanmış ve bu gücü kötüye kullanma yönünde eğilimleri olmuştur. Bu duruma tepki olarak Liu Xiang ancak güçlü ve eğitilmiş kadınlar ile başarılı imparatorlukların olabileceğini düşünerek bu eseri derlemiştir. (Lü J. , 2014, s. 3)

1.5. Eserin Derlenme Çeşitliliği

Liu Xiang, eseri derlerken farklı alıntılama yöntemlerine başvurmuştur. Bu alıntılama yöntemleri farklı araştırmacılar tarafından değişik şekillerde tasnif edilmiştir. Örneğin Zheng'a göre Liu Xiang bu eseri yazarken üç farklı alandaki kaynaklardan yararlanmış. Bunların ilki tarihi klasiklerden alıntılanan biyografilerdir. Buna örnek olarak, eserde geçen üç biyografi *Zuozhuan*'dan, iki biyografi *Guoyu*'den, bir biyografi de *Shiji*'den alıntılanmıştır. Bu tarihi klasiklerden ikincisi Konfüçyüs'ün derlediği beş klasik eser ve diğer felsefi klasikler içinde geçen metinlerden yapılan alıntılardır. Buna örnek olarak eserin birinci bölümünde geçen on dört biyografiden dokuzu *Shijing* ve *Shangshu* 尚书'dan alıntılanmıştır. Erken Qin dönemi filozofları tarafından yazılmış *Guanzi* , *Lüshichunqiu* , *Xunzi* gibi eserlerin yanı sıra *Xinshu* 新书 , *Hanshiwaizhuan* ve *Huainanzi* gibi eserlerden de alıntı yapılmıştır. Son olarak geriye kalan tüm biyografiler, Liu Xiang'ın saray kütüphanesinde erişebildiği klasik eserlerde geçen hikâye ve efsanelerden alıntılanmıştır. (Zheng X. , 2013, s. 31-32)

Kinney bu alıntılama yöntemini beş farklı gruba ayırmıştır: Birincisi hangi klasik metinden alındığı bilinen ve bu kaynağı hikâyeleştiren temel biyografiler; ikincisi hangi klasik metinden alıntılandığı tahmin edilebilen fakat farklı unsurlar ve olay örgüsü içeren biyografiler; üçüncüsü belirli bir kaynağının bulunması zor olan fakat erken dönem klasikleri ile ilişkilendirilebilen ve Liu Xiang tarafından büyük ölçüde değiştirilmiş olabilen biyografiler; dördüncüsü kaynakları tespit edilemeyen fakat bilinen tarihi olaylar ve şahıslar hakkındaki biyografiler ve son olarak beşincisi bilinen hiçbir öncülü olmayan biyografilerdir. (Kinney, 2014, s. xxxi-xxxii)

Bu tez çalışmasında yapılan araştırmalarda dört farklı alıntılama yöntemine başvurulduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ilki *Zuozhuan* , *Shijing* , *Shiji* , *Guoyu* ve *Hanshiwaizhuan* adlı eserlerden yapılan bire bir alıntılama yöntemidir. Özellikle biyografilerin sonunda geçen şiirlerin bir kısmı, *Shijing*'den aynen aktarılmıştır. İkinci yöntem ise tarihi, felsefi, edebi değerleri ile Çin çalışmalarında birincil kaynak olarak değerlendirilen antik dönem klasiklerinin içinde geçen tarihi olaylar ve şahsiyetler üzerinden tekrar hikâyeleştirilerek yapılmış alıntılardır. Üçüncü yöntemde, biyografisi verilen kadının tarihte yaşamış olduğu bilinmektedir; ancak erişilen klasiklerin hiçbirinde Liu Xiang'ın yazmış olduğu hikâyeye rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu yöntemde, hikâyenin ilk defa yazar tarafından aktarılması ya da kaynak metnin günümüze ulaşamamış olma olasılığı mevcuttur. Dördüncü yöntem yazarın kendisinin hikâyeleştirdiği kadınların biyografileridir.

1.6. Yazarın Kullandığı Klasik Eserlerin Tanıtımı

1.6.1. *Shiji* 史记

Shiji, yani “Tarih Kayıtları” olarak bilinen eserin yazarı, büyük tarihçi Sima Qian’dır. Eser, efsanevi Üç Kral Beş İmparator olarak bilinen dönemden, yazarın yaşamış olduğu Batı Han Hanedanlığına kadar olan dönemi konu alır. Bu eser, Sinoloji alanında resmi tarih yazıcılığının başlangıcı olarak kabul edilir. 526500 im kullanılarak yazılan eser beş ana bölümden oluşur. İlk ana bölüm Ben Ji 本纪, 12 alt bölümden oluşur. Efsanevi beş imparator ile başlar ve Qin Hanedanlığının ilk hükümdarı Qin Huang Di’ye 秦始皇帝 kadar olan hükümdarların biyografilerine yer verilir ve önemli tarihi olaylar anlatılır. Biao 表 ise 10 alt bölümden oluşur. Olayların kronolojik olarak çizelgesini verir. Shu 书, 8 alt bölümden oluşur. Politik, ekonomik ve kültürel kazanımları kaydeder. Shi Jia 世家 ise 30 alt bölümden oluşur. Önemli devlet adamları ve soyluları kaydeder. Son olarak Lie Zhuan 列传, 70 alt bölümden oluşur. Önemli şahsiyetler, azınlık uluslar ve dış uluslar ile ilgili bilgiler ve biyografiler yer alır. (Zheng C. , 2013, s. 1-2)

Biyografilerin ana kaynağı olan *Shiji*’den 31 alıntılama yapılmıştır. Ben Ji’den on (1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 1-6, 2-4, 3-1, 6-15, 7-2, 7-3), Shi Jia’dan on altı (1-8, 1-13, 2-3, 2-8, 3-8, 5-3, 5-7, 7-4, 7-5, 7-6, 7-7, 7-9, 7-11, 7-12, 7-13, 7-15) ve Lie Zhuan’dan beş

(2-12, 3-15, 5-7, 6-15, 7-14) biyografi, farklı alıntılama yöntemleriyle aktarılmıştır. İki kadının biyografisi eserin farklı bölümlerinden ikişer kez alıntılanmıştır.

1.6.2. *Zuozhuan* 左传

Zuozhuan, M.Ö. 722 ile M.Ö. 468 yılları arasındaki dönemi kapsayan Çin'in kronolojik anlatı tarzındaki ilk tarih kitabıdır ve Konfüçyüs'ün derlediğine inanılan *Chunqiu* adlı kısa tarih kronolojisinin yorumlu bir nüshasıdır. *Chunqiu*'yi yorumlayan diğer iki eser, “*Gongyang* 公羊” ve “*Guliang*”dır ve bu üçü Çin tarihinin ilk sistematik eserleri olarak görülmektedir. *Zuozhuan*'ın diğer isimleri *Chunqiu Zuoshizhuan* 春秋左氏传, *Zuoshi Chunqiu* 左氏春秋, *Chunqiu Gongyangzhuan* 春秋公羊传, *Chunqiu Guliangzhuan* 春秋谷梁传 ve *Chunqiu Sanzhuan* 春秋三传'dir. *Zuozhuan* ismi Han Hanedanlığından sonra kullanılmıştır. Doğu Zhou beyliklerinin her birinin kendine ait *Chunqiu* eseri vardı. Günümüzde sadece Lu beyliğine ait *Chunqiu* eseri bulunmaktadır. Konfüçyüs klasikleri üzerine çalışan tarihçiler, *Zuozhuan*'ın yazarının kim olduğuyla ilgili farklı görüşler sunmuşlardır. Bunlardan en önemlileri eserin Zuo Qiuming, Wu Qi veya Zi Xia tarafından yazılmış olduğunu belirtir. Ancak son dönemlerde ortak görüş eserin yazarının Zuo Qiuming olduğu yönündedir. (Wang L. , 2013, s. 1-4)

Yazar, 27 biyografiyi (1-6, 1-7, 1-8, 2-3, 2-4, 2-8, 3-2, 3-3, 3-4, 3-6, 3-8, 3-10, 4-2, 4-7, 4-8, 4-9, 5-3, 7-3, 7-4, 7-5, 7-6, 7-7, 7-8, 7-9, 7-10, 7-11, 7-12) *Zuozhuan*'i kaynak kullanarak yazmıştır. 18 kadın, eserin diğer bölümlerinde de geçmektedir. Bu

eser, hanedanları hükümdarların isimlerine ve hanedanlık yıllarına göre kronolojik bir şekilde tasniflenmiş ve anlatmıştır. Eserde, farklı tarihlerde ve on bir ayrı hükümdar döneminden toplamda 60 kere alıntılama yapmıştır.

Eserde *Gongyang* yorumlu nüshasından da yararlanılmış, iki hükümdar döneminin dört farklı bölümünden üç kadının biyografisi (4-2, 7-6, 7-8) alıntılanmıştır. Diğer yorumlu nüsha olan *Guliang*'dan ise beş hükümdar döneminin 15 farklı bölümünde, üç kadın biyografisi (7-5, 7-6, 7-8) için yararlanılmıştır.

1.6.3. *Shijing* 诗经

Eserin Türkçe ismi Şiirler Klasığıdır. *Shijing*'in orijinalinde, yaklaşık 3000 kadar eski halk şiiri yer almaktadır. Konfüçyüs, bu kitabı elden geçirerek yeniden derlemiş, şiirleri sınıflandırmış ve şiirlerin sayısını 305'e indirmiştir. Konfüçyüs tarafından derlenen *Shijing* içindeki Xiao Ya 小雅, Da Ya 大雅 ve Song bölümlerinde, saray çevresine ait şiirlere yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan 145 şiir, sarayda düzenlenen törenlerde şarkı olarak seslendirilmiştir. Guo Feng bölümünde ise on beş beyliğe ait halk şiiri yer almaktadır. Bu bölümdeki 160 şiir, müzik eşliğinde söylenmektedir. Zhou Hanedanlığının ilk dönemlerinden, İlkbahar Sonbahar döneminin ortalarına kadar olan süre içindeki şiirleri içeren *Shijing*, içerik yönünden çok zengin bir kitaptır. Çeşitli beyliklere ait gelenekleri, bitki ve hayvan adlarını, bunların özelliklerini içermesi nedeniyle değerli bir kaynak kitap olarak görülmektedir.

Ayrıca Konfüçyüs'ün elden geçirmesinden sonra, ders kitabı olarak da kullanılmıştır. (Okay, 2017, s. 46)

Biyografilerin sonunda bulunan Song bölümünde geçen şiirlerin bir kısmı, bu eserden aynen alıntılanmıştır. 19 kadının biyografisinde (1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 1-5, 1-6, 1-7, 1-8, 2-1, 3-3, 4-7, 7-1, 7-2, 7-3, 7-4, 7-5, 7-6, 7-8, 7-9) toplam 32 şiir bu eserden alınmıştır. Zhou Song 周颂, Da Ya, Xiao Ya ve Wei Feng 卫风 bölümlerinden birçok kez alıntılama yapılmıştır.

1.6.4. *Guoyu* 国语

Eser, Batı Zhou hükümdarı Mu 穆 (M.Ö. 976-922) döneminden başlar; Doğu Zhou Hanedanlığından (M.Ö. 770 - M.Ö. 156) Ding'in 定 16. yılına (M.Ö.453) kadar geçen tarihi olayları konu edinir. Tüm beyliklerin soylularını, törenlerini ve efsanelerini içeren eserin, İlkbahar Sonbahar dönemindeki beyliklerin kayıtlarından derlendiği düşünülmektedir. Ayrıca eser, Çin'in en eski beylikler tarihi kitabıdır. Zhou 周, Lu 鲁, Qi 齐, Jin 晋, Zheng 郑, Chu 楚, Wu 吴, Yue 越 olmak üzere toplamda sekiz beylik 21 bölümde anlatılır. *Zuozhuan*'daki gibi olaylar birbirlerine bağlı değildir. *Guoyu*, beyliklere göre belirli bir düzende yazılmıştır. İçerisinde tarihi şahsiyetlerin diyaloglarına da yer verilmiştir. Yazarı ile ilgili tartışmalarsa yüzyıllardır devam etmektedir. Yazarın kim olduğuyla ilgili en eski tartışma Sima Qian'e aittir. Ona göre eserin yazarı, Zuo Qiu Ming 左丘明'dir. Daha sonra Ban Gu, Han Shu'nun

Yi Wen Zhi bölümünde “*Guoyu* 21 pian’dır Zuo Qiu Ming yazmıştır” şeklinde kaydetmiştir. Ancak Jin Hanedanlığından (265 - 420) sonra yazarın o olmadığı yönünde aksi görüşler ileri sürülmüştür; bu düşünceyi Jin Hanedanlığından Fu Xuan 傅玄, Sui Hanedanlığından (581 - 618) Liu Xuan 刘炫, Tang Hanedanlığından (618 - 907) Lu Chun 陆淳, Song Hanedanlığından Ye Meng De 叶梦得, Qing Hanedanlığından (1616-1911) You Dong 尤侗 gibi âlimler desteklemiştir ve bu görüşü değiştirmeye çalışmışlardır. (Zhang Y. , 2014, s. 1-6)

Liu Xiang, eserin 11 farklı bölümünden 16 kadınla (1-6, 1-9, 2-3, 3-1, 3-2, 3-4, 3-6, 3-10, 4-7, 5-3, 7-1, 7-2, 7-3, 7-6, 7-7, 7-9) ilgili bilgileri, yukarıda açıklanan alıntılama yöntemleri ile almıştır.

1.6.5. *Hanshiwaizhuan* 韩诗外传

On bölümden oluşan *Hanshiwaizhuan*, Batı Han Hanedanlığında yaşamış olan Han Ying 韩婴 tarafından yazılmıştır. Han Ying, hanedanlığın ünlü bilginlerindedir. Bu eser, eski Çin tarihi olaylarını ve rivayetlerini anlatır. *Shijing*’de geçen şiirlere ışık tutmak için seçilmiş 360 anekdotun yanında, ahlaki öğretiler, etik değerler ve tavsiyeler gibi farklı konuları içermektedir. Ayrıca eserde ayinler, şiirler ve ahlaki değerler Konfüçyüsçü tarzı ile anlatılmaktadır. *Han Shu*’daki Ru Lin Zhuan 儒林传,

Wai Zhuan'ın altı, Nei Zhuan 内传'in ise dört bölümden oluştuğu yazmaktadır. (Du, 2011, s. 1-2)

Liu Xiang, 10 biyografiyi (1-11, 1-14, 2-5, 2-13, 2-15, 3-13, 4-8, 5-11, 6-3, 6-6), *Hanshiwaizhuan*'ın on farklı bölümden yararlanarak yazmıştır.

1.6.6. *Lüshichunqiu* 吕氏春秋

Diğer ismi *Lülan* 吕览 olan bu eser, Lü Buwei 吕不韦 tarafından yazılmıştır ve erken Qin Hanedanlığı (M.Ö. 221- M.Ö. 206) dönemini anlatır. Qin beyi Zhuang Xiang'ın yakın arkadaşı olan Lü Buwei, o öldükten sonra oğlu Qin Shi Huang'ın hükümdarlığı döneminde naiplik yapmıştır. Dönemin tarihi olaylarına vâkıf bu devlet adamı, aynı dönemde bakanlık da yapmıştır. Eser, Qin Hanedanlığı Dao Düşünce Ekolü benimsenerek kaleme alınmıştır. Ancak Qin Shi Huang, koymuş olduğu sert yasalarla aslında Fa Düşünce Ekolünü benimsemiş bir hükümdardır. Eser, 26 juan, 160 pian ve 200.000'den fazla hanzi kullanılarak yazılmıştır. (Ji, 2015, s. 1)

1-2, 1-4, 1-13, 2-2, 6-1, 7-1, 7-3, 7-7 biyografileri, eserin yedi farklı bölümü olan Yin Chu 音初, Jing Lun 精论, Li Su Lan 离俗览, Shen Da 慎大, Yisi 疑似, Shang De 上德, Yuan Luan 原乱'dan alıntılanmıştır.

1.6.7. *Huainanzi* 淮南子

Batı Han Hanedanlığı soylularından, ünlü düşünür, Dao Düşünce Ekolü temsilcisi, edebiyatçı Liu An 刘安 ve grubu tarafından yazılmış felsefi bir eserdir. Tüm kitap 21 bölümden ve 131324 karakterden oluşur. Dao Düşünce Ekolü merkezli zengin içeriği ile Savaşan Beylikler döneminden erken Han dönemine, Huang Lao Düşünce Ekolünü 黄老之家¹⁵ temsil eden bir kitaptır (Chen, Chen, & Fu, 2014, s. 1).

Liu Xiang, bu eserin Meng Mao 孟卯, Dao Ying 道应, Jing Shen Xun 精神训, Dao Ying Xun 道应训 gibi dört farklı bölümünden 1-13, 3-4, 4-8, 6-1, 7-1 biyografilerini alıntılamıştır.

1.6.8. *Zhanguo* 战国策

Batı Zhou, Doğu Zhou Hanedanlıkları ve Qin, Qi, Chu, Zhao, Wei, Han, Yan, Song, Wei beyliklerinin siyasi meselelerini kaydetmiştir. Qin Beyliği, altı beyliği kendi himayesi altına alarak Qin Hanedanlığını kurmuştur ve eser 33 bölüm ve 497 alt

¹⁵ Efsanevi Sarı İmparator Huang Di'nin soyundan geldiklerine inanan Çinliler, Dao düşünce ekolünün temsilcisi Lao Zi'ya ilahi bir güç atfederek onun Huang Di'nin reankarnesi olduğuna inanmışlar ve Huang Lao ekolünü başlatmışlardır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: “Huang Lao Ideology” <http://www.indiana.edu/~g380/4.8-Huang-Lao-2010.pdf> (Erişim tarihi: 01.05.2018)

bölüm ile bu döneme kadar olan toplam 240 yıllık bu tarihi ele alır. Savaşan Beylikler dönemini, Zong Heng Düşünce Ekolü 纵横家 temsilcilerinin siyasi görüşlerini, sözlerini ve eylemlerini anlatır. Doğu Zhou ve Savaşan Beylikler dönemi tarihini ve sosyal yapısını da göstermektedir. Dönem tarihi incelemeleri açısından önemli bir eserdir. Bununla beraber Ru Düşünce Ekolü düşünce yapısına aykırı olduğu için daha sonraki âlimler tarafından eleştirilen bir eserdir. (Lü Z. , 2014, s. 1)

Liu Xiang, bu eserin dört farklı bölümünden dört kadının biyografisi (1-13, 5-7, 5-10, 7-14) için alıntı yapmıştır.

1.6.9. *Zhushujinian* 竹书纪年

Eserin ilk hali bambuların üzerine yazılan yazılardır. Bu sebeple, Bambu yıllıkları da denilebilir. İlkbahar Sonbahar dönemi Jin Beyliği ve Savaşan Beylikler Dönemi Wei Beyliği tarih memurlarının, dönemin tarihini anlatmak için yazıldığı düşünülen bir eserdir. Xia, Shang ve Batı Zhou Hanedanlığı tarihini konu edinir. Mezar hırsızları tarafından talan edilen mezarda bir memur tarafından keşfedilen yazılardır. (Xü Z. , 2015, s. 308)

Liu Xiang, bu eserden altı biyografi (1-2, 1-3, 1-6, 7-1, 7-2, 7-3) için alıntılama yapmıştır.

1.6.10. *Shujing* 书经

Shangshu 尚书 olarak da bilinen “Belgeler Klasığı”, Zhou Hanedanlığı ve öncesinde var olan Xia ve Shang Hanedanlıklarına ait arşivleri içeren bir kitaptır. Konfüçyüs, arşiv memurlarınca kaydedilmiş resmî belgeleri elden geçirerek, *Shujing* adlı kitabı yeni, baştan derlemiştir. Eski dönem siyasi yapı ve devlet yönetimi hakkında bilgiler veren bir kitaptır. Konfüçyüs’ün “tian ming”¹⁶ ile “hükümdar” arasındaki ilişkiye ait görüşlerini bu kitaptan öğrenmek mümkündür. Konfüçyüs’e göre hükümdar, insanları yönetmesi için “tian”¹⁷ tarafından görevlendirilen kişidir ve görevini iyi yapmazsa “tian” tarafından değiştirilebilir. (Okay, 2017, s. 45)

Liu Xiang, bu eserin üç farklı bölümü olan Yao Dian 尧典, Gaoyao Mo 皋陶谟, Mu Shi 牧誓’den üç biyografi (1-1, 1-4, 7-2) için alıntılama yapmıştır.

¹⁶ Tian ming (天命) Çin felsefesinde tian ming kavramı ‘göğün emri’, ‘göğün belirediği kader’, ‘kader’ anlamlarında kullanılabilir. ‘Tian’in insanlar için belirlediği ‘alinyazısı’ anlamına gelmektedir. (Okay, 2017, s. 41)

¹⁷ Tian (天) Çin felsefesinde tian kavramı ‘Fiziki gök (gökyüzü)’, ‘yaratıcı gök (yaratan)’, ‘yönetici gök (yöneten)’ anlamlarında kullanılabilir. İlahi bir güç olarak da denilebilen bu kavramı Konfüçyüs bir sözünde, ‘tian’i kandıramazsın’ derken, ‘tian’ sözcüğünü sanki ‘tanrı’ anlamında kullanmış gibidir. Ona göre insanın kaderini ‘tian’ belirler. ‘Tian’ isterse kaderi değişebilme gücüne sahiptir. (Okay, 2017, s. 40-41)

1.6.11. *Liji* 礼记

“Törenler Klasığı”, dinsel törenlerde ve devlet işlerinde uyulması gereken kuralları içermektedir. Bundan başka, insanların yaşamlarını düzenleyen kuralları da içerdiğinden “kurallar klasığı” denilmesi de yanlış olmayacaktır. Çin’deki feodal yapıya uygun olarak; büyükler-küçükler, kadınlar-erkekler ve akrabalar arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğini anlatmaktadır. Ayrıca evlilik, doğum, ölüm, cenaze törenlerinin kurallarını da içermektedir. Konfüçyüs tarafından elden geçirilen *Liji*, sonraki dönemlerde soyluların el kitabı olmuştur. “Li kuralları”na çok önem veren Konfüçyüs, *Liji*’yi ders kitabı olarak kullanmıştır. (Okay, 2017, s. 47)

Liu Xiang, bu eserin Tan Gong Xia 檀弓下 bölümünden iki, toplamda üç biyografi (1-1, 1-9, 4-8) için alıntılama yapmıştır.

1.6.12. *Shanhaijing* 山海经

Shanhaijing, tarih ve edebiyat dışında farklı alanda yazılmış olan ilk eserdir. İlk coğrafya kitabı olarak görülse de farklı bilim dallarına ait konuları da içermektedir ve eski Çin’in ansiklopedi niteliğine sahip bir eseri olarak kabul edilir. Öyle ki zengin içeriğiyle tarih, coğrafya, etnoloji, mitoloji, din, zooloji, botanik, mineral bilimi ve tıp dahil olmak üzere birçok alanda bilgi aktarır. Bütün bu bilgiler, 31.000 üzerinde sözcük kullanılarak yazılmıştır. On sekiz bölümde toplanmıştır; birinci bölümden

beşinci bölüme kadarki kısmı Shan Jing (山经) (Dağlar Klasığı), altıncı bölümden on sekizinci bölüme kadar olanı ise Hai Jing (海经) (Denizler Klasığı) adını taşımaktadır. Shan: dağ, Hai: deniz, Jing: klasik kitap anlamlarına gelmektedir. Eser, Çin'in çevresi ve Çin'e uzaktaki ülkeler hakkında bilgi verir. Ancak, sadece coğrafi yerleri değil aynı zamanda uzak ülkelerdeki farklı görünen insanların fiziksel özelliklerini de konu alır. Eserin tamamı 100'ün üzerinde ülkeyi, 3000 bölgeyi, 447 dağı, 300 nehrin seyrini, 204 mitolojik figürü, 300 ilginç hayvanı, 400'den fazla bitkiyi ve yaklaşık 100 metal ve minerali ayrıntılı bir şekilde anlatır. Yazarı ve yazıldığı dönem kesin olmamakla birlikte, araştırmacılar tarafından halen tartışılmaktadır. (Zhang Y. , 2011, s. 1) (Yılmaz, 2012, s. 2)

Liu Xiang, bu eserin Da Huang Nan Jing 大荒南经 ve farklı bölümünden iki biyografi (1-1, 1-4) için alıntılama yapmıştır.

1.6.13. *Lisao* 离骚

Çin'in en uzun lirik şiiri olarak geçen *Lisao*, Qu Yuan'ın (M.Ö. 339-278) eserleri içinde en ünlüsüdür. Chu beyliğinde dünyaya gelen Qu Yuan, Chu mersiyelerini yazan ilk şairdir. Chu mersiyeleri, Chu dilinde ve aksanında hazırlanmış olup eserde geçen yer ve nesne tasvirleri Chu kültürüne göre yazılmıştır; yani yerel özelliklere sahiptir. Bu tarzda yazılmış şiirler, Batı Han Hanedanlığı döneminde Liu Xiang tarafından derlenmiş ve *Chuci* 楚辞 adlı eser ortaya çıkmıştır. (Yao, 2016, s.

57-58) *Lisao* üç bölümde incelenebilir. İlk bölümde şair, geçmişte yaşanan olayları, politik hırsları, sadakatin ve üzüntünün acı veren karmaşasını ve bütün bunlara rağmen ideallere ulaşma hırslarını anlatmıştır. Şair, ikinci bölümü kayınvalidesinin tavsiyeleri üzerine yazmıştır. Bu bölümde şair, geçmişteki deneyimleri ile hükümdara karşı gelişini, kadınların yenilgisini anlatmış, bu acımasız gerçeklere rağmen ideal toplum arayışında ısrarcı olmuştur. Son bölümde ise şairin çekmiş olduğu zorluklar görülmektedir. Bütün uğraşlarına rağmen halktan ümidini kesen şair, birkaç kişiye danışarak onların önerilerini almış ve uzun bir seyahate çıkmıştır. Ancak memleketinden uzaklaştıkça halkına ve beyliğine olan sevgisi ağır basan şair, duygu ve düşüncelerini bu son bölüme yansıtmıştır. (Lin J. , 2015, s. 7)

Liu Xiang, bu uzun şiirin Jiu Ge 九歌 bölümünden iki biyografi (1-1, 1-2) için alıntı yapmıştır.

1.6.14. *Yanzichunqiu* 晏子春秋

Bu eser İlkbahar Sonbahar dönemi Qi beyliğinin ünlü devlet adamı, düşünürü ve diplomatı Yan Ying 晏婴 (M.Ö. 578-500) tarafından yazılmıştır. Yan Ying, Qi'nin Ling Beyinin 齐灵公 yirmi altıncı yılından (M.Ö. 556) başlayarak sırayla Zhuang Beyi 齐庄公, Jing Beyi 齐景公 dönemlerinde hizmet etmiştir. İlkbahar Sonbahar dönemi sonunda Qi beyliğinin ulusal gücü yavaş yavaş düşüşe başlar; birbirinden farklı mizaçta olan üç bey ile çalışan Yan Ying kendi çabasıyla birçok olayın üstesinden

gelmiştir. Velihtların beylik dışında olmasının yararlı olduğunu, bu durumdan endişe duymanın yersiz olduğunu ve beylik içinde bir sorun yaratmayacağını düşünmüştür.¹⁸ Bu sayede veliahtların daha çok şey öğreneceklerini ve bilgi birikimlerinin daha fazla artacağını belirtmiştir. Velihtların rehin olarak kaldıkları dönemlerdeki edinimleri onların değişik koşullara ayak uydurabilmesine fayda sağlayacağını vurgulamıştır. (Li & Chen, 2014, s. 1-4)

Liu Xiang, bu eserin iki farklı bölümü olan Nei Pian Za Shang 内篇杂上, Nei Pian Jian Xia 内篇谏下'dan iki biyografi (2-12, 6-4) için alıntılama yapmıştır.

1.6.15. *Guanzi* 管子

İlkbahar Sonbahar dönemi Qi Beyliğinin önemli devlet adamı ve askeri stratejist olan Guan Zhong 管仲 (M.Ö. 723-645) tarafından yazılmıştır. *Guanzi*,

¹⁸ “Bahsedilen rehin sistemi, devletlerarası ilişkilerde, geçici barış sağlamak, olası saldırıları önlemek, bir tarafın diğerine bağlılığını garanti altına almak vb. amaçlarla hanedan üyelerinden birinin diğer devlete rehin olarak gönderilmesine dayalı olarak uygulanan siyasi bir politika olarak tanımlanabilir. Rehlin olarak gönderilen kişi çoğunlukla hükümdarın oğlu veya erkek kardeşi, yani tercihen hükümdarın veliahdıdır. Rehinin, herhangi bir siyasi amaca ulaşmada teminat olduğu, karşı tarafın güvenini kazanmak veya çıkabilecek bir anlaşmazlığı önlemek amacıyla gönderilmektedir.” Ayrıntılı bilgi için bkz: (Türker, 2015, s. 455-467)

zengin içerikli antolojik bir eserdir. Ru, Fa, Yinyang, Ming, Nong gibi birçok düşünce ekolünün öğretilerini de içermektedir. Han Hanedanlığı döneminde, 24 bölüm ve 86 alt bölümden oluşan eserin, yeni basımları 76 alt bölümden oluşmaktadır. (Zhang J. , 2001, s. 44)

Liu Xiang, bu eserin iki farklı bölümü olan Xiao Wen 小问 ve Da Kuang 大匡'dan iki biyografi (6-1, 7-5) için alıntılama yapmıştır.

1.6.16. *Shizi* 尸子

Eser, Savaşan Beylikler döneminde yaşamış bir Dao Ekolü filozofu ve devlet adamı olan Shi Zi tarafından yazılmıştır. 60000 Çince karakter ile yazılan eser, 20 alt bölümden oluşmaktadır. Han Hanedanlığı döneminde popüler olan eser, Sui ve Tang Hanedanlıkları dönemine kadar önemini korudu. Ancak Qin Hanedanlığı öncesi yazılmış *Shizi* adında iki eser bulunmaktadır. İlki Lu beyliğine ait olan *Shizi*'dir. Diğer Savaşan Beylikler dönemi ortasında Chu beyliğine ait Konfüçyüsçü karşıtı yasacılar (Fa Jia) tarafından yazılmıştır. (Xu, 2005, s. 122)

Liu Xiang, bu eserden sadece ilk biyografiyi (1-1) alıntılamıştır.

1.6.17. Mengzi 孟子

Savaşan Beylikler döneminde yaşamış Ru Düşünce Ekolünün önemli filozoflarından Meng Zi'nin (M.Ö. 372-289) kendi adı ile anılan eseridir. Meng Zi, Konfüçyüs'ün torunu Zi Si'nin öğrencisidir. Erken yaşlarında Qi, Wei, Song, Teng ve Lu gibi birçok beyliği gezmiş, ayrıca Qi beyliğinde resmi görevlerde bulunmuştur. Qi Beyi onun pozisyonunu değiştirmiş, o da öfkelenerek beyliği terk etmiş ve kendi memleketine dönmüştür. Wan Zhang, Gongsun Chou gibi öğrencilerine kendi doktrinini açıklamak için kitaplar yazmıştır. Meng Zi, ideal yönetim sistemi için “korumacı yönetim” fikrini savunur. Bu fikrin önem sırası ona göre şu şekildedir; ilk önce halk, daha sonra topraklar ve hasat edilmiş ürünler, en son yöneticiler gelir. Konfüçyüs okulunun en önemli eserlerinden biri olan Meng Zi, kendisi ve öğrencileri tarafından derlenmiştir. Politik faaliyetleri, doktrinleri, felsefi konuları, ahlak kurallarını ve eğitim ideolojisini, diyaloglar halinde anlatmaya çalışmıştır. 14 bölümden oluşan kitap, toplam 35000 im ile yazılmıştır. (Yang & Zhao, 1999, s. 27-28)

Liu Xiang, bu eserin Gao Zi Xia 告子下 bölümünden bir (4-8) biyografi için alıntılama yapmıştır.

1.6.18. *Zhanguozonghengjia* 战国纵横家

Batı Han Hanedanlığı dönemine ait, 1973 yılında Changsha 长沙 civarlarında Mawangdui 马王堆 mezarında ortaya çıkarılan 13 cm genişliğinde 31 cm uzunluğundaki kültürel buluntulardır. Bugün Hunan şehir müzesinde sergilenmektedir. Bu eser, Savaşan Beylikler dönemi Zong Heng Düşünce Ekolü stratejisti Su Qin 苏秦 gibi kişilerin mektupları ve söz sanatlarının en eski örneklerinden oluşmaktadır. *Zhanguo* ile yapı bakımından benzer olduğu için bu isimle anılmıştır. Buluntu derlemesi, 27 bölüm, 325 satır ve 11000 Çince karakterden oluşmaktadır. (Li B. , 2016, s. 1-11)

Liu Xiang, bu eserin bir bölümünden sadece bir (5-10) biyografi için alıntılama yapmıştır.

1.6.19. *Luoshu* 洛书

Yin-Yang ve beş elementin ilk yazılı kaynağı niteliğinde, eski adı *Guishu* 龟书 olan eserdir. Ayrıca evrenin sonsuzluğu, doğa, Bagua haritası ve beş element,

kategorilere ayrılarak açıklanmaktadır. Eserde, evrenin düzeninin bir bütün içinde organize oluşu trigramlarla anlatılmıştır.¹⁹

Liu Xiang, bu eserin Lu Yun Fa 录运法 bölümünden bir biyografi (7-1) alıntılamıştır.

1.6.20. Yuejueshu 越绝书

Bu eser eski Çin'in Wu ve Yue beyliklerinin yerel tarihini konu alır. Toplamda on beş bölümden oluşur. Eser, İlkbahar Sonbahar döneminin sonlarından, Savaşan Beylikler dönemine kadar geçen dönemi, Wu ve Yue'nin karşılıklı siyasetini, tarihsel gerçeklere dayandırarak anlatır. Bölgenin ekonomik, askeri, coğrafi bilgilerine yer verdiği için “yerel tarihin kaynağı” olarak bilinir. (Zhao Y. , 2014, s. 128)

Liu Xiang, bu eserin bir bölümünden bir biyografi (7-14) alıntılaması yapmıştır.

¹⁹ <https://baike.baidu.com/item/%E6%B4%9B%E4%B9%A6/1737> (Erişim tarihi 10.05.2018)

1.7. Eserin Bölümleri

1.7.1. Mu Yi 母儀

Eserin ilk bölümü anne çocuk ilişkisi ile başlar. Bu bölümde çocuk yetiştirme konusunda becerileri ile öne çıkmış örnek annelerin biyografilerine yer verilmiştir. Bölümün adını oluşturan Mu Yi sözcüğündeki mu anne, yi ise örnek anlamlarına gelmektedir; dolayısıyla “örnek anneler” olarak Türkçeleştirilebilir. Mu Yi sözcüğüne *Lienüzhuan* eseri öncesinde yazılmış klasiklerde rastlanmamıştır. Bunun sebebi ise şöyle açıklanabilir: Kitabın yazıldığı döneme kadar kaleme alınmış klasik metinlerde, kadınlara özel bir bölüm ayrılmamışken, onların annelik becerisine atıfta bulunulmaması pek de şaşırtıcı sayılmaz. Bu bölüme adını veren kişinin yazar Liu Xiang olması muhtemeldir. Eserdeki diğer bölüm adları Konfüçyüs’ün terimlerinden oluşmaktadır.

Eserin bu bölümünde, doğumdan oğullarını veya torunlarını büyütene kadar annelerin örnek gösterilen davranışları, doğruluk sembolü olmuş ve sözleri, yaptıkları ile tutarlı olmuştur. Böylece Liu Xiang, hanedanlık geleceği için derlediği bu 14 biyografiyi ilk bölüm yaparak, annelik rolünün önemini vurgulamıştır.

Aktarılan biyografilerden beşi, antik çağın Xia, Shang ve Zhou Hanedanlıklarının kurulmasında annelerin rolünü anlatır. İlk üç biyografi,²⁰ Üç Kral Beş İmparator dönemine ait anneleri anlatmıştır. İki biyografi²¹ Xia ve Shang Hanedanlığı dönemine ait tarihi karakterleri konu etmiştir. Bir biyografi,²² Batı Zhou Hanedanlığı; üç biyografi,²³ İlkbahar Sonbahar dönemi; bir biyografi,²⁴ İlkbahar Sonbahar ve Savaşan Beylikler arası dönemi ve son olarak dört biyografi²⁵ ise Savaşan Beylikler döneminde yaşamış anneleri konu almıştır. Bu bölümdeki kadınların ortak özellikleri, çocuklarının gelişimi sırasında onlara doğruyu öğretmesi, ahlaki eğitime önem vermesidir. O'hara'nın belirttiği gibi Çin'de erken yaşta çocukları eğitime görevi daha önce de anlatıldığı gibi annenin görevleri arasındaydı. Erkek çocuk, gençlik yaşlarına adım attığında bu görev babaya geçiyordu. Ancak baba uzaktaysa ya da ölmüş ise anne bu göreve devam edebiliyordu. (O'hara, 1945, s. 272)

Bu bölüm, erken yaşta verilen ahlak eğitiminin birkaç metoduna değinmenin ötesine geçmiş ve ileride de görüleceği gibi dönemin Konfüçyüsçü eğitimi ile alakalı birçok ipucu vermiştir. Biyografilerde erkek çocuğu eğitiminde Konfüçyüsçü

²⁰ (1-1), (1-2), (1-3)

²¹ (1-4), (1-5)

²² (1-6)

²³ (1-7), (1-8), (1-9)

²⁴ (1-10)

²⁵ (1-11), (1-12), (1-13), (1-14)

klasiklerin ezberlenmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Ergenlik çağına gelene kadar erkek çocuğu eğitmekten sorumlu kişi annedir, daha sonra bu görev babaya geçmektedir. Biyografilerden edinilen bilgiler ahlak eğitiminin daha anne karnındayken başladığını gösterir. Öyle ki, anne hamileyken kötü söz söylemekten, kötü müzik dinlemekten, kötü davranışa maruz kalmaktan kaçınarak bebeğini eğitmeye başlar.

Han düşünürleri için erken çocukluk dönemi ahlak eğitiminde, hanedanlığın ihtiyaçları her şeyden önce geliyordu. O dönemin imparatorlarına, Liu ailesinin ahlaklı ve iyi yetişmiş veliahtlarının, imparatorluk gücü üzerindeki kontrolünü koruyacağı söylenmişti. Şöyle ki, Jia Yi (M.Ö. 200-168) gibi düşünürler, Qin hanedanlığının çöküşünün sebebinin, ilk imparatorun oğlunun iyi eğitilememesi olduğunu iddia etmişlerdir. Hanedanlığın hızlı bir çöküşe gitmesini, şımarık ve bir hadım tarafından kolayca kandırılabilen, etrafı deneyimli hocalarla çevrilememiş veliahta bağlamışlardır. Bu yüzden dönemin araştırmacıları arasında eğitmen olarak annenin düşünülmesi fikri güçlenmeye başlamıştır. Âlimler, hanedanlıkların yükseliş ve çöküşlerinin altında yatan sebepleri araştırmışlardır. Bu önemi yansıtmak için de biyografilerin üçte birinden fazlası, antik Çin'in büyük hanedanlıklarının atalarını ve kurucularını yetiştiren kadınların çabalarını konu etmiştir. (Kinney, 2014, s. xxxix)

Çocukların eğitimi konusunda anne, her zaman olmasa da çoğunlukla çocuklarını eğitmiştir ve bu eğitim hatırı sayılır ölçüde ahlak eğitimi içermektedir.

Erken efsanevi dönem, halihazırda ilk tarım bakanı Qi'yi eğiten annesi Jiang Yuan (1-2) gibi örnekleri vermektedir. Jian Di (1-3), eğitim bakanı Xie'yi eğitmiştir. Tu Shan (1-4), görevde olan kocası eve uğrayamadığı için Qi'yi tek başına eğitmiştir. Sonra Tang Beyinin eşi You Shen (1-5), iki oğlunu eğitmiştir. Bir sonraki biyografi, bir ailenin üç nesil anneleri Tai Jiang, Tai Ren ve Tai Si'nin (1-6) çocukları nasıl eğittiğinden bahsetmiştir. Öyle ki bu eğitim sonucunda iyi yetişen veliahtlar, Zhou Hanedanlığını kurmuşlardır. Diğer bir biyografi ise Wen Bo'yu eğiten Jing Jiang'ın (1-9) uzun hikâyesidir. Zi Fa, zafer kazanıp eve döndüğünde bile annesi (1-10) tarafından sözleri ve davranışlarıyla eğitilmiştir. Ünlü düşünür Meng Zi'nin annesi (1-11), yazarın en gözde anne örneklerinden birisidir. Lu'nun annesi (1-12) ise çocukları büyüdüğünde bile onları eğitmeye devam etmiştir. Qi'den Tian Qi'nin annesi (1-14) de baş danışman²⁶ olan oğlunu eğitmeye devam etmiş, hatta onu görevleri konusunda uyarmıştır. (Lü J. , 2014, s. 3-58)

Ancak bölümün bütünü, annelerin çocukları ve gençleri yetiştirmesi üzerine yazılmamıştır. On dört biyografiden beşi çocukların eğitimini konu almıştır; bölümün büyük bir kısmı, annenin yetişkin evlatları, yeğenleri ve yetişkin üvey evlatları; bir örnekte ise dadının sorumlu olduğu çocuk üzerindeki etkiye odaklanmıştır. Biyografilerde kadınlar, farklı statülerde ve rollerdedir. Kadınlardan birisi dadı, birisi hala, bir diğeri eş, kalan on bir biyografi ise anne rolündedir. Statülerine göre ise beş kadın halktan, dokuz kadın asil olarak tasniflenmiştir.

²⁶ 相 xiang: İmparator'dan sonra gelen en yetkili kişi.

Bu bölümü diğerlerinden ayıran bir özelliği, bölümün örnek anneleri ele almasına rağmen birinci biyografisinde efsanevi hükümdar You Yu'nün iki kadınından (1-1) yani bir anne yerine eşlerinden bahsediyor olmasıdır. *Lienüzhuan*'in 1403'teki önsözünde, Ming Hükümdarı Chengzu (1403-1424), Liu Xiang'ın Mu Yi bölümünün ilk biyografisinin Shun'un iki kadını ile başlaması ve bu kadınların bir anne değil de bir eş olarak anlatılmasına dair şaşkınlığını ifade etmiştir. Shun'un bu iki kadını, Yao'un kızlarıdır. Yao, beş imparatorluk dönemindeki imparatorlardan birisidir. Eski klasiklerde Yao'un annesi ile alakalı övgüler bulunmasına rağmen, burada ona değinmeden kızlarından bahsetmesini ilginç bulmuştur. Son olarak İmparator Chengzu, Liu Xiang'ın esere Yao soyuyla başlamadığı takdirde “kitap, kitap olarak değerlendirilmezdi” görüşünü belirtmiştir. (Kinney, 2014, s. xxxix) Bu sav, tüm Çin tarihi araştırmalarının hükümdar Yao ile başlaması gerektiği şeklinde de yorumlanabilir. Erken dönem Çin hanedanlık tarihi öncesindeki tüm erdemli davranışları örnek alınan iki imparator vardır: Bunlardan biri Yao, diğeri ise Shun'dur. Bu yüzden *Shujing*, Yao'un hakimiyeti ile başlar. Beş Klasiği kendine yol gösterici olarak gören Han Dönemi Ru Ekolü âlimleri, bu dönemi tarihin başlangıç noktası olarak kabul eder. (Kinney, 2014, s. xxxix) Bu bölümün You Yu'nün iki kadını anlatan ilk biyografisinin anne yerine eş üzerinden genel konu sınıflandırmasına aykırı olması ancak bu şekilde yorumlanabilir. Bir diğer ihtimal ise Han Hanedanlığı imparatorlarının Liu ailesi mensubu olması ve yazarın kendi aile köklerini Yao'a dayandıracak bir övgüde bulunma amacı taşımasıdır. Bir başka deyişle yazarın hanedanlık mensuplarının ve kendi ailesinin köklerini çok eskiye dayandırmak istemesi şeklinde de yorumlanabilir.

Bu bölümün bir başka özelliği de diğer bölümlerde on beş biyografi verilirken, Mu Yi’de on dört biyografi bulunmasıdır. Bir biyografinin kayıp olduğu yönünde tartışmalar vardır. Kayıp biyografi ile alakalı bazı ipuçları bulunmaktadır. Bunlar, Liang Duan’ın (1825) yazmış olduğu *Lienüzhuan Jiaozhu*’da, Yiwen Leiju ve Taiping Yulan’ın, Huang Di’nin eşinin biyografisinden bahsettiği yazılardır. Kayıp biyografi hakkında diğer bir sav ise *Shijing*’in Qi Feng bölümünün Ji Ming Şiirinde Lu beyliğinden Shi’ların Annesini (魯師氏母) konu alan biyografi olabileceğidir. (Kinney, 2014, s. xl) Son olarak bu kısım, diğer bölümlerin aksine konuların annelik özelliğiyle öne çıkan kadınların ahlaki nitelikleriyle veya yetenekleriyle değil de sosyal rolleriyle sınıflandırıldığı tek bölümdür.

1.7.2. Xian Ming 贤明

Eserin ikinci bölümü, bilgelikleri ve zekâları ile öne çıkan on beş kadını konu alır. Bölümün adı olan Xian Ming’in kelime anlamı, bilge ve beceriklidir. Bu kelime, eserden daha önce kullanılmıştır. İlk olarak *Zhanguoce* eserinin Yan Ce Er 燕策二 bölümünde geçmektedir.²⁷ Ayrıca *Lüshichunqiu* ve *Hanfeizi* eserlerinde de bu sözcüğe rastlanmaktadır. Bu sözcük bir Junzi, hükümdar ve liyakat sahibi insanları yükselten ve zamanını düzene kavuşturan belirli şahısları tarif etmek için kullanılmıştır.

²⁷ *Zhanguoce*, 30. bölüm, Yan Ce Er, 28. Paragraf (昌国君乐毅为燕昭王合五国之兵而攻齐), bkz.

<http://www.guoxue.com/book/zhanguoce/0030.htm> (Erişim tarihi 15.05.2018)

(Raphals, 1998, s. 28) Hikâyeler kısmen tarihsel olarak sıralanmıştır. Bir biyografi²⁸ Batı Zhou Hanedanlığı, on bir biyografi²⁹ İlkbahar Sonbahar dönemi, bir biyografi³⁰ Savaşan Beylikler dönemi, bir biyografi³¹ ise İlkbahar Sonbahar veya Savaşan Beylikler dönemi kadınlarını anlatmıştır.

Kadınlar, sosyal statülerine göre farklılık gösterdiği gibi hikâyelerin temaları da farklıdır. Kocalarına öğüt veren ve onlara yol göstermeye çalışan kadınları da tarif eder. İki biyografi (2-2), (2-3) kadınların, kendi beylikleri ile eşlerinin beylikleri arasındaki anlaşmazlıkları önlemeye, barışı sağlamaya çalışmalarını aktarır. On biyografinin tamamında, kadınlar eşlerini farklı konularda uyarır. Bu konular; cariyeler ve avcılık yüzünden resmi işlerini ihmal eden hükümdarların uyarılması (2-1), (2-5), kadınının beyliğine sığınan erkeğe, beyliğin başına geçmesi için telkinde bulunulması (2-3), resmi işlerini ve anne-babasını ihmal eden erkeklerin uyarılması (2-6), eşinin başka bir beylikten olan ilk karısını ve çocuğunu kendi yanına getirmesi için uyarılması (2-8), eşinin toprakları kötü yönetimi konusunda uyarılması (2-9), Qi beyi vezirinin arabacısı olduğu için kibirlenen eşin uyarılmasıdır (2-12). İki biyografide ise eşleri öldükten sonra cenaze ritüellerini yerine getiren bir kadın (2-10) ile eşinin ölümü üzerine ona bağlılığını gösteren bir başka kadın (2-11) anlatılır. Son

²⁸ (2-1)

²⁹ (2-2), (2-3), (2-4), (2-5), (2-6), (2-8), (2-10), (2-11), (2-12), (2-13), (2-14)

³⁰ (2-15)

³¹ (2-7)

üç anlatı ise Chu beyliğinde resmi göreve çağırılmalarına rağmen mütevazı hayatlarından vazgeçmemeleri konusunda eşlerini uyaran kadınların biyografilerine (2-13), (2-14), (2-15) yer verir. Kalan son biyografide ise başka topraklarda resmi görevde çalışan eşinin cariyesi olduğunu öğrenmesine rağmen eşinin ailesine karşı sorumluluklarını yerine getirmeye devam eden bir kadına (2-7) yer verilmiştir. (Lü J. , 2014, s. 59-104)

Bu bölümün biyografilerinin tamamında kadınlar eş rolüyle öne çıkar. Statülerine göre ise beş kadın halktan, on kadın asil olarak tasniflenmiştir.

1.7.3. Ren Zhi 仁智

Bölümün adı olan Ren Zhi, Konfüçyüs'ün düşünce yapısını oluşturan iki terimin birleşiminden oluşmaktadır. Bu kelimenin Ru Ekolüne göre anlamı *ren* “kişinin içinde olan sevgi”, *zhi* ise “bilgili olmak”tır.

Ren Zhi kelimesi *Mengzi*, *Guanzi*, *Huainanzi*, *Xunzi*, *Hanfeizi*, *Shuoyuan* ve *Xinxü* dahil olmak üzere Savaşan Beylikler dönemi metinlerinde geçmektedir. Bu kelime bir Junzi'ları, derebeyleri, bilgeleri, veliahtları, erdemleri ve erdemli davranışları ya da tavsiyeyi belirtmek için kullanılır. (Raphals, 1998, s. 28)

Huainanzi eserinde Ren Zhi kelimesi şu şekilde geçer: “Yakını bildiği için uzağı bilir, kendini bildiği için başkasını bilir. Bu yardımseverlik ve bilgelik arasındaki işlevsel benzerliktir.”³² Bu açıklamalardan yola çıkarak bölüm ismi “insan sever bilge” olarak Türkçeleştirilebilir.

Bu bölüm sezgi, tahmin ve öngörü yeteneklerini hanedanlıkları ya da ailelerini yıkımdan kurtarmak için kullanan bir dizi kadını anlatır. Biyografilerden ikisi halktan sıradan kadınları, diğer on üç biyografi ise soylu sayılabilecek sosyal statülere sahip kadınları ele almıştır. Ailevi ilişkilere bakıldığında, altı kadın anne rolüyle evlatlarını öngörülerini ile uyardı, altı kadın ise eş rolü ile öngörülerde bulunmuştur. Biyografilerin birisi derebeyi kızı, diğeri yüksek rütbeli bir memurun ablası, sonuncusu ise halktan ve evlenmemiş bekar bir kızın öngörülerini anlatmaktadır.

Biyografiler sırayla özetlenecek olursa şu şekildedir:

- Zhou hükümdarı, Kang ile avlanmaya gider. Kang yanında üç kadını götürür. Annesi (3-1), kadınları hükümdara hediye etmesi için oğlunu uyarır. Uyarıyı dikkate almayan Kang’ın beyliği hükümdar tarafından yok edilir.
- Chu Beyi, Qu Xia’yı Lou’ya yapılacak seferde ordunun başına geçmesi için görevlendirir. Qu Xia’nın tavırlarından dolayı, saray eşrafı, yenilgiye

³² *Huainanzi*, 9. Bölüm Zhu Shu Xun (主术训) 23. Paragraf
<http://www.guoxue.com/zibu/huainanzi/hnz009.htm> (Erişim tarihi 17.05.2018)

uğrayacağı yönünde dedikodular çıkarır. Bunu duyan Chu Beyi, eşi Deng Man'a (3-2) fikrini sorar. Deng Man, Beyin tetikte olması gerektiğini, yardım birliklerinin Qu Xia'nın arkasından gitmesini tavsiye eder. Yardım birlikleri geç kalınca ordu yenilgiye uğrar.

- Wei Beyinin bir kızı (3-3) vardır; bu kızı hem Xu Beyi hem de Qi Beyi eş olarak ister. Wei Beyi kızını Xu Beyine vermek ister; ancak kızı, eğitimci ile babasına bir mesaj gönderir. Eskiden derebeylerinin kızlarını hediyeler ile birlikte kendisinininkinden daha büyük beyliklere verdiğini hatırlatır. Qi Beyliği daha büyük ve daha yakın olmasına rağmen, neden daha küçük ve uzak olan Xu Beyliği'nin tercih edildiğini sorar. Bir gün saldırıya uğramaları durumunda Xu Beyliğinin yardıma nasıl gelebileceği sorusunu da ekler. Wei Beyi kızını dinlemez ve onu Xu Beyliğine verir. Daha sonra kuzey kavimleri olarak adlandırılan Di'ler Wei Beyliğine saldırır. Xu orduları yardıma yetişemez ve Wei Beyi, Chi Qiu'ya kaçmak zorunda kalır. Qi Beyi Huan, Wei Beyi hayatta kalsın diye o toprakları surlar ile çevreler. Wei Beyi, kızını Qi Beyi'ne vermediği için pişman olur.

- Dördüncü biyografide kadın (3-4), eşi Xi Fuji'yi, Jin veliahtına kötü davranan Gong'dan uzak durması gerektiği yönünde uyarır. Çünkü bu veliahdın bir gün tahta çıkacağını ve kendi topraklarına saldıracağını düşünmektedir. Eşini dinleyen Xi Fuji, veliahdı bir yeşim taşı ve bir kase sıcak yemek gönderir. Veliaht yemeği kabul eder; ancak yeşim taşını geri gönderir. Beyliğine dönen veliaht çok geçmeden Cao'a saldırır; fakat askerlerine Xi Fuji'nin köyüne girmemeleri emrini verir.

- Beşinci biyografide Shunshu Ao, küçükken iki başlı bir yılan görür ve başkalarına zarar vermemesi için onu öldürür. Eve döndüğünde, korku içinde olanları annesine (3-5) anlatır. Çünkü o zamanlarda çift başlı yılanı öldüren kişinin de öleceği yönünde bir inanç yaygındır. Annesi oğluna bu erdemli davranışın gök tarafından ödüllendirileceğini, büyüyünce yüksek rütbeli biri olacağını söyler. Oğlu yıllar sonra Chu beyliğinin başdanışmanı olur.
- Altıncı biyografide Jin Beyliği asillerinden Bo Zong, insanlara üstten bakan bir kişiliğe sahiptir. O ne zaman saraya gitse eşi (3-6) ona “Hırsızlar soylulardan, insanlar üstlerinden nefret eder” der. Yine bir gün saraydan mutlu dönen Bo Zong’a eşi mutluluğunun sebebini sorar. O da kendi konuşmalarından sonra diğer asillerin onu sözleri ile yücelttiğini söyler. Eşi bunun iyi bir şey olmadığını anlatmaya çalışır. Bunun üzerine Bo Zong, asilleri evine davet eder ve eşinden onları gözlemlemesini rica eder. O gün geldiğinde kadın izler ve kocasına yaklaşan bir tehlike olduğu uyarısında bulunur. En sonunda Bo Zong iftiraya uğrar ve öldürülür.
- Yedinci biyografide Wei Beyi Ling ve eşi (3-7), bir akşam otururken at arabası sesi duyarlar. Kuleye yaklaşan arabanın sesi kesilir ve bir süre sonra tekrar devam eder. Bey, karısına bu kişinin kim olduğunu sorar. O da Qu Boyu³³ olduğunu söyler. Nedeni olarak da bu saygıyı bir tek onun göstereceğini belirtir. Bey, gelenin kim olduğunu öğrenmek için bir adam gönderir ve kadının söylediğinin doğru olduğu ortaya çıkar.

³³ Qu Yuan 屈原 (M.Ö. 340-278 dolayları) Savaşan Beylikler Dönemi Chu Beyliğinden ünlü şairdir.

Şiirlerinin çoğu Chu Ci 楚辞 adlı eserde geçmektedir. (Yao, 2010, s. 42)

- Sekizinci biyografide Qi Beyi Ling'in ilk eşi Sheng Ji'den olma Lu adında bir oğlu vardır ve onu veliahtı yapar. İkinci eşi Zhong Zi'dır (3-8) ve onun kız kardeşi Rong Zi ise üçüncü eştir. Zhong Zi'nın ise Ya adında bir oğlu bulunmaktadır. Rong Zi, Ling'e yeğeni olan Ya'nın veliaht olmasının daha uygun olacağını söyler. Ling bunu kabul eder; ancak Ya'nın öz annesi Zhong Zi buna karşi çıkar. Qi Beyi, Zhong Zi'nın itirazını kabul etmez ve Ya'yı veliaht ilan eder. Bey öldükten sonra Cui Zhu, Guang'ı Qi Beyi yapar ve Ya'nın eğitmeni Gao Huo öldürölür.

- Dokuzuncu biyografide Lu Beyliği asillerinden Zang Wenzhong elçi olarak Qi Beyliğine gönderilir. Zang'ın annesi (3-9) bu durumun hayra alamet olmadığını vurgular ve o topraklara giderse rehin alınacağını öngörölür. Ardından oğlunu, oradaki birkaç aile ile ilişkilerini güçlendirmesi yönünde uyarır. Qi Beyliği, Lu topraklarına saldırmak için hazırlıklara başladığında Zang tutuklanır. Zang, şifreli bir mektup yazıp kendi beyliğine gönderir. Bu mektuptan bir şey anlamayan Lu Beyi, Zang'ın annesini mektubu deşifre etmesi için çağırır. Anne şifreyi çözer; zamanında müdahale ettikleri için beyliğe saldıramazlar ve Zang serbest bırakılır.

- Onuncu biyografide Shu Ji'nin (3-10) erdemlerini üç farklı olay örgüsü ile anlatır. İlki eşi Yangshezi'yı başkalarının çalıp ona ikram ettiği koyunu kabul etmesine rağmen etini çocuklarına yedirmemesi konusunda uyarır ve Yangshezi koyunu olduğu gibi gömer. Yasal olmayan yollarla elde edilen koyunu araştıran resmi yetkililere onu gömdüğünü söyler ve cezadan kurtulur. İkinci hikâyede Shu Ji ve Yangshezi'nın oğulları, toprak sahibi Wuchen'ın kızı ile evlenmek istese de annesi bu duruma kızın ailesinden dolayı karşi çıkar.

Annesini dinlemeyen Shuxiang, kızla evlenir. Doğan oğlunun sesini duyan Shu Ji, bu çocuğun Yangshe soyunu yok edeceği öngörüsünde bulunur. Yıllar Shu Ji'yi haklı çıkarır. Jin Halkı tüm Yangshe soyunu ortadan kaldırır. Son olarak diğer oğlu olan Shuyu'nün doğumunda ona bakarak onun aç gözlü biri olacağına ve ölümünün de bundan kaynaklanacağını öngörür. Sezgileri doğru çıkar, yıllar sonra bu huyu yüzünden öldürülür ve cesedi pazarda teşhir edilir.

- On birinci biyografide Jin Beyliğinden Fan Xianzi'nın üç oğlu, Zhao'lara gider, Zhao Jianzi ağaçlık olan yerde atını sürer. Fan Xianzi onlara orada olan ağaç kökleri için neler yapılabileceğini sorar. Üç oğlanın buldukları çözümlerden, en küçük oğlanın ki mantıklı gelir ve uygular. Buna sevinen küçük oğul durumu annesine (3-11) anlatır. Annesinin yorumu soylarını bu oğlanın kurutacağı yönde olmuştur. Çünkü oğlunun bulduğu çözüm sahtekarlık içermektedir. Annesi bu davranışın ölüm ile sonuçlanacağını öngörmüştür.

- On ikinci biyografide Lu beyliğinden Gongcheng Zipi ve ablası (3-12), aileden birinin ölümünden sonra yas tutarlar. Zipi, ağlayan ablasına sakinleşmesini ve daha sonra onun için bir eş bulacağını söyler. Yas dönemi biter; ancak Zipi bu olayın bahsini bile açmaz. Bir gün Zipi ablasına, Lu beyinin ona resmi bir görev teklif ettiğini söyler. Bunun üzerine ablası onun bu görevi yerine getiremeyeceğini, kendine verdiği sözü bile tutmadığını, resmi görevlerde de bu şekilde davrandığında başına bir felaket gelebileceğini belirtir. Ablasını dinlemeyen Zipi, beyin teklifini kabul eder. Bir yıl geçmeden saygısızlıktan suçlu bulunarak öldürülür.

- On üçüncü biyografide Lu beyliğinin Qishi şehrinde yaşayan ileri yaşlarda bekar bir kız (3-13) sokakta ağlamaktadır. Bunu gören komşu kadın

ona neden ağladığını sorar. Komşu kadın onun ağlamasını henüz evlenmemiş olmasına bağlamıştır. Bekar kız, Lu beyinin çok yaşlı ve veliahdın da çok genç olmasından endişe duyduğunu söyler. Komşu kadın onunla alay eder; çünkü ona göre bu, Lu beyliğinin problemidir ve kadınların bu tür düşüncelerle işi olmadığını vurgular. Bunun üzerine kız hayatından örnekler vererek ileride yaşanacak bir savaşta bu durumdan beyliğin nasıl etkilenebileceklerini anlatır. Komşu kadın, kızın söylediklerine inanmaz. Üç yıl sonra Qi ve Chu beylikleri Lu beyliğine saldırır. Savaş esnasında kadınlar askerlere levazım taşırlar.

- On dördüncü biyografide Wei beyliğine rehin olarak gönderilen Qin veliahdı Zheng'a, Wei beyi Ai, evlenmesi için bir kız bulur. Kız çok güzeldir ve Wei Beyi Ai, kızı görünce kendine düşünür. Bunu duyan Wei asillerinden Ru Er'in annesi (3-14) beyi uyarır. Atalarından örnekler vererek beyi ikna eder. Bu kızı kendine alması halinde Wei beyliğini yıkıma uğratacağını söyler. Bey yaşlı kadının söylediklerini dinler ve Wei beyliği uzun süre rahatsız edilmez.

- Son biyografide, Zhao Beyliğinin generali Zhao She'nın karısı ve daha sonra babası ile aynı göreve getirilen Zhao Kuo'nun annesinden (3-15) bahsedilir. Bu kadın, Zhao beyine, oğlunun babası gibi bu görevi yerine getiremeyeceğini anlatan bir mektup yazar. Bey ona inanmaz; ama anne eğer ki oğlu hata yaparsa kendinin cezadan muaf tutulup tutulamayacağını sorar. Bey bu soruya olumlu yanıt verir. Zhao beyliği sefere çıkar ve büyük bir yenilgiye uğrar. Öngörülü anne bu durumdan ceza almadan kurtulur. (Lü J. , 2014, s. 105-152)

Bu bölümde aktarılan biyografilerde kadınlar, farklı statülerde ve rollerde bulunmaktadır. Kadınlardan biri kız kardeş, ikisi kız, beşi anne, yedi kadın da sadece eş rolünde erdemli davranışlar sergilemiştir. Statülerine göre ise beş kadın halktan, on kadın asil olarak tasniflenmiştir. Başlığa uygun olarak fedakâr ve yardımsever kadınların öngörü ve bilgeliği örneklendirilmiştir.

1.7.4. Zhen Shun 贞顺

Bölüme ismini veren Zhen, kadınlar için kullanıldığında kelime olarak sadık, iffetli, saf ve bakire anlamlarına gelmektedir (Hui, 2002, s. 2070). Zhen kelimesi *Shiji* eserinin Tian Dan Lie Nü bölümünde şöyle bir cümle ile geçer; 忠臣不事二君，贞女不更二夫 (Xü, A, 2004: 1069). Bu cümlenin anlamı, “sadık devlet memurunun ikinci hükümdarı, sadık kadının ikinci kocası olamaz” şeklindedir. Burada Sima Qian, kocaları olsa da olmasa da kadınlar için başka bir erkeği düşünme fikrinin yanlış olduğuna vurgu yapmıştır. Bölümde kocaları öldükten sonra başka bir evlilik yapmayan kadınlardan övgü ile söz edilmiştir. Shun kelimesi ise itaat etmek, biat etmek, aynı yöne doğru takip etmek anlamlarında kullanılmaktadır (Hui, 2002, s. 1520). Yine bu bölüm evli kadınların ritüellerde üstlerine düşen sorumluluklarını konu alır. On beş biyografinin çoğu, iffetli davranış sergileyen, yeniden evlenmeyi reddeden, ev dışı alanlarda doğru davranışlar sergileyen kadınları övmüştür. Diğer biyografiler ise nişan ve düğün öncesi yerine getirilmesi gereken ritüellere bağlılıklarını gösteren ve evliliğin kutsallığına derin inancı olan kadınlara yer vermiştir.

- Bölümün ilk biyografisi, evlilik öncesinde erkek tarafının ritüelleri tam olarak yerine getirmedeği için evliliği reddeden kadını (4-1) konu almıştır.
- İkinci kadın da (4-2) ritüellere uymayan anne babası ve eşine baş kaldırır.
- Üçüncü biyografi Wei beyinin kadını (4-3), bey öldükten sonra kendi evine dönmeyi reddeder, yas dönemi bittikten sonra beyin erkek kardeşi tahta geçer ve yengesine aynı mutfağı paylaşmayı teklif eder. Anne ve babası kabul etmesine rağmen kadın bu teklifi kabul etmez.
- Dördüncü biyografideki kadının kocası, kötü bir hastalığa yakalanır. Kadının annesi, ona eşini terk etmesini ve kendisine başka bir eş bulmasını teklif eder. Ancak kadın (4-4), hasta eşine bakmaya devam eder ve başka bir adam ile evlenmeyi reddeder.
- Beşinci biyografide Li beyi ile evlenen kadın (4-5), beyin kendisini odasına çağırmasını bekler ancak bey onu çağırmaz. Dadı, onun kocasından ayrılması uyarısında bulunsa da o asla kabul etmez ve beyin onu çağırmasını beklemeye devam eder.
- Altıncı biyografi ritüellere bağlı bir kız (4-6) anlatılır. Kendi gibi geleneklerine bağlı bir koca ile evlenmek istemektedir. Qi Beyi Xiao, kadının namını duyar ve onunla evlenir. Tören tam olarak ritüellere uygun bir şekilde gerçekleştirilir.
- Yedinci biyografide Chu beyliği, Xi beyliğine saldırır ve savaşı kazanır. Chu beyi, Xi beyini kapı muhafızı olarak görevlendirir. Xi beyinin eşini de (4-7) karısı olarak alır. Bir gün Chu beyi seyahate çıktığında, kadın kocasının yanına giderek başkasının kadını olmayı reddettiğini söyler ve kendini öldürür.

Bunun üstüne Xi beyi de kendini öldürür. Chu beyi döndükten sonra onurlu davranışlarından dolayı onları ritüellere uygun bir cenaze töreni ile uğurlar.

- Sekizinci biyografide savaşta kocasını kaybeden bir kadın (4-8), kocasının öldüğü şehrin surlarına giderek ölünün başında ağlar. O kadar çok ağlar ki surlar yıkılır. Daha sonra dayanamayıp kendini nehre atar ve ölür.

- Dokuzuncu biyografi Chu ve Wu beylikleri arasında geçen savaştan sonra Chu beyliğinin yenilmesi ve beyin kaçmasını anlatır. Chu beyinin tüm kadınlara el koyan Wu beyini, lafları ile utandıran Chu beyinin karısı (4-9), Wu beyinin geri çekilmesini sağlar.

- Onuncu biyografide Chu Beyi Zhao, karısı (4-10) ile birlikte gezintiye çıkar. Bey, karısını su kenarındaki bir çadırda bırakıp gezmeye gider. Suların yükseldiğini gören bey, emri altındaki ulağa kadını getirmesini söyler. Ulak yanında emir mektubunu götürmeyi unuttur. Mektubu görmeyen kadın, ulak ile gitmeye razı olmaz. Ulak mektubu almaya döndüğünde artık çok geçtir; çadır sular altında kalır ve kadın hayatını kaybeder. Ritüellere uyduğu için öldükten sonra bu kadına unvan verilir.

- On birinci biyografi, kocası öldükten sonra birçok hediye ile kendisine evlenme teklif eden asilzadeyi kibar bir dille reddeden kadını (4-11) ve ölmüş kocasına olan sadakatini konu alır.

- On ikinci biyografide Qin Beyliği, Wei beyliğine saldırır. Wei Beyi Ling öldüğünde, geride çocuğu olmayan resmi karısı (4-12) ve beyden oğlu olan bir cariye kalmıştır. Cariye, çocuğu olmamasına rağmen beyin karısına hizmet etmekte kusur etmez. Ancak kadın bu durumdan rahatsız olur ve evden ayrılmak ister. Cariye ise bunu kabul etmez ve yaptıklarının kendisinin görevi

olduğunu ifade etse de kadını ikna edemeyince kendini öldürmeye kalkışır. Beyin karısı orada yaşamaya devam eder.

- On üçüncü biyografi, kocası öldükten sonra küçük çocuklarına bakabilmek için çalışan kadının (4-13) hikâyesidir. Bu kadının namını duyan bir adam onunla evlenmek ister. Kadın ondan kaçamayacağını anlar ve evlenmek istemediğini anlatan bir şiir yazar. Bu şiiri okuyan adam kadını elde edemeyeceğini anlar.

- On dördüncü biyografi kocası öldükten sonra gelen evlilik tekliflerini reddeden kadını (4-14) anlatır. Bir sonraki evlilik teklifi bir derebeyinden gelince reddedemeyeceğini anlar ve olayı çözmek için burnunu keser. Bu durumu, kocasının ölümünden sonra kendinin de ölmesinin en doğru davranış olduğunu ancak kocasından kendine kalan çocuklara bakmakla sorumlu olduğunu söyleyerek açıklar.

- On beşinci biyografide, kocası öldükten sonra ona olan sözünü tutan kadının (4-15) hikâyesi anlatılır. Kadın, çocuğu olmamasına rağmen kocası öldükten sonra yaşlı kayınvalidesine bakmaya devam eder ve tüm sorumluluklarını yerine getirir. Kendi ailesinin yanına gidebilecekken ölen kocasına olan sorumluluğunu yerine getirmesi övgüye değer bulunmuştur. (Lü J. , 2014, s. 153-192)

Bu bölümün biyografilerinde de kadınlar farklı statülerde ve rollerde bulunmaktadır. Kadınlardan biri cariyeye, diğer on dördü ise eş rolündedir. Statülerine

göre ise altı kadın halktan, dokuz kadın asil olarak tasniflenmiştir. Sadakat ve bağlılığın örnekleri bir araya getirilmiştir.

1.7.5. Jie Yi 节义

Jie'nin kelime anlamı "ahlaki doğruluk", "bütünlük" ve "sağlamlık"tır (Hui, 2002, s. 803). Yi ise Konfüçyüs'ün düşünce yapısını oluşturan terimlerden biridir. Okay, bu kelimenin anlamını "doğru olmak", "dürüst olmak", "adil olmak" şeklinde aktarmıştır. (Okay, 2017, s. 37) Bu bölüme konu olan kadınların hayatları genellikle intihar ile sonuçlanır. Dördüncü bölümde de kadınlar namuslarını korumak için bu yöntemi seçer; ancak bundan farklı olarak bu bölümde kadınlar eşlerinin yanlışlarına ya da yapmış oldukları suçlara itiraz amaçlı olarak kendilerini cezalandırmışlardır. Bunun haricinde hanedanlık geleceği ya da hanedanlık çıkarı için kendini ve çocuğunu feda eden kadınlara da rastlanmaktadır.

- Birinci biyografi Lu beyliğinden bir asilzadenin oğlu olan Xiao'un dadısını (5-1) konu alır. Lu beyliği topraklarına saldırıldığında, şehzadeyi öldürmek isteyen karşı güçler saraya gelir. Dadı kendi oğluna şehzadenin kıyafetlerini giydirir ve gerçek şehzadeyi saraydan kaçıtır. Yıllar sonra şehzade tahta geçer.
- İkinci biyografi ise Chu Beyi Cheng'in ikinci karısını (5-2) anlatır. Cheng oğullarından Shangchen'ı veliaht ilan etmek ister ve bu durumu yardımcısına danışır. Yardımcısı henüz beyin genç olduğunu, bir veliaht tayin

edilmesi durumunda çocuklar arasında taht mücadelesi olabileceğini söyler. Cheng, aynı soruyu ikinci karısına da sorar ve karısı da yardımcısıyla aynı fikirde olduğunu dile getirir. Ancak bey, her ikisini de dinlemeden Shangchen'ı veliaht ilan eder. Shangchen, kendisinin veliaht olmasını istemediğini bildiği için babasının yardımcısına iftira atar ve onu öldürtür. Daha sonra Cheng veliahdını değiştirmek ister. Bunu duyan ikinci karısı, bakıcıya Cheng'in veliaht değiştirmesi durumunda beyliğin felakete sürükleneceğini eğer kendisini öldürürse Cheng'in bu karardan vazgeçeceğini söyler ve kendini öldürür. Bakıcı tüm duyduklarını Cheng'a iletir. Shanchen babasının veliaht değişikliği yapacağını duyar ve baskın düzenler, babası da kendini öldürmek zorunda kalır.

- Üçüncü biyografi Beyinin kızı Huai Ying'i (5-3) anlatır. Qin Beyliğine rehin olarak gönderilen Jin veliahdı Yu ile evlendirilir. Altı yıl sonra Qin beyi ile arası bozulan Yu, kendi beyliğine kaçmak için planlar yapar ve Huai Ying'e kendisi ile gelip gelmeyeceğini sorar. Huai Ying'in cevabı etkileyicidir: Ona, gitme diyemez; babasının kocasına davranışından dolayı gitmek istemesini haklı bulur. Fakat onunla da gidemez çünkü bu sefer de babasına ihanet etmiş olacaktır. Kocasının kaçacağını babasına söyleyemez çünkü söylerse eşine ihanet edecektir. Bu yüzden eşinin kararına saygı duyar ve kaçmasına göz yumar.

- Dördüncü biyografi Yue beyi Goujian'in kızı olan Chu beyi Zhao'un karısını (5-4) konu eder. Zhao iki karısı ile gezintiye çıkar; keyfinin yerinde olduğu bir anda her ikisine de "benimle yaşadınız, benimle ölür müsünüz?" sorusunu yöneltir. Cai'li kadın hemen kabul eder; Yue'li kadın ise zevk

düşkünü bir efendi ile ölemeyeceğini söyler. Aradan yıllar geçer ve Zhao, kadınları ile sefere çıkar. Bey hastalanır ve gökten bir işaret gören yardımcısı Zhao'ya "sizi bekleyen bir uğursuzluk var, isterseniz bir generalinizi veya bakanınızı göğe kurban ederek bu durumu atlatabilirsiniz" der. Ancak Zhao, onların kendisinin kolu ve bacakları olduğu gerekçesiyle bu teklifi reddeder. Yue'li kadın, yıllar önce beyi için ölmeyi reddetse de bu erdemli davranışı için ölebileceğini söyler. Zhao bunu da kabul etmez; ama Yue'li kadın kendini öldürür.

- Beşinci biyografi Ge beyliği generalinin karısını (5-5) anlatır. Rong'lar Ge beyliğine saldırır ve beyi öldürürler. Ardından Ronglar, Ge beyliğine mensup her kim intihar ederse karısını ve çocuklarını öldüreceklerini söylerler. General kendini öldürmek istese de birisi onu kurtarır ve o da eve dönmek zorunda kalır. Eve döndükten sonra karısı, generalin sadık bir çalışan olmadığını, bu yaptığının ihanet olduğunu söyler. General kendisini öldürmesi durumunda Rongların karısını ve çocuklarını öldüreceğini söylese de kadın kabul etmez ve kendini öldürür.

- Altıncı biyografi Lu beyliğinden bir kadını (5-6) konu alır. Bir gün kadın, oğlu ve abisinin oğlu ile yürümektedir. Qi birlikleri de Lu beyliğine saldırmak için yola çıkmışlardır. Kadın geldiklerini görünce çocuklardan birisini bırakır, diğerini kucaklayarak koşmaya başlar. Qi generali, çocuğun yanına gider ve kadının onun annesi olduğunu öğrenir. Merakla kadını takip eder ve onu yakalar. Kucağındaki çocuğun kim olduğunu öğrendiğinde, neden kendi çocuğunu bırakıp abisinin çocuğunu kaçırdığını sorar. Kadının; kendi çocuğunu kurtarması durumunda bireysel bir hareket olacağı, abisinin oğlunu

kurtarmasının ise erdemli bir davranış olduğu cevabını vermesi generali çok etkiler. General, Lu beyliğinden sıradan bir kadının bile bu derece erdemli olduğunu görünce beyliğin ileri gelenlerinin erdemleri konusunda öngörüde bulunup geri çekilme kararı alır. Kadın bu hareketinden dolayı Lu beyliği tarafından ödüllendirilir.

- Yedinci biyografi Zhao Jiangzi'nın kızı, Zhao Xiangzi'nın ablası ve Dai beyinin karısından (5-7) bahsetmektedir. Zhao Jiangzi öldükten sonra oğlu Zhao Xiangzi, Dai beyini öldürmek için bir plan yapar ve ablasını almaya Dai topraklarına gider. Dai beyini öldürmesine rağmen kız kardeşi onunla gitmeyi reddeder ve kadın ağlayarak kendini öldürür.

- Sekizinci biyografi Qi beyliğinde yaşayan halktan bir kadını (5-8) anlatır. Qi beyliğinde bir adam öldürülür ve bu konu ile alakalı resmi soruşturma yürütülür. İki kardeş adamı kendilerinin öldürdüğünü söylerler. Fakat kimin öldürdüğünü anlayamayan memur üst mevkilere durumu anlatır. Onlar da kimin öldürdüğünü anlayamayınca Qi beyine olayı aktarırlar. Qi beyi, ikisini de öldürtse suçsuz birini öldürmüş olacak, ikisini de affetse bu sefer de suçlu birini affetmiş olacaktır. Bey, Kardeşlerin annelerine sormanın doğru olduğunu söyler ve onu yanına çağırır. Anne, tereddüt etmeden küçük oğlunun adını verir. Qi beyi, neden küçük oğlunu tercih ettiğini sorar. O da büyük oğlanın üvey, küçüğün ise öz oğlu olduğunu söyler. Sebebini sorunca da kocasına ölürken büyük oğluna bakacağı için söz verdiğini, verilen sözün tutulması için de kendi oğlunun öldürülmesinin doğru olduğunu söyler. Bunu duyan Qi beyi, tüm aileyi affeder.

- Dokuzuncu biyografi Lu beyliğinde resmi görevli olan Qiu Huzi'nin karısından (5-9) bahseder. Evlendikten beş gün sonra görev için evden ayrılmak zorunda kalan Qiu Huzi, ancak beş yıl sonra eve dönmek için yola koyulur. Yolda dut yaprağı toplayan bir kadın görür, ondan hoşlanır ve ona tekliflerde bulunur. Kadın ilk teklifine cevap bile vermez, ikinci teklifinde ona dönerek ailesi için bu yaprakları topladığını söyler ve adamın para teklifini reddeder. Adam eve doğru tekrar yola çıkar; elindeki parayı annesine sunar. Aradan biraz zaman geçince yolda gördüğü kadının kendi karısı olduğunu fark edip çok utanır. Bunun üzerine kadın kocasına, annesi için biriktirdiği parayı yolda gördüğü bir kadına teklif etmesi ile annesini unuttuğunu, geleneklere göre hayırlı evlatların ebeveynlerini asla unutmayacağını, bir insanın hayırlı evlat olmadığı takdirde resmi görevde nasıl başarılı olacağını sorar. Daha fazla onunla evli kalamayacağını, başka biri ile de evlenemeyeceğini söyleyerek evi terk eder. Çok geçmeden yol kenarındaki nehre atlayarak kendisini öldürür.

- Onuncu biyografi Zhou'un bir cariyesini (5-10) konu alır. Bu cariye, Zhou Hanedanlığı saray danışmanın karısına hizmet etmektedir. Danışman, görev için evden gittiğinde karısı, komşusu ile onu aldatmaktadır. Komşu ve kadın, danışman döndükten sonra onu zehirlemek için bir plan yaparlar. Danışman eve döndüğünde zehirli şarap kadehini ona ikram etmekten sorumlu cariye, yere düşmüş numarası yaparak efendisinin zehirlenmesini engeller. Danışman sinirlenerek onu dövmeğe başlar. Evin hanımı, cariyenin konuşacağından korkarak bu bahane ile kadını öldüresiye döver. Danışmanın kardeşi de bu yasak ilişkiden haberdardır ve tüm bildiklerini abisine anlatır. Bunun üzerine danışman da karısını döver ve cariyeyi çağırarak neden ona

bildiklerini dayak yeme pahasına anlatmadığını sorar. O da kendi hayatını korumak için hanımının ölmesine razı olamayacağını, bunun erdemli bir davranış olmadığını söyler. Cariyenin söylediklerinden çok etkilenen danışman onunla evlenmek ister, cariye bu teklifi de hanımına saygısızlık olacağından kabul edemez. Kendi canına kıymak ister; ancak danışman ona engel olur.

- Onbirinci biyografi Wei şehzadesinin sütannesinden (5-11) bahseder. Qin beyliği, Wei beyliğine saldırır ve bey ile birlikte tüm erkek çocuklarını öldürür. En küçük oğul sütanesi ile kaçar. Qin beyi, şehzadeyi getireni ödüllendireceğini söylemiş, saklayanların ise tüm ailesinin öldürülmesi emrini vermiştir. Wei beyliğinden bir resmi görevli ile karşılaşan sütanne, şehzade için ne yapılabileceğini sorar. Resmi görevli onu teslim ederse para ile ödüllendirileceğini, saklarsa tüm ailesi ile birlikte öldürüleceğini söyler. Sütanne ölme pahasına da olsa asla şehzadenin yerini söylemeyeceğini belirtir ve onunla kaçmaya devam eder. Resmi görevli, Qin birliklerine bu durumu anlatır ve peşlerine düşerler. Yakaladıkları sırada askerler ok atmaya başlar; sütanne, şehzadenin önüne siper olur ve tüm oklar göğsüne saplanır. Her ikisi de hayatını kaybeder. Sütannenin erdemli davranışından etkilenen Qin beyi, ona cenaze töreni yaptırır ve sütannenin erkek kardeşi de parayla ödüllendirilir.
- On ikinci biyografi Liang beyliğinden bir halayı (5-12) konu alır. Evinde çıkan yangında içeride kendi oğlu ve erkek kardeşinin oğlu kalmıştır. Erkek kardeşinin oğlunu kurtarmak için içeri girmesine rağmen yanlışla kendi oğlunu çıkarır. Alevler daha da büyümüştür; kadın, tekrar yeğenini çıkarmak için içeri gireceği sırada bir arkadaşı, “yeğenini çıkarmak isterken yanlışlıkla

oğlunu çıkardın neden bu kadar zorluyorsun, kendini ateşe atıyorsun” dediğinde, “ben gerçek niyetimi nasıl insanlara anlatabilirim, bu şekilde kardeşlerimin ve insanlarımızın yüzüne nasıl bakarım” der ve ateşlerin içine girerek can verir.

- On üçüncü biyografi iki kadını (5-13) konu alır. Bu kadınlar Zhuya toprakları resmi idarecisinin ikinci karısı ile ilk karısından olma kızı Chu’dur. Zhuya, inci üretiminde önemli bölgeydi ve sınırı geçerken bu topraklardan inci çıkarmak yasaktı; kurala uymayanlar da ölümle cezalandırılırdı. Chu’nun babası öldüğünde cenaze için sınırın geçilmesi gerekiyordu. İkinci karısı bu kuralı bildiğinden inci bileziğini kenara atmış, ancak dokuz yaşındaki oğlu kimsenin haberi olmadan bileziği alıp annesinin kesesine tekrar koymuştu. Sınır görevlisi, inciye bulunca bu incinin kime ait olduğunu sorar. Chu, incilerin üvey annesine ait olduğunu ancak onu kendisinin aldığını söyler. Üvey anne gerçekten doğru söylediğini düşünür, ona acır ve suçu kendi üstlenir. Chu ısrarla kendi yaptığını söyler ve ağlamaya başlar. Üvey anne de ağlayarak Chu’nun suçu üstlendiğini, gerçek suçlunun kendi olduğunu görevliye anlatmaya çalışır. Cenazeye katılan herkes bu olaya şahit olur ve gözyaşlarını tutamazlar. Bunun üzerine görevli de ağlamaktan hüküm veremez ve inciye atarak atar. Bu anne ve çocuk o kadar dürüsttür ki onları cezalandırmaktansa kendim ceza almayı göze alır ve onları serbest bırakır.

- On dördüncü biyografi Ji’er adında bir kadını (5-14) konu alır. Ji’er’in babası öldüğünde ağabeyi Jizong ve kocası Yanshou bir anlaşmazlık yaşarlar. Bunun üzerine Yanshou ile arkadaşı Tian Jian, Jizong’u öldürürler. Tian Jian ölüm cezasına çarptırılır, Yanshou ise aftan yararlanarak serbest kalır. Yanshou

eve döndüğünde tüm olanları Ji'er'a anlatır. Bunun üzerine Ji'er evden ayrılmak üzere eşyalarını hazırlar. Yanshou, karısına, ağabeyini öldürdüğü için onun da kendisini öldürmesini söyler. Ji'er geleneklere göre kişinin kocasını öldürmesinin yanlış olduğu gibi ağabeyinin düşmanına hizmet etmesinin de yanlış olacağını söyler. Yanshou, karısına isterse evden gidebileceğini söylediğinde ise Ji'er ona gidebileceği bir yeri olmadığını ve bu olaydan sonra ailesi ile de huzur içinde yaşayamayacağı cevabını verir. Yanshou, utanç duyarak oradan ayrılır. Ji'er, en büyük çocuğu olan kızına durumu anlatır ve kendini asar.

- Son biyografi ise Chang'an'da yaşayan halktan bir kadını (5-15) anlatır. Kocasının düşmanları, kendileri ile suç ortaklığı yapması için kadının babasını kaçırlar. O da çaresizce bir tarafta babası diğer tarafta kocası için bir plan yapar. Adamlara kocasının yatacağı odanın camını açacağını söyler ve söylediği yere kendi yatar. Kocasının yerine kendisini öldürmelerine izin verir. Bu şekilde kendini feda ederek hem babasını hem de kocasını kurtarmış olur. (Lü J. , 2014, s. 193-240)

Biyografilerdeki kadınlar, farklı statülerde ve rollerde karşımıza çıkar. Kadınlardan biri şehzade dadısı, bir diğeri sütanesi rolündedir. Kadınlardan ikisi hala, biri kız, biri anne, ikisi hem kız kardeş hem de eş rolünde, kalan yedi kadın da sadece eş rolünde erdemli davranışlar sergiler. Statülerine göre ise dokuz kadın halktan, altı kadın asil olarak tasniflenmiştir.

1.7.6. Bian Tong 辯通

Bu bölüm ifade yeteneği ve konuşma kabiliyetlerini hükümdarlara, eşlerine, oğullarına ya da babalarına tavsiyeler vermede kullanan kadınları anlatır. Liu Xiang, tarihten örnekler vererek konuşan, hitabeti güçlü kadınlardan övgüyle söz etmiştir. Böylelikle kadınlar, ev içi alanlarının çok ötesine geçen konularda söz söyleme yetisine sahip olarak gösterilmişlerdir. Bian, kelime anlamı olarak “tartışmak” (Hui, 2002, s. 91), tong ise “usta ve o işten anlayan” (Hui, 2002, s. 1618) anlamlarına gelmektedir.

- Biyografilerin ilki Qi beyi Huan’ın baş danışmanı Guan Zhong’un cariyesi (6-1) Jing’den bahseder. Ning Qi adında bir adamın söylediği şarkıyı anlayamayan Guan Zhong’a cariyesi yardımcı olmuş, bilgili biri olan Ning Qi’nin resmi bir göreve getirilmesi ile beylik daha iyi yönetilmiştir.
- İkinci biyografi Jiang Yi’nin annesinden (6-2) bahseder. Bu kadın, beylikte yaşanan hırsızlık olaylarının, beyliğin iyi yönetilmediğinden kaynaklandığını düşünür ve beye, yardımcısının görevini iyi yapmadığı yönünde uyarıda bulunur. Bu uyarıyı yaparken atalarının erdemlerinden söz ettiği için bey çok etkilenir. Kadının uyarısını dikkate almaya çalışır ve kadının çalınan kumaşını vermek istese de kadın kabul etmez.
- Üçüncü biyografi ok ve yay ustasının eşinin (6-3) becerisinden söz eder. Jin beyliğinden yay ustasının yapmış olduğu yayı deneyen Bey Ping, hedefi tutturmasına rağmen zırhı delemeyiz. Bunun üzerine yay ustasına ölüm cezası

verir. Ustanın karısı, geçmişte yaşamış hükümdarların ne kadar affedici olduklarını belirtir ve kendisinin bir zırh ustasının kızı, yay ustasının da eşi olduğunu, zırhın delinmemesinin sebebinin Bey Ding'in atışından kaynaklandığını kibarca söyler. Ding, tekrar bir atış yapar ve yedi katmandan oluşan zırhı deler. Kadın, kocasını ölümden kurtarır.

- Dördüncü biyografi Qi beyliğinden bir kızı (6-4) konu alır. Qi beyi Jing çok sevdiği akasya ağacına sarhoşken zarar veren Yan'ı ölüm cezasına çarptırır. Bunun üzerine Yan'ın kızı Qi beyliği danışmanının yanına giderek bir ağaç için kendi insanını öldürmenin beyliğe zarar getireceğini, ataların ceza sistemlerinden örnekler vererek anlatır. Bu konuşmadan çok etkilenen danışman, beyin yanına giderek yanlış kanunlar koymanın beyliğe getireceği zararları anlatır. Bunun üzerine bey Yan'ın ölüm cezasını kaldırır ve kanunlar tekrar düzenlenir.

- Beşinci biyografi Chu halkından bir kadını (6-5) anlatır. Zheng beyi Jian, bir üst düzey görevlisini Jing'e gönderir. Yoldayken Chu kadınının at arabası, Zheng görevlisinin arabasının dingiline vurunca dingil kırılır. Bunun üzerine Zheng görevlisi, kadına kırbaç cezası verir. Kadın, suçun diğer sürücünün olduğunu, öfkeyle başkasını suçlamanın yanlış olduğunu, ayrıca kendinden alt tabakada olanlara yukarıdan bakmanın erdemli bir davranış olmadığını söyler. Zheng görevlisi yaptığından utanır ve kadına kendisi ile birlikte Zheng beyliğine gelmesini teklif etse de kadın kabul etmez.

- Altıncı biyografi Konfüçyüs ve öğrencisi Zigong'un seyahatleri esnasında rastladıkları bir kızı (6-6) birkaç soruyla sınamalarını konu alır. Kız

her seferinde düzgün yanıtlar verir. Bunun üzerine Konfüçyüs, onun liyakat sahibi bir kız olduğuna kanaat getirir.

- Yedinci biyografi Sarı Nehir ve Ji Nehri arasında bir deniz taşımacısının kızı olan Juan'in (6-7) marifetlerinden bahseder. Jianzi, Chu beyliğine saldırmak için güneye gitmek ister ve taşımacı ile anlaşır. Jianzi, yola çıkmak için gittiğinde taşımacıyı sarhoş bulur ve onu öldürmek ister. Ancak taşımacının kızı, Jianzi'ya babasının bu zorlu yolculuk için dua ederek adakta bulunduğunu, adak içkisini bitirdiğinde sarhoş olduğunu söyler. Kız, cezanın kendisine verilmesini teklif eder ancak Jianzi bunu kabul etmez. Bunun üzerine taşımacının kızı sarhoş birinin aklının başında olmadığını, ona verilecek cezayı idrak edemeyeceğini ve onu öldürürse masum birini öldüreceğini söyler. Cezanın ayıldıktan sonra verilmesini teklif eder ve bu fikir Jianzi'nın hoşuna gider. Jianzi daha fazla beklemeden yola koyulmak ister ancak bir kürekçisi eksiktir. Juan küreğin başına geçse de Jianzi kabul etmez. Juan, Jianzi'yı ikna eder ve yola koyulurlar. Çok geçmeden Juan, Jianzi için bir şiir yazar. Bu şiirden çok etkilenen Jianzi, kendisiyle evlenmek istese de Juan bu teklifi kabul etmez. Bu koşullarda evlenmenin doğru olmadığını, her şeyin geleneklere uygun olması gerektiğini söyler. Jianzi özür dileyerek, seferden döndükten sonra geleneklere uygun bir şekilde kız ile evlenir.

- Sekizinci biyografi Zhao beyliğinin Zhongmou bölgesinden sorumlu resmi görevli Bi Xi'nin annesinden (6-8) bahsetmektedir. Bi Xi beyliğe karşı isyan çıkarır. Zhao yasalarına göre isyancılar ölüm cezasına çarptırılacak ve aileleri de tutuklanacaktır. Bi Xi'nin annesi, göz altına alındığında cezayı kabul etmez ve beyi görmeden hiçbir açıklama yapmayacağını söyler. Bunun üzerine

Zhao beyi Xiangzi görüşmeyi kabul eder. Bi Xi'nin annesi kendisinin neden cezalandırıldığını sorar. Oğlunun isyan ettiğini söyleyince; anneler neden bundan sorumlu tutulur diye sorar. Bunun üzerine bey, çocuğunu iyi yetiştirmediğini öne sürerek kendisinin de cezalandırılması gerektiğini söyler. Bunun üzerine anne, geleneklerden örnekler verir. Bir erkek çocuğun ergenlik dönemine kadar eğitimini annesi verir. Ergenlikte ise bu görevi baba üstlenir. Yetişkin bir bireyin hatalarından annesi sorumlu tutulmamalıdır. Başka bir gelenek “bir kadın, eşi öldükten sonra en büyük oğluna bağlıdır” der. Bu nedenle oğlunun yaptığı hatadan dolayı kendisinin suçlanamayacağını ileri sürer. Cevaptan etkilenen bey, anneyi serbest bırakır.

- Dokuzuncu biyografi Qi beyi Wei'in cariyesini (6-9) anlatır. Wei, dokuz yıl boyunca beyliği yönetme görevini üst düzey yöneticilerine bırakmıştır. Bazı toprak sahipleri, Qi sınırlarına girmeye çalışır. Cariye, Qi beyi Wei'ye, yönetici Puhu'nun beyliğe zarar verdiğini söyler. Bu olayın sarayda duyulması üzerine Puhu, cariyeye hakkında dedikodu çıkarır. Bey, cariyeyi kuleye hapsederek hakkında soruşturma yapılması emrini verir. Puhu, soruşturma yapan görevliye rüşvet vererek cariyenin ifadesini değiştirir. Bu ifadeyi okuyan bey, olaydan şüphelenerek cariyeye ile görüşmek ister. Cariye, Wei'ye beyliğin yönetimini çalışanlarına bırakmasının beyliği tehlikeye attığını, bu görevi üstlenmesi gerektiğini anlatır. Daha sonra Wei, beyliği yönetme görevini üstlenir ve Puhu'yu cezalandırır. Qi beyliği refaha kavuşur.
- Genellikle güzellikleri sayesinde saraya girmeye hak kazanan kızların aksine onuncu biyografi, çirkinliği ile nam salmış bir kadın olan Zhongli Chun'u (6-10) konu alır. Kırk yaşına gelmiş olmasına rağmen çirkinliği

nedeniyle kendine bir eş bulamamıştır. Son çare olarak Qi beyi Xuan'ı görmeye gider. Bey, Zhongli Chun'u görmeyi kabul eder ve kadına ne konuda yeteneği olduğunu sorar. O da bilmece konusunda yetenekli olduğunu söyler ve beyin isteği üzerine ona bir bilmece sorar. Ertesi güne kadar bilmecenin cevabını bulamayan bey, kadını daha fazla soru sormak için yanına çağırır ancak kadın cevap vermeden 'tehlike, tehlike' diye bağırır. Bey Xuan, kadının ne demek istediğini sorar ve kadın cesur bir şekilde yönetim konusunda yanıtları da söyleyerek beyliği bekleyen dört tehlikeden bahseder. Bu olaydan sonra Xuan, yönetim konusunda kadının uyarılarını dikkate alır ve onu karısı yapar. Qi beyliğinde refah bu "çirkin" kadın sayesinde gerçekleşir.

- On birinci biyografide Qi beyliğinde yaşayan dut toplayıcısı sıradan bir kadının (6-11) erdemlerinden bahseder. Qi beyi Min, Dongguo'ya geldiğinde bir gezintiye çıkar. Halk, beyi görünce yaptıkları işi bırakıp onun geçişini izlerler. Ancak aralarında bir kadın, dut toplamaya devam eder ve bu durum beyin ilgisini çeker. Kendisine, neden geçidi izlemeyerek, işini yapmaya devam ettiği sorar. O da anne ve babasının emrine uyduğunu söyler. Bey o anda kadının boynunda bulunan büyük bir şişlik fark eder ve kendisine 'ne olağanüstü kadınsın ve ne yazık ki yumru boyunlusun' der. Bunun üzerine kadın 'ben sadece görevimi yapıyorum, hem yumru boyunlu olmamın ne zararı var' der. Cevaptan etkilenen bey, bu erdemli kadını saraya götürmek ister ancak kadın anne ve babasının rızası olmadan gidemeyeceğini söyler. Daha sonra bey geleneklere uygun bir şekilde anne ve babasından kadını ister ve sarayına götürür. Saraydaki diğer kadınlar, onun kılık kıyafeti ve görünüşüne bakarak gülerler. Bey, onun saraya uygun giysiler giyince daha iyi

görüneceğini söyler. Bunu duyan yumru boyunlu kadın, beye ilk ataların mütevazi giyimleri ve yaşamları ile başarılar elde ettiğini, süs ve eğlence düşkününü ataların ise beyliklerinin yıkıma uğradığını söyler. Onun konuşmasından sonra herkes söylediklerinden utanır ve bey onu ilk kadını yapar. Yumru boyunlu kadının erdemleri sayesinde Bey Min, birçok başarıya imza atar. Kadın öldükten sonra Qi beyliği yıkılır. Bey Min ise öldürülür.

- Daha sonraki biyografi bakımsız olduğu için önce mahallesinden daha sonra köyünden kovulan, babasız ve annesiz bir kadını (6-12) anlatır. Evlenme yaşını çoktan geçmiştir. Çaresiz bir şekilde Qi beyinin kapısına kadar gider, hizmetkarlar beye durumu anlatınca bey kadınla görüşmek ister. Üç gün boyunca bey ile sohbet ederler. Bey, kendisiyle mantıklı bir şekilde sohbet eden bu erdemli kadının fikirlerini çok beğenir. Öyle ki onun devlet yönetimi ile ilgili fikirlerini uygulamaya koyar ve hatta veziri ile evlendirir.

- On üçüncü biyografi henüz on üç yaşında olmasına rağmen beyliğinin tehlikede olduğunu fark edebilecek kadar zeki bir kız çocuğundan (6-13) bahseder. Qin beyliğinden gelecek tehlikeyi sezen kız çocuğu, zevk düşkününü Chu beyi Qingxiang'ı uyarmak ister. Annesi onun bir çocuk olduğunu ve beye tavsiye veremeyeceğini söylese de kız onu dinlemez ve beyi uyarmak için evden kaçar. Yola koyulan beyin atlılarını durdurur ve hizmetkarlar aracılığıyla ona bir mesaj iletir. Bey, küçük kız ile görüşmeyi kabul eder. Küçük kız, zevk ve şatafat düşkününü beyliklerin tehlikede olduğunu kelime oyunları ile anlatmaya çalışır. Ancak bey, kızın ne demek istediğini anlamaz. Kız vazgeçmez ve onu topraklarına geri dönerek beyliğini kurtarması için ikna eder.

Daha sonra Qingxiang, bu küçük kızı karısı yapar. Bu olaydan sonra Chu beyliği, sıradan insanların refahına özen gösteren bir beylik haline gelir.

- On dördüncü biyografi Qi beyliğinden Xu Wu adlı fakir bir kadını (6-14) konu eder. Köylü kadınlar, akşamları bir araya gelip sırayla getirdikleri mum ışığında yün eğirme işi yaparlar. Ancak Xu Wu o kadar fakirdir ki mum katkısı yapamaz. Komşusu Li Wu, herkesin içinde Xu Wu'nun mum getirmediğini onlarla birlikte yün eğirmemesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine Xu Wu, ona mum getiremediğini ancak bu eksikliği yapmış olduğu birçok davranışla kapatmaya çalıştığını ifade eder. Li Wu'nun buna verecek cevabı yoktur ve Xu Wu akşamları kadınlarla yün eğirme işine devam eder.
- Son biyografi babasını cezadan kurtaran bir kızı (6-15) anlatır. Babası, Han Hanedanlığında ambar sorumlusu olarak görev yapmaktadır ve bir nedenle cezaya çarptırılır. Cezanın infazı için başkente götürülürken, kızlarına döner ve 'çocuklarım var ama oğlum yok, sıkıntılı zamanlarda işe yaramazsınız' der. Kız, babasının affedilmesi ve cezayı kendi üzerine almak için Han hükümdarı Wen Di'ye mektup yazar. Bu mektuptan etkilenen hükümdar, Wu Xing (beş ceza) adı verilen resmi ceza sistemini değiştirir ve cezaları daha da hafifletir. Böylelikle kızın babası da cezadan kurtulur. (Lü J. , 2014, s. 241-301)

Bu bölümde iki cariye, iki anne, iki kız ve kalan yedi kadın eş rolüyle öne çıkar.

Bu kadınların üçü asil, on ikisi halk statüsündedir.

1.7.7. Nie Bi 孽嬖

Nie kelimesi, şeytan ve sadakatsiz anlamlarına gelmektedir (Hui, 2002, s. 1162). Bi kelimesi ise gözde ve favori anlamlarında kullanılmaktadır (Hui, 2002, s. 83). Bu bölüm isminden de anlaşılacağı gibi hanedanlıkları yıkıma uğratan ya da hanedanlıklara zarar veren kadınları konu alır. Diğerlerinden farklı olarak bu bölümde, örnek alınmaması gereken kadınlara yer vermiştir.

İlk dört biyografi, Xia, Shang ve Batı Zhou Hanedanlıklarının gerilemesini körükleyen kadınlardan bahseder. İlk biyografilerin anlatıları, *Shijing*, *Guoyu* ve *Zuozhuan* gibi klasikler içerisinde de mevcuttur. Diğer biyografilerde, veraset işlerine karışan kadın örneklerine daha çok rastlanmaktadır. İlkbahar-Sonbahar, Savaşan Beylikler ve Batı Han dönemlerinden alıntılanan kayıtlarda hükümdarlar, beylikler ve toprak sahiplerinin veraseti üzerindeki kanlı ihtilafları anlatmaktadır. Bu ihtilafların en büyük sebebi çok eşlilikdir. Cinayet, iftira, zina, kadınların güç ve konum elde etmek için sıkça kullandıkları yöntemlerdir.

- İlk biyografi, Xia hanedanı Jie'nin eşi Mo Xi'nin (7-1) kötü kalpliliği ve erdemsiz davranışlarından bahseder. Jie'nin karısına ve zevke olan düşkünlüğünün hanedanlığa yıkıma uğrattığı vurgulanır.
- İkinci biyografi Zhou'un kadını Da Ji'yi (7-2) anlatır. Zhou, müzik ve eğlenceye düşkünlüğü ile tanınan bir hükümdardır. Da Ji'yi de asla yanından ayırmaz. Zhou, isyancı derebeylerini kendine has yöntemlerle cezalandırır;

ölmek üzere olan insanların çılgınlıkları ise Da Ji'yi mutlu ederdi. Hanedanlığın kötü yönetimine bir son vermek isteyen Bey Wu, Zhou'a saldırır ve onu yener. Zhou kendini öldürür. Bey Wu, Zhou'u bu hale getirenin Da Ji olduğunu düşünür ve onun kafasını kestirir.

- Üçüncü biyografi Zhou hanedanı You'un kadını Bao Si'yı (7-3) konu alır. You'un, Bao Si'ya olan zaafından dolayı hanedanı yıkıma uğrattığından bahseder.

- Dördüncü biyografi Qi beyliğinden Xuan Jiang'ı (7-4) anlatır. Xuan Jiang, Wei Beyi Xuan ile evlenir ve ona Shou ve Shuo adlarında iki erkek çocuk verir. Ancak veliaht, Xuan'in ilk ve ölmüş olan karısından olan Jizi'dir. Oğullarından birisini veliaht yapmak için çevirmiş olduğu entrikaları konu alır. Bu entrikalar sonucunda beylik bir kaosa sürüklenir.

- Beşinci biyografi Lu beyi Huan'ın karısı Wen Jiang'dan (7-5) bahseder. Wen Jiang'ın, Lu beyliğine gelin gitmeden önce abisi Xiang ile ilişkisi vardır. Huan, bir gün görevli olarak Qi beyliğine giderken beraberinde karısını da götürür. Huan, kardeşler arasındaki devam eden ilişkiyi öğrenince çok öfkelenir. Ancak karısını bu ilişkiyi bitirmeye ikna edemez. Sonunda Huan, Wen Jiang'ın abisi tarafından öldürtülür.

- Altıncı biyografi Lu beyi Zhuang'ın karısı Ai Jiang'ın (7-6) sadakatsizliğini anlatır. Ai Jiang, beyin diğer iki kardeşi olan Qingfu ve Ya ile de ilişki yaşamaktadır. Bey öldükten sonra Ai Jiang ve Qingfu, Qingfu'nun tahta geçmesini sağlamak için çeşitli entrikalara başvurur ancak başarılı olamaz ve ölüm cezasına çarptırılırlar.

- Yedinci biyografi Jin beyi Xian'ın kadını Li Ji'yi (7-7) anlatır. Xian, Li Rong topraklarını savaşla alır ve Li Ji'yi kendi kadını yapar. Xian'in önceden üç oğlu vardır. Li Ji'den de iki oğlan çocuğu daha olur. Li Ji kendi oğlunu veliaht yapmak için bazı entrikalar çevirerek Xian'i ikna eder ve üvey oğullarının başka topraklara gönderilmesini sağlar. Li Ji, veliaht sanki babasını öldürecekmiş gibi bir kurgu yaratır ve Xian'i bu komploya inandırır. Bunun üzerine veliaht kendini asar ve diğer iki üvey oğlu ise başka beyliklere kaçarak kurtulur. Li Ji'nin entrikalarla veliaht ilan edilen öz oğlu, bey öldükten sonra tahta çıkar ancak beyliğin kaosa sürüklenmesinin önüne geçemezler.
- Sekizinci biyografi Lu Beyi Xuan'ın karısı Mu Jiang'dan (7-8) bahseder. Mu Jiang'ın Qiaoru adında bir adam ile ilişkisi vardır ve birlikte bazı soylu ailelerin gücünü azaltarak iktidarın gücünü zayıflatmayı planlarlar. Ancak istedikleri şeyler gerçekleşmeyince Qiaru, Qi beyliğine kaçar. Mu Jiang, ölene kadar doğu sarayına kapatılır.
- Dokuzuncu biyografi, asil bir aile olan Chen'lerin kızı Xia Ji'nin (7-9) tehlikeli güzelliğinden bahseder. Tüm beyler ve asiller, Xia Ji ile birlikte olabilmek için birbirleri ile yarış içindedir. Biyografide, birden fazla kişi ile ilişkisi olan kadının, beylikleri nasıl tehlikeye soktuğu anlatılır.
- Onuncu biyografi, asil bir aile olan Lu'ların kızı, Qi Beyi Ling'in karısı Sheng Ji'yi (7-10) konu alır. Sheng Ji'nin, Başka bir asil olan Qing Ke ile ilişkisi vardır. Sheng Ji'nin, bu ilişkiyi öğrenen Bai Qian ve Guo Zuo'yu komplolarla görevlerinden aldırarak Qi beyliğini nasıl tehlikeye attığı anlatılır.
- On birinci biyografi Tang beyinin karısı Dongguo Jiang'ın (7-11) sadakatsizliğinden bahseder. Tang beyi öldüğünde başsağlığına giden Cui Zhu,

Jiang'ı beğenir. Dongguo Jiang'ın kardeşi, Cui Zhu'nun arabacısıdır ve kendisine ablasını beğendiğinden, evlenmek istediğinden bahseder. Dongguo Jiang ve Cui Zhu evlenirler. Dongguo Jiang, kocasının yanına gelen bey Zhuang ile yasak ilişki yaşamaya başlarlar. Bunu öğrenen Cui Zhu, bey Zhuang'ı öldürür.

- On ikinci biyografi Wei beyliğinde yaşamış Nan Zi ve Bo Ji'den (7-12) bahseder. Her iki kadın da ortak noktası eşlerine karşı sadakatsizlikleri ve hikayelerinin ölümle sonuçlanmasıdır. Biyografide, onların beş nesil boyunca beyliğe düzensizlik getirdiği yazılmıştır.

- On üçüncü biyografi Zhao hanedanı Ling'in ikinci kadını Meng Yao'dan (7-13) bahseder. Meng, He adında bir oğlan çocuğu doğurduktan sonra Ling'e, ilk karısı ve veliahdı için imalarda bulunur. Bunun üzerine Ling, ilk karısını ve veliahdını azleder ve Meng Yao'u ilk kadın, He'yı da veliahdı ilan eder. Ancak bu olay Ling'in sonunu getirir.

- On dördüncü biyografi Zhao beyliğinden Li Yuan'ın kız kardeşi, Chu beyi Kao'un eşi Li'yi (7-14) konu eder. Li Yuan ve kız kardeşi çevirmiş oldukları entrikalarla hanedanlığı ele geçirmeye çalışırlar. Ancak biyografinin sonunda yalanları ortaya çıkar ve bedelini canlarıyla öderler.

- Son biyografi, şarkıcılıktan hanedan eşliğine yükselen kadının (7-15) hikayesini anlatır. Zhao hanedanı Daoxiang, güzelliğinden etkilendiği şarkıcıyı karısı olarak alır. Daoxiang'ın ilk eşinden olma Jia adında bir veliahdı vardır. Şarkıcı saraya geldikten sonra Qian adında bir erkek çocuk dünyaya getirir. Şarkıcı, veliaht Jia ve annesine iftira atar. Bunun üzerine hanedan Jia'yı azleder

ve Qian’i veliahtı yapar. Ancak bu olay Zhou Hanedanlığının yıkılmasına Qin Hanedanlığının kurulmasına sebep olur. (Lü J. , 2014, s. 305-353)

Bu bölümde ele alınan on beş kadın da eş rolündedir. Bu kadınların statüsü; biri köle, biri sıradan vatandaş, biri şarkıcı ve diğer on ikisi asil olarak tasniflenmiştir.

2. BÖLÜM

HANEDANLIKLAR VE KADINLAR

Bu bölümde, Çin tarihinde efsanevi Wu Di döneminden Batı Han Hanedanlığına kadar geçen süre içerisinde, hanedanlıklara göre tasnif edilmiş kadınlar tarihi, kronolojik sıra ile anlatılacaktır. Dönemin önemli olaylarına vurgu yapılırken kadınların biyografilerinde geçen tarihi şahsiyetlerle bağ kurulmaya çalışılmış, böylelikle biyografilerin anlamını genişletilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak efsanevi beş imparator dönemi anlatılacaktır.

2.1. Wu Di Dönemi ve Efsanevi Kadınlar

Çin'in resmi hanedanlık tarih kayıtlarından *Shiji*'ye göre Çin tarihi, Beş İmparator dönemiyle başlar. Eserin Wu Di Ben Ji 五帝本纪 isimli bölümünde, imparatorlar Huang Di, Zhuan Xu 颛顼, Di Ku 帝喾, Yao 尧 ve Shun 舜 olarak sıralanmıştır. M.Ö. 26. yüzyıl ile M.Ö. 21. yüzyıl başları arasındaki bu dönem efsanevi bir nitelik taşımaktadır. (Türker, 2013, s. 7) Aşağıda adı geçen imparatorlardan kısaca bahsedilecektir:

Huang Di 黄帝

M.Ö. 2717 – M.Ö. 2599 yılları arasında yaşadığı düşünülen Huang Di, antik dönem Xiahua ulusu lideri ve beş imparatorun ilki olarak bilinmektedir. Efsanelerde, çakan şimşeklerin yeryüzünü aydınlattığı bir gece yarısı Fubao adında bir kızın, yıldırımdan hamile kaldığı ve 25 ay sonra Huang Di’yi doğurduğu geçer. (Chen L. , 2015, s. 75) *Shi Ji*’de “Xuan Yuan 轩辕 olarak da anılan Huang Di’nin soyadı Gongsun 公孙’dur ve Shao Dian’in 少典 oğludur. O, genç, hitabeti güçlü, sağlam, zeki ve tanrı olmak için dünyaya gelmiştir” şeklinde geçmektedir. (Xü J. , 2004c, s. 1) Eserde, Yandi Shennong ve Chiyou ile olan savaşına yer verilirken, birçok savaş kazanıp, oldukça geniş bir bölgenin halkına hükmettiğinden bahsedilir.

Zhuan Xu 颛顼

M.Ö. 2591- M.Ö. 2493 yılları arasında yaşadığı düşünülen ikinci efsanevi imparatorudur. *Shanhaijing*’de Zhuan Xu’nun, Huang Di’nin torununun çocuğu olduğu ve ondan çok sonra tahta geçtiği bilgisi verilmiştir. (Chen C. , 2011, s. 348) Ancak Sima Qian tarafından yazılan *Shi Ji*’ye göre ise Huang Di’nin oğlu Chang Yi’den olma torunudur (Xü J. , 2004c, s. 2). Hükümdarlık ismi Zhuan Xu’dur. Huang Di’nin torunu veya torunun oğlu olarak geçen Zhuan Xu’nun doğumunu bir efsane şöyle anlatır:

“Changyi’nin oğlu ve Shaohao’un yeğeni olan Zhuan Xu’nun annesi, Jingpu’dur. Shaohao’un dönemi sonunda gökyüzünde bir alamet görülür. Büyük Ayı’nın Yaoguang yıldızı birdenbire ayın üzerinden geçer. Youfang

sarayında yaşayan Changyi'nin cariyesi Jingpu, Yaoguang yıldızı tarafından hamile bırakılır. Changyi, Ruoshui ırmağının kıyısına sürgün edilince cariyesi de onunla birlikte gider ve orada Zhuan Xu'yu dünyaya getirir. Bebek, başında savaşlara gireceğine ve kudretiyle onları kazanacağına işaret eden bir kalkan ve bir hançer ile doğar. Zhuan Xu çok zekidir. Daha 10 yaşında amcasına yardım etmiş, 12 yaşında yetişkin gibi davranmış ve 20'sinde imparator olmuştur.” (Chen L. , 2015, s. 99)

Ayrıca İmparator Yan'in torunlarından Gong Gong ile savaşmış ve onu mağlup etmiştir. Takvime, astrolojiye ve dini reformlara katkıda bulunmuştur. Ataerkilliği onaylamış ve akraba evliliğini yasaklamıştır. Bambu yıllıklarında “Bulutlara Cevap” isimli Çin'in bilinen en eski şarkısının bestecisi olarak geçmektedir. (Chen L. , 2015, s. 102-103)

Di Ku 帝嚳

Doğum ve ölüm yılı bilinmeyen üçüncü efsanevi imparatorudur. Di Ku'nun prototipi Shang Hanedanlığı döneminde tapınılan 10 güneşin ve 12 ayın babası Di Jun'dür. İlk olarak *Shanhaijing* içinde geçen bu karaktere ait efsaneler, Shang Hanedanlığının yıkılışıyla son bulur ve Di Jun, yerini eski çağların yeryüzü imparatoru Di Ku'ya bırakır. (Chen L. , 2015, s. 109) Huang Di'nin büyük torunu olarak da bilinmektedir. Diğer isimleri Gaoxin 高辛 ve Gaoxin Shi 高辛氏'dır. Ayrıca Bai Di 白帝 (Beyaz İmparator) olarak da bilinmektedir. Qiaoyi'nin oğlu ve Shao Hao'un torunudur. 15 yaşındayken Zhuan Xu'ya yardım etmiş, o öldükten sonra da tahta çıkmıştır. (Xü J. , 2004c, s. 2-3)

Di Ku'nun ilk kadını Jiang Yuan'dir (Liu J. , 2016, s. 38). İkinci biyografiye konu olan bu kadın, devin ayak izlerinde yürürken hamile kalır. Di Ku'nun cariyesi olarak geçen Jian Di ise üçüncü biyografiye konu olan kadındır. (Liu J. , 2016, s. 48)

Yao 尧

Shiji'de dördüncü hükümdar şöyle takdim edilir:

“Hükümdar Yao'un sevgisi gökler kadar, bilgisi tanrı kadardır. Güneş gibi, umutları bulut gibi. Zengin ama kibirli değil, değerli ama rahat değil. Sarı kıyafetler giyer, beyaz at sürer. Dokuz nesil atalarının erdemle nasıl medenileştiğini görme kabiliyeti vardır.” (Xü J. , 2004c, s. 3)

Yao'un çok yalın bir hayat yaşadığına birçok kaynak vurgu yapmaktadır. Devlet işleri konusunda çok çalışkan bir hükümdardı. Halkı aç kaldığında, bir suç işlendiğinde kendisini iyi bir yönetici olmamakla suçlardı. (Chen L. , 2015, s. 122) Babası Di Ku, annesi ise onun üçüncü karısı Qing Dou 庆都'dur. Efsanelere göre doğumu şöyle anlatılır:

“Fangxun adıyla da bilinen Yao, Di Ku ile Qing Dou'un oğlu, sarı imparatorun oğlunun torunudur. Qing Dou, kutsal bir ejderha şekline bürünen Di Ku ile birleşir. Bu olaydan 14 ay sonra Fangxun dünyaya gelir. Fangxun doğduğunda, gözlerindeki iki gözbebeği dışında sıradan insanlara benziyordu. Görünümü yakışıklı değildi, kaşları eğimli, başının altı ise iriydi. Di Ku ölünce tahta kardeşi Dizhi geçti. Fakat Dizhi devleti yönetme becerisi gösteremedi ve kısa bir sürede öldü. Böylece tahta Fangxun oturdu ve halk tarafından saygı gereği

imparator Yao diye anıldı. Başkent olarak Pingyang'ı seçti.” (Chen L. , 2015, s. 121)

Yetmiş yıl tahtta kalmış, öz oğlunu taht için yeterli görmemiştir. Dört dağ lideri, Shun'u veliaht olarak önermişlerdir. O ise kızlarının ikisini Shun'a eş olarak vermiş ve bir seri sınavdan geçirdikten sonra tahtını ona bırakmıştır. (Lü J. , 2014, s. 3-4) Eserin ilk biyografisi bu olayı anlatmaktadır.

Shun 舜

Shun, Beş İmparator döneminin sonuncusu olarak klasiklerde geçmektedir. Huang Di'nin sekizinci kuşak torunudur. Babası Gusuo'dur. Üvey bir annesi ve bu anneden olma Xiang adında üvey bir kardeşi vardır. Bir gün yağmur sonrası güneş parlar ve gökte güzel bir gökkuşağı belirir. Shun'un gerçek annesi Wo Deng 握登 gökkuşağına hayran kalır ve onu uzun süre izler. Wo Deng, gökkuşağının yeryüzü ve gökyüzünün çiftleşmesi demek olduğunu bilmiyordur ve farkına varmadan hamile kalır. Gusuo, bebek doğmadan bir gün önce rüyasında bir anka kuşunun Wo Deng'in önünde alçaldığını ve ondan oğlunu istediğini görür. Gusuo, rüyalar kitabından bu rüyanın anlamına bakar. Kitapta, böyle bir rüyanın Sarı İmparator'un soyundan gelen yüksek konumdaki bir kişiye işaret ettiğini öğrenir ve çok heyecanlanır. (Chen L. , 2015, s. 141) Yao'un sınavlarından geçen Shun devlet işlerine bakması için görevlendirilir. Ona verilen son görevde bir ormanı geçmesi emredilir. Shun ormana girince gök gürlemeye, şimşekler çakmaya başlar ve kendini fırtınanın içinde bulur. Ne fırtına ne de yoluna çıkan kaplanlar, leoparlar, çakallar ve zehirli yılanlar onun

cesaretini kıramaz. Güven içinde Yao'un yanına döner. Yao tahtan çekilir ve yerini Shun'a bırakır. (Chen L. , 2015, s. 143-144)

Lienüzhuan'ın birinci bölümünde bulunan üç biyografi (1-1, 1-2, 1-3) efsanevi kadınlara aittir. You Yu Er Fei, birinci bölümün ilk biyografisidir. Bu biyografiye konu edilen iki kadın, İmparator Yao'un kızları ve Shun'un eşleridir. İkinci biyografide imparator Di Ku'nun ilk eşi, üçüncü biyografide ise cariyesi anlatılmaktadır. Wu Di dönemi ile alakalı herhangi bir arkeolojik buluntu olmamakla birlikte Çin'in klasik külliyatından bu dönemle alakalı verilere ulaşılmaktadır. Ancak bu dönem imparatorlarıyla ilgili bilgiler klasiklere göre farklılık göstermektedir. Bu bölümde *Shiji* kaynak olarak kullanılmış ve imparatorlar, eserde geçen sıralamaya göre tanıtılmaya çalışılmıştır.

2.1.1. You Yu Er Fei 有虞二妃

Bu biyografi, Çin'in ilk imparatorlarının olduğu dönemde geçmektedir. Tez çalışmasında, eserin sadece ilk biyografisinin tamamın çevirisi verilecek diğer biyografiler özetlenecektir. Metnin orijinal çevirisi şu şekildedir:

“Youyu'nün iki kadını imparator Yao'un kızlarıdır. Kızlardan büyük olanı Ehuang, küçüğü ise Nuying'dir. Shun'un babası merhametsiz, annesi ise ikiyüzlüydü. Babasına Gusuo denirdi. Onun erkek kardeşinin adı Xiang'dı ve ona avare denilirdi. Shun, onları sakinleştirmeyi başarmıştı. O, babası Gusuo'ya

saygı çerçevesinde hizmet ederdi. Shun'un üvey annesi kendisinden nefret ederdi, Xiang'ı ise çok severdi. Fakat Shun soğukkanlılığını muhafaza eder, hiçbir kötü niyet beslemezdi. Dört dağın lideri, Shun'u Yao'a önerir. Bunun üzerine Yao, Shun'a evlenmesi için iki kızını verir. Böylelikle aile içindeki davranışlarını gözlemleyebilmiştir. Bu iki kadın, Shun'a hizmet etmiş, 'Göğün oğlu'nun³⁴ kızları olmalarına rağmen kibirli, zorba ya da saygısız bir tutum asla takınmamışlardır. Onlar, daima alçakgönüllü, saygılı ve tutumlu bir eş olmuşlardır. Gusuo ve Xiang, Shun'u öldürmek için plan yapmışlar ve Gusuo, Shun'a ambarı sıvaması için emir vermiştir. Shun, eve dönüp iki kadına 'annem ve babam bana ambarı sıvamam için emir verdi, gitmeli miyim?' diye sorar. İki kadın: 'elbette git' diye cevap verir. Shun, ambarı onarmaya gittiğinde Gusuo ambarı ateşe verir. Ancak Shun dışarı kaçmayı başarır. Daha sonra Xiang, anne ve babasından Shun'a kuyu kazması için emir vermelerini ister. Shun yine iki kadınına sorar ve elbette git cevabını alır. Shun gider ve kuyu kazmaya başlar. Gusuo giriş ve çıkışları kapatır, ancak Shun yine tünelden kaçma yolunu bulur. Tüm denemelere rağmen Shun'u öldürmek mümkün olmamıştır. Bunun üzerine Gusuo, Shun'u içki içmek için davet eder, amacı onu sarhoş edip öldürmektir. Shun, bu davet üzerine yine iki kadınına başvurur. İki kadın, Shun'dan kendi hazırladıkları iksir ile banyo yapmasını isterler. Shun, iksir ile banyo yaptıktan sonra davete gider, gün boyu içki içmesine rağmen sarhoş olmaz.

Shun'un kız kardeşi Xi, onun acısını paylaşır ve iki geline uyum sağlamaya çalışır. Ailesinin kendisini öldürmek istemesine rağmen Shun asla onlara karşı kızgın değildir. Onların sürekli devam eden öfkesi karşısında Shun, ağlayarak oralardan gitmek istedi. Her gün merhametli göğe, anne ve babası için ağladı. Kendisine zarar vermek istemelerine rağmen Shun, onlara karşı olan sevgisi nedeniyle tüm zorluklara katlandı. O, erkek kardeşine kızgın değildi, bitmek tükenmek bilmeyen cömertliği ve samimiyetiyle onun ruhunu tedavi etti. Shun, resmi göreve getirildiğinde, başkente gelen misafirleri karşıladı. Daha sonra şehir dışına, dağın eteklerinde bir ormana gittiler. Yao, Shun'u birçok kez bu şekilde test etti, ancak o her seferinde iki kadınına danıştı. Yao'un gözünde başarılı olduğu zaman 'Göğün oğlu' mertebesine yükseltildi. Ehuang, onun

³⁴ Çince'de Tian Zi 天子 göğün oğlu anlamına gelmektedir, hükümdarı, imparatoru işaret eder. (Hui, 2002, s. 1591).

imparatoriçesi, Nüying de eşi oldu. Xiang'a Youbei'de toprak verdi ve Gusuo'ya hizmet etmeye devam etti. Göğün altında herkes bu iki kadının bilgeliğini, sadakatini ve hayırseverliğini övdü.

Shun denetim için yola çıktığında Cangwu'da hayatını kaybetti. Ona şeref unvanı olarak Chonghua adı verildi. Kadınları ise Jiang ve Xiang nehirleri arasında öldü ve onlara yaygın olarak "Xiang'ın kadınları" denildi.

Bir Junzi der ki; "İki kadının da erdemi, temiz kalpli ve merhametli oluşlarıdır." Shi Jing'deki şiir de "En seçkin davranış erdemli olmaktır. Tüm veliahtlara örnek olacak." bu anlamdadır.

Methiye şöyle der: Başlangıçta iki kadın vardı, Hükümdar Yao'nun kızlarıydı. Her ikisi de Youyu³⁵ ile evliydi, Shun'a hizmet ettiler. Onlardan daha alt seviyede olmasına rağmen kocalarına saygı gösterdiler, sonunda zorluklara göğüs gerip çalışarak başardılar. Gusuo'yu da sakinleştirdiler, nihayet mutluluk ve iyi dileklerin tadını çıkardılar." (Aktaran Lü J. , 2014, s. 3-4)

Eserin ilk bölümünde anneler ele alınmıştır; ancak bu biyografi bir anne konumunda olan kadını değil eş olan iki soylu kadını konu eder. Biyografi, kadınlar için yazılmış olsa da metnin bütünü Shun'u anlatmaktadır.

Biyografi ile ilgili orijinal kaynaklar incelendiğinde; imparator Yao'a, Shun'un önerilmesi; imparatorun onu denemek istemesi, testlerden başarıyla geçerek göğün oğlu mertebesine yükseltilmesi; Yao'un kızları ile evlenmesi ve ailesi tarafından öldürülmek istenmesi gibi hikayedeki belirgin olayların *Shiji*'de (Benji- Wudibenji-Yao ve Shun bölümlerinde) aynen aktarıldığı görülmüştür. (Xü J. , 2004c, s. 4-10)

³⁵ You Yu 有虞, Shun'un diğer adı.

Biyografinin sonlarına doğru “En seçkin davranış erdemli olmaktır. Tüm veliahtlara örnek olacak” cümleleri *Shijing* kitabının Zhou Song bölümdeki Lie Wen şiirinden bire bir alıntılanmıştır.³⁶

*Shujing*³⁷ isimli klasikte dört dağın liderinin, Shun’u Yao’a önermesi ve Yao’un ona iki kızını vererek sınamak istemesi bilgisine ulaşılmaktadır. *Liji* adlı klasiğin dört farklı bölümünde Shun’dan bahsedilmektedir: Yu Shu bölümünde³⁸, Shun ile diğer imparatorların akrabalık bilgisini vermekte ayrıca kurban ritüellerinden bahsetmektedir; Ji Fa bölümünde³⁹, Shun’un erdemli bir kişi olduğundan bahsedilmekte ve ailesine olan saygısı övülmektedir; Nei Ze bölümünde⁴⁰ Shun yaşlılar için verilen bir ziyafette Li kurallarına uygun davrandığı için örnek verilmiştir;

³⁶ *Şiirler Klasiği*, Zhou Song (周颂), Lie Wen (烈文) şiiri, 6. dize, bkz. <http://www.guoxue.com/book/shijing/0026.htm> (Erişim tarihi 20.06.2018)

³⁷ *Belgeler Klasiği*, Yu Shu (虞书), Yao Dian (尧典) bölümü, 4. paragraf, bkz. <https://ctext.org/shang-shu/canon-of-yao/zhs> (Erişim tarihi 20.06.2018)

³⁸ *Törenler Klasiği*, Ji Fa (祭法) bölümü, 1. paragraf, bkz. <https://ctext.org/liji/ji-fa/zhs?searchu=%E6%9C%89%E8%99%9E> (Erişim tarihi 20.06.2018)

³⁹ *Törenler Klasiği*, Ji Yi (祭义) bölümü, 30. paragraf, bkz. <https://ctext.org/liji/ji-yi/zhs?searchu=%E6%9C%89%E8%99%9E> (Erişim tarihi 21.06.2018)

⁴⁰ *Törenler Klasiği*, Nei Ze (内则) bölümü, 47. paragraf, bkz. <https://ctext.org/liji/nei-ze/zhs?searchu=%E6%9C%89%E8%99%9E> (Erişim tarihi 21.06.2018)

Tan Ji Xia bölümünde⁴¹ insanların Shun'a olan güvenine vurgu yapılmıştır. *Liji* isimli klasikte, Shun ile alakalı bilgilere ulaşılmasına rağmen kadınları ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Shizi adlı eserde⁴² de Shun'un erdemlerinden bahsedilmekte ve imparator olduğu bilgisine rastlanmaktadır. Tıpkı *Liji*'de olduğu gibi *Shizi*'de da kadınları ile ilgili bilgiye yer verilmemiştir. *Shanhaijing* adlı klasikte, Shun'un kadınlarına da değinilmektedir. Ehuang'dan, Shun'un prototipi olan Di Jun'un karısı olarak bahsedilmekte, Shun'un kadını olarak Deng Bi ismi geçmektedir. (Yılmaz, 2018, s. 22-23) Ayrıca klasikte kullanılan Di Zhi Er Nü 帝之二女 ifadesi için Liu, Yao'un iki kızı yorumunu getirmiştir (Liu J. , 2016, s. 30).

Birrel, Shun'un, Ru Düşünce Ekolünün bir parçası olan xiao "hayırlı evlat" ilkesinin ilk örneği olduğunu söyler. Shun mitleri, ailesinin onu yok etmek için yaptığı nefret dolu hamleleri anlatır; Shun için her hamle, erdemli davranışa dönüşen bir sınav gibidir. Kendisini ailesine adanmış Shun mitini içeren ilk kitaplardan biri, milattan önce

⁴¹ *Törenler Klasığı*, Tan Ji Xia (檀己下) bölümü, 194. paragraf, bkz. <https://ctext.org/liji/tan-gong-ii/zhs?searchu=%E6%9C%89%E8%99%9E> (Erişim tarihi 21.06.2018)

⁴² *Shizi* eseri, Juan Xia (卷下), Jian Suo (检索) bölümü, 79. paragraf, bkz. <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=238338&searchu=%E6%9C%89%E8%99%9E&remap=gb> (Erişim tarihi 23.06.2018)

dördüncü yüzyılda yazılan *Mengzi*'dir. Filozof olan Meng Zi, Konfüçyüs öğretisinin hümanist doktrinlerinin önde gelen savunucularındandır ve örnek evlat ilkesinin önemini vurgulayan ilk kişidir. (Birrel, 2016, s. 57-58)

Biyografi incelendiğinde ilk akla gelen sınıflarası evliliklerdir; bir imparator kendinden alt seviyede olan bir başka kişiye kızlarını vermiştir. Şüphesiz kast sisteminin en yükseği imparatorlardır, kendilerinden daha yüksek bir statü olmadığı için kızlarını, kendilerinden alt seviyede olan kişiler ile evlendirmek zorunda kalmışlardır. Her ne kadar kendinden alt seviyede de olsa kadın, Li kuralları gereği kocasına hizmet etmek durumundadır. Biyografide kadınlar, eşlerinden yüksek statüde olsalar da ona her konuda yardım etmişler ve bu durum yazar tarafından övgüyle aktarılmıştır. Metinden anlaşılacağı gibi yazar bu iki kadının mütevazî oluşlarına göndermeler yapmıştır.

Gusuo ismi kör adam anlamına gelmektedir ve Shun'un babasına kör olduktan sonra takılmış bir isimdir. Bu hikâyede kör adam ismi yalnızca fiziksel körlüğü değil, ahlaki zayıflığı da sembolize etmektedir. Kendisinden çok bahsedilmese de kör adam ve Shun'un üvey annesi olan ikinci eşi, zalimlik ve kendi oğlunu kayırma gibi, peri masallarındaki üvey annelerde görmeye aşina olduğumuz karakter özelliklerini taşımaktadır. (Birrel, 2016, s. 58)

2.1.2. Qi Mu Jiang Yuan, 弃母姜嫄

Lienüzhuan'ın birinci bölümünün ikinci biyografisi yine mitolojik bir hikâyeden bahseder. Jiang Yuan, *Shiben*, *Dixi*, *Shiji* ve *Wuyue Chunqiu* gibi Çin klasiklerinde Di Ku'nun kadını olarak geçer (Liu J. , 2016, s. 40-43).

Jiang Yuan, Tai'ın topraklarında yaşayan bir soylu kızıdır. Yao zamanında yürüyüş yaparken bir devin ayak izlerine rastlar, sevinerek izlerin üzerinden yürümeye devam eder. Fakat eve döndükten sonra kendini hamile bulur. Durumundan hoşnut değildir, kehanette bulunur ve bebeğin doğmaması için kurban töreni yapar. Tüm bunları yapmış olmasına rağmen bebek doğar, bu sebeple Jiang Yuan, bebeği uğursuz olarak kabul eder. Onu doğaya terk etmek için birkaç girişimde bulunur ancak her seferinde bebeğin bir şekilde korunduğunu fark eder. Jiang Yuan, bu olanları doğüstü bulur ve bebeği bırakmaktan vaz geçerek, eve götürür. Bu yüzden bebeğe, terk edilmiş anlamına gelen “Qi”⁴³ adını verir. Jiang Yuan, toprakla ilgili işlerde oldukça bilgili ve beceriklidir. Bu konuda tüm bildiklerini zeki ve yardımsever oğlu Qi'ye öğretir. Qi, tarım işlerinde öylesine başarılı olur ki ünü Yao'ya kadar ulaşır. Yao, kendisine tarımdan sorumlu başkanlık makamını almasını emreder. Ona Houji adını vererek, Tai topraklarının beyliği görevine getirir. Yao öldüğünde tahta Shun geçer ve Qi'ye emir

⁴³ 弃 qi: Kelime anlamı terk etmek, atmak (Hui, 2002, s. 1266).

verir. “Qi, siyah saçlı insanlar açlıktan kırılmışlar, Ji Guan 稷官⁴⁴ görevini üstlenmeni ve binlerce ürün hasat etmeni istiyorum.” der. Nesilden nesile Qi’nin torunları bu görevi sürdürür. (akt. Lü J. , 2014, s. 7)

Biyografinin orijinali, *Shiji* isimli klasiğin dördüncü bölümü olan Zhou Benji 周本纪’nin ilk iki paragrafında da farklı bir anlatım tarzıyla yer alır (Xü J. , 2004c, s. 31). Biyografide geçen şiir ise *Shijing* isimli klasikten aynen alıntılanmıştır.⁴⁵ Ayrıca *Shijing* klasiğinin Shengmin (生民) şiirinde Jiang Yuan’in Houji’yi dünyaya getirdiği anlatılır.⁴⁶ *Wuyue Chunqiu* isimli eserde, Houji ve annesi Jiang Yuan’nin hikayesi anlatılmaktadır, ancak bire bir alıntılama yapılmamıştır.⁴⁷

Bu biyografide, bir imparator eşinin, toprakla ilgili işlerde bilgili ve becerikli olması dikkat çekmektedir. Jiang Yuan’nin bu özelliği, eserin daha sonraki birkaç

⁴⁴ Antik dönem Çin’de tarımdan sorumlu resmi görevliye verilen ünvanıdır. Ji’nin kelime anlamı darıdır (Hui, 2002, s. 750). Guan ise resmi görevlere verilen genel bir ünvanıdır (Hui, 2002, s. 590).

⁴⁵ *Şiirler Klasiği* (诗经), Lu Song (鲁颂) bölümü, Bi Gong (閟宫) şiiri, 2. dize ve 3. dize, bkz. <http://www.guoxue.com/jinbu/13jing/shijin/shijin1139.htm> (Erişim tarihi 23.06.2018)

⁴⁶ *Şiirler Klasiği* (诗经), Da Ya (大雅) bölümü, Shengmin (生民) şiiri, bkz. <http://www.guoxue.com/jinbu/13jing/shijin/shijin1134.htm> (Erişim tarihi 23.06.2018)

⁴⁷ *Wuyuechunqiu* (吴越春秋) eseri, Wu Tai Bo Zhuan (吴太伯转) bölümü, bkz. <http://www.guoxue123.com/shibu/0101/02wycq/000.htm> (Erişim tarihi 23.06.2018)

biyografisinde de övülen mütevazı yaşam tarzına bir örnek teşkil etmektedir. Yazar, kadının tüm bildiklerini çocuğuna öğretmek onun yükselmesine destek olduğundan ve çocuğun gösterdiği başarıdan övgüyle söz etmiştir. Eski Çin geleneklerine bakıldığında kurban ritüellerinin erkekler tarafından gerçekleştirildiği, kadınların sadece tören esnasında erkeğin yanında bulunabildiği göz önüne alındığında, Jiang Yuan'nin tek başına bir dilek uğruna kurban sunması dikkat çeken bir unsurdur. Bu biyografide Jiang Yuan yalnız başına bir devin ayak izlerini takip ederek ormanda gezmektedir. Bu durum, soylu kadınların sarayda kapalı kalmadıklarının, hareket alanlarının çok da kısıtlı olmadığını bir göstergesidir.

Diğer medeniyetlerin mitolojilerinden farklı olarak Çin mitolojisindeki Tanrıkralların dünyaya gelişleri ve cinsellikleri özgün bir yapıya sahiptir. Çin mitlerinde şeytani bir enerjiden esinlenen vahşi şehvet hikayeleri bulunmamaktadır. Bunun yerine seksten ya çok az bahsedilir ya da cinsellikle ilgili bölümlerden hiç bahsedilmez. Örnek olarak Di Ku'nun iki kadını bakire olarak çocuklarını dünyaya getirmişlerdir. Biri devin ayak izlerini takip ederek diğeri bir kuşun yumurtasını yutarak hamile kalır. Bakire iken doğum yapan kadınların çocukları genellikle erkektir. Antik sözlü gelenek ile aktarılan mitlerin yazıya döküldüğü zamanlarda ataerkil kültürün hâkim olması mümkündür. Mucizevi doğumlar, Shang hanedanlarının kökenlerini anlatan mitlerde de görülmektedir. Hanedanların mucizevi bir şekilde dünyaya gelişi onların yüceliklerinin de bir göstergesi olarak düşünülebilir. (Birrel, 2016, s. 40)

2.1.3. Xie Mu Jian Di 契母简狄

Lienüzhuan'ın birinci bölümünün üçüncü biyografisi de mitolojik karakterlerden oluşmaktadır. Di Ku'nun diğer kadını Jian Di, Yousong'ların büyük kızıydı. Bir gün kız kardeşi Xuan Qiu ile yıkanmaya giderler, ağzında rengarenk bir yumurta olan kırlangıç görürler. Kırlangıç yumurtayı yere bırakır. İki kız kardeş yumurtayı daha önce almak için yarışa başlarlar ve yarışı Jian Di kazanır. Yumurtayı ağzına alır almaz yanlışlıkla yutar ve çok geçmeden Xie'yi dünyaya getirir. Jian Di, doğası gereği iyilik yapmayı sever, yıldızlarla ilgilenirdi. Xie'yi büyütürken ona itaat etmeyi ve olayların nedenlerini anlamayı öğretti. Xie ise akıllı ve yardımseverdi. Annesinin öğretileri ile kendini geliştirmiş ve sonunda üne kavuşmuştu. Yao ona Si Tu⁴⁸ unvanını vermiş ve Bo'dan toprakta vermişti. Yao, öldükten sonra yerine Shun tahta geçer ve ona; “Xie, ailelerin birbirleri ile arası bozuk, beş öğretiyeye⁴⁹ uymuyorlar.

⁴⁸ 司徒 sītú: Antik dönem Çin'de eğitimden sorumlu resmi görevliye verilen ünvanıdır.

⁴⁹ 五常 wǔ cháng yada 五教 wǔ jiào Türkçeye beş öğreti olarak çevrilebilir. Konfüçyüs'ün beş öğretisi olan terimler şu şekildedir; İlki Ren (仁) yardımsever ya da insan sevgisi anlamlarına gelir (bkz. s. 23-24), ikinci terim Yi (义) doğru olmak, dürüst olmak, adil olmak anlamlarına gelir. Kişiler diğer insanlarla olan ilişkilerinde dürüst olmalıdırlar. Başkalarını aldatmamalı, doğruluktan ayrılmamalıdırlar. Özellikle de yöneticiler ve hak dağıtanlar, dürüst ve adil olmak zorundadırlar. Konfüçyüs'e göre bu olumlu ilkelerin geçerli olduğu bir toplumda huzur ve barış olur. Bu nedenle de Jun Zi olabilmek için “yi” ilkesinin eksiksiz yerine getirilmesi gerekmektedir. (Okay, 2017, s. 37-38) Üçüncü terim li (礼) adetlere uymak, kurallara uymak anlamlarına gelir. Li'nin asıl anlamı “tören”, “tören kuralları”, “tapınaklarda uyulması gereken kurallar”dır. Ancak sonradan sadece soylular için “uyulması gereken kurallar” olarak anlam kazanmıştır. Eski dönemlerde soylular için “li” adı verilen kurallar, halk için ise

Si Tu görevini üstlen ve onları beş öğretiyi yerine getirmeleri için teşvik et ve hoşgörülü ol.” der. (akt. Lü J. , 2014, s. 10)

Orijinal metinler araştırıldığında *Shiji* eserinin Yin Benji 殷本纪 bölümünde Jian Di'nin Di Ku'nun kadını olduğu ve Xie'yi doğurduğu bilgisi yer almaktadır (Xü J. , 2004c, s. 23). Ayrıca biyografide yer alan iki şiir de *Shijing* kitabının Shang Song 商颂 bölümünden ilki Chang Fa 长发, ikincisi Xuan Niao 玄鸟⁵⁰ adlı şiirlerden bire bir alıntılanmıştır. *Lüshichunqiu* ve *Zhushujinian* gibi diğer klasiklerde de biyografinin baş kahramanları ile ilgili bilgiler bulunmaktadır, ancak onlar daha çok Xie'nin hayat hikayesine ve yeteneklerine odaklanır. (Liu J. , 2016, s. 48-49) Bunun aksine *Lienüzhuan*'daki biyografi, Xie'den çok Jian Di'nin hayat hikayesine odaklanmıştır. Onun insanlarla olan ilişkisinin, astronomi bilgisinin altını çizer ve onu, özellikle Xie'nin bilgisinin kaynağı ve yükselişinin sebebi olarak tarif eder.

yasalar geçerliydi. Yazılı metinler halinde bulunmayan “li” kurallarına tüm soylular uymak zorundaydı. (Okay, 2017, s. 33-34) Dördüncü terim zhi (智) bilgi, bilgili olmak anlamındadır (bkz. s. 24). Son olarak xin (信) psikolojik düşünme, kavrama, hissetme, arzulama ve kastetme anlamlarına gelebilir. Daha ziyade hissiyat olarak da ifade edilebilir. (Suzuki, 2012, s. 193)

⁵⁰ *Şiirler Klasığı* (诗经), Shang Song (商颂) bölümü, ilki Chang Fa (长发) şiiri 4. dize, ikincisi Xuan Niao (玄鸟)⁵⁰ şiiri 1. dize, bkz. <http://www.guoxue.com/book/shijing/0030.htm> (Erişim tarihi 27.06.2018)

2.2. Xia Hanedanlığı ve Kadınları

Tez çalışmasının bu bölümünde Xia Hanedanlığı dönemi anlatılacak ve bu dönem yaşadığı düşünülen iki kadın incelenecektir. Bu kadınların biri *Lienüzhuan*'ın ilk bölümünde (1-4) diğeri ise kitabın son bölümünde yer alan biyografilerde yer alır (7-1). İlk biyografi Xia Hanedanlığının kurucusunun eşini, diğeri ise hanedanlığın yıkılmasına sebep olduğu düşünülen kadını anlatmıştır.

Xia Hanedanlığı

Eberhard, Xia'lardan bir sülale olarak bahseder. Xia'nın Yang-Shao kültürünün yeni bir şekli olan Güney Shanxi'de küçük bir devlet olduğunu vurgular. Çünkü Long-Shan kültürünün M.Ö. 1700 yıllarına doğru doğuda sona erdiği ve bir müddet daha batıda devam ettiği ancak Yang-Shao kültürünün, batıda ve doğuda daha uzun zaman sürdüğü bilgisini vermiştir. Eberhard'a göre, Xia sülalesinin iktidarda olduğu muhtemel yıllar M.Ö.1800-1500 arasındır. Bu dönemin, Çin'de tuncun ilk kez görüldüğü ve Xia'nın kurulma sebebinin de tuncun ithali olabileceği olasılığının üzerinde durur. Yapılan kazılardan somut bir şey anlaşılmadığı için Xia hakkında fazla bilgiye ulaşılamadığının altını çizmiştir. (Eberhard, 1987, s. 23-24)

Ancak Yolaç, Xia Hanedanlığı hakkında efsanevi olmakla birlikte mitografik kayıtlar bulunduğunu, Xia'nın varlığı konusunda henüz kesin bir fikir birliği

bulunmadığını ve bu konuda Batılı ve Çinli bilim adamlarının fikir ayrılığının söz konusu olduğu bilgisini vermiştir. Modern Çin, resmi olarak Xia Hanedanlığının var olduğunu iddia eder. Bugünkü adıyla Henan Eyaletinin Yanshi Bölgesi'nde 1959 yılında keşfedilen Erlitou köyü kalıntıları, antik Erlitou kültürünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çoğu Çinli arkeolog ve tarihçi, Erlitou kalıntılarının önemli bir bölümünün Xia Hanedanlığına ait olduğu ve Erlitou'un orta ve geç Xia Hanedanlığının başkenti olduğu görüşünü benimser. Bugün müzelerin bronz eşyalar bölümlerindeki bazı eşyaların Xia Hanedanlığı dönemine tarihlenmesi de, Çin resmi tarihinin Xia Hanedanlığının var olduğunu düşündüğünü belgelemektedir. (Yolaç, 2016, s. 29)

Shiji tarih kitabı, Xia Hanedanlığı kurucusunun Yu (禹) olduğunu vurgular. Xia Ben Ji (夏本紀) bölümü, Yu'nun soy kütüğü ile başlar. "Xia Yu, adı Wen Ming (文命), babası Gun (鯀), Gun'un babası Hükümdar Zhuan Xu (顓頊), Zhuan Xu'nun babası Chang Yi (昌意), Chang Yi'nin babası Huang Di'dir. Xia Yu, Huang Di'nin torununun torunu, Zhuan Xu'nun da torunudur. Yu'nun büyüklerinden Chang Yi ve Gun hükümdar olamamış, diğerleri için resmi görevlerde bulunmuşlardır." (Xü J. , 2004c, s. 13)

Yu'nun dünyaya gelişi ile alakalı iki farklı efsane vardır. İlki onun Gun'un karnından çıkan bir ejderha olduğudur. İkinci efsanede ise Gun'un karısı bir inci yutunca hamile kalır daha sonra nehir kenarına gittiğinde göğsü aniden açılır ve Yu doğar. Nehir kenarındaki beyaz taşlara kan sıçrar. (Chen L. , 2015, s. 149)

Yukarda adı geçen klasiklerde sel ile alakalı efsanelere de rastlanmaktadır. Yao döneminde büyük bir sel bir felaketinin varlığından bahsedilir. Ekinler su altında kalmış, evler yıkılmıştır. Halk yayla ve yüksek yerlere taşınmıştır. Yao, nehir taşması ve sel baskını sorununu çözmek için Çin'in dört bucağından insanlar çağırılmış, içlerinden sorumlu olarak Gun'u seçmiştir. Gun, dokuz yıl boyunca sellere karşı hep tıkama yöntemine başvurmuş, ancak sel felaketini dizginleyememiştir. Yao'dan sonra tahta çıkan Shun, Gun'u cezalandırmıştır. Sel önleme çalışmaları oğlu Yu'ye kalmıştır. (Tang & Ying, 2015, s. 243)

İmparator Shun, Yu'ye babasının seli önleme işini sürdürmesini emreder. Yu, seli önlemek için, ailesini ve her şeyi geride bırakarak tüm gücüyle çalışır. Nihayetinde babasının uyguladığı tıkama yönteminin aksine kanallar kazarak taşan nehir suyuna denize tahliye etmeyi başarır. Bu başarıdan sonra kendisine Büyük Yu anlamına gelen Da Yu (大禹) ismi verilir ve Shun'dan sonra tahta geçerek Xia Hanedanlığını kurar. Yu'nün anlatıldığı birçok hikâyede onun yaşadığı güçlüklerle vurgu yapılmaktadır. Onun dayanıklılığı, hayatta kalma mücadelesi ve olağan dünya düzenini yeniden sağlamakta kullandığı doğaüstü kuvveti öykülenir. Aynı zamanda karakter özellikleri anlatılır, insanüstü görevleri üstlenmesi için verilen emirleri uygulamadaki itaatkarlığı ve hedefine ulaşırken gösterdiği sabrı, özverisi ve cesareti vurgulanır.

Hikayelerde Yu'den önce babadan oğula geçen bir saltanat yoktur, tahta daha çok becerileri ile hak eden kişiler geçiyordu. Yu'den sonra ise Huaxia ulusu mensubu Yu'nun nesilleri uzun süre tahtta kalır ve toplamda 17 liderin Xia Hanedanlığını yönettiğine inanılır.

2.2.1. Qi Mu Tushan 启母涂山

Lienüzhuan'ın birinci bölümünün dördüncü biyografisi, Xia Hanedanlığının kurucusu ve seli önlemesi ile ünlü mitolojik bir karakter olan Da Yu'nun⁵¹⁵² eşi Tu Shan'ın hikayesidir. Tu Shan ailesinin en büyük kızıdır. Xia sülalesinden Yu ile evlenir ve Qi adında bir oğlu olur. Yu seli önlemek için uzun bir yolculuğa çıkar,

⁵¹ Bu mitolojik hikâyenin ana karakterlerinden biri olan, Yu Çin'in sel mitlerinin vazgeçilmez kahramanıdır. Babası Gun, tanrılar tarafından seli önlemesi için görevlendirilmiştir. Ancak Gun, yalnızca tanrının ilahi, kâinat onarıcı “nefes alan toprağını” çalarak seli kontrol edebilirdi. Kutsal toprağı çalarak işlediği bu suç için tanrı, Gun'u henüz sihirli toprağı kullanamadan ölüme mahkûm eder. Gun, Zhu Rong tarafından infaz edilerek çürümeye bırakılır. Ancak cesedi çürümez ve karnından oğlu Yu doğar. (Birrel, 2016, s. 48)

⁵² Tanrı Yu'ye babasının seli önleme işini devam ettirmesi emrini verir. Da Yu, suyu denize taşıyacak kanallar açmaya başlar, ilk olarak kuzeyde Sarı nehrin taşkınlarını durdurur. Daha sonra Huai nehrini ıslah etmeye üç kere gittiyse de sert rüzgarlar ve şiddetli yağmur yüzünden kanalları açamaz. Uğraşlardan sonra Huai nehrini de ıslah eder ve daha sonra tüm topraklarının su taşkınlarını kontrol altına alır. (Chen L. , 2015, s. 149-156)

yaşadığı bölgeden birçok kez geçmesine rağmen evine uğrayamaz. Qi'nin eğitimini Tu Shan tek başına üstlenir. Tu Shan, ona mükemmel bakış açısı ile tüm bildiklerini aşılar. Annesinin erdemli öğretileriyle büyüyen Qi çok geçmeden ünlenir. Yu, göğün oğlu seviyesine yükseldiğinde babasının başarılarını hız kesmeden devam ettirir. (akt. Lü J. , 2014, s. 12)

Biyografide geçen karakterler, klasiklerde bulunmuş ancak metnin orijinaline ulaşamamıştır. *Shujing* klasiğinin Dayu Mo⁵³ ve Gao Yao Mo⁵⁴ bölümlerinde Da Yu'nün, Yao tarafından seli önlemesi için görevlendirmesine ve Gao Yao ile Yu'nün dokuz erdem ile ilgili diyaloglarına yer verilmiştir. *Lüshichunqiu* isimli eserde⁵⁵ Tu Shan ve Yu'nün tanışmaları anlatılmaktadır. *Shiji*'nin Xia Ben Ji (夏本紀) bölümünde Yu'nun seli önlemesinden uzunca bahsedilmekte ve Gao Yao ile arasında geçen diyaloglara yer verilmektedir. (Xü J. , 2004c, s. 13-22)

⁵³ *Belgeler Klasiği* (尚书), Dayu Mo (大禹谟) bölümü, bkz. <https://ctext.org/shang-shu/counsels-of-the-great-yu/zh> (Erişim tarihi 30.06.2018)

⁵⁴ *Belgeler Klasiği* (尚书), Gao Yao Mo (皋陶谟) bölümü, bkz. <https://ctext.org/shang-shu/counsels-of-gao-yao> (Erişim tarihi 30.06.2018)

⁵⁵ *Lüshichunqiu* (吕氏春秋), Li Xia Ji (李夏纪) bölümü, Yin Chu (音初) alt bölümü, bkz. <https://ctext.org/lv-shi-chun-qiu/yin-chu?searchu=%E6%B6%82%E5%B1%B1> (Erişim tarihi 30.06.2018)

Shijing'de⁵⁶ biyografide geçen şiirin bire bir orijinalini bulmak mümkündür. *Wuyue Chunqiu* adlı eserde⁵⁷ Tu Shan ve Yu'nün nasıl evlendiği, dokuz kuyruklu beyaz tilki ve Tu Shan'ın efsanesi ve Qi'nin onuncu ayda dünyaya gelişi anlatılmıştır.

Yu'nün evliliği hakkında mitolojik hikayeler mevcuttur. Nehirleri ıslah etmeye odaklanan Yu, 30 yaşına geldikten sonra tanrıya evliliği ile ilgili bir işaret göstermesi için dua eder. O sıra dokuz kuyruklu beyaz bir tilki görünür. Yu, tilkinin ne anlama geldiğini bulmak için uzunca düşünür: “Beyaz benim sıradan bir insan olduğum anlamına gelir. Dokuz kuyruk ise ileride hükümdar olacağımın kehanetidir.” Bir zamanlar Tu Shan bölgesinde şöyle bir halk şarkısı vardı. “Dokuz kuyruklu beyaz tilki tarladan geçecek. Evime konuk gelen kişi hükümdar olacak. Eğer benim ailemden evlenirse, aile zengin olacak.” Böylece Yu, Tu Shan bölgesine gider ve Tu Shan Xi'nin kızı ile evlenir. Evlendikten dört gün sonra seli önlemek için evden ayrılır. Yu seli önlemek için dağları oymak zorundadır. Ayı kılığına girer ve evlerinin yakınındaki dağı yontmaya başlar. Her davula vurduğunda eşi ona yemek getirir. Yontma işini yaparken bir taş davula değer, işe dalan Yu davulun çaldığını fark etmez. Tu Shan davul sesini duyunca Yu'ye yemek götürür. Yu'yü bir ayı olarak görünce utanç duyar

⁵⁶*Şiirler Klasığı* (诗经), Da Ya (大雅) bölümü, Ji Zui (既醉) şiiri, 16. dize, bkz. <https://ctext.org/book-of-poetry/ji-jui/zhs> (Erişim tarihi 01.07.2018)

⁵⁷ *Wuyuechunqiu* (吴越春秋) eseri, Wu Wang Wu Tu Wai Zhuan (越王舞余外传) bölümü, <https://ctext.org/wu-yue-chun-qiu/yue-wang-wu-yu-wai-zhuan?searchu=%E6%B6%82%E5%B1%B1> (Erişim tarihi 01.07.2018)

ve kaçar. Yu, eşinin arkasından gider, Tu Shan hamile olduğu için çok hızlı koşamaz. Daha sonra Tu Shan taşa dönüşür. Çok üzgün olan Yu, taşa çocuğunu vermesi için yalvarır. Daha sonra taş yarılr ve içinden oğlu Qi çıkar. (Chen L. , 2015, s. 152-154)

2.2.2. Xia Jie Mo Xi 夏桀末喜

Lienüzhuan'ın yedinci bölümünün ilk biyografisi, Xia Hanedanlığından Jie'nin eşi Mo Xi'yi anlatır. Mo Xi, güzel olmasına rağmen "erdemden yoksun" bir kişiliğe sahiptir. Liu Xiang, onun davranışlarının bir kadının ki gibi olmasına rağmen kalbinin bir erkeğin kalbine benzediğini belirtmiştir. Jie'nin eğlenceye düşkün olduğu, sürekli kadınlarla zaman geçirdiği ve sarayda şarkıcılarla, cücelerle eğlence düzenlendiği bilgisini verir. Sarayda düzenlenen eğlencelerde, büyük bir içki gölünden insanlar kendini kaybedene kadar içer, göle düşüp boğulmalarını izleyen Mo Xi ise bundan keyif alırdı. Long Feng adında birisi, Jie'ye erdemi olmayan bir hükümdarın yok olacağını söyler. Bunun üzerine Jie, ona güneşin yok olup olmayacağını sorarak, güneş yok olduğunda kendisinin de yok olacağını söyler ve Long Feng'ı öldürtür. Daha sonra yeşimden bir ev, akikten kule yaptırır ve Tang'ı bu kuleye kapatır. Bir süre sonra derebeyleri isyan çıkarır ve Jie'ye saldırırlar. Ancak Jie'nin askerleri savaşmazlar. Bunun üzerine Jie, Mo Xi ve en sevdiği cariyeleriyle birlikte kaçarken dağda ölürler. (akt. Lü J. , 2014, s. 305)

Guoyu adlı eserde⁵⁸, Jie ve Mo Xi'nin isimleri geçmekte, ancak hikayeler farklılık göstermektedir. *Guoyu*'de hikâye şu şekildedir:

“İçkiyi içtikten sonra Shi Su 史苏, Dafulara şöyle der: ‘Erkek askerler olduğu gibi kadın askerler de olmalı, eğer ki Jin beyliği Li Rong’u 骊戎 erkek gücü ile yenersen, o zaman kesinlikle kadın gücünü kullanarak Jin beyliğini yenmeye çalışacaktır. Ne yapmalı?’ Dafu Li Ke 里克 sorar: ‘Bu nasıl olacak?’ Shi Su cevaplar: ‘Geçmişte Xia Hanedanlığından Jie, askerlerini Shi Shi’ya 施氏 gönderdiğinde Shi’lar, Jie’ye Mo Xi’yi verdiler. Mo Xi gözde oldu ve böylece Yi Yin ile birlikte Xia Hanedanlığını yok ettiler.’”

Zhushujinian eserinin iki bölümünde, Jie ile alakalı bilgiler geçmekte ancak Mo Xi'den bahsedilmemektedir. Di Gui bölümünde⁵⁹, Jie'nin de içinde olduğu Ming Tiao'da geçen bir savaştan bahsedilir, Yin Shan Cheng Tang bölümünde⁶⁰ ise Jie'nin Ting dağında öldüğü bilgisi verilir.

Lüshichunqiu eserinin Shen Da 慎大 bölümünde, Jie'nin erdemsiz olduğundan, şeytana hizmet ederek Long Feng'ı öldürdüğünden bahsedilmektedir. Tang, Xia

⁵⁸ *Guoyu* (国语) eseri, Jin Yu Yi (晋语一) bölümü, 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/guo-yu/jin-yu-yi/zhs?searchu=%E6%A1%80> (Erişim tarihi 05.07.2018)

⁵⁹ *Zhushujinian* (竹书纪年) eseri, Di Gui (帝癸) bölümü, 18. paragraf, bkz. <https://ctext.org/zhushu-jinian/di-gui/zhs?searchu=%E6%A1%80> (Erişim tarihi 07.07.2018)

⁶⁰ *Zhushujinian* (竹书纪年) eseri, Yin Shan Cheng Tang (殷商成汤) bölümü, 3. Paragraf, bkz. ctext.org/zhushu-jinian/yin-shang-cheng-tang/zhs?searchu=%E6%A1%80 (Erişim tarihi 07.07.2018)

Hanedanlığına gitmesi için Yi Yin'i görevlendirir. Yi Yin'in üç yıl Xia'da kalır, döndükten sonra Jie'nin kafasının Mo Xi ile meşgul olduğunu, halkın da göğün Xia'nın yok olacağına dair işaretler verdiğiğine inandıkları, bilgisini verir.⁶¹ Biyografinin sonunda yer alan şiir, *Shijing*'deki Zhan Yin 瞻印 şiirden aynen alıntılanmıştır.⁶²

2.3. Shang Hanedanlığı ve Kadınları

Tez çalışmasının bu bölümünde Shang Hanedanlığı dönemi anlatılacak ve bu dönem yaşadığı düşünülen iki kadın incelenecektir. Bu kadınların ilki *Lienüzhuan*'ın ilk bölümünde (1-5) diğeri ise kitabın son bölümünde yer alır (7-2).

Shang Hanedanlığı

Tarihçiler, ilk Çin hanedanlıkların kökenleri ve tarihleri üzerinde tam olarak anlaşamamakla birlikte, arkeolojik buluntularla varlığı tespit edilen ilk hanedanlığın Shang Hanedanlığı olduğu konusunda hemfikirdirler. Eberhard, Shang Hanedanlığını

⁶¹ *Lüshichunqiu* (吕氏春秋) eseri, Shen Da (慎大) bölümü, 2. ve 3. paragraf, bkz. <https://ctext.org/lv-shi-chun-qiu/shen-da-lan/zhs?searchu=%E6%A1%80> (Erişim tarihi 06.07.2018)

⁶² *Şiirler Klasığı* (诗经), Da Ya (大雅) bölümü, Zhan Yin (瞻印) şiiri, 11. dize, bkz. <https://ctext.org/book-of-poetry/zhan-yang/zhs> (Erişim tarihi 07.07.2018)

hem metinlerden hem de kazılardan ve kazılarda bulunan vesikalardan tanıyabildiklerini yazmıştır. Eski ve doğru olmayan kronoloji Shang sülalesini M.Ö. 1766'da başlatır ve M.Ö. 1122'de bitirir, yeni kronoloji ise M.Ö. 1450-1050 yılları arasına koyar. Bu devletin merkezi, kuzey-doğu Henan'daki Shanxi dağının kenarında idi. Henan eyaletinde, bugünkü Anyang şehri civarlarında kazı yapılmıştır. Şehrin etrafında, Long-Shan kültüründe olduğu gibi, balçıktan yapılmış bir duvar buldular. Eberhard, burada sarayın da içinde olduğu bir yaşam merkezinin varlığını kurgular. Evlerin yapılarından, kullanılan eşyalardan ve dönemin özellikle bronz işçiliğinde üstün bir tekniğe ulaştığından söz eder. (Eberhard, 1987, s. 27)

Shang Hanedanlığı, yaklaşık 600 yıl boyunca 30'a yakın hükümdar tarafından yönetilmiştir. Hanedanlık, genellikle hükümdarla ilişkili olan ve yetkilerini veraset ile bir sonraki nesile devreden bir yönetici sınıf tarafından idare ediliyordu. Shang Hanedanlığı, feodalizmi başlatan ilk hanedanlıktır. Hanedanlık döneminin ikinci yarısında oluşan feodal toplum düzeninde, hanedanlık ailesi altında birleşen diğer aşiretler (aileler ve klanlar) çocuklarını birbirleri arasında evlendirir, yeni alt aileler oluşturur ve fethettikleri toprakların yönetimini bu alt ailelere verirlerdi (Yolaç, 2016, s. 35). Keay ise bu feodalizmi şu şekilde açıklamıştır: Shang iktidarının odağında, sayısız dağınık ve başına buyruk topluluk yer alıyordu. Bunlar büyük olasılıkla farklı bir dil konuşuyor ve zaman zaman görkemli boyutlara erişen tam bir özerkliğe sahip olabiliyorlardı. Bu yüzden de Shang toprakları ne hemhuduttu ne de belirlenmesi kolay olacak sınırlardı. Bu yüzden de Shang egemenliğini bağlayan toprak değil, kan bağlarıydı. (Keay, 2011, s. 49-50)

Shangların döneminde yazının icat edilmesi, savaş arabalarının yapımı, bronz dökme tekniklerinin geliştirilmesi ile Çin medeniyetine pek çok katkıda bulunulmuştur. Shang Hanedanlığının M.Ö. 1045-1050 yıllarında Zhou Hanedanlığı tarafından ortadan kaldırıldığı düşünülür. Shang hükümdarının yozlaşmış hayatı nedeniyle cennetin artık onun hükümdar olmasını istememesi, Zhoulara gerekli darbe yetkisini veriyordu. Bu hikâye yüz yıllar boyunca Çin coğrafyasında hüküm süren hanedanlıkların kulağına küpe olacaktı. “Cennetin vekaleti” sisteminin kurucusu olan Zhou Hanedanlığı döneminde yazılmış olan tarihsel kayıtlarda açıkça “Shanglar lükse çok alıştılar, çok fazla içki içtiler ve devlet işlerini aksattılar. Biz onların başına gelenlerden bir ders aldık ve aynı hatayı yapmayacağız” yazar. (Yolaç, 2016, s. 38)

Keay, Shang Hanedanlığının sonunu getiren süreçle ilgili şöyle bir tespitte bulunur: Shang aşırı yozlaşması yüzünden tanrıların desteğini kaybederken, Zhou Gök’ün gözüne girmişti. Ayyaşlık, ensest, yamyamlık, pornografik şarkılar, sadistliğe varan cezalar ve yönetimdeki ihmaller, Shang hükümdarının siciline sonradan işlenmiş kötülük ve günahların sadece birkaçıydı. Bir zamanlar Shang’ı yükselten ruh onu terk edince, iktidarının da sonu zaten gelmiş demektir. (Keay, 2011, s. 54-55)

Tarihçilerin yorumları, Xia ve Shang Hanedanlıklarının yıkılmasına sebep olan iki kadının biyografisi ile örtüşmekte, klasikler de bu bilgilere yer vermektedir. Klasikler ve tarihçilerin yorumları dönemin düşünce yapısını da göstermektedir. Bir hükümdarın iyi olması için gereken şartlar bellidir; kendini devletin yönetim işlerine

adaması ve dünyevi zevklerden uzak durması gerektiğiyle ilgili imalara da sıkça rastlanmaktadır.

2.3.1. Tang Fei You Shen 汤妃有嬖

Lienüzhuan'ın birinci bölümün beşinci biyografisi, Shang Hanedanlığından Tang'ın eşi You Shen'den bahseder. O, You Shen ailesinin kızıdır. Yin'lerin Tang'ı onunla evlenir ve onu kendine eş yapar. You Shen, Zhongren ve Waibing'i dünyaya getirir. Onları nasıl eğiteceğini iyi bilir ve bu eğitim sayesinde çok başarılı olmalarını sağlar. Tang'ın eşi You Shen, dokuz cariyeye önderlik etmiş, haremde bir düzen kurmuştur. Böylelikle kıskançlık ve dik başlılık yapan hiçbir kadına izin vermemiştir. O, hükümdarın başarılarına bu şekilde yardımcı olmuştur. (akt. Lü J. , 2014, s. 14)

Metnin orijinaline incelenen klasikler içinde ulaşılamamıştır. Ancak şiir, *Shijing*'den⁶³ bire bir alıntılanmıştır.

Liu Xiang, bu biyografide, You Shen'in haremde kurduğu düzene ve hükümdarın cariyeleri üzerinde bir kontrol sahibi olduğuna vurgu yapmıştır.

⁶³ *Şiirler Klasığı* (诗经), Zhounan (周南) bölümü, Guan Ju (关雎) şiiri, 2. dize, bkz. <https://ctext.org/book-of-poetry/odes-of-zhou-and-the-south/zh> (Erişim tarihi 02.07.2018)

2.3.2. Yin Zhou Da Ji 殷紂妲己

Lienüzhuan'ın yedinci bölümün ikinci biyografisi Da Ji adında, Shang hükümdarı Zhou'un kadını konu alır. Liu Xiang, biyografide Zhou'un bedensel olarak güçlü olduğuna, yaptığı yanlışları kapatacak hitabet yeteneğine sahip olduğuna ve eleştirileri cevaplayacak düzeyde bilgili olduğuna vurgu yapmıştır. Ayrıca onun içki ve eğlence düşkünlüğüne de değinmiştir. Da Ji'nin kayırdığı kişileri yükselttiği, arasının iyi olmadığı kişileri de ölümle cezalandırdığı bilgisini verir. Eserde, gece boyunca devam eden içki alemlerinde çıplak insanların koşuşturduğu bir ortamın tasvirini yapar.⁶⁴ Halkın desteğini kaybetmeye ve derebeylerin isyan çıkarmaya başladığını görerek yeni bir cezalandırma yöntemini⁶⁵ uygulamaya koydu. Bu cezaya

⁶⁴ Eberhard, Simgeler Sözlüğü kitabında Çin düşünce yapısına göre çıplaklığı şu şekilde ifade eder; Çıplaklık Çinliler için uygar olmayan insan imgesidir. Pornografik olması istenen sahnelerde bile neredeyse sübyan denilebilecek çocuksu anlatımlar kullanılır. Dinsel ikonografide bile çıplak kadın ve erkek figürlerinin, hatta annesini emen bebek figürlerinin sık sık kullanıldığı Batı'nın tam aksine bir anlatım şekli gerçekleşirdi. (Eberhard, 2000, s. 18)

⁶⁵ 炮烙 Páolào: Shang Hanedanlığı zamanında Zhou (紂) adındaki hükümdarın gözdesi zalim kişilikli Daji (妲己), huysuz ve nadiren gülen biriydi. Hükümdar onu mutlu etmek için pek çok çare düşünür, fakat yine de o çok az gülümserdi. Bir gün Zhou karıncaların sıcak bakır tasın tepesine tırmandığını görür, ayakları yanan karıncalar daha fazla tırmanamazlar, buldukları yerde mücadele etmeye devam ederler, hükümdar bu olayın çok ilginç olduğunu düşünür. Eğer yanan insan olsa bu mahcup mücadele daha ilginç görünebilir diye düşünür kendi kendine. Böylece hükümdar metal ızgaralar yaptırmış altına ateş yaktırmış kıpkırmızı olan ızgaraların üstünde çıplak ayaklı mahkumları yürümeye zorlatır, mahkumlar acılar içinde çığlıklar atar hatta bazıları ızgaraların üstüne düşer ve yanarak ölür. İnsanların

mahkûm edilen insanların çektiği acıyı izleyen Da Ji, gülerdi. Biyografide Zhou’u uyarmak isteyen resmi görevli Bi Gan’ın “Önceki hanedanların kanun ve yasanlarını benimsemez de bir kadının sözlerine göre hareket edersen gün bitmeden felakete uğrayacaksın” sözlerine yer verilir. Ancak Bi Gan, çok acımasız bir şekilde kalbi çıkarılarak ölüme mahkûm edilir. Hükümdar Wu, birliklerini toplar ve Zhou’a saldırır ancak Zhou birlikleri mızraklarını ters çevirirler. Bunun üzeri Zhou intihar eder. Hükümdar Wu, Zhou’un başına gelenlerin sorumlusu olan kadını göstermek için Da Ji’nin kafasını keserek bir bayrağın üzerine takar. Biyografi bunun tanrısal bir intikam olduğunu yazar. (akt. Lü J. , 2014, s. 308)

Efsaneler Da Ji’yi vahşi ve acımasız güzel olarak tanımlar. Öyle ki, buz üzerinde insanları çıplak ayakla yürütmüş, donarak kangren olan ayakların kesilmesinden keyif almıştır. Hamile bir kadının içini merak ettiği için karnını yardırıp bebek ve annenin ölümüne sebep olmuş, Bi Gan’ın kalbini çıkarıp incelemiştir. Da Ji’nin bir diğer özelliği ise baştan çıkarıcı güzelliğidir. Çok eski bir inanış, onun “dokuz kuyruklu tilki” olduğu yönündedir. Daha önceki hikâyeden farklı olarak burada geçen dokuz kuyruklu tilki Çin mitolojisinde güzel kadınlara dönüşüp erkekleri baştan çıkarma özelliğine sahiptir. (Yılmaz, 2018, s. 151-183)

bu şekilde can çekiştiğini gören Daji mutluluktan gülmeye başlar. Hükümdar Zhou onu mutlu ettiği için bu cezayı mahkumlara uygulamaya devam eder. (Lin Z. , 2011, s. 30)

Biyografinin kaynakları incelendiğinde metnin büyük bir kısmı *Shiji* eserinin Yin Ben Ji 殷本纪 bölümünden çok az değişiklik yapılarak alıntılandığı görülmüştür. Bi Gan'ın uyarısına kadar olan metin aynen aktarılmıştır. Ancak Bi Gan'dan sonrası *Shiji*'de geçmemektedir. (Xü J. , 2004c, s. 28-29)

Guoyu'de metin şu şekilde geçer: “Shang hanedanı Zhou askerlerini Su Shi'ya 苏氏 gönderdiğinde, Su'lar Zhou'a Da Ji'yi verdiler. Da Ji gözde oldu ve böylece Jiao Ge 胶鬲 ile birlikte Shang Hanedanlığını yok ettiler.”⁶⁶

Zhushujinian'de, Da Ji ile ilgili bir cümle geçmektedir.⁶⁷ Eserde, hükümdarın ordularının Su topraklarına saldırıldığı ve ganimet olarak Da Ji'nin alındığı bilgisi verilir. Biyografinin sonundaki şiir, *Shijing* klasiğinden bire bir alınmıştır.⁶⁸

⁶⁶ *Guoyu* (国语) eseri, Jin Yu Yi (晋语一) bölümü, 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/guo-yu/jin-yu-yi/zhs?searchu=%E5%A6%B2%E5%B7%B1> (Erişim tarihi 09.07.2018)

⁶⁷ *Zhushujinian* (竹书纪年) eseri, Di Xin (帝辛) bölümü, 6. paragraf, bkz. <https://ctext.org/zhushu-jinian/zhs?searchu=%E5%A6%B2%E5%B7%B1> (Erişim tarihi 09.07.2018)

⁶⁸ *Şiirler Klasiği* (诗经), Xiao Ya (小雅) bölümü, Qiao Yan (巧言) şiiri, 10. dize, bkz. <https://ctext.org/book-of-poetry/qiao-yan/zhs> (Erişim tarihi 09.07.2018)

2.4. Batı Zhou Hanedanlığı ve Kadınları

Bu bölümde Batı Zhou Hanedanlığı dönemi anlatılacak daha sonra bu dönemde yaşadığı düşünülen beş kadının (1-6), (2-1), (3-1), (5-1) ve (7-3) biyografileri incelenecektir. Bu biyografilerden 1-6, Batı Zhou Hanedanlığının kurulmasına; 7-3 ise hanedanlığın yıkılmasına sebep olan kadınları anlatmaktadır.

Zhou Hanedanlığı, M.Ö. 1046- 256 yılları arasında hüküm sürmüş Shanglardan devrolan feodal ve kademeli devlet yönetim sistemini devam ettirmiş büyük bir hanedanlıktır. Çoğunlukla babadan oğula geçerek 39 hükümdar tahta çıkmıştır. M.Ö. 1046 – 771 yılları arasındaki dönem Batı Zhou Hanedanlığı, M.Ö. 771- 256 arasındaki dönem ise Doğu Zhou Hanedanlığı olarak bilinir. Doğu Zhou Hanedanlığı da dönemde yazılan *Chunqiu* ve *Zhanguoce* klasiklerinden esinlenilerek, kendi içinde İlkbahar-Sonbahar dönemi (M.Ö. 770-476) ve Savaşan Beylikler dönemi (M.Ö. 475-221) olarak incelenir.

Zhoular uzun süredir Shang Hanedanlığının batısında, bugünkü Sha'anxi Eyaleti'nin bulunduğu bölgede, Shang Hanedanlığına bağlı bir devlet statüsünde, savaşmamayı tercih ederek varlıklarını sürdürüyorlardı. M.Ö. 11. yüzyıl ortalarında yapılan Muye savaşı sonunda Shang bölgesinin büyük bir bölümü, Zhoular tarafından ele geçirildi. Ancak, bölgenin tamamının ele geçirilmesi, üç yıl süren isyanın bastırılmasından sonra gerçekleşmişti. (Yolaç, 2016, s. 40)

Batı Zhou Hanedanlığı

Zhou Hanedanlığının kökenleriyle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Keay, bu konuyu tartışmalı bulurken (Keay, 2011, s. 54), Eberhard Zhou'ların aslen bir Türk kabilesi olduğunu belirtmekte ve bilhassa Türklerden ve Tibetlilerden meydana geldiğini vurgulamaktadır (Eberhard, 1987, s. 33). *Shiji* ise Zhou Ben Ji bölümünde Zhou'ların atası olarak Hou Ji'yi gösterir (Xü J. , 2004c, s. 31). Eserin ikinci biyografisi Hou Ji'nin annesi Jiang Yuan'den bahsetmekte ve onu nasıl doğurduğu bilgisini vermektedir.

Shang Hanedanlığına saldıran ve Qiang'ların kızı ile evlenerek onların gücünü de yanına katan Zhou hükümdarı Wen, Sarı ırmak vadisinin güneyine yapılan üçüncü ilerlemede Wen'in yerini alan oğlu Wu Muye'de Shanglarla savaşır ve yenilen Shang hükümdarı kendini öldürür. Bu başarıyı aldıktan sonra başkente döner ve iki yıl sonra vefat eder. Yerine oğlu hükümdar Cheng tahta geçer. Çok genç ve tecrübesiz olduğu için amcası Zhou derebeyi resmi işlerde ona naiplik yapar. Cheng'in diğer kardeşleri bu olaya sinirlenmiş ve devrilen Shang'ın gayrimeşru bir oğlu ile iş birliği yaparak yeni hükümdarı tanımamayı tercih ederler. Cheng, o gece bir kehanette bulunur; kemikler ona savaşın sonucunun Zhou için hayırlı olacağı mesajını vermiştir. Çok geçmeden asi kardeşler ve Zhou birlikleri karşı karşıya gelir ve Zhou yine bir galibiyet olarak tüm kuzey Çin'i de ele geçirir. (Keay, 2011, s. 57-58)

Amcasının da yardımıyla Cheng, otuz yılı aşkın bir süre tahtta kalmış ve oğlu Kang'a vasiyet olarak şu cümleleri bırakmıştır: “Uzağındakileri uysallaştır, yakındakileri yeteneklilerden seç. İster büyük olsun ister küçük, olabildiğince çok beyliği ya etkisizleştir ya da himayene al.” (Keay, 2011, s. 60) Babasının vasiyetini yerine getiren Kang, oğlu hükümdar Zhao ve torunu Hükümdar Mu ile Zhou iktidarı yenilgi ve gerileme görmeden devam etmiştir.

Zhou Hanedanlığı, hükümdarlığı tımar sistemi ile yönetmiştir. Topraklar akrabalar ve komutanlar arasında paylaştırılmıştır. Aslında Zhou Hanedanlığı bu uygulama ile farkında olmadan kendi hanedanlığının sonunu getirmiştir. Bu topraklar daha sonra soy beyliklerine, bu beylikler de gelecekte birer hanedanlığa dönüşecektir.

Nitekim, M.Ö. 771'den önce hanedanlık, yirminin üzerinde feodal beyliğin iç çatışmaları nedeniyle zayıflamaya ve bölgesel güçler oluşmaya başlamıştı. Feodal beyliklerin üstünlük mücadelesi sebebiyle iç savaşlar çıkmıştır. M.Ö. 771 yılında Hanedanlığına bağlı Shen beyliği ile müttefiki Quanrong kabilesi bir ittifak kurarak Zhou hükümdarı You'u öldürür ve oğullarından biri başa getirildi. Güvenlik nedeniyle başkentin Xi'an'dan Chengzhou'ya taşınmasının ardından, Batı Zhou Hanedanlığı askeri gücünü hızla kaybetti. Hanedanlığın kendisine bağlı güçlü beylikler tarafından yıkılmamasının iki sebebi vardır: Bölgedeki beyliklerin Zhou Hanedanlığını ataları olarak kabul edip, onları gurur kaynağı olarak görmeleri ve bu beylikler arasında

hiçbirinin henüz tüm kuzey Çin coğrafyasını fethedecek ve yönetecek güçte olmaması. Zhou bu nedenle varlığını ‘sembolik olarak’ sürdürebiliyordu. (Yolaç, 2016, s. 41-42)

2.4.1. Zhoushi Sanmu 周室三母

Bu biyografi (1-6), Zhou Hanedanlığını kuran Hükümdar Wen ve oğlu Wu’nun ailesinin üç nesil annesini konu almıştır. Öyle ki bu üç biyografi Wen’in babaannesi, annesi ve eşini anlatmaktadır. İlk olarak Tai Jiang tanıtılmıştır. Kendisi Youtai’ların kızı, Wang Ji’nin de annesidir. Tai Wang onunla evlenir ve Tai Bo, Zhong Yong ve Wang Ji adlarında üç çocuk dünyaya getirir.

Liu Xiang, Tai Jiang’ın kişiliği ve anneliğiyle ilgili yorumlar yapmıştır. O, çocuklarının eğitimi konusunda iyi niyetli, uyumlu, yol gösterici ve başkalarına hata yapmamaları konusunda rehberlik eden bir anneydi. Yazar, Tai Wang’ın birçok konuyu Tai Jiang’a danıştığının da altını çizmiştir.

İkinci anne Tai Ren, Tai Jiang’ın oğlu Wang Ji ile evlenmiştir. Zhi ailesinden Ren’in ikinci kızıdır. Hükümdar Wen’in annesidir. Yazar onun kişiliği hakkında oldukça güzel yorumlarda bulunmuştur. O, kendisini ailesine adanmış, saygılı ve her daim erdemli bir kişi olarak tasvir edilmiştir. Henüz bebek karnındayken bile onu

eğitmeye başlamıştır. Çocuğuyla olduğu süre içerisinde tüm kötülüklerden uzak durmuş, kötü hiçbir şeye bakmamış, kötü hiçbir şeyi dinlememiş, kötü hiçbir şey söylememiştir. Böyle sıkı bir eğitimin ardından Hükümdar Wen'in tüm ilkeleri öğrendiği ve Zhou Hanedanlığını kurduğu, yazar tarafından vurgulanmıştır.

Üçüncü anne Tai Si, Hükümdarın Wen'in eşi ve daha sonra tahta geçen Hükümdar Wu'nun annesidir. Si boyunun Youshen ailesinden gelmektedir. Onun kişiliğinde, hayırsever ve erdemli olması öne çıkmaktadır. Yazar, hükümdar Wen'in onun üzerine titremesinden bahsetmiş, hatta onu karşılamak için bizzat kendisinin Wei Irmağına gittiğini teknelerle köprü yaptığını anlatmıştır. Zhou Hükümdarı Wen, sarayın dışında kalan bölgeleri idare ederken ve Tai Si'nin harem yönetmesinden bahsetmiştir. Tai Si'nin hükümdarlığın geleceği için yaptığı önemli diğer şey ise on tane erkek çocuğu dünyaya getirmesidir. Tai Si on oğlunu da eğitti, böylelikle küçüklüklerinden yetişkin olmalarına kadar kötü hiçbir şey yapmamışlardır. Büyüdüklerinde Zhou Hükümdarı Wen, onları eğitmeye devam ederken, Hükümdar Wu ve Zhou Beyi erdemli insanlar olarak eğitimlerini tamamlamışlardır. (akt. Lü J. , 2014, s. 16-17)

Klasikler incelendiğinde metinlerinin bire bir aynısına rastlanamasa da ailenin isimlerinin geçtiği ve aile bağlarının anlatıldığı tek eser olan *Shiji*'de aile bireyelerine uzun uzun yer verilmiştir (Xü J. , 2004c, s. 32-37). Biyografinin sonunda yer alan iki

şiiir, *Shijing*'in Daming 大明⁶⁹ ve Si Qi 思齐⁷⁰ şiiirlerinden aynen alıntılanmıştır. *Zuozhuan* eserinin Ding Gong Liu Nian 定公六年 bölümünde Tai Si'nın oğlunun Zhou hükümdarı olduğu bilgisini verir.⁷¹ *Guoyu* isimli eserde, bu kadınların evlenmek için ideal kadınlar olduğu şu şekilde vurgulanmıştır:

“Bir zamanlar Zhi 摯 ve Chou 畴 beylikleri Tai Ren'den; Qi 杞 ve Zeng 缙 beylikleri Tai Si'dan; Qi 齐, Xu 许, Shen 申 ve Lü 吕 beylikleri Tai Jiang'dan; Chen 陈 beyligi Tai Ji'den 大姬 faydalandı. Bunların hepsi evlilik yoluyla kendine fayda getirmenin birer örnekleri.” (akt. Zhang Y. , 2014, s. 27)

Liji klasiğinin Ji Fa 祭法 bölümünde Beş İmparator'dan Zhou Hanedanlığına kadar olan dönem boyunca tüm atalar yazılmış ve en son Zhou hükümdarı Wen ve Wu'nun atasının Hou Ji olduğu bilgisi verilmiştir ancak biyografinin ana karakterleri olan Tai Jiang, Tai Ren ve Tai Si'dan bahsetmemiştir.⁷²

⁶⁹ *Şiiirler Klasiği* (诗经), Da Ya (大雅) bölümü, Daming (大明) şiiiri, 5. dörtlük, 1. ve 2. dize, bkz. <https://ctext.org/book-of-poetry/da-ming/zhs> (Erişim tarihi 12.07.2018)

⁷⁰ *Şiiirler Klasiği* (诗经), Da Ya (大雅) bölümü, Si Qi (思齐) şiiiri, 2. dize, bkz. <https://ctext.org/book-of-poetry/si-zhai/zhs> (Erişim tarihi 12.07.2018)

⁷¹ *Zuozhuan* (左传) eseri, Ding Gong Liu Nian (定公六年) bölümü, 3. paragraf, bkz. <http://www.guoxue.com/book/cqzz/0011.htm> (Erişim tarihi 12.07.2018)

⁷² *Törenler Klasiği* (礼经), Ji Fa (祭法) bölümü, 1. ve 8. paragraf, bkz. <https://ctext.org/liji/ji-fa/zhs?searchu=%E6%AD%A6%E7%8E%8B> (Erişim tarihi 12.07.2018)

2.4.2. Zhou Xuan Jiang Hou 周宣姜后

Lienüzhuan'ın ikinci bölümünün ilk biyografisi, Zhou Hükümdarı Xuan'ın kadını, Qi beyinin kızı Jiang'ı anlatmaktadır. Biyografide Jiang'dan övgüyle bahsedilir; onun bilge ve dürüst bir kişi olmasına ve geleneklere uygun davranışlarına vurgu yapar. Jiang, Hükümdar Xuan'ın gece yaşamı ve kadınlara olan düşkünlüğünü hükümdarlık için bir tehdit olarak görür. Suçlunun kendisi olduğu vurgusuyla danışmanı aracılığıyla hükümdara bir mesaj göndererek, onun sorumluluklarına sahip ve daha erdemli bir yaşama dönmesine aracı olur. Biyografide, ritüellere göre hanedan kadınlarının görevlerine de değinilmektedir. Öyle ki eş ya da cariye, hükümdarın yanına mum ile yaklaşır, onun yanından gideceğinde mumları söndürür. Hükümdarın odasına geldiğinde saray elbiselerini çıkarır geceliğini giyer. O daha sonra hükümdarına hizmet eder. Horoz öttüğünde ve gün doğumu davula vurularak duyurulduğunda, kadın oradan ayrılır. (akt. Lü J. , 2014, s. 61) Jiang'ın özenli, saygılı ve adanmış kişiliği vurgulanmaktadır.

Batı Han Hanedanlığı zamanına kadar yazılmış olan kaynakların taranması sürecinde metne ve şahıslara ait bilgilere ulaşılamamıştır. Biyografinin sonunda bulunan ikinci şiir, *Shijing* adlı klasikten aynen aktarılmıştır.⁷³

⁷³ *Şiirler Klasığı* (诗经), Xiao Ya (小雅) bölümü, Xi Sang (隰桑) şiiri, 5. ve 6. dize, bkz. <https://ctext.org/book-of-poetry/xi-sang/zhs> (Erişim tarihi 14.07.2018)

2.4.3. Mi Kang Gong Mu 密康公母

Eserin üçüncü bölümünün ilk biyografisinde, Mi topraklarından asil Kang'ın annesinden bahsedilmektedir. Zhou hükümdarı Gong ile Kang birlikte seyahate çıkarlar. Seyahatte, Kang'a üç kadını eşlik eder. Kang'ın annesi, bu kadınları hükümdara sunmasını söyler; ancak Kang kabul etmez. Annesinin ısrarına rağmen Kang, onu dinlemez ve kadınları hükümdara vermez. Bir yıl sonra hükümdar gerçekten de Mi topraklarına saldırır ve ele geçirir. (akt. Lü J. , 2014, s. 107) Bu biyografi feodal değerlere vurgu yapan, sadakati ve hükümdara teslimiyeti dile getiren bir örnek niteliğindedir.

Biyografide, kadının soy bilgisi dışında kalan metin, *Shiji* isimli tarih kitabının Zhou Ben Ji bölümünden alıntılanmıştır (Xü J. , 2004c, s. 40). *Guoyu* isimli eserle biyografi, iki cümle dışında bire bir benzerlik göstermektedir.⁷⁴

2.4.4. Lu Xiao Yi Bao 鲁孝义保

Lienüzhuan'ın beşinci bölümünün ilk biyografisi Zhou hükümdarı Xuan zamanında, Lu beyliğinden Xiao'un dadısını konu alır. Xiao, onun tahta geçtikten

⁷⁴ *Guoyu* eseri (国语), Zhou Yu Shang 周语上 bölümü, 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/guo-yu/zhou-yu-shang/ens?searchu=%E5%AF%86%E5%BA%B7> (Erişim tarihi 15.07.2018)

sonraki ismidir. Ancak doğduğunda kendisine Cheng (Xiao) ismi verilmiştir. Dadı, kendi oğlunu da alarak saraya Cheng'a dadılık yapmaya gelir. Bir gün Cheng'ın babası derebeyi Wu, büyük oğlu Kuo ve ortanca oğlu Xi ile birlikte Zhou hanedanı Xuan'ın sarayına giderler. Xuan, Wu'nun ortanca oğlu Xi'yi Lu topraklarının varisi ilan eder. Wu öldükten sonra Xi, Lu beyliğinin tahtına derebeyi Yi olarak geçer. Yıllar sonra Kuo'nun oğlu Bo Yu, Lu halkı ile birlikte ayaklanma çıkarır. Derebeyi olan Yi'ye saldırır ve onu öldürür; kendini de derebeyi ilan eder. Bu olaydan sonra, öldürmek için sarayda Cheng'ı arar. Bunu duyan dadı, Cheng'ın kıyafetlerini kendi oğluna giydirir ve onun yerine yatırır. Bo Yu, Cheng sanarak dadının oğlunu öldürür. Dadı ise Cheng'ı saray dışına kaçıtır. Lu'nun tüm asilleri, Cheng'ın dadısı ile kaçtığını bildiklerinden; Bo Yu'nün beyliğinin 11. yılında Zhou hükümdarından, Bo Yu'yü öldürmesini ve Cheng'ı tahta geçirmesini istediler. Lu'nun halkı Cheng'a çok saygı duydu. (Lü J. , 2014, s. 195) Bu biyografi fedakârlık, adanmışlık ve özveriyle kendi oğlunu feda etme derecesinde bir bağlılık örneği. Bir dadı olarak statünün, anne rolünün önüne geçtiği görülmektedir.

Klasikler incelendiğinde dadı ile alakalı bilgilere ulaşılamamıştır. Ancak *Shiji* ve *Guoyu* eserlerinde biyografide geçen bazı bilgilere rastlanmaktadır. Xiao'un dadısının geçtiği tüm olaylar haricindeki bilgiler *Shiji*'de geçmektedir. Xiao'un tahta geçmesi şu şekilde anlatılır: Zhou hükümdarı Xuan, Lu topraklarına saldırır daha sonra Bo Yu'yü öldürür ve Cheng'ı derebeyi Xiao olarak tahta geçirir. (Xü J. , 2004c, s. 545-546) *Guoyu* ise Yi'nin tahta nasıl geçtiğini anlatır ve Bo Yu tarafından öldürüldüğü bilgisini verir. Ancak Zhou hükümdarı Xuan'ın, Bo Yu'yü öldürmesi olayına

değnilmemiştir.⁷⁵ Her iki klasikte de biyografide yer almayan diyaloglar mevcuttur. *Lienüzhuan* ve diğer klasiklerin farklı kısımları, “Cheng’in dadısı” anlatısının asli içeriğini değıştirebilir nitelikte değıldir.

2.4.5. Zhou You Bao Si 周幽褒姒

Eserin yedinci bölümünün üçüncü biyografisi Zhou hükümdarı You’un aslında köle olan kadını Bao Si’yı anlatır. Biyografide öncelikle Bao halkının uğursuz olduğuna dair inanç anlatılır. Daha sonra Bao Si’nin efsanevi doğum hikayesine değınir. Kocasız doğum yaptığı için Bao Si’nin annesi, daha bebekken onu terk eder. Bir karı koca yol kenarındaki bebeğı alıp Bao topraklarına gider. Büyüdükten sonra Bao Si çok güzel bir kız olur. Daha sonra Bao’dan bir adam, hükümdar suçunu affetsin diye Bao Si’yi hükümdara sunar. Hükümdar You, kızı kabul eder ve adamın suçunu affeder. Bao Si, hükümdardan Bo Fu adında bir erkek çocuk dünyaya getirir. Hükümdar, ilk karısı Shen beyinin kızı ve ondan olma oğlu veliahdı azleder; Bao Si’yı ilk kadını ve Bo Fu’yu veliahdı yapar. Hükümdar You, Bao Si’ya resmi işlerini onun için aksatacak denli bağılydı. Onunla beraber içki içer, eğlenceler düzenlerdi. Hükümdar, Bao Si’yı güldürmek için elinden geleni yapsa da kadın hiç gülmezdi. Bir gün hükümdar You, zor durumlarda kaldıklarında birbirlerini yardıma çağırarak için kullandıkları uyarı ateşini yaktırarak, davulları çaldırdı. Ortada tehlikeli bir durum

⁷⁵ *Guoyu* eseri (国语), Zhou Yu Shang (周语上) bölümü, 7. paragraf, bkz. <https://ctext.org/guo-yu/zhou-yu-shang/ens?searchu=%E6%AD%A6%E5%85%AC> (Erişim tarihi 16.07.2018)

olduğunu düşünen derebeyleri yardıma gelirler. Bao Si buna çok güler. Bu olaydan sonra Hükümdar You, Bao Si'yi güldürmek için aynı şekilde birkaç kere yardım çağırır. Daha sonra bir gün Shen Beyi Zeng, Batı Yi ve Quan Rong güçlerini birleştirerek Zhou Hanedanlığına saldırır. You, uyarı ateşlerini yaktırsa da derebeyleri, bunun da öncekiler gibi gerçek olmadığını düşünür ve yardıma gitmezler. Zeng, hükümdar You'u öldürür ve Bao Si'yi tutsak eder. Hükümdarlığın mallarına el koyup oradan uzaklaşırlar. Daha sonra derebeyleri Zeng ile görüşüp eski veliahdı hükümdar Ping olarak tahta çıkarılırlar. Bu olaydan sonra Zhou hanedanı ve derebeylerin güç anlamında bir farkı kalmaz. (akt. Lü J. , 2014, s. 311-312)

Biyografinin büyük bölümü, *Shiji*'nin Zhou Ben Ji bölümünün 37., 38., ve 39. paragraflarından alıntılanmıştır (Xü J. , 2004c, s. 42-44). *Lüshichunqiu* eserinde de uyarı ateşi yakılarak ve davullar çalınarak Bao Si'nin güldürülmeye çalışılması anlatılmıştır.⁷⁶ Şiir, *Shijing* klasiğinden alıntılanmıştır.⁷⁷ *Zuozhuan* adlı eserde *Shijing*'den alıntılanan şiirin aynısı geçmektedir.⁷⁸ *Zhushujinian* adlı eserin You Wang

⁷⁶ *Lüshichunqiu* eseri (吕氏春秋), Shen Xing Lun (慎行论) bölümü, Yi Si (疑似), 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/lv-shi-chun-qiu/yi-si?searchu=%E8%A4%92%E5%A7%92> (Erişim tarihi 19.07.2018)

⁷⁷ *Şiirler Klasiği* (诗经), Xiao Ya (小雅) bölümü, Zheng Yue (正月) şiiri, 4. dize, bkz. <https://ctext.org/book-of-poetry/decade-of-qi-fu/zhs?searchu=%E8%A4%92%E5%A7%92> (Erişim tarihi 19.07.2018)

⁷⁸ *Zuozhuan* eseri (左传), Zhao Gong Yuan Nian (昭公元年) bölümü, 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/chun-qiu-zuo-zhuan/zhao-gong?searchu=%E8%A4%92%E5%A7%92> (Erişim tarihi 19.07.2018)

bölümünde, Bao Si'nin, hükümdarın gözdesi olduğu, hükümdarın Bao Si'dan olma oğlu Bo Fu'nun veliahtlığı ve Shen'ların, Yi'lerin ve Rong'ların birleşerek Zhou Hanedanlığına saldırdıkları anlatılır.⁷⁹

Guoyu eserinde Bao Si Birbirlerine benzer bilgiler verseler de metnin orijinalinden farklıdır. Şu şekilde anlatılır:

“Zhou hükümdarı You, askerlerini Bao beyliğine gönderdiğinde, Bao beyliği mensupları You'a, Bao Si'yi verdiler. Bao Si gözde oldu ve Bo Fu'yu doğurdu. Daha sonra Guo Shi Fu ile birlikte veliaht olan Yi Jiu'yu uzaklaştırdılar; Bo Fu'yu veliaht yaptılar. Yi Jiu, Shen beyliğine gitti, Shen beyliği ve Zeng beyliği, Xi Rong'u da davet ederek, hep birlikte askerlerini Zhou Hanedanlığına gönderdiler, böylelikle Batı Zhou Hanedanlığını yok ettiler. Şimdiki Jin hükümdarının davranışları da yeterince erdemli değil, esir kadın tarafından kafası karıştırılabilir ve ona karşı ilgisi artabilir. Bunu da Xia, Shang ve Batı Zhou Hanedanlıkları hükümdarları ile kıyaslayın. Olabilir değil mi?”⁸⁰

⁷⁹ *Zhushujinian* (竹书纪年) eseri, adlı You Wang (幽王) bölümü, 3., 8. ve 11. paragraf, bkz. <https://ctext.org/zhushu-jinian/you-wang/ens?searchu=%E8%A4%92%E5%A7%92> (Erişim tarihi 20.07.2018)

⁸⁰ *Guoyu* (国语) eseri, Jin Yu Ji (晋语一) bölümü, 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/guo-yu/jin-yu-yi/zhs?searchu=%E5%A6%B2%E5%B7%B1> (Erişim tarihi 20.07.2018)

2.5. İlkbahar- Sonbahar Dönemi ve Kadınları

Lienüzhuan eserinde en fazla İlkbahar – Sonbahar döneminden kadınlara yer vermiştir. Öyle ki birinci bölümdeki üç, ikinci bölümdeki on bir, üçüncü ve dördüncü bölümlerdeki onar kadın, beşinci bölümdeki dört, altıncı bölümdeki yedi ve son bölümdeki dokuz kadın olmak üzere, toplamda elli dört kadının bu dönemde yaşadığı düşünülmektedir (1-7, 1-8, 1-9, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 2-6, 2-8, 2-10, 2-11, 2-12, 2-13, 2-14, 3-2, 3-3, 3-4, 3-5, 3-6, 3-7, 3-8, 3-9, 3-10, 3-11, 4-1, 4-2, 4-3, 4-5, 4-6, 4-7, 4-8, 4-9, 4-10, 4-11, 5-2, 5-3, 5-4, 5-7, 6-1, 6-3, 6-4, 6-5, 6-6, 6-7, 6-8, 7-4, 7-5, 7-6, 7-7, 7-8, 7-9, 7-10, 7-11, 7-12). Fakat tezin bu bölümünde, eserin her bölümünden bir kadın olmak üzere toplam yedi kadının biyografisi incelenecektir.

İlkbahar - Sonbahar Dönemi 春秋

Zhou You Bao Si biyografisinden de anlaşılacağı gibi hükümdar You'un öldürülmesinin ardından, derebeyleri birleşerek Ping'i, Zhou hükümdarı olarak tahta çıkardılar. Ping bir yandan hükümdarlığı sürdürmeye ve hanedanlığı toparlamaya çalışırken, bir yandan da atalarından kalma birçok tapınağı yeniden inşa ettirdi. Buna rağmen Zhou Hanedanlığı gücünü kaybetti ve sadece sembolik olarak kaldı. Bunun sebebi şöyle açıklanabilir: Zhou Hanedanlığı dönemindeki inanış gereği hükümdar aynı zamanda "hükümdar olmak" ve başka hiçbir derebeyi bu güce sahip olamazdı. Göğün oğlu, Gök'ten almış olduğu emir "tian ming"le, yeryüzünde ki tüm toprakları yönetir ve sadece göğün oğlu, "Tian"e adak sunabilirdi. Bu inanç, derebeylerin

başlarına, Zhou Hanedanlığından hükümdar getirilmesini zorunlu kılmaktaydı. Şayet bir yönetici, Tian'e karşı aykırı davranışlarda bulunduğu takdirde, ekin kaybı, kıtlık, sert fırtınalar, depremler, salgın hastalıklar, seller gibi felaketler yaşanılacağına inanılır; bu felaketler, Tian'den gelen uyarılar olarak görülürdü. Şayet yönetici, Tian'in uyarılarını göz ardı edip kendine çekidüzen vermezse, Tian, eninde sonunda bu yönetici ve ailesine verdiği yönetme yetkisini geri çeker, yerine erdemli bir yönetici getirirdi. Bu inanç devam eden hanedanlıklar tarafından da kabul gördüğünden, yaklaşık 2000 yıl boyunca hanedanlık döngüsünü açıklamak için kullanıldı. (Yolaç, 2016, s. 45)

Tarihçi Bai Shouyi, Batı Zhou Hanedanlığı döneminde 1800 beylik olduğunu fakat fetihler sonucu İlkbahar- Sonbahar döneminde 100'e düştüğünü vurgular. Bu beyliklerin bazıları siyasi olarak adını duyurmuştur. Savaşan Beylikler dönemine geldiğinde 7 beylik hüküm sürebilmiştir. (Bai, 2008, s. 81-82) Keay ise İlkbahar- Sonbahar döneminin sürdüğü üç yüzyıl boyunca söz konusu beyliklerin sayısının fazla, kendilerininse küçük olduğunu; çarpışmalar ya da çatışmaların ise aslında hiç de düşünüldüğü gibi yıkıcı boyutlara ulaşmadığını söyler. *Zuozhuan* adlı eserde adı geçen 148 yarı egemen beylikten söz edildiğini; savaşlar ve anlaşmalar sonunda bu sayı 30 dolaylarına indiğini belirtir. (Keay, 2011, s. 64)

Dönemin öne çıkan bir başka ismi Chonger, Sarı ırmağın kuzeyinden Shanxi eyaletine kadar uzanan ve Zhou'a sadık geniş bir beyliğin, yani Jin beyinin oğluydu.

Chonger'ın derebeyi olma şansı yok denecek kadar azdı: Annesi Çinli değil, bir Rong'du, üstelik fiziksel görünümü de önünde bir engel oluşturuyordu. Aktarıldığına göre, kaburgaları birbirine yapıştı ve kulaklarında da insanı tedirgin eden bir tuhaflık vardı. M.Ö. 655 yılındaki bir darbe girişimiyle kaderi çizilen Chonger, sürgüne gitti ve haydutların arasında on dokuz yıl yaşamak zorunda kaldı. Güçlü ve kendisine sonuna kadar sadık bir çete kuran Chonger, Xia olmayan bir halkın, Di'lerin arasında birkaç yıl geçirdikten sonra Zhou Hanedanlığına ve Yangzi havzasının büyük beyliği Chu'ya baskınlar düzenlemeye başladı. Sonunda derebeyi olan üvey kardeşinin ölümü üzerine Jin'e döndü ve M.Ö. 636 yılında Jin Wen Gong adıyla Jin derebeyi oldu. Bir yıl sonra, Chonger komutasındaki Jin kuvvetleri, meşru Zhou Hanedanlığını yeniden kurdu. M.Ö. 634'te Chengpu'da beyliklerini işgal etmeye kalkışan Chu kuvvetlerini bozguna uğrattı. Bu savaş Çin tarihinde gerek askerlerin dikdörtgen saflaşmaları ve gerekse okçu birliklerin yer alması açısından, tarihçilere yeterli ayrıntılar sunan ilk savaştır. Bir zamanların haydudu Chonger, artık Çin'in kurtarıcısı olarak alkışlanıyordu. Kendisine resmi olarak “efendilerin efendisi” ya da “hanedanlığın koruyucusu” anlamına gelen ‘ba’ unvanı verildi. (Keay, 2011, s. 65-66)

Geç Zhou döneminde beylikler kendileri arasında sınırları belirlemiş ve bunun belirleyicisi olarak surlar inşa etmişlerdir. Ayrıca sınırlarını, iç bölgelerden daha az gelişmiş toplulukları da kapsayacak şekilde genişletmeye başladılar. Aynı zamanda Di ve Rong (batıda ve kuzeyde) ya da Man ve Yi (doğuda ve güneyde) olarak adlandırılan Xia dışı halklarla da uzlaşma çabaları arttı. Fetih yoluyla egemenlik altına almak ya da ittifak yoluyla özümseme (Chonger'ın annesinde olduğu gibi Heqin politikasıyla)

çok geçmeden Xia şeflerinin de “feodal sistemin” sömürücülüğünü keşfetmesine ve yönettikleri toprak ve işgücü sayesinde buldukları her kaynağı kullanmalarına yol açtı. Tarım işçileri kendi topraklarında “feodal” efendiler için çalışıyor ve “adil arazi sistemi” uyarınca kendilerine ayrılan toprak parçasını işliyordu. Ancak İlkbahar-Sonbahar döneminin sonlarında, özel mülkiyet vergisi yavaş yavaş bu sistemde yerini aldı. (Keay, 2011, s. 68-69)

Merkezi kontrolü kaybeden Zhou Hanedanlığı hakimiyetindeki bölgelerde güç mücadelesi veren beylikler, birbirileri ile sürekli savaş halindeydi. Hanedanlığa bağlı derebeyleri, kendilerinden daha büyük toprak sahiplerine karşı savaşı kaybettiklerinde imtiyazları ellerinden alınıyordu. Bu durumda, yerine yeni bir derebeyi tayin etmektense güvendikleri yöneticileri atamayı tercih ediyorlardı. Bu sayede nitelikli ve açıkta kalmış bir yönetici grubu meydana geliyordu. Açıkta kalan bu yöneticilerden ‘Shi’ denilen yeni bir sınıf doğdu. Bu sınıf aileye bağlı soyluluğun en alt tabakasıydı. Hükümet ve ordu yönetiminde uzmanlaşmış olan bu kişiler kısa zaman içinde bir tür ‘yönetim aristokrasisi’ yarattı. Sosyal bir gruptan ziyade kültürel bir kimlikti shi olmak. Başarılı olanlar, rakip beylikler tarafından transfer edilirdi. Shi olmanın ana fikri ‘hizmet etmektir’. Hizmet edecek bir derebeyi olmayanlar fakirleşerek, kendilerine görev verecek yeni bir derebeyi bulmak üzere beylikler arasında seyahat ederlerdi. (Yolaç, 2016, s. 48)

Bu dönemin önemini vurgulayan bir diğer durum ise shi sınıfına mensup Konfüçyüs'ün tarih sahnesine çıkışıdır. Tez çalışmasının bir sonraki bölümünde Konfüçyüs'ün hayatına ve düşünce ekolüne daha geniş şekilde yer verileceği için bu bölümde kısaca anlatılacaktır.

Lu beyliğine mensup olan Konfüçyüs bir öğretmen, siyasi bir figür ve filozoftu. Çin felsefesinde Ru Düşünce Ekolünün kurucusudur. Beş klasik kitabın derleyicisidir. Kendine ait tek kitabı, öğrencileri tarafından yazılmış ve aralarında geçen sohbetlerin olduğu *Lunyu* adlı eserdir. On üç yıl boyunca birçok beyliği dolaşmış ve bunlardan birinde Shi görevi yapmıştır. Ancak beyliğin bunalımlı bir döneminde derebeyi, Konfüçyüs'ün işine son verir ve o da doğduğu topraklara geri döner. Birçok öğrenci yetiştiren Konfüçyüs'ün yaşadığı dönemde düşünceleri rağbet göremese de öldükten sonra öğretileri yüzyıllar boyunca kullanılacak ve değer bulacaktır.

Konfüçyüs'ün düşünce ekolünün de içinde olduğu 'Yüz Düşünce Okulu', İlkbahar- Sonbahar ve Savaşan Beylikler dönemlerini kapsayan M.Ö. 770-221 yılları arasındaki etkili olmuştur. Son derece kaotik ve kanlı savaşların yaşandığı bir dönem olmakla beraber, Çin felsefesinin altın çağıdır. Bu dönemde ortaya çıkan felsefe ekollerinin cevaplamaya çalıştığı en önemli iki soru şunlardı: Hükümdar nasıl davranmalı? Kişi nasıl davranmalı? (Yolaç, 2016, s. 63)

Konfüçyüs'ün öldüğü M.Ö. 479 yılında İlkbahar- Sonbahar dönemi sona ermeye ve yerini Savaşan Beylikler dönemine bırakmaya başlar. Chonger'ın hüküm sürdüğü Jin beyliği parçalanmıştı; M.Ö. 5. yüzyılın sonlarına doğru, Zhou Hanedanlığı üçe bölünerek Han, Zhao ve Wei beylikleri doğacaktı.

2.5.1. Lü Ji Jing Jiang 鲁季敬姜

Lienüzhuan'ın birinci bölümünün dokuzuncu biyografisi Jing Jiang'ı konu alır. Jing Jiang, Lu beyliği Dafu'su Gongfu Mubo'nun karısı, Wenbo'nun annesi ve Ji Kangzi'nin halasıydı. Liu Xiang, onun geleneklere bağlılığını över, oğlunu nasıl yetiştirdiği hakkında bilgiler verir. Jing Jiang'ın hikayesi, eserin en uzun biyografisi olma özelliğine de sahiptir.

Jing Jiang, eğitim için evden ayrılan ve bir süre sonra dönen Wenbo'nun kazanımlarını gözlemler. Arkadaşlarını Wenbo'ya hizmet ederken gören annesi, bu durumu eski dönemlerden hükümdarları örnek vererek açıklamaya çalışır. Yoldaşlık yaptığı kişilerin ona hizmet etmesini eleştirir ve almış olduğu eğitimde yol kat edemediğini belirtir. Bunun üzerine Wenbo aynı hatayı yapmamaya dikkat eder. Ayrıca Jing Jiang, eşi Mubo öldükten sonra ona sadık kalmaya devam eder ve kimseyle evlenmez.

Wenbo bir seferinde saraydan dönerken annesi Jing Jiang'ı ziyaret eder. O sıra, Jing Jiang yün eğirmekle meşguldür. Wenbo annesinin bunu yapmaya ihtiyacı olmadığını; başkalarının, onun annesine yeterli imkân sağlamaktan aciz olduğunu düşünebileceklerini söyler. Jing Jiang, yine atalardan örnekler vererek çalışmanın faydalarından, boş duran insanların nasıl işe yaramaz olduğundan bahseder. Daha sonra sırayla hükümdarların, derebeylerin ve saray kadınlarının görevlerinin neler olduğu tek tek anlatır. Onların ancak gündelik işlerini bitirdikten sonra dinlenebildiklerini söyler. En üst kademedен en alt kademeye kadar herkesin kendi sorumluluklarını yerine getirmesi gerekliliğinin eski bir kural olduğunu, kendini şımartmanın yanlışlığını, bir insanın görevlerini yerine getirmediği durumda cezalandırılacağını vurgular. Oğluna, görevlerini bu bakış açısıyla yerine getirmesi durumunda soylarının yakında sona ereceğini de söyler.

Wenbo bir keresinde Nangong Jingshu'yu ziyafete davet etmiş, Lu Dufu'yu onur konuğu yapmıştı. Onur konuğuna bir kaplumbağa ikram edildi; fakat bu kaplumbağa çok küçüktü. Dufu öfkелendi ve kaplumbağayı yemeden oradan ayrıldı. Jing Jiang, bu olaydan haberdar olduğunda yaptığı bu davranışın geleneklere uymadığını söyleyerek oğlunu evden uzaklaştırır. Beş gün sonra, Lu beyliğinin ileri gelenleri Jing Jiang'a yalvararak Wenbo'nun eve geri dönmesini sağlar.

Wenbo öldüğünde, Jing Jiang onun kadınlarına geleneklerin tamamını yerine getirmelerini, aşırılıklardan kaçınmalarını öğütler. Jing Jiang, üç yıl süren yas döneminde, sabahları Wubo için, akşamları Wenbo için ağlardı.

Jing Jiang, yas dönemi sonrasında kendi soyu Ji'lere, yani yeğeni Kangzi'nın yanına gider. Kangzi, o esnada saraydadır ve halası ile konuşmaya çalışır ancak o cevap vermez. Kangzi, onu iç odalara kadar takip eder fakat yine cevap alamaz. En sonunda oradan ayrılan yeğenine cevap verir: Dış saray hükümdarların işleriyle meşgul olduğu, iç saray ise Ji soyunun işlerini yürüttüğü yerdir. Geleneklere göre iki yerde de konuşmaya kalkışamayacağını söyler.

Bir gün Kangzi geldiğinde, Jing Jiang kapıyı açıp onunla konuşur; ancak onun eşiği geçmesine izin vermez. Jing Jiang adak sunar, Kangzi da bu ritüele dahil olup içki sunmak istese de halası ona izin vermez. Üstelik adakta sunulan yiyecekler tüketilirken de dahil olmaz. Bu da Jing Jiang'ın erkekler ve kadınların ritüelleri gerçekleştirirken görev ayrımlarını iyi bilmesiyle ilişkilidir. (akt. Lü J. , 2014, s. 28-31)

Guoyu eserinde biyografide geçen son beş konu veya paragraf, farklı sıralama ile *Lienüzhuan*'da aynen aktarılmıştır. Fakat bu eserde, Jing Jiang ismi ile hiç

anılmamış, “Wenbo’nun annesi” şeklinde yazılmıştır.⁸¹ *Liji*’de Jing Jiang dört paragrafta geçmektedir. Ancak bunların sadece ikisi, biyografilere bire bir alıntılanmıştır. İlki, kocası için sabahları ve oğlu için akşamları ağlayarak yas tutması, diğeri ise oğlu öldükten sonra kadınlarına gelenekleri yerine getirmeleri için vermiş olduğu nasihatleridir. Bu eserde ise Jing Jiang kendi adı ile geçmektedir.⁸² *Hanshiwaizhuan* eserinde Wenbo’nun ölümünden bahsedilmekteyse de metin farklılık göstermektedir.⁸³

2.5.2. Qi Huan Wei Ji 齐桓卫姬

Lienüzhuan’da anlatılan ikinci bölümün ikinci biyografisi, Wei beyi kızı, Qi beyi Huan’ın karısı Ji’yi konu almaktadır. Qi beyi, tüm derebeylerin sarayına gelmesi için Guan Zhong ve Ning Qi’yi zorba bir politika uygulama konusunda görevlendirdi. Wei beyi hariç tüm derebeyleri saraya geldi. Bu yüzden Bey Huan ve Guan Zhong, Wei beyliğine saldırma planı yaptılar. Toplantı bittikten sonra Huan iç odaya⁸⁴ gitti ve

⁸¹ *Guoyu* eseri (国语), Lu Yu Xia (鲁语下) bölümünü, 10. paragraftan 17. paragrafa kadar, bkz. <https://ctext.org/guo-yu/lu-yu-xia/ens?searchu=%E6%96%87%E4%BC%AF> (Erişim tarihi 25.07.2018)

⁸² *Törenler Klasığı* (礼记), Tan Gong Xia (檀弓下) bölümü, 135., 161., 162. ve 163. paragraflar, bkz. <https://ctext.org/liji/tan-gong-ii/zhs?searchu=%E6%95%AC%E5%A7%9C> (Erişim tarihi 25.07.2018)

⁸³ *Hanshiwaizhuan* (韩诗外传) eseri, Juan Yi (卷一) bölümü, 19. paragraf, bkz. <https://ctext.org/han-shi-wai-zhuan/juan-yi/zhs?searchu=%E6%96%87%E4%BC%AF> (Erişim tarihi 25.07.2018)

⁸⁴ Nei Shi (内室) iç oda, yatak odası (Hui, 2002, s. 1150).

daha sonra Ji, Qi beyi Huan'ı uzaktan gözledi. Daha sonra Ji, saç tokası ve küpelerini çıkardı; mücevher işlemeli kuşağını çözdü ve koridorun aşağı tarafına giderek iki kere eğilerek yalvardı ve Wei beyliğin tüm suçunu üstlenmek istediğini beye söyledi. Huan'da Wei ile bir sorunu olmadığını, neden böyle bir talebi olduğunu sorar. Ji de beylerin üç davranışı vardır: Eğer neşeli ve mutlu bir ifadesi varsa, bunu ziyafetin takip edeceğini, mutsuz ve sakin bir ifadeyi yasın takip edeceğini, öfkeli ve umarsız davranışları da istilanın takip edeceğini söyler. Wei beyi ile yaşanan son olayın ardından Bey Huan'ın hareketlerinden onun aklında ne olduğunu tahmin ettiğini söyler. Bey Huan, Ji'nin teklifini kabul eder ve Wei beyliğine saldırmaktan vazgeçer. Ertesi gün toplantıya katıldığında bu kez Guan Zhong, Bey Huan'ın hareket ve mimiklerinden Wei beyliğine saldırmaktan vazgeçtiğini anladığını belirtir. Bu olaydan sonra Qi beyi Huan, Ji'yi kendine eş yaparak onun sarayın iç işlerine, Guan Zhong'un da sarayın dış işlerine bakması durumunda, kendisi pek zeki olmasa da bunun onun beyliğini sürdürmesi için yeterli olacağını söyler. (akt. Lü J. , 2014, s. 64) Burada sarayın iç işleri ile Huan'ın kastettiği harem bölümünün yönetimidir. Dış işler ise beyliğin yönetim işleridir.

Hanshiwaizhuan'da, biyografi ile benzer diyaloglar mevcuttur; ancak bu eserde, *Lienüzhuan*'da Qi beyi Huan ile Ji'nin arasında geçen diyalog, Bey Huan, Guan Zhong ve Dong Guo 东郭 arasında geçmektedir. Konu aynı ancak şahıslar

farklıdır.⁸⁵ *Lüshichunqiu* eserinde, Qi beyi Huan ve Ji'nin arasında geçen diyaloglar bulunmaktaysa da birtakım farklılıklar söz konusudur.⁸⁶

2.5.3. Cao Xi Shi Qi 曹僖氏妻

Lienüzhuan'da üçüncü bölümün dördüncü biyografisi, Cao'un Dafu'su Xi Fuji'nin karısını anlatır. Jin veliahdı Chonger, beyliğinden kaçtığına Cao topraklarından da geçmişti. Derebeyi Gong, ona saygısız davranıyordu ve onun kaburgalarının birleşik olduğunu duymuştu. Chonger'ı banyo yaparken gözetlemek için odasının yanına bir paravan yaptırdı.

Fuji'nin karısı, veliahdı gözlemleyip kocasına Chonger ve yardımcılarının bir beyliği yönetmek için yeterli olduklarını, bir gün Jin beyliğini onların yöneteceğini öngörür: Chonger, beyliğine döndüğünde tüm beylikler üzerinde güç kuracağını, kendisine kötü davrananları cezalandıracağını, bu durumda Cao topraklarını da ele geçireceğini, Cao'un işgali durumunda Fuji'nin de bu cezadan nasibini alacağını

⁸⁵ *Hanshiwaizhuan* (韩诗外传) eseri, Juan Si (卷四) bölümü, 5., 8. ve 18. paragraf, bkz. <https://ctext.org/han-shi-wai-zhuan/juan-si/zhs?searchu=%E9%BD%90%E6%A1%93%E5%85%AC> (Erişim tarihi 29.07.2018)

⁸⁶ *Lüshichunqiu* (吕氏春秋) eseri, Jing Yu (精谕) bölümü, 5. paragraf, bkz. <https://ctext.org/lv-shi-chun-qiu/jing-yu/zhs?searchu=%E5%8D%AB%E5%A7%AC> (Erişim tarihi 29.07.2018)

söyler. Kocasını, Cao beyi Gong'dan uzak durması, Chonger'a saygılı davranması yönünde uyarır. Bunun üzerine Fuji, Chonger'a üzerinde yeşim taşından yapılmış bir kapakla kapatılmış bir kâse dolusu sıcak yemek gönderir. Veliht yemeği kabul eder; ancak yeşimi geri gönderir. Veliht, beyliği olan Jin'e geri döndükten sonra Cao topraklarına saldırır; fakat birliklere Fuji'nin köyüne girmemeleri yönünde emir verir. (akt. Lü J. , 2014, s. 115)

Guoyu eserinde, biyografik metnin bir kısmı kısmen farklılık göstermektedir. Biyografide Fuji'nin karısının uyarılarının bir bölümü kısmen aynıdır.⁸⁷ Diğer bir eser *Huainanzi*'da *Guoyu* ile benzer kısımlar tespit edilmiştir. Farklı olan, Chonger'ın beyliğine döndükten sonra Cao topraklarına saldırmak için tekrar geldiği bilgisidir.⁸⁸ *Zuozhuan* eserinin Xi Gong 僖公 bölümünün 23. yılında Chonger'dan ayrıntılı bir şekilde bahsedilmektedir. Biyografide geçen bilgilere yer verilmekteyse de cümleler bire bir aynı değildir.⁸⁹ Aynı bölümün 28. yılında ise Jin beyliğinin Cao topraklarına

⁸⁷ *Guoyu* (国语) eseri, Jin Yu Si (晋语四) bölümü, 31. paragraf, bkz. <https://ctext.org/guo-yu/jin-yu-si/zh?searchu=%E5%83%96%E8%B2%A0%E7%BE%88> (Erişim tarihi 01.08.2018)

⁸⁸ *Huainanzi* (淮南子) eseri, Dao Ying Xun (道应训) bölümü, 21. paragraf, bkz. <https://ctext.org/huainanzi/dao-ying-xun/zh?searchu=%E9%87%8D%E8%80%B3> (Erişim tarihi 02.08.2018)

⁸⁹ *Zuozhuan* (左传) klasik, Xi Gong (僖公) bölümü, 23. yılı, 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/chun-qiu-zuo-zhuan/xi-gong-er-shi-san-nian/zh?searchu=%E9%87%8D%E8%80%B3&searchmode=showall#result> (Erişim tarihi 02.08.2018)

saldırıktan sonra yaşananların bilgisi verilmektedir. Bu bilgiler, *Lienüzhuan*'daki biyografide geçmemektedir.⁹⁰

2.5.4. Qi Qi Liang Qi 齐杞梁妻

Lienüzhuan'ın dördüncü bölümün sekizinci biyografisi, Qi beyliğinden Qi Liang Zhi'nın karısını konu alır. Bey Zhuang, Ju topraklarına saldırır. Liang Zhi savaşta ölür. Bey Zhuang, beyliğe döndüğünde Liang Zhi'nın karısını yolda görünce ona başsağlığı dileklerini iletmek için bir haberci gönderir. Bunu garipseyen kadın, Liang Zhi'nın bir suçu olup olmadığını sorar. Suçu var ise onun için bir başsağlığı fermanı çıkarmasının beyliği alçaltacağını, suçu yok ise başsağlığı dileklerini yol üzerinde kabul etmenin geleneklere uygun olmayacağı mesajını gönderir. Bunun üzerine bey Zhuang, Liang Zhi'nın evine gider ve geleneklere uygun bir şekilde başsağlığı diler.

Liang Zhi'nın çocuğu olmadığı gibi kendisinin ve karısının da aileleri hayatta değildi. Gidecek bir yeri olmayan kadın, kocasının şehir surları dibindeki naaşına

⁹⁰ *Zuozhuan* (左传) klasiği, Xi Gong (僖公) bölümü, 28. yılı, 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/chun-qiu-zuo-zhuan/xi-gong-er-shi-ba-nian/zh?searchu=%E5%83%96%E8%B4%9F%E7%BE%81&searchmode=showall#result> (Erişim tarihi 03.08.2018)

giderek onun için ağlar. İçtenliği oradan geçenlere o derece dokunur ki, hepsi onunla birlikte göz yaşı döker. On gün sonra, dökülen göz yaşlarından dolayı duvar çöker.

Kadın kocasını gömdükten sonra, nereye gideceğini bilemez. Oysa Liu Xiang'a göre bir kadının dayanabileceği bir kimsesi olmalıdır: Babası hayattayken, babasına; kocası yaşarken, kocasına; oğlu hayattayken, oğluna itaat eder. Artık, ondan önce gelen nesilde bir babası, kendi neslinde bir kocası ve kendinden sonraki nesilde bir oğlu olmadığını söyler. Evde dayanabileceği ve kendisi için samimiyetini ifade edebileceği kimsesi yoktur. Yeniden evlenme fikri bir türlü aklına yatmaz. Tek seçeneğinin ölüm olduğunu düşünerek, kendini Zi nehrine atar ve ölür. (akt. Lü J. , 2014, s. 173)

Shuoyuan adlı eserde, Qi Liang Zhi öldükten sonra karısının gözyaşlarıyla duvarın yıkıldığı bilgisine ulaşılmaktadır.⁹¹ Aynı eserin bir başka bölümünde, Qi beyliğinin Ju topraklarına saldırdığı bilgisi aktarılmakta ve savaş esnasında Qi Liang ile Hua Zhou arasında geçen diyaloglara yer verilmektedir.⁹² *Liji* isimli klasikte, savaştan sonra beyliğe dönen Bey Zhuang, yolda Qi Liang'ın karısına başsağlığı

⁹¹ *Shuoyuan* (说苑) eseri, Shan Shuo (善说) bölümü, 9. paragraf, bkz. <https://ctext.org/shuo-yuan/shan-shuo/zh?searchu=%E6%9D%9E%E6%A2%81> (Erişim tarihi 07.08.2018)

⁹² *Shuoyuan* (说苑) eseri, Li Jie (立节) bölümü, 11. paragraf, bkz. <https://ctext.org/shuo-yuan/li-jie?searchu=%E6%9D%9E%E6%A2%81>(Erişim tarihi 10.08.2018)

dilemek istediğinde kadının, yol ortasında bunu yapmanın geleneklere uygun olmayacağını haberciye söylemesi kısımları yer almaktadır.⁹³ *Mengzi* isimli klasikte biyografinin karakterlerinin de içinde yer aldığı bir cümle geçer: “Hua Zhou ve Qi Liang’ın karıları, kocaları için öyle içten ağladılar ki, beyliğin geleneklerini değiştirdiler.”⁹⁴ *Hanshiwaizhuan*’de Qi Liang’ın karısının ağladığından bahseder.⁹⁵ *Zuozhuan* isimli eserde Qi Liang ve eşinden söz edilmekte, ancak biyografide bulunan bilgilere yer verilmemektedir.⁹⁶ Son olarak *Huainanzi* isimli eserde ise Qi Liang ve Hua Zhou’un, Ju topraklarına saldırmalarından bahsedilmektedir. (Chen, Chen, & Fu, 2014, s. 130)

⁹³ *Törenler Klasığı* (礼记) Tang Gong Xia (檀弓下) bölümü, 184. paragraf, bkz. <https://ctext.org/liji/tan-gong-ii/zh?searchu=%E6%9D%9E%E6%A2%81> (Erişim tarihi 10.08.2018)

⁹⁴ *Mengzi* (孟子) eseri, Gao Zi Xia (告子下) bölümü, 26. Paragraf, bkz. <https://ctext.org/mengzi/gaozi-ii/zh?searchu=%E6%9D%9E%E6%A2%81> (Erişim tarihi 10.08.2018)

⁹⁵ *Hanshiwaizhuan* (韩诗外传) eseri, Juan Liu (卷六) bölümü, 14. Paragraf, bkz. <https://ctext.org/han-shi-wai-zhuan/zh?searchu=%E6%9D%9E%E6%A2%81> (Erişim tarihi 17.08.2018)

⁹⁶ *Zuozhuan* (左传) klasığı, Xiang Gong (襄公) bölümü, 23. yılı, 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/chun-qiu-zuo-zhuan/zh?searchu=%E6%9D%9E%E6%A2%81%20> (Erişim tarihi 17.08.2018)

2.5.5. Jin Yu Huai Ying 晋圉怀嬴

Lienüzhuan'ın beşinci bölümün üçüncü biyografisi, Qin beyi Mu'nun kızı ve aynı zamanda Jin beyi Hui'nin veliahdı Yu'nün karısı, Huai Ying'den bahsedilmektedir. Yu, Qin topraklarına rehin olarak gönderildiğinde Qin beyi Mu, kızı Huai Ying'i ona eş olarak vermişti. Altı yıl sonra Yu, kendi beyliğine kaçmak üzereyken Ying'e, Qin ve Jin beyliklerinin arasının kötü olduğunu, Qin beyinin kendine iyi davranmadığını söyleyerek onunla Jin beyliğine gelmesini teklif eder. Geleneklerden yola çıkan Ying, kocasına Qin'de kötü davranıldığı için ayrılma arzusunun yerinde olduğunu, buna karşılık onu fikrinden caydırmanın uygun olmadığını söyler. Kendisinin onunla gitmesinin, beyini yani babasını terk etmesi anlamına geleceğini, kaçma planını anlatırsa da eş olarak görevini yerine getirmemiş olacağını belirterek, bu üç durumu da kabul edilemez olarak niteler. Eşinin kaçmasına göz yumar. (akt. Lü J. , 2014, s. 202)

Fakat *Shiji* eserinde, Jin beyi Hui'nin hastalanması nedeniyle Yu'nün beyliğine dönmek istediği yazar. Metnin kalanı ise benzerlik göstermektedir (Xü J. , 2004c, s. 611). *Guoyu* eserinde, Yu ve Huai Ying'in evlenmeden hemen önceki dönem

anlatılmaktadır.⁹⁷ *Zuozhuan* eserinde, aktarılan bilgiler aynı olsa da metin farklılık göstermektedir.⁹⁸

2.5.6. Qi Guan Qie Jing 齐管妾婧

Lienüzhuan'ın altıncı bölümünün ilk biyografisi, Qi beyliğinde Xiang olarak görev yapan Guan Zhong'un cariyesi Jing'i anlatmaktadır. Ning Qi adında bir adam, Qi beyi Huan'ı görmek ister bu yüzden arabacı olarak işe girer. Qi beyliğinin batı kapısına gider ve gece boyunca burada bekler. Qi beyi Huan çıktığında, öküzün boynuzuna vurarak shan tonunda hüznü bir şarkı söyler. Bey Huan, bu şarkıya ilgi gösterir ve Guan Zhong'dan onu getirmesini ister. Daha sonra Ning Qi, "Nasıl engin, nasıl beyaz su" der. Ancak Guan Zhong, onun ne demek istediğini anlamaz. Beş gün boyunca toplantılara katılmaz; bu sözü anlamaya çalışır. Cariyesi Jing, Guan Zhong'a neden endişeli olduğunu ve toplantılara katılmadığını sorar. Guan Zhong, onun anlayabileceği bir şey olmadığını söyler. Bunun üzerine Jing, yaşlıya yaşlı gibi, mütevaziye mütevazi gibi, gence genç gibi ve zayıfa zayıf gibi davranılmaması gerektiğini duyduğunu söyleyerek, bunu geçmişte yaşanmış olaylardan mantıklı bir açıklama yaparak anlatır. Bunu üzerine Guan Zhong özür diler ve aklını kurcalayan

⁹⁷ *Guoyu* (国语) eseri, Jin Yu Si (晋语四) bölümü, 35. paragraf, bkz. <https://ctext.org/guo-yu/jin-yu-si/zh?searchu=%E5%9C%89> (Erişim tarihi 18.08.2018)

⁹⁸ *Zuozhuan* (左传) klasiği, Xiang Gong (襄公) bölümü, 17. ve 22. yılları, 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/chun-qiu-zuo-zhuan/xi-gong/zh?searchu=%E5%9C%89> (Erişim tarihi 18.08.2018)

konunun ne olduğunu anlatır. Jing, bu sözün “Beyaz Su” adında eski bir şiirden alınmış bir dize olduğunu söyler ve şiirin devamını okur. Ning Qi’nin vermek istediği mesajı anlayan Guan Zhong, bunu Bey Huan’a anlatır. Huan, önemli bir karar vermeden önce beş gün ibadet eder. Beş günün sonunda Ning Qi’ye resmi bir görev verir. Bu olaydan sonra Qi beyliği daha iyi yönetilmiştir. (akt. Lü J. , 2014, s. 243-244)

Guanzi eserinde Qi Beyi Huan ve Guan Zhong’un diyaloglarına yer verilmişse de bunlar biyografi ile alakalı değildir.⁹⁹ *Lüshichunqiu* adlı eserde, Ning Qi’nin, Bey Huan’ı görmek için arabacı olmasını ve beyi gördükten sonra shan tonunda şarkı söylemesini anlatır; diğer olaylara yer vermez.¹⁰⁰ *Huainanzi* isimli eserde, *Lüshichunqiu* ile benzer metne rastlanmışsa da bu eserde Ning Qi 宁戚, Ning Yue 宁越 olarak geçmektedir.¹⁰¹

⁹⁹ *Guanzi* (管子) eseri, Xiao Wen (小问), bölümü, 2. Ve 11. Paragraflar arası, bkz. <https://ctext.org/guanzi/xiao-wen/zh?searchu=%E7%AE%A1%E4%BB%B2> (Erişim tarihi 25.08.2018)

¹⁰⁰ *Lüshichunqiu* (吕氏春秋) eseri, Li Su Lan (离俗览), Ju Nan (举难) bölümü, 4. ve 5. paragraf, bkz. <https://ctext.org/lv-shi-chun-qiu/ju-nan/zh?searchu=%E6%A1%93%E5%85%AC> (Erişim tarihi 25.08.2018)

¹⁰¹ *Huainanzi* (淮南子) eseri, Dao Ying Xun (道应训) bölümü, 13. ve 17. Paragraf, bkz. <https://ctext.org/huainanzi/dao-ying-xun/zh?filter=d281> (Erişim tarihi 25.08.2018)

2.5.7. Wei Xuan Gong Jiang 卫宣公姜

Liu Xiang'ın yedinci bölümün dördüncü biyografisi, Qi asili bir kızı ve Wei beyi Xuan'ın cariyesini konu alır. Xuan'ın ilk karısı Yi Jiang, Ji Zi adında bir erkek çocuk doğurmuştu ve bu çocuk Wei beyliği veliahdıydı. Xuan'ın cariyesi ise Shou ve Shuo adında iki erkek çocuk dünyaya getirir. Yi Jiang öldükten sonra, Xuan'ın cariyesi, kendi oğlu Shou'u veliaht yapmak ister. Wei beyi Xuan tarafından Qi beyliğine gitmekle görevlendirilen Ji Zi yola koyulduğunda, cariye ona bir komplo hazırlayarak, onu öldürmesi için bir suikastçı tutar: Sancakla birlikte dört atlıyı gören suikastçı, sancağı tutan Ji Zi'yi öldürecektir. Bu komployu öğrenen Shou, üvey abisi ile yola çıkar; ona olacıklardan bahsederek kaçmasını söyler. Babasından aldığı görevi tamamlamakta ısrar eden Ji Zi kaçmak istemez. Bunun ardından Shou, Ji Zi ile içmeye başlar. Ji Zi uyuduktan sonra Shou, onun sancağını alır ve yola devam eder. Suikastçı, sancağı taşıyan Shou'u öldürür. Ji Zi uyandıktan sonra sancağını aramaya gider. Yolda üvey kardeşinin onun için öldüğünü görünce suikastçının yanına giderek ondan hesap sormak ister. Ne var ki suikastçı, Ji Zi'yi da öldürür. İki oğlu da öldüğü için Xuan, en küçük oğlu Shuo'yu veliaht ilan eder. Xuan öldükten sonra Hui adıyla derebeyi olur. Onun hiç erkek evladı olmadığı için beylikte düzensizlik baş gösterir. Wei beyi Dai, tahta geçene kadar beylik huzur bulmaz. (akt. Lü J. , 2014, s. 316)

Shiji eserinde, bu biyografik metinde geçen kimi cümleler bire bir benzerlik göstermektedir; konular da aynı sıra ile aktarılmıştır (Xü J. , 2004c, s. 581). *Zuozhuan* eserinde, Wei beyi Xuan'ın kadınları ile birliktelikleri, çocuklarının doğumları, ölümleri ve bey öldükten sonra Shuo'nun Hui olarak yönetime geçtiğine dair bilgiler

verilmektedir.¹⁰² Biyografinin sonundaki şiir, *Shijing* klasiğinden aynen alıntılanmıştır.¹⁰³

2.6. Savaşan Beylikler Dönemi ve Kadınları

Liu Xiang eserinde, bu dönemde yaşadığı düşünülen 20 kadına yer vermiştir. Birinci bölümden dört, ikinci bölümden bir, üçüncü bölümden üç, dördüncü bölümden bir, beşinci bölümden üç, altıncı bölümden beş ve son bölümden üç kadını anlatmıştır (1-11, 1-12, 1-13, 1-14, 2-15, 3-13, 3-14, 3-15, 4-12, 5-8, 5-10, 5-11, 6-9, 6-10, 6-11, 6-12, 6-13, 7-13, 7-14, 7-15). Tez çalışmasının bu bölümünde, eserin her bölümünden bir kadın olmak üzere toplam yedi kadının biyografisi incelenmektedir.

Savaşan Beylikler Dönemi 战国

Bu dönem ayakta kalan beyliklerin en güçlülere arasında savaşlar devam etti ve düzenli ordular, ilk defa savaş alanında boy gösterdi. Chonger'ın yönettiği Jin beyliği, M.Ö. 403'te Han, Zhao, Wei olmak üzere üç bağımsız beyliğe bölündü. M.Ö. 386'da

¹⁰² *Zuozhuan* (左传) klasiği, Xuan Gong (宣公) bölümü, 16. yılı, 2. paragraf, bkz. <https://ctext.org/chun-qiu-zuo-zhuan/huan-gong-shi-liu-nian/zh> (Erişim tarihi 30.08.2018)

¹⁰³ *Şiirler Klasiği* (诗经), Bei Feng (邶風) bölümü, Ri Yue (日月) şiiri, 8. dize, bkz. <https://ctext.org/book-of-poetry/ri-yue/zh> (Erişim tarihi 30.08.2018)

Tian ailesi, Qi'deki yönetimi ele geçirmişlerdi. Bu dört beyliğin yanı sıra Qin, Chu ve Yan, Savaşan Beylikler Dönemi'nin yedi önemli gücü olarak kabul edilmiştir. Güneyde Chu, kuzeyde Zhao, kuzeydoğuda Yan, batıda Qin, doğuda Qi, merkezde ise Han ve Wei Beylikleri bulunuyordu. (Bai, 2008, s. 86-87)

Bu dönemde, Qi beyliğinin başlattığı ve hızla diğer beyliklere de sıçrayan reformlar ile yeni savaş stratejileri Shi sınıfının başarısı olarak görülebilir. Geniş görüşlü Shilar, politik olarak da gerekli sorumlulukları üzerlerine aldılar. Savaşan Beylikler döneminde Wei beyliği mensubu Li Kui, Chu beyliği mensubu Wu Qi ve aslen Wei beyliğinden olan Shang Yang, Qin beyliği için yapmış oldukları reformlarla beyliği güçlendirmişlerdir.

Li Kui, Wei beyliğinde göreve başladıktan sonra, halkı sosyal statülerine göre değil, yeteneklerine göre görevlendirdi. Beylik için önemli işler yapanları yüksek mevkilere getirdi. Çiftçilerin sorunlarına çözüm bulmaya çalışıp, verimi arttırmak için önlemler aldı. Ürünlerin hasat zamanında, fiyatlardaki yükseliş ve düşüşleri kontrol altına aldı. Wu Qi, öncesinde Lu ve Wei beyliğinde devlet adamı ve stratejist olarak çalıştı; fakat soylular yüzünden bu beylikleri terk edip M.Ö. 382'de Chu Beyliğinde göreve başladı. Wu Qi, beyliğe gelir gelmez yeni kanunlar uygulamaya koydu. Bu kanunlar, bey akrabalarına uygulanan imtiyazların ortadan kaldırılması ve soylulara verilen toprakların üç nesil sonra tekrar beyliğe verilmesi idi. Bu reformlar beylik çıkarı için çok yararlıydı; ancak soylular bu durumdan hiç hoşnut kalmamıştı. M.Ö.

381 yılında Chu Beyinin vefatının ardından, soylular bunu fırsat bilerek Wu Qi'yi öldürürler. Yeni Chu beyi ise bu olaya karışan tüm soyluları ölüm ile cezalandırır. (Bai, 2008, s. 87-88)

Shang Yang, bu dönemdeki siyasi reformların çalkantıları esnasında, Qin beyliği tarafından takdir edilen savunma reformlarını öne sürdü. İlk olarak ekonomiyi ve orduyu güçlendirerek değişimleri başlattı. Shang Yang, tüm halkın kanunları öğrenmesini ve kanunlara uymasını sağladı. Bu düzenlemeler, beylikteki sınıf farklılıklarını kontrol altına aldı. Konulan kanunları ihlal eden soylular, ağır cezalara çarptırıldı. Diğer yandan, savaşlarda gerekli olacak tarımsal ürünleri geliştirmek ve ekonomiye yardımcı olmak için halkı seferber etti. Onun reformları sayesinde Qin beyliği güçlenmiş ve merkezi bir hükümdarlık kurulabilmiştir. (Yang M. , 2002, s. 453)

Yapılan bu reformlarla güce ve refaha kavuşan Qin beyliği, M.Ö. 352'den M.Ö. 278'e kadar farklı beyliklere savaş açarak onları yıpratmıştır. En son Chu beyliğinin başkenti Ying'e kadar ilerlemiştir. Bu olayla birlikte Savaşan Beylikler döneminin son kısmına geçilmişti. Zhuang Xiang, Qin'in şehzadesi olarak Zhao beyliğinde görev yaparken, o dönemler zengin bir tüccar olan Lü Buwei'in yardımlarıyla veliaht olarak bir yıl sonra beyin ölmesi ile Qin beyliğinin başına geçer. Qin beyi olduğunda Lü Buwei'i veziri, Ying Zheng'ı da veliahdı yapar. M.Ö. 246 yılında Zhuang Xiang'ın ölümünün ardından Ying Zheng, on üç yaşında Qin beyi olur. (Yolaç, 2016, s. 70-71)

Bu dönem Qin beyliğinin diğer altı beylikle olan mücadeleleri ve merkezi otorite kurma çabalarıyla geçmiştir. Ying Zheng, M.Ö. 230'dan M.Ö. 221'e kadar sırayla Han, Zhao, Wei, Chu, Yan ve Qi beyliklerini kendi topraklarına katar. M.Ö. 221 yılında Qi Shi Huang Di adı ile Qin Hanedanlığını kurar.

2.6.1. Zou Meng Ke Mu 邹孟轲母

Liu Xiang'ın eserinin birinci bölümünün on birinci biyografisi, Meng Zi adıyla tanınan Zou'dan Meng Ke'nın annesini konu alır. Evleri bir mezarlığın yanındaydı ve Meng Zi küçükken mezarlar arasında oynamayı severdi. Annesi, mezarlığın oğlunu yetiştirmek için uygun bir yer olmadığını düşünür ve evini bir pazar yerinin yanına taşır. Bu kez Meng Zi, eşya alıp satma oyunu oynamaya başlar. Annesi, burasının da oğlunu büyütmek için uygun bir yer olmadığını düşünür ve evini bir okulun yanına taşır. Anne, burasının oğlunun eğitimi için ideal bir yer olduğunu anlar. Meng Zi büyüdüğünde, altı sanatı¹⁰⁴ bilen ünlü Ru Düşünce Ekolü savunucularından biri olur.

Bir gün Meng Zi okuldan döndüğünde annesi yün eğiriyordu. Annesi ona, o gün çalışmalarında hangi aşamaya ulaştığını sorar. O da ilerleme kaydedemediğini söyleyince annesi, bir bıçak alarak elindeki dokumasını keser. Meng Zi şaşırır;

¹⁰⁴ Liu Yi 六艺: Altı Sanat, Li (礼-gelenekler), Le (乐- müzik), She (射-okçuluk), Yu (御- araba sürmek), Shu (书- okuma-yazma), Shu (数- riyaziye) (Hui, 2002, s. 1024).

annesinden bir açıklama bekler. Annesi, Meng Zi'nın çalışmalarını bırakmasının annesinin dokumayı kesmesi ile aynı şey olduğunu söyler. Bir Jun Zi'nin çok çalışıp bilgili olmak için araştırarak sakinliğini koruyabileceğini ve tehlikelerden uzak durabileceğini söyler. Eğirme işini kendisinin bırakması durumunda, çocuklarını nasıl doyurabileceğini sorar ve bir kadının görevlerini, bir erkeğin de erdemlerini bırakması durumunda, başkalarının kölesi ve hizmetçisi olmasından kaçınamayacaklarını anlatır. Bu olaydan sonra Meng Zi korkar ve her gün hiç durmadan çalışır; böylece büyüdüğünde ünlü bir Ru Düşünce Ekolü filozofu olur.

Meng Zi evlendikten sonra, bir gün yatak odasına girmek üzereyken karısının üzerinde elbise olmadığını görür. Bundan hiç hoşlanmaz ve odayı terk eder. Karısı, Meng Zi'nın annesinin yanına giderek yaşananları anlatır ve evden ayrılıp anne ve babasının evine dönmek için izin ister. Bunun üzerine geleneklerden yola çıkan anne, Meng Zi'yi çağırarak bir odaya girmeden önce geldiğinden insanları haberdar etmek için sesini yükseltmesi gerektiğini söyler; geleneklere uygun olan hata görmek istemiyorsa gözlerini kapatmaktır. Meng Zi eşinden özür diler ve kadının gitmesine izin vermez.

Meng Zi, Qi beyliğinde yaşarken, bir gün annesi onu endişeli görür ve nedenini sorar. Oğlu bir şey olmadığını cevabını verir. Başka bir gün yine oğlunu endişeli gören anne yine sebebini sorar; bu kez Meng Zi, Qi beyinin geleneklere uygun hareket etmediği için, kendisinin bu topraklardan ayrılmak istediğini, fakat annesinin

yaşlılığının onu kaygılandırıldığını söyler. Bunun üzerine annesi, geleneklere göre bir kadının görevlerinin; beş tahılı saflaştırması (yemek yapması), içecek hazırlaması, kayınbaba ve kayınvalidesine bakması, elbise dikmesi olduğunu hatırlatır. Kadın evin içi ile ilgilenir, bunun ötesinde bir şey sormaz. *Yi Jing* kitabında kadının ev işlerini yaptığını, gerisine karışmadığını, *Shi Jing* kitabında ise kadının geleneksel kurallara karşı çıkmadan, sadece yiyecek, içecek ve ev işleriyle sorumlu olduğunu belirtir. Meng Zi'nın annesi, kadınlar gelenekler konusundan çok iyi olmak durumunda olmasalar da san cong zhi de'yi¹⁰⁵ takip etmeleri, bu yüzden bekarken anne ve babalarını, evlendikten sonra kocalarını, kocaları öldükten sonra da oğullarını dinlemeleri gerektiğini ifade eder. Artık o yetişkin bir adam ve anne de yaşlı olduğu için, Meng Zi görevine ve annesi de geleneklere göre hareket etmelidir. (akt. Lü J. , 2014, s. 42-43)

Hanshiwaizhuan eserinde Meng Zi ve annesi arasında geçen bir diyaloga yer verilmekte, ancak bu diyalog biyografide yer almamaktadır.¹⁰⁶ Bunun dışında klasiklerde bu biyografiye ait bilgilere rastlanamamıştır.

¹⁰⁵ 三从之德 evlenmeden önce anne babasına, evlendikten sonra kocasına, kocası öldükten sonra oğluna “bağlıdır, hizmet eder” (Li L. , 2015, s. 103).

¹⁰⁶ *Hanshiwaizhuan* (韩诗外传) eseri, Juan Jiu (卷九) bölümü, 1. ve 17. paragraf, bkz. <https://ctext.org/han-shi-wai-zhuan/juan-jiu/zh?searchu=%E5%AD%9F%E5%AD%90> (Erişim tarihi 03.09.2018)

2.6.2. Chu Yu Ling Qi 楚於陵妻

Lienüzhuan'ın ikinci bölümün on beşinci biyografisi, Chu beyliğinden Yu Ling Zizhong'un karısından bahsetmektedir. Chu beyi, Zizhong'un erdemli kişiliğiyle ilgili namını duyar ve onu Xiang yapmak ister. Hediyelerle birlikte ona haberi iletmesi için elçi görevlendirir. Mesajı alan Zizhong karısına danışır; ona bu göreve gelince at arabasına sahip olup, büyük sofralarda yemek yiyebileceğini söyler. Ancak karısı Chu beyliğinin bu karışık döneminde beyliğin zor işini üstlenmek ile kendini tehlikeye atabileceğini, bunun yerine kendi fakirhanelerinde daha huzurlu yaşayabileceklerini söyler. Bunun üzerine Zizhong elçiye teşekkür edip, teklifi kabul edemeyeceğini iletmesini ister. Sonra karı koca, hızla yaşadıkları yerden ayrılıp, başka birisinin tarlasında çalışmaya başlarlar. (akt. Lü J. , 2014, s. 103)

Hanshiwaizhuan eserinde, Yu Ling Zizhong'un adı geçmekte ancak karısından bahsedilmemektedir.¹⁰⁷ Diğer klasiklerde, bu biyografide geçen karakterlere rastlanmamıştır.

¹⁰⁷ *Hanshiwaizhuan* (韩诗外传) eseri, Juan Jiu (卷九) bölümü, 22. paragraf, bkz. <https://ctext.org/han-shi-wai-zhuan/juan-jiu/zh?searchu=%E6%96%BC%E9%99%B5> (Erişim tarihi 07.09.2018)

2.6.3. Zhao Jiang Kuo Mu 赵将括母

Lienüzhuan'ın üçüncü bölümün on beşinci biyografisi, Zhao beyliğinin generali Zhao She'nın karısı ve babasından sonra bey tarafından general olarak atanan Zhao Kuo'nun annesi olan kadından bahseder. Qin beyliği Zhao beyliğine saldırdığında, Zhao beyi Xiaocheng, Lianpo yerine Kuo'yu general olarak atar. Kuo, göreve gitmeden önce annesi beye bir mektup gönderir. Mektupta Kuo'nun generallik yapamayacağı yazmaktadır. Bey, nedenini sorar. Anne, Kuo'nun babasından farklı bir karakterde olduğunu, She'nın galibiyet sonrasında beyliğin verdiği hediyeleri askerleri ile paylaştığını, Kuo'nun ise tam tersine, mal mülk edinme peşinde olduğunu, astlarının Kuo'nun yüzüne bakmaya bile cesaret edemediklerini söyleyerek göreve gönderilmemesi konusunda uyarıda bulunur. Bunun üzerine bey, kararını çoktan verdiğini belirtir. Bu kez anne, Kuo'nun başarısız olması durumunda, kendisinin cezadan muaf olup olamayacağını sorar. Bey, muaf tutulacağını söyler. Sefere çıktıktan otuz gün sonra Zhao orduları Qin ordularına yenilir ve Kuo öldürülür. Anne, beyin sözü ile ceza almadan kurtulur. (akt. Lü J. , 2014, s. 150)

Biyografik metin, *Shiji* eserinden bire bir alıntılanmıştır. Biyografide, Zhao ordularının sefere çıktıktan otuz gün sonra Qi birliklerine yenildiği yazarken *Shiji*'de bu süre kırk gün olarak geçmektedir (Xü J. , 2004c, s. 1062-1063).

2.6.4. Wei Zong Er Shun 卫宗二顺

Lienüzhuan'ın dördüncü bölümünün on ikinci biyografisi, Wei beyliğinden Ling'in karısını ve cariyesini konu alır. Biyografiye göre Qin beyliği, Wei beyi Jiao'yu devirdikten sonra bey, Ling'e toprak verir. Ling öldüğünde karısının çocuğu yoktu; ancak cariyesinden bir oğlan çocuğuna sahipti. Cariye sekiz yıl boyunca hanımına saygıyla davranmış ve onun tüm ihtiyaçlarına hizmet etmişti. Ling'in karısı, bu durumdan rahatsız olur ve cariyeye gitmek istediğini söyler. Çünkü oğlu artık bir yetişkindir ve kendisinin rahatsızlık verdiğini düşünür. Geleneklere göre de çocuğu olmadığı için gitmesi gerektiğini belirtir. Cariye ağlayarak hanımına, niyetinin bey Ling'i üçüncü kez talihsizliğe uğratmak olup olmadığını sorar. İlk talihsizliği beyin erken yaşta ölmesi, ikinci talihsizliği karısının değil de bir cariyenin ona erkek çocuk vermesi, üçüncü talihsizliği ise beyin evinde hizmetkarın yaşaması ancak karısının evden gitmesidir. Kendisinin cariyelik görevini yerine getirmeye çalıştığını söyler. Ne derse desin evin hanımı ikna edemez. Ling'in oğlunun annesinin, kendi yüzünden meşgul olmasına gönüllü razı olmaz ve gitmekte direnir. Cariye hanımına ısrar etmeyi bırakır ama oğluna evin hanımının gitmesi durumunda kendini öldüreceğini söyler. Oğlu annesini ağlayarak durdurmaya çalışırken, evin hanımı olanlara şahit olur. Cariyenin kendine zarar vermesinden korktuğu için evden gitmekten vazgeçer. Cariye de ölene kadar hanımına hizmet eder. (akt. Lü J. , 2014, s. 183-184)

Metnin orijinaline hiçbir klasikte rastlanamamıştır. *Lienüzhuan*'ın dördüncü bölümünde, Savaşan beylikler döneminde yaşadıkları düşünülen kadınlarla ilgili tek biyografi olması nedeniyle tez çalışmasına dahil edilmiştir.

2.6.5. Wei Jie Ru Mu 魏节乳母

Lienüzhuan'ın beşinci bölümünün on birinci biyografisi, Wei beyinin şehzadelerinden birinin sütannesini anlatmaktadır. Qin beyliği'nin Wei beyliğine saldırısı sonunda Qin güçleri Wei beyini ve biri hariç tüm şehzadeleri öldürür. Beylikte, şehzadeyi getirenlerin bin yi¹⁰⁸ ile ödüllendirilecekleri, saklayanların ise tüm aileleri ile birlikte idam edecekleri emri verilir.

Sütanesi, saldırı sırasında şehzadeyi kaçırmıştır. Sütanne, eski Wei saray görevlisi ile karşılaşır. Görevli, sütanneye her şeyin yolunda olup olmadığını sorar. Sütanne de telaşlı bir şekilde, şehzade için ne yapılabileceğini sorar. Görevli, Qin beyliğinin çıkardığı emri süt anneye aktarır ve şehzadenin yerini öğrenmek ister. Sütanneye şehzadeyi teslim etmesi durumunda ödüllendireceğini, saklaması halinde tüm erkek akrabalarının öldürüleceğini söyler. Bunun üzerine sütanne, şehzadenin yerini bilmediğini dile getirir. Görevli ikisinin birlikte kaçtığını duyduğunu söylediğinde, sütanne yerinin bildiğini ancak nerede olduğunu asla söylemeyeceğini belirtir. Görevli, tüm Wei beyi ailesinin öldürüldüğünü, onu hala neden sakladığını sorar. Sütanne, insanların emri altında oldukları kişilere sırtını dönmesinin ihanet olacağını, ölüm korkusuyla doğruluktan vazgeçmenin geleneklere aykırı bir davranış olduğunu ve ödül için bunu yapmayacağını söyler. Görevinin, başkalarının çocuklarını

¹⁰⁸ 镒 yi, eski Çin'in para birimidir. Ayrıca 20-24 liang'a denk gelen ağırlık ölçü birimidir (Hui, 2002, s. 1932).

ölüme terk etmek değil, hayata tutunmalarını sağlamak olduğunu da ekler. Dolayısıyla şehzadenin ölümüne izin verirken kendisinin yaşamaya devam edemeyeceğini söyler.

Daha sonra sütanne, şehzadeyi de alarak bataklıklara doğru kaçar. Görevli, duyduklarını Qin güçlerine bildirmek için yoluna devam eder. Çok geçmeden Qin güçleri şehzade ve sütannenin izini bulur ve askerler okları onlara doğru attığında sütanne bedenini şehzadeye siper etse de her ikisi de öldürülür.

Bu olayı duyan Qin beyi, sütannenin sadakatinden ve doğruluğundan çok etkilenerek onun için beyliğin ileri gelenlerine yapılan cenazeler gibi geleneklere uygun bir tören hazırlar. Sütannenin ağabeyi, asilzade unvanı ve yüz yi ile ödüllendirilir. (akt. Lü J. , 2014, s. 226-227)

Hanshiwaizhuan adlı eserin dokuzuncu bölümünde, biyografide geçen bilgiler yer almakla beraber, biyografinin tamamına yer verilmemiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁹ *Hanshiwaizhuan* (韩诗外传) eseri , Juan Jiu (卷九) bölümü , 6. paragraf, bkz. <https://ctext.org/han-shi-wai-zhuan/juan-jiu/zh?searchu=%E4%B9%B3%E6%AF%8D> (Erişim tarihi 12.09.2018)

2.6.6. Qi Zhong Li Chun 齐钟离春

Lienüzhuan'ın altıncı bölümünün onuncu biyografisi, Qi beyliği halkından ve fiziksel çirkinliği ile ünlü Zhongli Chun'un bey hanımlığına yükselişini konu edinir. Zhongli Chun, ince saçlı, yuvarlak başlı, kalın boyunlu, iri kemikli, kıvrık burunlu ve âdem elmasına sahip bir kadındı. Beli eğik, göğsü ise çıkıktı. Kırk yaşına gelmiş olmasına rağmen kimse onunla evlenmemişti. Bir eş bulmak için çok uğraştıysa da hep reddedildi. Sonunda kıyafetini temizledi ve Qi beyi Xuan'ı görmeye gitti.

Kapıdaki haberciye, eş bulamayan bir Qi kadını olduğunu, beyin erdemlerini duyduğunu ve arka sarayı¹¹⁰ temizleyenlerin arasına katılmak istediğini söyleyerek, beyin izin vereceği umuduyla kapının önünde diz çöker.

Haberci, Zhongli Chun'un talebini bildirdiğinde, Jian terasında bey Xuan'e içki sunuluyordu. Xuan'in yanındakiler haberi duyduğunda, kendilerini gülmekten alıkoymadılar ve 'göğün altında az bulunan yüz­süz bir kadın, ne ilginç' dediler.

¹¹⁰ Hou Gong 后宫, Hükümdar karıları ve cariyeleri için ayrılmış sarayın harem bölümüdür. (Hui, 2002, s. 663)

Bey Xuan, Zhongli Chun'u dinlemek için çağırır. Ona, önceki beylerin kendisine eşler bulduklarını, bu eşlerin şu anda sarayda belirli görevler yürüttüğünü belirtir. Sıradan köylüler arasından bir eş bulamayıp beyin yanına kadar gelerek kendisinden eş istediğini de söyleyerek, Zhongli Chun'a hangi özel yeteneğe sahip olduğunu sorar. Zhongli Chun, özel bir yeteneğe sahip olmadığını, sadece gizlice hayranı olduğu beyin namına sığındığını söyler.

Xuan, böyle olsa bile ne yapmakta iyi olduğunu sorar. Zhongli, biraz düşündükten sonra, bilmece konusunda iyi olduğu cevabını verir. Xuan, bir bilmece duymak istediğini, kendisini denemesini ister. Fakat Zhongli daha bilmece sormayı bitirmeden Xuan şaşırır. Bilmeceler kitabını çıkarır ve okumaya başlar. Daha sonra okumayı bırakıp bilmeceyi düşünmeye devam eder; ancak cevabını bulamaz.

Bey, ertesi gün soru için kadını tekrar çağırır. Kadın bilmecenin cevabını vermez. Yalnızca gözlerini açar, çenesini sıkar, elini kaldırır ve 'tehlike, tehlike! Dört şekilde gelecek' der. Xuan, Zhongli'nin söyleyeceklerini duymak ister.

Zhongli Chun, beyliğin batıda Qin beyliği ve güneyde Chu beyliği problemleri ile karşı karşıya olduklarını, beyliğin dışında bu düşmanlara sahipken, beyliğin içinde ise soylu ailelerin beyliğe bağlılığı olmadığını ve etrafında birçok yeteneksiz resmi görevlisi bulunduğunu anlatır. Ayrıca kırk yaşına gelmiş olmasına rağmen hala yerine

gececek bir veliaht tayin etmediğini, güven duyması gerektiği kişileri ihmal ettiğini, oğulları ile ilgilenmek yerine kadınlarına odaklandığını dile getirir. Beyin bir gün ölmesi durumunda, beyliğin düzeninin bozulacağını belirtir; bu, ilk tehlikedir.

Altın ve yeşim taşlarıyla süslenmiş pencereleri, tüylerle ve incilerle süslenmiş perdeleri olan beş katlı Jian terasını yaptırırken, halkını tükettiğini aktarır; bu ikinci tehlikedir.

Erdemli insanın dağlara ve ormanlara çekildiğini, dalkavukların beyi takip ettiğini, sarayın kötü ve sahtekâr insanlarla dolduğundan uyarıların kabul edilmediğini ifade eder; bu üçüncü tehlikedir.

Beyin çok içki içtiğini, sabaha kadar kadın şarkıcılar ile eğlenceler düzenlediğini, buna karşılık gelenekleri yerine getirmek konusunda kendisini geliştirmede ve beylik içinde otorite sağlayamadığını aktarır; bu dördüncü tehlikedir.

Bu olaydan sonra Xuan, yaptıklarından pişman olur; Jian terasını yıktırır ve değerli taşları söktürür. Kadın müzisyenlerle olan eğlencelere son verir. Dalkavukları kovar. Silah ve at alır, hazinesini doldurur. Uğurlu bir gün belirlemek için kehanette

bulunur ve veliaht tayin eder. Zhongli Chun'u kendisine eş olarak alır. Bu çirkin kadın sayesinde Qi beyliğinde barış hüküm sürer. (akt. Lü J. , 2014, s. 277-278)

Liu Xiang'ın ilk eseri olan *Xinxu*'da, biyografide geçen bilgilere yine yer verilmiştir. Ancak yazar, biyografinin tamamını bu eserden alıntılanmamıştır. Ayrıca *Xinxu* içinde kadın Zhongli Chun olarak geçmemektedir.¹¹¹

2.6.7. Chu Kao Li Hou 楚考李后

Lienüzhuan'ın yedinci bölümünün on dördüncü biyografisi, Zhao beyliğinden Li Yuan'ın kız kardeşi Li'yi anlatır. Li Yuan, kız kardeşini yanında çalıştığı ve Chu beyliğinde Xiang olarak görev yapan Chunshen'a verir. Chu beyi Kao'un henüz bir erkek çocuğu yoktur; bu durum Chunshen'ı tedirgin etmektedir. Chunshen'dan hamile kalan Li, onun keyifli olduğu bir gün yanına gider. Chu beyinin kendisini, erkek kardeşlerinden daha çok onurlandırdığını, otuz yıldan fazladır xiang olarak görev yaptığını hatırlatır. Fakat Bey Kao'un hiç erkek çocuğu yoktur. Bu durumda Kao'dan sonra erkek kardeşlerinden birinin tahta geçeceğini, kendilerine yakın kişileri sarayda yüksek konumlara getirecekleri öngörüsünü paylaşır. Dahası Chunshen, görevi süresince Kao'un erkek kardeşlerine iyi davranmamıştır ve bu şekilde devam ederse

¹¹¹ *Xinxu* (新序) eseri, Za Shi Er (雜事二) bölümü, 56. ve 57. paragraf, bkz. <https://ctext.org/xin-xu/za-shi-er/zh?searchu=%E5%AE%A3> (Erişim tarihi 17.09.2018)

felaket bir gün kapısını çalacaktır. Li, hamile olduğunu, kendisini veliahdı olmayan Bey Kuo'ya taktim ederse, çocuğun erkek olması durumunda, Chu beyliğinin başına kendi oğullarının geçebileceğini ve böylece Chu beyliğinin onun olabileceğini söyler.

Chunshen, bu planı destekler. Bey Kao'a kadından bahseder. Bey Kao, Li'yi çağırır, ondan hoşlanır. Çok geçmeden kadın veliaht olarak belirlenecek Dao'yu doğurur. Bey Kao, Li'yi eşi yapar ve ağabeyi Li Yuan'i de sarayda önemli bir göreve getirerek onurlandırır. Bey Kao öldüğünde, Li Yuan bu durumu bilen tek kişi Chunshen'ı ve ailesini öldürür. Dao tahta You olarak geçer. You öldükten sonra annesi diğer oğlu olan Ai'ı tahta geçirir. Dao'un beyin çocuğu olmadığını bilen Kao'un kardeşi Fuchu, Ai'a da aynı şüphe ile bakar. Bir saldırı düzenleyerek kadını ve Bey Ai'ı öldürür. Fuchu, Chu beyi olur. Bu olaydan beş yıl sonra Qin beyliği Chu beyliğini yok eder. (akt. Lü J. , 2014, s. 349)

Shiji'de metnin aynısı bulunmaktadır. Ancak *Shiji* konuyu daha geniş anlatmaktadır. *Shiji*'ye göre Li Yuan'in en başından beri planı, kız kardeşini Chu beyi ile evlendirmektir. Chunshen'ı sadece bir araç olarak kullandı. Ayrıca *Shiji*'de Chu beyi Kao hastalandığında, Zhu Ying 朱英 adlı bir kişi Chunshen'ı uyarır. Chu beyi öldükten sonra Li Yuan'ın onu öldürme planları yaptığını söyler; ancak Chunshen buna inanmaz. (Xü J. , 2004c, s. 1031-1032) *Zhanguo* eserinde ise olay *Shiji* ile aynı şekilde anlatılmaktadır. Bu halde *Shiji*'nin ana kaynağının *Zhanguo* olduğu öne sürülebilir. Her iki metinde de Liu Xiang'ın eserinden farklı olarak, Chunshen ve karısı

arasında geçen diyalogda, Chunshen'in otuz yıldan fazladır Chu'da xiang olarak görev yapmakta olduğu bilgisi verilir; ancak bu iki klasik görev süresini yirmi yıl olarak aktarmaktadır. (Lü Z. , 2014, s. 150-154)

2.7. Qin Hanedanlığı

Eberhard, bazı tarihçilerin Zhou Hanedanlığının son hükümdarının, M.Ö. 256 yılında Qin Derebeyliği hükümdarı lehine tahttan çekilmesini gerekçe göstererek, Qin Hanedanlığının başlangıcını M.Ö. 256 yılına tarihlendirdiğini; bazılarının ise geri kalan beyliklerin yok edilerek, Qin beyliğinin tek başına tüm Çin'e hâkim olduğu kabul edilen M.Ö. 221 yılını esas aldığını aktarır. Ayrıca Qin Hanedanlığının yapısının saf Çinli olmadığını, Türkler ve Tibetlilerle karıştığını da eklemiştir. (Eberhard, 1987, s. 77)

Qi Shi Huang Di, tahta çıktığında henüz on üç yaşındaydı. Veziri Lü Buwei ile birlikte tüm beylikleri kendi himayesine alıp merkezi bir hanedanlık kurdu. Yirmi iki yaşına geldiğinde Lü Buwei'den bu yetkiyi alır ve bu tarihten sonra vezirliğe Li Si getirir. Hükümdar, hanedanlık kurulduktan sonra birçok reform yapar. İlk olarak hanedanlığın tüm coğrafyasında feodalizmi kaldırarak, bürokratik otokrasi ile hükümdarlığı yönetmeye başlar. Buna göre otuz altı askeri bölgeye ayrılan Qin toprakları, atanan askeri yetkililer tarafından yönetiliyor, hanedanlığın denetçisi de sürekli olarak bu bölgeleri teftiş ediyordu. Diğer bir değişiklik ise beylikler

döneminden kalma güçlü ailelerin ve soyluların hanedanlık otoritesine tehdit oluşturması sebebiyle başkent in Xianyang yakınlarına taşınmasıydı. Bölgesel güçlenmeleri engellemek için şehrin duvarları yıkıldı ve silahlar eritildi. Yasalar ve cezalar düzenlenerek hanedanlık genelinde geçerli hale getirildi. Atamalarda ayrıcalık yapılmasının önüne geçilerek, hanedanlığa katkı yapan kişiler yükseltildi ve ödüllendirildi. Yazıda birlik sağlanarak, hanedanlığın yazışmalarında “küçük mühür” kullanıldı. Hanedanlık genelinde yollar yapıldı; bu yollarda kullanılacak arabaların ölçüleri de bir standart hale getirildi. Savaşan beylikler döneminde beylikler arası sınırı belirlemek için yapılan duvarlar birleştirilmesiyle günümüzde Çin Seddi olarak bilinen duvarların en eski hali oluşturuldu. Hanedanlık genelinde tek tip ortası delik metal para kullanılmaya başlandı; ağırlık ve ölçü birimleri standart hale getirildi. Böylelikle yapılan ticaret ve vergilendirme de takip edilebildi. Askerlerin kıyafetleri standartlaştırıldı. (Yolaç, 2016, s. 71-75)

Bazı kaynaklar, bu dönemde tarım, tıp, kehanet kitapları hariç tüm kitapların yakıldığı ve alimlerin canlı canlı gömüldüğü aktarılmaktadır (Bai, 2008, s. 115). Qin Shi Huang Di, seyahatlere çıkarak tüm topraklara hakimiyetini göstermiş ve hanedanlık genelinde bir denetleme yapma fırsatı bulmuştur. Kendisine iki kez suikast girişiminde bulunulmuş ancak başarılı olunamamıştır. Yanında çalışan simyacılar ölümsüzlük iksiri bulmaları yönünde emirler vermiştir. (Keay, 2011, s. 105)

Qin Shi Huang Di, M.Ö. 210 yılında çıkmış olduğu son yolculuğunda ölür. Bu yolculukta veziri Li Si, hadım Zhao Gao ve küçük oğlu Huhai ona eşlik etmiştir. (Keay, 2011, s. 105) En büyük oğlu veliaht olarak seçilmiş olmasına rağmen Qin Shi Huang Di'nin ölümünün ardından Zhao Gao ve Li Si'nin entrikaları ile Huhai Qin Er Shi 秦二世 olarak tahta geçirilir. Çok geçmeden baskıcı yönetimden yılmış olan halk Chen Sheng öncülüğünde çıkan ayaklanma, M.Ö. 209 yılında doğuya kadar ilerler. Ayaklanmayı bastıran Zhao Gao ve Li Si, bir süre sonra anlaşmazlığa düşer ve Li Si idam edilir. (Bai, 2008, s. 116-117)

Li Si'nin ölümünden sonra saraydaki güç boşluğunu fırsat bilen Zhao Gao, entrikalara devam eder. Qi Shi Huang'ın torunu Ziyang'ı tahta geçirmeyi planlayarak; Huhai'a, ayaklanmanın çok ilerlediğini, isyancılara yakalanması durumunda öldürüleceğini söyleyerek zehir içerek intihar etmesine sebep olur. Ancak, planının saray görevlileri tarafından fark edilir ve Zhao Gao'da öldürülür. (Keay, 2011, s. 113)

Saraydaki karmaşa sürecinde halk isyanı devam etmektedir ve isyancılar M.Ö. 207 yılında başkenti kuşatırlar. İsyancıların başı olan Chen Sheng savaşta ölünce yerine Liu Bang geçer. Ziyang kuşatma sonucunda savaşı kaybedeceğini anlayarak anlaşma önerirse de kabul edilmez. M.Ö. 206 yılında Qin Hanedanlığı yıkılır. (Bai, 2008, s. 122)

Liu Xiang'ın *Lienüzhuan* eserinde, Qin Hanedanlığına kadar bahsi geçen Xia, Shang ve Zhou Hanedanlıklarının yıkılma süreçlerinde etkin rol oynayan kadınların biyografilerine yer vermiştir. Ancak eserinde, Qin Hanedanlığı kadınlarıyla ilgili biyografi yoktur.

Lienüzhuan'da Qin Hanedanlığı kadınlarıyla ilgili biyografi bulunmamasının sebebi farklı şekillerde tartışılabilir: Liu Xiang'ın kaynak olarak yararlandığı Sima Qian'ın *Shiji* adlı eserinde, Qin Shi Huang Di'den birçok bölümde bahseder. Ne var ki on sekiz erkek çocuğuna sahip olduğu bilinmesine rağmen kadınlarından hiç söz edilmemiştir. Buna karşılık, Qin Hanedanlığının nüfusunun çoğunu Çinli olmayanların oluşturması da bir başka olasılıktır. Liu Xiang'ın Qin Hanedanlığını kendi atası olarak görmemesi ve Qin Hanedanlığından sonra kurulan Han Hanedanlığının resmi alimi olması, Qin Hanedanlığı kadınlarına eserinde yer vermemesine bir başka sebep olarak gösterilebilir. Ancak başka ortaya çıkmamış olasılıklar bulunması da olasıdır. Dolayısıyla *Lienüzhuan*'da Qin Hanedanlığı kadınlarıyla ilgili biyografi bulunmamasının kesin bir sebebi ortaya konulamamaktadır.

2.8. Batı Han Hanedanlığı ve Kadınları

Liu Xiang, bu dönemde yaşadığı düşünülen beş kadına yer vermiştir. Dördüncü bölümden bir, beşinci bölümden üç ve altıncı bölümden bir kadın anlatılmıştır (4-15,

5-13, 5-14, 5-15, 6-15). Fakat tez çalışmasının bu bölümünde eserin üç bölümünden bir kadın olmak üzere toplam üç kadının biyografisi incelenmektedir.

Batı Han Hanedanlığı M.Ö. 206- M.S. 9

Qin Hanedanlığı yıkıldıktan sonra M.Ö. 206-202 yılları arasında Chu ve Han çekişmesi yaşandı. M.Ö. 202 yılında Chu'nun yenilgisinin ardından Liu Bang, Han Hanedanlığını kurdu ve kendini Gao Zu ilan etti. Han Hanedanlığı, Batı Han (M.Ö. 206-M.S.24) ve Doğu Han (M.S. 25-220) olmak üzere iki dönemde incelenir. İkisinin arasında geçen on altı yıllık zaman diliminde, Wang Mang'ın naip olarak hanedanlığı yönetmesinin ardından Xin Hanedanlığını kurarak kendini hükümdar ilan eder. Genellikle kronolojide bu hanedanlığa yer verilmez.

Liu Bang'ın M.Ö. 202 yılında başkente girmesiyle Han Hanedanlığı kuruldu; ancak hanedanlığı tam olarak birleştirme mücadelesi 66 yıl sürdü. Hastalandığında Liu Bang'a ve sonra oğlu Hui Di'ye naiplik yapan İmparatoriçe Lü, Wen Di ve Jing Di dönemlerine kadar bu mücadele devam etmiştir. Tarihçiler, bunun sebebini yönetimi ele alan Liu ailesinin mütevazı geçmişi olarak yorumlar. Gao Zu, başkenti ilk olarak Luoyang'a çok geçmeden de Chang'an'a taşıdı. Qin Hanedanlığının baskıcı yönetimi ve uzun yıllar süren savaşlar nüfusun azalmasına sebep oldu; üretim azaldı öyle ki hükümdarın arabasını sürmesi için dört aynı renkte at bile bulunamıyordu. Bu yüzden hükümdar ilk olarak ekonomik alanda, daha sonra da yasalarda düzenlemeye gitti. Jing

Di dönemine kadar bu düzenlemelere uyuldu. Böylelikle nüfus artmış, halk refaha kavuşmuştu. M.Ö. 139-87 yılları arasında Batı Han Hanedanlığına altın çağını yaşatan Wu Di tahta çıkmıştı. Tarihi kayıtlar, bu dönem için halkın yeterince beslenebildiğini ve uygun giyinebildiğini, ambarların tahılla dolduğunu, yerel yönetimlerde üretim fazlası bulunduğunu ve hanedanlık kasasının parayla dolduğunu kaydetmiştir. (Bai, 2008, s. 120-125)

M.Ö. 209 yılından sonra, Chanyu unvanlı babası Tou Man'dan (Teoman) yönetimi zorla devralan Mao Dun (Mete) önderliğinde kuzeyli göçebeler, konfederasyonu Xiongnular (Hunlar), Sarı ırmak kıvrımının güneyindeki kaybettikleri toprakları geri almaya başladılar. O bölgedeki Yuezhi ve Donghu gibi kavimleri yenerek, göç etmek mecburiyetinde bıraktı. Mete, M.Ö. 201 yılında Gao Zu tarafından üzerlerine gönderilen Han ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattınca, bir süre onları yenemeyeceklerini anlayan Hanlar, çözümü diplomaside buldu. Heqin politikası yani evlilik yolu ile akrabalık kurulmuş ve bu şekilde barış ortamı sağlanmıştı. Wu Di döneminde ise hükümdar, bugünkü Gansu eyaleti civarında yerleşmiş olan Yuezhi adlı bir kavmin, Xiongnular tarafından batıya sürüldüğünü öğrenmişti. M.Ö. 139 yılında, Yuezhi kavmine ulaşması ve onlarla birlikte Xiongnuları yok etmek için ittifak yapılması planıyla, askeri Zhang Qian'e keşif görevi verir. Ancak Zhang Qian, daha yolculuğunun başında Xiongnulara esir düşer ve on yıl esir kalır. Bu esaret dönemi, onların sistemlerini çözmesinde çok faydalı olur. Zhang Qian'in batıya olan bu keşif yolculuğu sayesinde Han Hanedanlığı, yakın coğrafyalarda yer alan kavimlerle diplomatik ilişkiler kurmuştur. (Yolaç, 2016, s. 87-93)

Wu Di döneminin bir diğer önemli atılımı ise hanedanlık yönetiminde Ru Düşünce Ekolünün resmi olarak kabul edilmiş olmasıdır. Bu değişiklik sonrasında Ru Düşünce Ekolü, otokratik ve kanuncu hanedanlık yapısıyla bütünleşecek, birlikte çalışacak ve Ru Düşünce Ekolü değişime uğrayacaktı. Bu hareketin arkasında Dong Zhongshu adında etkili Konfüçyüsçü bir alim vardı. (Bai, 2008, s. 130)

Wu Di'nin ölümünün ardından Zhao Di tahta çıkar ve yirmi yıl tahta kalsa da esrarengiz bir şekilde ölür. Zhao Di'den sonra sırayla Xuan Di ve sonra Yuan Di tahta çıkar. Bu üç hükümdar döneminde tasarrufa yönelik kemer sıkma politikası uygulanır. Yuan Di, yeme içme konusunda son derece kanaatkâr olmasına rağmen kadınlara düşküdü. Üç resmi eşe sahipti ve her biri hanedanlığa birer şehzade doğurdu. En sonuncu şehzade olarak Cheng Di tahta geçti. Cheng Di, hanedanlık yönetimini annesine ve annesinin akrabalarına bırakmıştı. Hükümdarların yetersizliği ya da çocuk yaşta tahta çıkmaları, hanedanlığın gücünü zayıflatır. Bu sayede Wang ailesi sarayda güçlenmiştir. M.Ö. 7'de Cheng Di ardında bir veliaht bırakmadan ölür ve yerine yeğeni Ai Di tahta çıkar. Ai Di döneminde Wang ailesi saray içinde gücünü kaybeder. Ancak Ai Di'nin hastalığı, çocuk sahibi olamadan erkenden ölmesi ile güç tekrar Wang ailesinin eline geçer. Ai Di'den sonra tahta çıkan Ping Di ergenlik çağına gelemeden henüz on dört yaşında ölür. Hanedanlık soyundan gelen fakat bir bebek olan Ruzi'yı tahta çıkaran Wang Mang, ona naiplik yapar ve dolayısıyla M.S. 6 yılında fiili hükümdar olmayı başarır. (Keay, 2011, s. 152-159)

2.8.1. Chen Gua Xiao Fu 陈寡孝妇

Lienüzhuan'ın dördüncü bölümünün son biyografisi, Chen'in genç dul kadından bahseder. Bu kadın, evlendiğinde on altı yaşındaydı ve daha çocuğu olmamıştı. Kocasını ön saflarda asker olarak görev yapmaktaydı. Savaşa gideceği zaman karısına, savaşta ölmesi durumunda başka bir kardeşi de olmadığı için yaşlı annesine onun bakması için ricada bulunur. Karısı, kocasına bu konuda söz verir. Kocasını savaşta ölür. Evde ip eğirerek geçimlerini sağlarken, kayınvalidesine saygıda da kusur etmez. Üç yıl yas tuttuktan sonra kendi ailesi kızlarının haline üzülür ve onu tekrar evlendirmek için yanına giderler. Ancak kadın eşine verdiği sözü tutacağını söyleyerek asla kabul etmez. Anne ve babası ısrar etse de kadının kendini öldüreceğini söylemesinden korkan anne ve baba, onu tekrar evlendirmekten vazgeçer. Yirmi sekiz yılın ardından kayınvalide seksen bir yaşında ölür. Kadın, ona karşı son görevini yerine getirmek için tüm varlığını satar; cenaze törenini yapar ve yas dönemi bitene kadar da kayınvalidesi için dua eder. Yerel yöneticiler, bu hikâyeyi sarayın dikkatini çekmek için anlatırlar. Hükümdar Wen kadını över, sadakatini onurlandırarak onu kırk altın ile ödüllendirir. Yanı sıra hanedanlığa olan yükümlülüklerinden de muaf tutar ve ona “vefalı eş” unvanı verir. (akt. Lü J. , 2014, s. 190-191)

Batı Han Hanedanlığı Wen Di döneminde yaşadığı söylenen bu kadına, *Lienüzhuan* dışında herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır. Örneğin taramalarda bu biyografi, klasikler içinde bulunamamıştır.

2.8.2. Jing Shi Jie Nü 京时节女

Lienüzhuan'ın beşinci bölümün son biyografisi, başkent Chang'an'da yaşayan bir kadından söz eder. Kocasından intikam almak isteyen düşmanları bu kadının babasını kaçırlar. Kadının babasına, kızı ile konuşmasını ve kendileriyle iş birliği yaparak kocasına tuzak kurmayı teklif ederler. Kadın babasına, babasını kaçıranların söylediklerine uyduğu takdirde babasının ölümüne sebep olan vefasız bir evlat, kocasına ihanet ederse de itaatsiz bir eş olacağını söyler. Bu durumda kendi hayatından vazgeçmeyi en doğru karar olarak görür ve babasıyla kocasının düşmanlarına kocasının yatacağı odanın penceresini açık bırakacağı haberini gönderir. Gece olunca onlara söylediği yere kendisi yatar ve camı açık bırakır. Adamlar gelip kadının kafasını kesip yanlarında götürürler. Ertesi gün kafanın kadına ait olduğunu görünce çok üzülürler ve onun dürüstlüğünden etkilenip kocasını affederler. (akt. Lü J. , 2014, s. 239)

Bu kadınla ilgili bilgiye *Lienüzhuan* dışında herhangi bir eserde rastlanamamış, klasiklerde yapılan taramalarda biyografinin ana kaynağına veya önceki benzerlerine ulaşılammıştır.

2.8.3. Qi Tai Cang Nü 齐太仓女

Lienüzhuan'ın altıncı bölümünün son biyografisi, Han Hanedanlığında ambardan sorumlu soylu Chun Yu'nün kızı Ti Ying'i konu alır. Chun Yu'nun beş kızı

vardı; ancak hiç oğlu yoktu. Chun Yu, Wen Di döneminde suçlu bulunur ve cezalandırılır. Ceza için Chang'an'a götürülürken kızlarına, 'bir erkek çocuğum yok kötü günlerde hiçbir işe yaramazsınız' der. Ti Ying, onları Chang'an'a kadar takip eder ve ağlayarak hükümdara bir mektup yazar. Mektupta, babasının hanedanlığa hizmet ettiğini, Qi halkının babasını doğru ve adil olduğu için övdüğünü, ancak şimdi onun yargılandığını ve cezalandırılacağını yazar. Ayrıca ölmüş olanın tekrar yaşayamayacağı gibi, yaralanan vücutta tekrar bir bütün olamaz der ve babasının yerine kendisinin ceza almasını talep eder. Bu mektubu okuyan Wen Di, fiziksel cezaları kaldıran bir ferman yayınlatır. O zamandan sonra kafası kesilerek cezalandırılanların artık saçları tamamen kesilir, kaburgaları ayrılanlar dayak cezası alır, ayakları kesilenler ise kelepçe cezasına çarptırılır. Chun Yu ise cezadan kurtulur. (akt. Lü J. , 2014, s. 298)

Shiji eserinin *Bian Que Cang Gong Lie Zhuan* 扁鹊仓公列传 bölümünde metnin orijinalinin bir kısmı yer almaktadır. Kızın mektubuna kadar hemen hemen aynı olan metin, hükümdarın fermanı kısmına gelindiğinde sadece et kesme cezalarının ortadan kaldırıldığını aktararak bitirir (Xü J. , 2004c, s. 1267). Biyografinin geri kalanı ise yine *Shiji* eserinin *Xiao Wen Di Ben Ji* 孝文帝本纪 bölümünde yer almaktadır. (Xü J. , 2004c, s. 160)

3. BÖLÜM

LIE NU ZHUAN'DE KONFÜÇYÜS'ÜN TERİMLERİ

3.1. Konfüçyüs'ün Yaşamı

Batılıların Konfüçyüs olarak adlandırdığı, ancak Çin'de Kong Zi 孔子 ya da Kong Fu Zi 孔夫子 olarak bilinen düşünürün soyadı Kong, adı ise Qiu'dur 丘 ve ünlü Ru Düşünce Ekolünün öncüsüdür. Konfüçyüs, M.Ö. 551 yılında Lu beyliğinde doğdu. Ataları, Zhou Hanedanlığından önce Shang hanedanlık ailesinden gelen Song beyliğinin asillerindendi; siyasi karışıklık sebebi ile aile, Konfüçyüs doğmadan önce seçkin konumunu kaybederek Lu'ya göç etti. (Fung, 2009, s. 51-52)

Konfüçyüs'ün hayatına dair detaylı bilgiye, *Shiji*'de bulunan biyografisinden ulaşılır. Bu biyografide; Konfüçyüs'ün babasının Shu Liang He 叔梁纥 olduğu ve Yan Shi 颜氏 ailesinden bir kız ile evlendikten sonra Konfüçyüs'ün doğduğu bilgisi verilmektedir. Ayrıca Konfüçyüs'ün, Lu Xiang Beyinin 22. yılında doğduğu; babasının o doğduktan çok geçmeden sonra öldüğü yazar. Konfüçyüs'ün daha küçükken gelenekleri öğrendiğini, çocuk yaşlarında annesini de kaybettiğini kaydeder. Gençlik yıllarında zor şartlarda yaşadığını, maddi durumunun iyi olmadığını ve orta yaşlara gelince Lu beyliğinde resmi görevli olduğunu yazar. Ancak siyasi oyunların sonucu olarak makamından istifa etmiş, sürgüne gitmeye zorlanmış, sonraki on üç yıl

boyunca, siyasi idealini ve toplumsal düzenlemelerini gerçekleştirmenin bir fırsatını bulmak ümidiyle bir beylikten ötekine dolaşmıştır. Bu konuda başarılı olamadığı ve Lu'ya geri döndüğü; M.Ö. 479 yılında öldüğü bilgisi verilir. (Xü J. , 2004c, s. 747-766)

Wen, Konfüçyüs'ün özellikle annesi öldükten sonra, dünyanın bütün gerçekliğiyle yüzleştiğini belirtir. Yaşamını sürdürmek için durmadan çalışmış, ambarda çalışmaktan çobanlığa kadar pek çok iş yapmıştır. Otuz yaşına geldiğinde ilk öğrencilerini yetiştirmeye başlamış, hummalı çalışmalarının neticesinde Ru Düşünce Ekolünü oluşturmuştur. (Wen, 2014, s. 32)

Konfüçyüs'ün Çin için yüzyıllar boyunca önemli bir şahsiyet olduğu ve insanlar tarafından herhangi bir varlık ya da her an gönülden kutsala sunulan ulvi bir gaye olarak görüldüğü belirtilebilir. Örneğin o öldükten sonra Lu beyliği onun için bir tapınak yaptırdı. M.Ö. 195 yılında Konfüçyüs'ün Shandong'da yer alan kabrini ziyaret eden, onun ruhuna adaklar sunan ilk Han hükümdarı ve daha sonraki birçok hükümdar da ona olan saygılarının bir göstergesi olarak tapınaklar inşa ettirdiler. Her yılın ikinci ve sekizinci ayında, Konfüçyüs'e kurban sunmak amacıyla otuz altı ya da altmış dört müzisyenden oluşan bir bando eşliğinde müzik ve danslarla yapılan dini törenler halen sürmektedir. (Giles, 2017, s. 39-40)

3.2. Ru Düşünce Ekolü 儒家

Genellikle Konfüçyanizm veya Konfüçyüsçü düşünce olarak bilinen Ru Jia, Çin halkını ve kültürünü en çok etkileyen düşünce ekolüdür. Bu ekol, Çin'in dışında, Kore ve Japonya başta olmak üzere tüm Güney Doğu Asya ülkelerine yayılmıştır. Kendisinden sonra ekolü temsil eden önemli düşünürler Yan Zi ve Zheng Zi, bizzat Konfüçyüs'ün öğrencileriydi. Meng Zi ve Xun Zi ise öğrencilerinin öğrencileriydiler. Konfüçyüs'e göre, halk eğitime tabi tutulmalıdır. Eğitim sonunda, halkın akıllı ve çalışkan bireylerinin, beylik yönetiminde görev alabilmelerine fırsat verilmelidir. (Okay, 2017, s. 19-20)

O, büyük öğrenci kitlesine eğitim veren ilk kişiydi. Öğrencileri, farklı beyliklere yaptığı seyahatler sırasında ona eşlik etmişti. Çin'in ilk özel öğretmeni Konfüçyüs'ün fikirleri, öğrencilerinin bir kısmı tarafından derlenen ve onun dağınık sözlerinin toplanmasıyla oluşturulan *Lunyu* 论语 sayesinde bilinir. (Fung, 2009, s. 52)

Konfüçyüs'ün kendisinin yazdığı bir eseri bulunmamaktadır. Yazarı ve yazıldığı dönemi bilinmeyen altı klasiğin, Konfüçyüs'ün bizzat kendisi tarafından derlendiği söylenmektedir. Bu altı klasik eserin isimleri şu şekildedir: *Yijing* 易经 (Değişimler Klasiği), *Shujing* 书经 (Belgeler Klasiği), *Shijing* 诗经 (Şiirler Klasiği) ve *Liji* 礼记 (Törenler Klasiği), *Chunqiu* 春秋 (İlkbahar- Sonbahar Kayıtları) ve son

olarak kayıp olan ve şimdilerde Müziğin Kitabı olarak da anılan Yuejing 乐经 (Müzikler Klasığı)'dir. (Wen, 2014, s. 34)

Konfüçyüs, bu klasikleri öğrencilerine, onlar da kendi öğrencilerine öğretmiştir. Çin'in en eski eğitim sisteminde bu klasikleri bilmek bir şart haline getirilmiştir. Öyle ki daha sonraları hanedanlık saraylarında görev almak isteyenlerin tabi tutulduğu sınavlarda, bu klasikleri ezbere bilmek, sınavın bir kısmında başarılı olmak anlamına gelmekteydi. (Yolaç, 2016, s. 90)

Konfüçyüs, yalnızca insan doğasını merakla gözlemlememiş, aynı zamanda doğanın hareketleri üzerine de derin bir anlayış geliştirmiştir. Heraklitos'a benzer olarak her şeyin bir nehir gibi sürekli akış içinde olduğunu düşünerek varlığın sürekli aktığını ileri sürmüştür. Ayrıca, o, insan gerçekliği ile yakından ilgilenmiş ve mistik sorulardan kaçınmaya çalışmıştır. Yine de tanrıların ve ruhların varlığını inkâr etmemiş; tanrıya adak ayinlerinde geleneklerin yerine getirilmesiyle ilgilenmiştir. (Wen, 2014, s. 34-35)

Konfüçyüs'ten sonra gelen düşünürler, Ru Düşünce Ekolünün gelişmesine ve ilerlemesine katkı sağlamışlardır. Batı Han Hanedanlığına kadar bu gelişime ve değişime değinmekte fayda vardır. Kendisinden önce derlenmiş klasiklerden de yararlanan *Lienüzhuan* eserini anlayabilmek için Ru Düşünce Ekolünü kavramak

gerekir. Bunun için, Liu Xiang'ın eserini yazdığı Batı Han Hanedanlığı dönemi öncesinde etkili olmuş Ru Düşünce Ekolünün düşünürleri ve öğretileri ile Ekolün, Batı Han Hanedanlığı dönemindeki özellikleri kısaca incelenmelidir.

Ru Düşünce Ekolünün ünlü düşünürü, Batı dünyasında Mencius olarak bilinen Meng Zi, ismi Ke 軻 ve diğer adı Ziyu 子輿 M.Ö. 372-289 yılları arasında Zou beyliğinde (bugünkü Shangdong Eyaleti) yaşamıştır. (Yang M. , 1999b, s. 17) O da Konfüçyüs gibi babasını küçük yaşta kaybeder. Ancak Meng Zi'nin annesinin eğitimi onun tüm hayatını değiştirir. Meng Zi'nin annesinin eğitimine dair bilgiler *Lienüzhuan* eserinde de verilmiştir. Meng Zi da Konfüçyüs gibi yöneticilere öğretilerini benimsetmek için beylik beylik gezmiştir. Ancak onun öğretileri de yöneticiler tarafından dikkate alınmamıştır. O da tekrar beyliğine dönmüş ve öğrencileri ile birlikte *Meng Zi* kitabını yazmıştır. (Wen, 2014, s. 42-44) Meng Zi'nin Ru Düşünce Ekolüne yaptığı katkılardan biri, insan doğasının iyiliği ile alakalı bir soruya cevap vermeye çalışırken bir teori geliştirmiş olmasıdır. İnsan doğası iyi midir, kötü müdür sorusu, Çin felsefesinin bir zamanlar en tartışmalı konularından biri olmuştu. Meng Zi, insan doğasının iyi olduğu teorisini savunmuş, kontrol edilmediği takdirde, insanı kötülüğe götürebilecek unsurların da bulunduğunu söyler. (Fung, 2009, s. 96-97)

Konfüçyüs ve Meng Zi'dan sonra gelen ünlü Ru Düşünce Ekolu düşünürü, Xun Zi, Savaşan Beylikler Döneminde Zhao beyliğinde yaşamıştır. Xun Kuang 荀况, Xun Qing 荀卿 ve Sun Qing 孙卿 olarak da bilinen Xun Zi'nın, doğum ve ölüm yılı hala

tartışma konusudur. Qin öncesinde yaşayan ünlü düşünür, aynı zamanda eğitmendir. (Yang M. , 1999c, s. 17) Çin'in ünlü Fa Jia (Legalizm) savunucusu Han Fei Zi ve Li Si'nin öğretmenleriydi. Meng Zi gibi Xun Zi'nın da kendi adını taşıyan bir eseri bulunmaktadır. (Wen, 2014, s. 71-72) Xun Zi, Meng Zi'nın teorisinin tam tersini, insanın doğuştan kötü olduğunu fikrini savunmuştur. Xun Zi, iyi ve değerli olan her şeyin insani çabanın bir ürünü olduğunu düşünür. O, değerlerin kültürden geldiğini, kültürün de bir insan başarısı olduğunu söylemiştir. Bu yüzden Konfüçyüs ve Meng Zi gibi o da insanın erdemli ve iyi olabilmesi için eğitim alması gerektiğini savunur. (Fung, 2009, s. 193-194)

Dong Zhongshu, M.Ö. 179-104 yılları arasında yaşamış ünlü bir Ru Düşünce Ekolü düşünürüdür. Daha önceden de belirtildiği gibi, M.Ö. 121'de Ru Düşünce Ekolü'nün hanedanlığın resmi felsefesi olarak ilan edildiği Batı Han Hanedanlığı Wu Di döneminde, Ru Düşünce Ekolünün öncü düşünürü Dong Zhongshu'ydu (Yolaç, 2016, s. 88-90). Dong Zhongshu'nun yapmaya çalıştığı, kendi zamanının yeni siyasi ve toplumsal düzeni için teorik bir gerekçe bulmaktı. Ona göre insan, göğün bir parçası olduğundan onun davranışının gerekçesi göğün davranışında bulunmak zorundaydı. Yin-Yang ekolü ile birlikte gök ve insan arasında yakın bir bağın var olduğunu düşündü. Bu düşünce ile başlayan Dong Zhongshu, esas olarak Yin-Yang ekolünden aldığı metafizik gerekçeyi, temelde Konfüçyüsçü olan siyasi ve toplumsal bir felsefeyle birleştirdi. (Fung, 2009, s. 258-259)

Dong Zhongshu'ya göre Yin ve Yang teorisi, aynı zamanda toplumsal düzenin metafizik bir meşrulaştırmasıdır. Soğuk varsa sıcak da olmalı, yukarı varsa aşağı da olmalı, gündüz varsa gece de olmalıdır. Bunların hepsi birbirleri ile ilişkili şeylerdir. Karı-koca ve tebaa-hükümdar arasındaki ilişkilerin tamamı, Yin ve Yang ilkesinden türetilir: Hükümdar Yangdır, Tebaa Yindir; baba Yangdır, oğlu Yindir; koca Yangdır, karısı Yin. Bu dönemden önceki Ru Düşünce Ekolü düşüncesine göre, toplumda beş ana ilişki vardır: Hükümdar-tebaa, baba-oğul, karı-koca, büyük erkek kardeş-küçük erkek kardeş, arkadaş-arkadaş. Dong, bunlardan üçünü seçer ve onları üç *gang* 三綱 olarak isimlendirir. *Gang*'ın anlamı; bir ağdaki diğer bütün bağların kendisine tutturulduğu ana bağıdır. Bu yüzden, hükümdar tebaasının *gang*'ıdır, yani onların efendisidir. Aynı şekilde koca karısının *gang*'ıdır yani efendisidir; baba da oğlunun *gang*'ıdır yani efendisidir. (Fung, 2009, s. 263-264) Dong Zhongshu, yin ve yang'ın hiyerarşisinin, temsil ettikleri doğal süreçten kaynaklandığını iddia eder. Doğal dünyanın eşitsiz düzenini gözlemleyen eski bilgeler, ilk önce bu ilişkiyi fark ettiler. Dong'a göre, yin ve yang arasındaki hiyerarşi, kendisinin "dao" olarak adlandırdığı doğal bir gerçektir. Yin ve yang'ın eşitsiz ilişkilerini, alt seviye- yüceltilmiş, geri- ön, mütevazi- saygın olarak tanımlamıştı. Hatta üremede yang'ın babalık özelliğine vurgu yaptı; dişi-anneyi yani yin'i sadece "tamamlayıcı" olarak nitelendirdi. Diğer yazarlar, yin'e zayıflık ve kibarlık gibi daha çok dişilere atfedilen aşağı sınıf olma özellikleri yüklediler. Dong Zhongshu daha da ileri giderek, yin'i acımasızca eleştirdi. (Hinsch, 2011, s. 164-165)

3.3. Konfüçyüs'ün Terimleri ve Anlamları

Konfüçyüs, bir insanda olması gereken özellikleri sıralamış ve ancak bu özellikleri barındıran insanlar ideal insan olabilir demiştir. Onun teorilerini ve sistemini kavrayabilmek için öncelikle Konfüçyüs'ün ortaya koyduğu terimleri anlamak gerekmektedir. Ru Düşünce Ekolü etkisinde yazılan *Lienüzhuan*'da, bu terimler sık sık kullanılmıştır. Tez çalışmasının bu bölümde, terimlerin nerelerde ve ne kadar kullanıldığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3.3.1. Jun Zi 君子

Jun'ün kelime anlamı yöneticidir; Jun Zi ise yöneticinin oğlu anlamına gelir. Antik Çin'de beylik ve hanedanlık soyundan gelen, soylu ve üst sınıf mensubu kimseler için kullanılmıştır. Ancak kelimenin anlamı, sadece doğuştan gelen soyluluğa değil; karakter ve ahlaka da vurgu yapar. (Yang M. , 1999a, s. 306)

Okay, bu terimi “ideal insan”, “üstün insan”, “erdemli insan” olarak tanımlar ve Jun Zi sözcüğünün tam bir Türkçe karşılığının olmadığını vurgular. Konfüçyüs yöneticilerden üstün insan olmalarını bekler; yöneticilerin erdemli olmaları halinde halkın da onları örnek alacağını düşünürdü. (Okay, 2017, s. 30-31)

Konfüçyüs'ün öğrencileri tarafından kaleme alınan ve Konfüçyüs'ün diyaloglarını içeren *Lunyu* adlı eserde Jun Zi ile alakalı şöyle der:

“Eğer Jun Zi (yönetici) ciddiyetsiz olursa, astlarının saygısını yitirir ve eğitiminin sağlam temellerinden yoksun olur. İlk ve en önemlisi atalarına karşı vefalı olmalı, sözünü tutmalı, onu sevmeyenlerin arkadaşlığını geri çevirmelidir ve bir yanlışını bulduğu zaman gerçekleri kabul etmekten ve yolunu değiştirmekten asla korkmamalıdır.” (Yang M. , 1999a, s. 4)

Lienüzhuàn'daki biyografilerin anlatımı belirli bir sıraya göre yapılmış, her biyografi ilk olarak kadının soyunun açıklanmasının ardından, kadına ait bir ya da birkaç hikâye anlatımı ile devam edilmiştir. Daha sonra ‘Jun Zi der ki’ ile başlayan cümlelerle, kadının özelliğine uygun bir veya iki cümle ile kadın tanımlanır; Shi Jing veya başka bir şiiirden alıntı yapılır ve son olarak biyografi, adı geçen kadını öven bir methiye ile sonlandırılır. Bu sebeple son bölüm ve bazı istisnalar (2-5, 5-1, 5-6, 6-6) hariç, her biyografinin sonunda en az bir kere Jun Zi kelimesi geçmektedir.

Jun Zi kelimesi, eserin birinci bölümünde otuz dört, ikinci bölümde yirmi bir, üçüncü bölümde yirmi, dördüncü bölümünde yirmi beş, beşinci bölümde on altı, altıncı bölümde yirmi, yedinci bölümünde üç, yani toplamda yedi bölümde 139 kez geçmektedir. Eserde yer alan 104 biyografiden 16'sında (2-5, 5-1, 5-6, 6-6, 7-1, 7-3, 7-4, 7-5, 7-6, 7-7, 7-9, 7-10, 7-12, 7-13, 7-14, 7-15) ise Jun Zi kelimesine rastlanmaz.¹¹²

¹¹² *Lienüzhuàn* (列 女 传) eseri, bkz. <https://ctext.org/lie-nv-zhuan/zh?searchu=%E5%90%9B%E5%AD%90> (Erişim tarihi 05.01.2019)

3.3.2. De 德

Okay, De terimini “erdemli olmak”, “ahlaklı olmak” şeklinde tanımlamış, Jun Zi olabilmek için öncelikle ahlaklı olmak gerektiğini yazmıştır (Okay, 2017, s. 31). *Lunyu* adlı eserde Konfüçyüs’ün De ile ilgili görüşleri yer alır. De terimi bu eserde şu cümlelerle geçmektedir:

2.1: “Erdemli olan yönetici diğer tüm yıldızların etrafını çevrelediği kutup yıldızına benzer” (Yang M. , 1999a, s. 10),

2.3: “İnsanları yasalarla yönetirseniz, cezalarla düzeni sağlarsanız, insanlar sizden çekinir ve öz saygılarını yitirirler. İnsanları De kullanarak yönetirseniz, geleneklerle (li) düzeni sağlarsanız; insanlar özsaygılarını korur ve size kendileri gelirler” (Yang M. , 1999a, s. 10),

4.11: “Jun Zi, De’yi yaşatırsa, halk toprağı yaşatır; Jun Zi sadece cezayı düşünürse, halk da sadece muafiyeti düşünür” (Yang M. , 1999a, s. 34),

4.25: “Erdemli olan insan asla yalnız kalmaz, her zaman kendi gibi birini bulur” (Yang M. , 1999a, s. 38),

De kelimesi, *Lienüzhuan* eserindeki biyografilerde toplamda altmış üç defa kullanılmıştır. Eserin birinci bölümünde yirmi, ikinci bölümde on beş, üçüncü bölümde on iki, dördüncü bölümünde iki, beşinci bölümde yedi, altıncı bölümde dört, yedinci bölümünde üç kez geçmektedir. Eserde yer alan 104 biyografiden 71’inde (1-5, 1-7, 1-13, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 2-6, 2-7, 2-9, 2-11, 2-12, 2-14, 3-3, 3-4, 3-6, 3-7, 3-8, 3-9, 3-12, 3-13, 3-14, 3-15, 4-1, 4-2, 4-3, 4-4, 4-5, 4-6, 4-8, 4-9, 4-10, 4-12, 4-13, 4-14, 4-15, 5-1, 5-2, 5-3, 5-7, 5-8, 5-9, 5-11, 5-12, 5-13, 5-14, 5-15, 6-1, 6-2, 6-3, 6-4,

6-5, 6-6, 6-7, 6-9, 6-11, 6-12, 6-13, 6-14, 7-2, 7-3, 7-5, 7-6, 7-7, 7-9, 7-10, 7-11, 7-12, 7-13, 7-14, 7-15) ise De kelimesine rastlanmaz.¹¹³

3.3.3. Ren 仁

Ren terimi, “insanları sevmek”, “insan sevgisi” anlamına geldiği gibi Türkçedeki “iyilikseverlik” ve “hoşgörü” anlamlarını da içermektedir (Okay, 2017, s. 31-32). Yang bu kelimenin anlamı için, antik Çin’de “özgür adamlar” ve “kabile mensupları” karşılığını kullanır; “insan” (min 民), “sıradan insan” anlamının zıttı olarak açıklar. Daha sonraları kelimenin anlamı, değişime uğrayarak en genel duyguyu ifade eden “iyi” anlamına dönüşmüş, “birinin kabilesinin niteliklerine sahip olmak” anlamında kullanılmıştır. Bu kişi kabile için “doğru üye”dir. Sonraları bu anlamlar kaybolarak yerini “nazik”, “hoşgörülü” ve “insancıl” anlamları almıştır. (Yang M. , 1999a, s. 299) Yu ise Konfüçyüs terimlerinin merkezinde sadakat ve müsamahanın yanı sıra, üçüncü bir terim olarak “iyilikseverlik” olduğunu belirtmiş, iyilikseverliğin anlamının da insanları sevmek olduğunu vurgulamıştır (Yu, 2010, s. 25). Çünkü Konfüçyüs “ancak Ren ilkesine uyan kişi kimi sevip kimi sevmeyeceğini bilir” demiştir (Yang M. , 1999a, s. 32). Bu geniş içeriği nedeniyle terimin diğer dillerde karşılığını bulmanın zor olduğunu belirten Suzuki, Ren’in şefkat, merhamet, halden anlamları da olabileceğini iddia etmiştir (Suzuki, 2012, s. 80).

¹¹³ *Lienüzhuan* (列女传) eseri, bkz. <https://ctext.org/lie-nv-zhuan/zh?searchu=%E5%BE%B7> (Erişim tarihi 07.01.2019)

Ren terimi *Lienüzhuan* adlı eserde toplamda otuz dokuz kere geçmektedir. İlk bölümde sekiz, ikinci bölümde üç, üçüncü bölümde beş, dördüncü bölümde üç, beşinci bölümde on beş, altıncı bölümde üç ve son bölümde iki kere kullanılmıştır. Eserde yer alan 104 biyografiden 71'inde (1-4, 1-5, 1-7, 1-8, 1-9, 1-10, 1-11, 1-12, 1-14, 2-1, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 2-6, 2-7, 2-8, 2-9, 2-10, 2-13, 2-14, 2-15, 3-1, 3-2, 3-3, 3-4, 3-6, 3-9, 3-10, 3-12, 3-13, 3-14, 4-1, 4-2, 4-3, 4-4, 4-5, 4-6, 4-7, 4-8, 4-10, 4-12, 4-13, 4-14, 4-15, 5-1, 5-3, 5-6, 5-9, 5-12, 5-13, 5-14, 6-1, 6-2, 6-4, 6-5, 6-6, 6-7, 6-8, 6-9, 6-10, 6-12, 6-13, 6-14, 6-15, 7-1, 7-2, 7-3, 7-4, 7-5, 7-6) ise De kelimesine rastlanmaz¹¹⁴

3.3.4. Xiao 孝

Lunyu'de Konfüçyüs şöyle der: “Genç bir erkeğin görevi anne babasına iyi davranmak, verdiği sözlere uymak ve onların bakımına dikkat etmektir ve Ren olmaya çaba sarf etmelidir. Eğer bunları yaptıktan sonra zamanı kalırsa kendi kişisel gelişimine katkı sağlayabilir.” (Yang M. , 1999a, s. 4) Burada Konfüçyüs iki şeye dikkat çekmiştir. Bir erkek, ailesine karşı hem Xiao hem de Ren ilkelerini yerine getirirse örnek evlat olabilir. Yani Xiao, aslında atalara ve ölmüş ebeveynlere gösterilen “saygı” gibi görünse de *Lunyu* eserinde geçtiği şekli ile yaşamakta olan ebeveynler için de kullanılmıştır. (Yang M. , 1999a, s. 309-310)

¹¹⁴ *Lienüzhuan* (列女传) eseri, bkz. <https://ctext.org/lie-nv-zhuan/zh?searchu=%E4%BB%81> (Erişim tarihi 07.01.2019)

Bu haliyle “örnek evlat olmak” anlamına gelen Xiao, anne babaya karşı sorumlulukları yerine getirmektir. Kişi küçüklüğünden itibaren, anne ve babasının sözünü dinlemelidir. Kendi ayakları üzerinde durmaya başladığında ise anne babasının geçimini sağlamalı, ihtiyaçlarını gidermenin de ötesinde, rahat bir hayat idame ettirmeleri için çaba sarf etmelidir. Yaşlandıklarında ve hastalandıklarında da bakımlarını üstlenmelidir. Anne ve babaları öldükten sonra ise geleneklere uygun defin törenlerini yapmak ve mezar ziyaretlerini aksatmadan yerine getirmek de bir evladın sorumlulukları arasında yer almaktadır. (Okay, 2017, s. 33)

Bu terim *Lienüzhuan* eserinde toplamda kırk yedi kez kullanılmıştır. Birinci bölümde üç, ikinci bölümde bir, üçüncü bölümde üç, dördüncü bölümde on sekiz, beşinci bölümde on dokuz, altıncı bölümde iki ve son bölümde bir kez geçmektedir. Eserde yer alan 104 biyografiden 88’inde (1-2, 1-3, 1-4, 1-5, 1-6, 1-7, 1-8, 1-9, 1-10, 1-11, 1-12, 1-13, 2-1, 2-2, 2-3, 2-5, 2-6, 2-7, 2-8, 2-9, 2-10, 2-11, 2-12, 2-13, 2-14, 2-15, 3-1, 3-2, 3-3, 3-4, 3-5, 3-6, 3-8, 3-9, 3-10, 3-11, 3-12, 3-13, 3-14, 4-1, 4-2, 4-3, 4-4, 4-5, 4-7, 4-8, 4-9, 4-10, 4-11, 4-13, 4-14, 5-2, 5-3, 5-4, 5-6, 5-7, 5-8, 5-10, 5-11, 5-12, 5-14, 6-1, 6-2, 6-3, 6-4, 6-5, 6-6, 6-7, 6-8, 6-10, 6-11, 6-12, 6-13, 6-14, 7-1, 7-2, 7-3, 7-4, 7-5, 7-6, 7-7, 7-8, 7-9, 7-10, 7-11, 7-12, 7-14, 7-15) ise Xiao kelimesine rastlanmaz.¹¹⁵

¹¹⁵ *Lienüzhuan* (列女传) eseri, bkz. <https://ctext.org/lie-nv-zhuan/zh?searchu=%E5%AD%9D> (Erişim tarihi 10.01.2019)

3.3.5. Li 礼

“Geleneklere uygun davranmak”, “kurallara uymak” anlamlarına gelen bu terim, önceleri tapınaklarda geleneklere uygun hareket etmek için uygulanan kurallardı. Ancak daha sonraları bu kurallar, sadece soylular için bir gereklilik haline gelmiştir. Yani antik Çin’de soylular için Li kuralları, halk için de yasalar geçerliydi. Yazılı olmayan bu kurallara tüm soylular uymak zorundaydı. Konfüçyüs’ün felsefesine göre bu kurallar, yasalardan daha önce gelirdi. (Okay, 2017, s. 33-34) “Her kim göğün emirlerini anlamazsa o Jun Zi olamaz, her kim Li’yi anlamazsa insanları anlayamaz” (Yang M. , 1999a, s. 232) sözü, Konfüçyüs’ün *Lunyu*’deki kapanış cümlesidir.

Bu terim, *Lienüzhuan* eserinin birinci bölümünde yirmi dört, ikinci bölümünde on üç, üçüncü bölümünde on iki, dördüncü bölümünde yirmi sekiz, beşinci bölümünde on üç, altıncı bölümünde on bir, yedinci bölümünde altı kez; toplamda yüz yedi kez kullanılmıştır. Eserde yer alan 104 biyografiden 64’ünde (1-1, 1-2, 1-4, 1-5, 1-6, 1-7, 1-8, 1-14, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 2-6, 2-10, 2-11, 2-12, 2-14, 2-15, 3-1, 3-2, 3-3, 3-5, 3-6, 3-8, 3-9, 3-10, 3-11, 3-13, 3-15, 4-3, 4-4, 4-5, 4-10, 4-11, 4-13, 4-14, 4-15, 5-1, 5-2, 5-3, 5-9, 5-12, 5-13, 5-14, 5-15, 6-1, 6-2, 6-3, 6-4, 6-5, 6-8, 6-9, 6-14, 6-15, 7-2, 7-3, 7-4, 7-7, 7-8, 7-9, 7-10, 7-11, 7-12, 7-13) ise Li kelimesine rastlanmaz.¹¹⁶

¹¹⁶ *Lienüzhuan* (列女传) eseri, bkz. <https://ctext.org/lie-nv-zhuan/zh?searchu=%E7%A4%BC> (Erişim tarihi 17.01.2019)

3.3.6. Yi 义

“Dürüst olmak” “adil olmak” anlamlarına gelen bu terim, başkalarına karşı dürüst olmak, yalan söylememek ve insanları aldatmamak gerektiğini vurgular. Özellikle yöneticiler, astlarına karşı dürüst ve adil olmalıdır (Okay, 2017, s. 37-38). *Lunyu*'de geçen diyalogda, Zi Lu'nun “Bir Jun Zi tarafından ödüllendirilmek için cesaret mi gerekir?” sorusuna Konfüçyüs, “Bir Jun Zi ilk sırayı Yi'ye verir. Eğer bir Jun Zi cesaretliyse ama Li'yi ihmal ederse sarsılır. Eğer sıradan bir insan cesaretliyse ama Li'yi ihmal ederse hırsız olur” diyerek cevap vermiştir. (Yang M. , 1999a, s. 206)

Bu terim, *Lienüzhuan* eseri içinde toplamda yüz kırk yedi kez kullanılmıştır. İlk bölümde on yedi, ikinci bölümde on beş, üçüncü bölümde beş, dördüncü bölümde yirmi beş kez geçmiştir. Beşinci bölümün tüm biyografilerinde yetmiş yedi kez kullanılmıştır. Bu terime daha fazla yer verilmesinin sebebi, bölümde ilkeli ve dürüst kadınları işlemiş olmasıdır. Altıncı bölümde altı, son bölümde ise iki kez kullanılmıştır. Eserde yer alan 104 biyografiden 59'unda (1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 1-5, 1-6, 1-7, 1-8, 1-10, 2-1, 2-2, 2-3, 2-5, 2-10, 2-12, 2-13, 2-14, 2-15, 3-1, 3-2, 3-3, 3-4, 3-5, 3-6, 3-7, 3-8, 3-9, 3-11, 3-12, 3-13, 3-15, 4-3, 4-4, 4-6, 4-8, 4-12, 6-1, 6-2, 6-3, 6-5, 6-6, 6-8, 6-12, 6-13, 6-14, 6-15, 7-2, 7-3, 7-4, 7-5, 7-6, 7-7, 7-9, 7-10, 7-11, 7-12, 7-13, 7-14, 7-15) ise Yi kelimesine rastlanmaz.¹¹⁷

¹¹⁷ *Lienüzhuan* (列女传) eseri, bkz. <https://ctext.org/lie-nv-zhuan?searchu=%E4%B9%89> (Erişim tarihi 17.02.2019)

3.3.7. Zhi 知

Zhi terimi, “bilgili olmak” anlamında kullanılmıştır. Jun Zi olabilmek için yerine getirilmesi gereken ilkelerden biri de Zhi’dır. Kişi, ancak bilgili olması durumunda, “iyi” ve “kötü” arasındaki farkı bilebilir. Konfüçyüs, yöneticilerde olması gereken meziyetlerden birinin de bilgili olmak ve bu bilgiyi halkın yararına kullanılmak gerektiğini belirtmiştir. (Okay, 2017, s. 38) *Lunyu*’de şöyle geçer: “Bilgili insan, su ile mutlu olur; hoşgörülü insan dağ ile mutlu olur; bilgili insanın eylemleri vardır; hoşgörülü insan sessizdir; bilgili insan mutludur; hoşgörülü insan uzun yaşar.” (Yang M. , 1999a, s. 58)

Zhi terimi, *Lienüzhuan* adlı eserin birinci bölümünde on dört, ikinci bölümde on yedi, üçüncü bölümde otuz üç, dördüncü bölümde beş, beşinci bölümde yirmi bir, altıncı bölümde yirmi üç, yedinci ve son bölümde on üç, toplamda yüz yirmi altı kez kullanılmıştır. Eserde yer alan 104 biyografiden 54’ünde (1-1, 1-2, 1-4, 1-5, 1-7, 1-8, 1-10, 1-13, 1-14, 2-1, 2-2, 2-4, 2-8, 2-11, 2-14, 2-15, 3-1, 3-3, 3-8, 3-10, 4-1, 4-3, 4-4, 4-5, 4-6, 4-7, 4-9, 4-11, 4-13, 4-14, 5-3, 5-4, 5-5, 5-7, 5-12, 5-14, 5-15, 6-4, 6-5, 6-8, 6-10, 6-11, 6-14, 6-15, 7-1, 7-2, 7-3, 7-4, 7-5, 7-6, 7-7, 7-8, 7-13, 7-15) ise Zhi kelimesine rastlanmaz.¹¹⁸

¹¹⁸ *Lienüzhuan* (列女传) eseri, bkz. <https://ctext.org/lie-nv-zhuan/zh?searchu=%E7%9F%A5> (Erişim tarihi 09.03.2019)

3.3.8. Zhong 忠

“Sadık olmak” anlamına gelen bu terim, genellikle halkın yöneticisine karşı sadık olmasının gerekliliğini vurgular. Çünkü ancak bu şekilde düzen sağlanabilir. (Okay, 2017, s. 39) Ne var ki bu ilke, *Lienüzhuan* eserinde halkın yöneticisi anlamının ötesinde kadınların kocalarına olan sadakatini de içermektedir.

Zhong terimi, *Lienüzhuan* eserinde toplamda otuz kez kullanılmıştır. Birinci bölümde beş, ikinci bölümde dört, üçüncü bölümde üç, dördüncü bölümde iki, beşinci bölümde on üç, altıncı bölümde iki, yedinci bölümde bir kez geçmektedir. Eserde yer alan 104 biyografiden 90’ında (1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 1-5, 1-6, 1-7, 1-8, 1-9, 1-10, 1-11, 1-12, 1-13, 2-1, 2-3, 2-4, 2-6, 2-7, 2-8, 2-9, 2-10, 2-11, 2-12, 2-14, 2-15, 3-1, 3-2, 3-3, 3-4, 3-5, 3-6, 3-8, 3-9, 3-10, 3-11, 3-12, 3-13, 3-15, 4-1, 4-2, 4-3, 4-4, 4-5, 4-6, 4-7, 4-8, 4-9, 4-10, 4-13, 4-14, 4-15, 5-1, 5-2, 5-3, 5-4, 5-6, 5-7, 5-8, 5-12, 5-13, 5-14, 5-15, 6-1, 6-2, 6-3, 6-4, 6-5, 6-6, 6-7, 6-8, 6-9, 6-10, 6-11, 6-13, 6-14, 6-15, 7-1, 7-2, 7-4, 7-5, 7-6, 7-7, 7-8, 7-9, 7-10, 7-11, 7-12, 7-13, 7-14, 7-15) ise Zhong kelimesine rastlanmaz.¹¹⁹

¹¹⁹ *Lienüzhuan* (列女传) eseri, bkz. <https://ctext.org/lie-nv-zhuan/zh?searchu=%E5%BF%A0> (Erişim tarihi 13.03.2019)

3.3.9. Yong 勇

Yong terimi, “cesur olmak” anlamındadır ve Jun Zi olmak için yerine getirilmesi gereken ilkelerden biridir. Bu terim insanlığın, doğruluğun, adaletin sağlanması için gösterilmesi gereken cesareten bahseder (Okay, 2017, s. 40). “Bilgili kişi (知) tereddütten, hoşgörülü kişi (仁) kaygıdan, cesur kişi (勇) korkudan uzaktır.” (Yang M. , 1999a, s. 98)

Yong terimi, *Lienüzhuan* eserinin tüm bölümlerinde toplam beş kez kullanılmıştır. Birinci, ikinci, üçüncü ve yedinci bölümlerde bu kelime kullanılmamıştır. Dördüncü bölümde iki, beşinci bölümde iki ve altıncı bölümde bir kez kullanılmıştır. Eserde yer alan 104 biyografiden 100’ünde (1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 1-5, 1-6, 1-7, 1-8, 1-9, 1-10, 1-11, 1-12, 1-13, 1-14, 2-1, 2-2, 2-3, 2-4, 2-5, 2-6, 2-7, 2-8, 2-9, 2-10, 2-11, 2-12, 2-13, 2-14, 2-15, 3-1, 3-2, 3-3, 3-4, 3-5, 3-6, 3-7, 3-8, 3-9, 3-10, 3-11, 3-12, 3-13, 3-14, 3-15, 4-1, 4-2, 4-3, 4-4, 4-5, 4-6, 4-7, 4-8, 4-11, 4-12, 4-13, 4-14, 4-15, 5-1, 5-2, 5-3, 5-4, 5-6, 5-7, 5-8, 5-9, 5-10, 5-11, 5-12, 5-13, 5-14, 5-15, 6-1, 6-2, 6-3, 6-4, 6-5, 6-6, 6-7, 6-8, 6-9, 6-10, 6-11, 6-13, 6-14, 6-15, 7-1, 7-2, 7-3, 7-4, 7-5, 7-6, 7-7, 7-8, 7-9, 7-10, 7-11, 7-12, 7-13, 7-14, 7-15) ise Yong kelimesine rastlanmaz.¹²⁰

¹²⁰ *Lienüzhuan* (列女传) eseri, bkz. <https://ctext.org/lie-nv-zhuan/zh?searchu=%E5%8B%87> (Erişim tarihi 21.03.2019)

Bu terimlerin dışında *Lienüzhuan* eserinde Shu 恕 (bağışlayıcı olmak), Zhong Yong 中庸 (ölçülü olmak), Zheng Ming 正名 (adına yakışır şekilde hareket etmek), Li Zhi 理智 (akılcı olmak) terimleri de taranmış, fakat hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Bu bölümün sonunda elde edilen bilgiler doğrultusunda, terimlerin kullanım yoğunlukları göz önünde bulundurulduğunda, Ru Düşünce Ekolünün kadınlardan beklentileri, sırasıyla dürüst olmak, bilgili olmak, geleneklere uymak, ahlaklı olmak, örnek evlat olmak, hoşgörülü olmak, sadık olmak ve son olarak cesur olmaktır.

SONUÇ

Tezin bu son bölümü antik Çin’de sadece kadın üzerine yazılmış ilk eser olan *Lienüzhuan*’ın kadının statüsü, rolleri ve Konfüçyüsçü temel terimleri çerçevesinde genel bir analizini içermektedir. Dolayısıyla biyografilerin analizlerinden elde edilen verilerin yorumlanması esas olarak bu son bölümde ortaya konulmuştur. Bu çerçevede eserin yazıldığı dönemde kadına yönelik bakış açısının temel nitelikleri çok boyutlu bir biçimde tasvir edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu boyutlardan ilkinin kadının ailedeki statüsü üzerinden annelik ve evlatlık rolleri, saraydaki farklı statüleri üzerinden farklı ünvanlara sahip kadınlardan beklenen rol davranışları oluşturmaktadır. İkinci boyut, eserde anlatılan “iyi” ve “kötü” kadının niteliklerinden hareketle antik Çin’de kadına nasıl bakıldığıdır. Üçüncü boyut ise eserin kadın ve erkek ilişkileri ile kadının erkeğe karşı sorumluluklarıdır. Bu bölümde her üç boyut da Konfüçyüsçü temel nitelikleri göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır. Diğer taraftan eserin Konfüçyüsçülüğün temel terimlerine dayalı içerik analizinden elde edilen sayısal veriler de yine bu bölümde değerlendirilmiştir. Son olarak *Lienüzhuan*’ın tarihsel, edebi değeri tartışılmış, farklı bakış açıları ile nasıl ele alınabileceğine yönelik çeşitli öneriler de sunulmuştur.

Lienüzhuan’ın ve 20 Çin klasiğinin analizi neticesinde varılan en net sonuç, taranan 20 klasik içinde, Liu Xiang’ın ya kendisinin hikâyeleştirdiği ya da kayıtlarda yitip gitmiş olduğunu düşünebileceğimiz otuz altı biyografinin varlığının tespit edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla 36 biyografide işlenen kadınların öyküleri yazar

sayesinde günümüze dek ulaşabilmiştir. Bu sayının *Lienüzhuan*'ın üçte birini oluşturuyor olması dikkat çeken bir başka husustur. Eserin tüm biyografileri için *Shiji* 31, *Zuozhuan* 27, *Gongyang* 3, *Guliang* 3, *Shijing* 19, *Guoyu* 16, *Hanshiwaizhuan* 10, *Lüshichunqiu* 8, *Huainanzi* 5, *Zhanguoce* 4, *Zhushujinian* 6, *Shujing* 3, *Liji* 3, *Shanhaijing* 2, *Lisao* 2, *Yanzichunqiu* 2, *Guanzi* 2, *Shizi* 1, *Mengzi* 1, *Zhanguozongheng* 1, *Luoshu* 1, *Yuejueshu* 1 eserlerinden farklı alıntılama yöntemi ile faydalandığı tespit edilmiştir.

Xia Hanedanlığından Han Hanedanlığına kadar süren dönemi yansıması bakımından önemli bir yeri olan *Lienüzhuan*'da bulunan kadın biyografilerinden yola çıkarak, Liu Xiang'ın yansıttığı kadın figürünün genel özelliklerini ve biyografilerde geçen Ru Düşünce Ekolündeki terimleri inceleyen bu tezde, Konfüçyüs'ün ilkelerinden en az birini yerine getiren kadınlar övülmüş, buna karşılık Konfüçyüs ilkelerini yerine getirmeyen kadınlar ailelerine, beyliklere ve hanedanlıklara zarar vermeleri sebebi ile yerilmiştir.

Liu Xiang'ın *Lienüzhuan* eserinde derinlemesine incelenen 29 biyografide annelik rolünden beklentiler, ilk olarak çocukların eğitimindeki başarıdır. Anne, kız ve erkek çocuğun eğitiminden sorumludur; ancak yetişkinlik çağına gelen erkek çocuğun eğitimini baba üstlenmektedir. Baba eğer hayatta değilse, bu göreve devam eden annedir. Anneler farklı erdemlere sahiptir ve çocuklarının rol modelidirler. Yetişkin çocukların eğitimi, Konfüçyüs'ün öğretilerini ve klasiklerini içermektedir.

Bunun dışında göreve getirilmiş yetişkin kişileri, anneler eğitmeye devam etmiştir. Yönetim konusunda yanlışlarını söyleyen ve nasıl yöneteceğini oğluna öğreten anneler de yer almaktadır.

Eserin ilk bölümündeki biyografilerden, antik Çin’de çocuk eğitime ne derece önem verildiğine dair bilgilere ulaşılabilmektedir. Hatta yazara göre erdemli annelerin verdikleri eğitim sayesinde, hanedanlıklar kurulmuş, düşünürler ortaya çıkmıştır. Yazar, bu başarıları annelerin ilkeli eğitimine atfetmiştir. Annenin eğitim haricinde, sadece bir biyografide, haremde düzeni sağlama görevi belirtilmiştir.

Biyografilerden, eş olarak kadın rolüne dair bilgilere de ulaşılabilmektedir. Antik Çin’de kadına biçilen görevi, Li kuralları belirlemiştir. Li kurallarına göre, evli bir kadın evde üç şeyden sorumludur: Kayınvalide ve kayınbabaya bakmak; yemek pişirmek ve kumaş dokuyarak ailenin giyecek ihtiyacını karşılamak. Bu yaklaşım şu şekilde açıklanabilir; kadın nei 内 içten yani evin içinden, erkek wai 外 dış yani ev dışındaki işlerden sorumludur. Kadına ev dışındaki işlerde görev verilmemiş olmasına rağmen, özellikle de yönetim işleri konusunda biyografilerde geçen bilgilerde, hanedanlık yararına kadınların yapmış olduğu “dış” eylemlerin veya müdahalelerin “iyi” olarak tanımlanmasının, çelişki içeren bir ayrımı olarak altını çizmek gerekir.

Konfüçyüsçü düşüncede, kadına dair beklentileri gösteren bir ilke vardır. Bu ilke, biyografilerde şu şekilde geçer: san cong zhi dao 三从之道; üç itaat anlamına gelen bu ilke, bir kadının evlenmeden önce babasına, evlendikten sonra kocasına, kocası öldükten sonra oğluna itaat etmesidir. Bu ilke ise bilinen şekliyle san cong si de 三从四德 üç itaat dört erdem, kadının itaat etmesinin yanı sıra kendisinden istenen özellikleri sıralamışlardır. Dört erdem, kadının erdemi 妇德, kadının konuşması 妇言, kadının görünümü 妇容 ve kadının becerisi 妇功'dir. Bu kural bu şekliyle geçmese de kadının erdemli olması konusu, biyografilerde sıklıkla işlenmiştir.

Eş olarak, biyografilerde kadınlardan Li kurallarına uymaları beklenmektedir. Eserde aktarılan Li kurallarına göre eş veya cariye, saray elbiseleri ile hükümdarın şahsi odasına elinde mum ile gider. Orada geceliğini giyinip hükümdarına hizmet eder, görevini tamamladıktan sonra günün ağarmasıyla mumu söndürüp odadan ayrılırdı.

29 biyografide sadece bir örnekte kız evlat rolü işlenmiştir. Retorik konusunda iyi olan kız evlat, hükümdarı ikna etmiş, yasalarda düzenlemeye gidilmiş ve babasını cezadan kurtarmıştır. Fakat babası, biyografinin başında, cezalandırılmak için görevliler tarafından götürülürken, beş kız evladına dönerek, “bir erkek çocuğum yok kötü günlerde hiçbir işe yaramazsınız” demiştir. Sonrasında kız evlat, hükümdarı ikna edip babasını kurtarmış olmasına rağmen, hemen öncesinde babasının kurmuş olduğu bu cümle, o dönemdeki kız ve erkek evlada bakışın farkını örnekleyen önemli bir ayrıntıdır.

Liu Xiang'ın *Lienüzhuan* eserinde kadınların statülerinden çok, davranışlarına ve kararlarına öncelik vermiştir. Kadınların biyografilerde yansıtılan sosyal statüleri farklılık göstermektedir. Örneğin sarayda bulunan kadınların kendi aralarındaki statü farkları ve görevleri, biyografilerden rahatlıkla anlaşılır. Haremde bulunan kadınların görevleri biyografilerde bellidir. Bu görevler bir araya getirildiğinde, kadınların statülerinin kendileri değil eşleri üzerinden belirlendiği ve görevlerini de evlilik bağlamında edindikleri ortaya çıkmaktadır. Biyografilere göre cariyeleri ve eşleri ile toplam on iki kadını bulunan hükümdarın sadece bir kadını, veliaht annesi olarak Hou Fei 后妃 unvanını edinebilirdi ve ona tanımlanan görev de hükümdarın başlığının yanındaki püskülleri kendi elleriyle dokumaktı.

Hükümdarlara özel cariyeler ise Pin 嫔 olarak adlandırılırdı. Şehzadeler ve hükümdar soyundan gelen soylu erkekler, Zhu Hou 诸侯 ya da Gong Hou 公侯 unvanına sahipti ve haremde Gong Hou Zhi Fu Ren 公侯之夫人 unvanıyla dokuz kadın onlara hizmet ederdi. Bu kadınlar, hükümdarın başlığının çene kayışlarını ve başlığın düz tepesini yapmaktan sorumluydu. Başbakan ya da vezir anlamlarına gelen erkek Qing Dafu'ya 卿大夫 Qing Zhi Nei Zi 卿之内子 unvanıyla üç kadın hizmet ederdi; bu kadınlar, sarayda hükümdarın büyük kuşağını yapmaktan sorumluydu. Sarayın (erkek) resmi görevlileri Shi'lara 士, iki kadın hizmet ederdi ve bu kadınlar hükümdarın kaftanını dikmekten sorumluydu. Ayrıca genel olarak *Lienüzhuan*'da, saray içinde yahut halktan tüm kadınlar eşlerini giydirmekten sorumluydu.

Buraya kadar kadınların eşleri üzerinden edindikleri unvanlar: Hou 后, Fei 妃, Furen 夫人, Nezi 内子, Qi 妻 ve Di 嫡 resmi olarak “..... kadınları” anlamlarında kullanılmakla beraber, genel olarak evli kadınlar Jia 嫁 karakteriyle vurgulanmıştır. Cariyeler, Pin 嫔, Qie 妾, Ji 姬, Jiqie 姬妾 ve gözde cariyeye olarak Biqie 嬖妾 karakterleri, köle kadınlar ise Bi 婢 karakteri ile biyografilerde geçmektedir.

Lienüzhuan'a göre kadınlara sarayda verilen bir diğer görev de dadılıktır. Bu kadınlar için sarayda süt anne 乳母, Bao Mu 保母 ve Ci Mu 慈母 unvanları kullanılmaktaydı. Biyografilerde Li kuralları kapsamında, sarayda bir şehzade bebek dünyaya geldiğinde, haremde ona özel oda hazırlandığı aktarılır. Tüm cariyeye ve görevlilerin arasından cömert, hayırsever, nazik, saygılı olma özelliklerine sahip süt anne 乳母, Bao Mu 保母 ve Ci Mu 慈母 seçilirdi. Bu kadınların görevi şehzadeleri beslemek, eğitmek ve onlara güvenli bir ortam sağlamaktır.

Tez çalışmasında aktarılan iki biyografide geçen iki ayrı dadı, yazarın “dadı kadın” düşüncesini yansıtır. Birisi, saraya yapılan baskın sonucu kendi oğlunu şehzadenin yerine yatırıp ölmesine razı olan ve şehzadeyi kaçırarak on bir yıl sonra tahta geçen, şehzadenin dadısıdır. Bu anlatı statü uğruna rolünden vazgeçen kadına dair bir örnek teşkil etmektedir. Diğeri de başına ödül konulmasına ve ölüm cezası riskine rağmen şehzadeyi kaçırarak ve kendini onun için siper eden, fakat onu kurtaramayan sütanne dadıdır. Yazar, bu iki örnekte de hayatları pahasına statülerinin

gereği olan görevlerini fazlasıyla yerine getiren dadıları, hanedanlık geleceği için çabaları açısından örnek kadınlar kapsamına almıştır.

Kadınlar her ne statüde olursa olsun, örneğin soylu ve hatta hanedanlık üyesi de olsa, yazar Liu Xiang, mütevaziliği öne çıkararak, kadınların eşlerine hizmet etmelerini bir zorunluluk olarak belirtmektedir. Burada temel olan yine Li kurallarıdır. Erkeklerin birbirleriyle olan ilişkilerinde Li kurallarının yanı sıra statüleri de etkilidir. Kadınlar ise statüyü babalarından, eşlerinden ya da oğullarından yani erkekler üzerinden edinirler. Biyografilere göre, kadınların aile içi sosyal rolleri ile hanedanlıklarına karşı sosyal statüleri bağlamındaki görev ve davranışlarını belirlemesi nedeniyle, kadınların tüm yaşamlarında yazar tarafından Ru Düşünce Ekolüne bağlı hayatın etkin kılındığı söylenebilir.

29 biyografide geçen üç kadına üstün hizmetlerinden dolayı, resmi yetkililer veya hükümdarlar tarafından Mu Shi 母师 (eğitmen anne), Nü Zong 女宗 (örnek kadın) ve Xiao Fu 孝妇 (saygılı eş) unvanları verilmiştir. Bu unvanlar, kadınların kendi çabaları ile edindikleri statülerdir. Biyografilerde geçen kadınların büyük çoğunluğu, statülerini babalarından, eşlerinden ya da oğullarından yani erkekler üzerinden edinirken bu üç kadın, bu üç unvanla bu genellemenin dışına çıkmış görünür. Ancak bu atfedilen statüler de annelik, eşlik ve kadınlık ile yine erkekler üzerinden tanımlanır.

Liu Xiang'ın *Lienüzhuan* eseri, Konfüçyüsçülüğün politik olarak etkili olduğu bir dönemde yazılmıştır. Eser, içindeki övgüler ve yergiler ile hem annelik, kız evlatlık, eşlik gibi ailedeki kadın rollerini hem de kadınlardan beklenen ilkeli davranışları yansıtmasıyla dönemin Konfüçyüsçü etkisini örnekler. Dönemin Konfüçyüsçü terimleri ile kadınların rolleri birleştirildiğinde, Liu Xiang'ın yansıttığı kadın figürünün genel özellikleri de ortaya çıkar. Tez çalışmasının üçüncü bölümünde nicel içerik analizi ile elde edilen verilere göre Konfüçyüsçülüğün kadınlardan beklentileri, sırasıyla; dürüst olmak, bilgili olmak, geleneklere uymak, ahlaklı olmak, örnek evlat olmak, hoşgörülü olmak, sadık olmak ve son olarak cesur olmaktır.

Analiz edilen ilk terim olan Jun Zi yani “ideal insan” 139 kez metinlerde geçmesine rağmen kadınlara yönelik bir beklenti olmadığı için sıralamaya dahil edilmemiştir. Öyle ki, kadınların kişiliklerine ve ilkeli davranışlarına yönelik övgüler, biyografilerin sonunda geçen “bir Jun Zi der ki” ifadesi ile başlayan cümlelerde ve Song (methiye) kısımlarında yer almaktadır. Konfüçyüs'ün önemli terimlerinden biri, Jun Zi yani ideal insan, konumu ve özellikleri bakımından daha çok bir erkeğin ulaşabileceği bir zirve noktası olduğundan Liu Xiang'ın *Lienüzhuan* eserinde “bir Jun Zi der ki” ifadesinin erkek tonlamasında bir dış ses işlevi gördüğü söylenebilir.

Analizin ikinci terimi “De” “ahlaklı olmak” eserde tüm bölümde yer alan 34 biyografide 63 kez geçmektedir. İkinci bölümün birinci biyografisinde Zhou Hükümdarı Xuan'ın kadını Jiang'ın dürüst ve ahlaklı davranışları toplam 9 kez “De”

terimi kullanılarak övülmüştür. Bu anlatı eserde en çok “De” teriminin geçtiği biyografidir.

Analizin ikinci terimi “Ren” “hoşgörülü olmak” eserde tüm bölümde yer alan 26 biyografide 39 kez geçmektedir. Beşinci bölümün son biyografisinde babası ve kocasına olan sadakati ve hoşgörüsü ile kendi canına kıyan kadını anlatır. Bu biyografide “Ren” terimini 6 kez yer alarak terimin en fazla geçtiği biyografidir.

Analizin üçüncü terimi “Xiao” “örnek evlat” eserde tüm bölümde yer alan 16 biyografide 47 kez geçmektedir. Dördüncü bölümün son biyografisinde kocasının savaşta ölümünün ardından başka biriyle evlenmeden kayınvalidesine bakan kadının hikayesini ve hükümdarın ona olan övgüsünü anlatılır. Bu biyografide “Xiao” terimi 12 kez yer alarak terimin en fazla geçtiği biyografidir.

Analizin dördüncü terimi “Li” “geleneklere uymak” eserde tüm bölümde yer alan 42 biyografide 107 kez geçmektedir. Dördüncü bölümün altıncı biyografisi Qi Beyi Xiao’un karısı Meng Ji’nin yaşamı boyunca geleneklere bağlılığını anlatır. Bu biyografide “Li” terimi 10 kez yer alarak terimin en fazla geçtiği biyografidir.

Analizin beşinci terimi “Yi” “dürüst olmak” eserde tüm bölümde yer alan 47 biyografide 147 kez geçmektedir. Beşinci bölümün altıncı biyografisinde Lü Beyliğinden bir halanın Qi beyliğinin atağı karşısında kendi çocuğunu bırakarak erkek kardeşinin çocuğunu kurtarması ve Qi beyliğinin kadının bu davranışından dolayı saldırıdan vazgeçmesini anlatır. Bu biyografide “Yi” terimi 14 kez yer alarak terimin en fazla geçtiği biyografidir.

Analizin altıncı terimi “Zhi” “bilgili olmak” eserde tüm bölümde 50 biyografide toplamda 126 kez geçmektedir. Birinci bölümün dokuzuncu biyografisinde yazar kocası, oğlu ve yeğenine olan bilgili tavsiyeler veren Jing Jiang’ı övmüştür. Bu biyografide “Zhi” terimi 7 kez yer alarak terimin en fazla geçtiği biyografidir. Aynı zamanda bu biyografi eserin en uzun biyografisidir.

Analizin yedinci terimi “Zhong” “sadık olmak” eserde tüm bölümde 11 biyografide 30 kez geçmektedir. Birinci bölümün son biyografisinde rüşvet alan oğlunu uyaran anne derebeye olan sadakatini eleştirir ve yanlışını düzeltir. Beşinci bölümün beşinci biyografisinde general savaşı kaybeder intihar etmesi durumunda karısı ve çocuklarının öldürülmesi ile tehdit edilir. Kendisini öldüremeden eve dönen general, karısı tarafından Derebey’e olan sadakatsizliğinden dolayı eleştirilir. Bu iki biyografide “Zhong” terimi 5 kez yer alarak terimin en fazla geçtiği biyografidir.

Analizin sekizinci terimi “Yong” “cesur olmak” eserin dört, beş ve altıncı bölümleri olmak üzere 5 kez kullanılmıştır. Beşinci bölümün beşinci biyografisinde yukarıda bahsedilen generalin karısının cesareti de övülmüştür. Bu biyografide “Yong” terimi 2 kez yer alarak terimin en fazla geçtiği biyografidir.

Yukarıdaki analizler değerlendirildiğinde, “sadık olmak” terimi ilk akla gelen anlamıyla kadının kocasına olan sadakati olarak değil, tebaanın hükümdara olan sadakatini anlatmaktadır. Bu sebeple kadın üzerinden değerlendirildiğinde sıralamada geri planda olması yadırganmamalıdır. Ayrıca sadece beş kez geçen “cesur olmak” terimi kadından cesaret beklentisinin diğer özelliklere görece daha az olduğunu göstermektedir. “Kadınlara biçilen görev tanımında “bilgili olmak” unsuru bulunmamasına rağmen, ev içi görevlerde “örnek evlat” olmak ilkesi önem arz etmektedir. Analizlerde karşımıza “Bilgili olmak” terimi “örnek evlat” teriminden daha fazla çıkması bir zıtlık oluşturmuştur.

Yazara göre kadınları “iyi” yapan, bu ilkelerden bir veya birkaçını yerine getirmeye çalışmalarıdır. Fakat en önemlisi, bu kadınları “iyi” kılan, kendileri dışındakilere “iyilik” yapmalarıdır. Ayrıca, yazara göre yaptıkları “iyi” davranış, doğrudan ya da dolaylı olarak hanedanlığa yarar sağlamalarıdır.

Tezin odağını oluşturan 29 biyografide yazar, annelik görevini layığıyla yerine getirmelerini, ilkel eğitimlerini, çocuklarına doğru birer rol model olmalarını, erdemli oluşlarını, geleneklere uygun davranışlar sergilemelerini, görmüş oldukları yanlışlarını düzeltmelerini, gelecek tehlikelere karşı öngörülü olmalarını vurgulamaktadır. Eş rolünde ise kocalarından daha üst sınıfta kadınların mütevaziliğini, erdemli olmalarını, Li kurallarına uygun hareket etmelerini, hanedanlık yararına yapmış oldukları uyarıları, öngörülü olmalarını, bilgili olmalarını, sadık olmalarını ve xiao ilkesine uymalarını övmektedir.

29 biyografide, yedinci bölümden seçilen beş biyografideki methiyelerin, bir kişiyi ya da davranışı övmediği, ama yaşananları yorumlayarak, eleştirerek hatta yargılayarak özetlediği görülmektedir. Ancak “kötü” kadınları betimleyen bu yorumlar, kadınların ilkesiz davranışlarına, savurganlıklarına, kayırmacı tutumlarına ve sadakatsizliklerine yer vermektedir. Hanedanlıkların yok olmasına sebep olma, saray düzenini bozma, sosyal düzenin önemli bir parçası olan ailelerine ve yanı sıra beyliklere zarar verme özellikleri ile kadın “hatalarını” resmetmektedir. Fakat “bir Jun Zi der ki” ifadesinde çelişkili noktalar bulunur; eserin yedinci bölümde iki biyografi hariç hiçbirinde bu eril dış ses yer almamıştır. Ancak hepsinde, song (methiye) yazılmıştır. Tüm kitapta övgü içeren methiyeler, yedinci bölümde, kendi anlamının da dışına çıkararak yergi amacıyla kullanılmıştır.

Lienüzhuan'da kadınlar ve erkekler arasındaki iktidar ilişkilerine dair çelişkiler de mevcuttur. Dış saray yönetimle, iç saray ise ailevi meselelerle ilgili kararların alındığı yerdir. Kadını iç saray ya da ev içi ile sınırlandıran Li kurallarının tersine, *Lienüzhuan*'da bulunan 29 biyografide, efsanevi zamanlardan itibaren erkekler, kadınlara ailevi meseleleri ve yönetim ile ilgili alınacak kararları danışmışlardır. Hatta bir erkeğin kadınlar(ın)a danışmasına gerek kalmadan, yönetime dair şahit oldukları yanlışlara da müdahale etmişlerdir. Yönetim konusunda oğluna ders veren kadınların örneği bile mevcuttur. Fakat bu kadınların hanedanlığın geleceğini düşündükleri için yapmış oldukları erdemli müdahaleler, yazar Liu Xiang tarafından desteklenmiştir. Yedinci bölümde okunan benzer müdahalelerse, kadınların “erdemsiz” olmaları sebebi ile zararlı olarak nitelendirilmiştir. Liu Xiang, eserindeki yedinci bölümle bir tür çelişkiye düşmektedir.

Böylece, çoğu incelemede kadınlara örnek teşkil etmesi için yazıldığı belirtilen bu eserin, sadece kadın merkezli biyografiler üzerinden kadınların tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi nedeniyle kadına bakış açısını yansıttığı düşünülebilir. Ancak Liu Xiang'ın bu eseri sadece kadınlara mesaj vermek amacıyla yazdığını varsayarsak, yedinci bölümde neden sadece “kötü” örneklere yer verdiğini de açıklamak gerekir. Bu sorudan yola çıkarak, eserin birçok mesajı bir arada aktardığı söylenebilir: Hanedan mensuplarına, erdemli kadınlardan oluşan bir hareme sahip olmaları halinde, çocukları için iyi bir eğitim sağlayacakları, yönetim konusunda sıkıntı yaşadıklarında destek görecekları, yanlışlarının düzeltilebileceği, ailelerine ölene kadar hizmet edileceği, öldükten sonra onlara sadık kalınacağı ve geride kalan –

soyun devamı- erkek evlatlarına itaat etmeye devam edileceği mesajları verilmektedir. Buna karşılık “kötü kalpli” ve “erdemsiz” kadınlardan oluşan bir harem, hanedanlığın ya da beyliğin kaosa sürüklenmesi ya da yıkıma uğraması mesajlarını içerir.

Aynı zamanda Batı Han Hanedanlığı resmi görevlisi olan Liu Xiang, hanedanlara doğrudan açıklama yapamayacağı veya yapmak istemediği için bu eseri yazarak dolaylı bir yoldan, biyografiler yani yaşanmış olduğu varsayılan hayat hikayelerini aktararak kadınlar üzerinden mesajlarını iletmiştir.

Son olarak, Liu Xiang’ın *Lienüzhuan* eseri içinde geçen biyografiler, tarihi olaylara da yer verir. Bu eserde geçen tarihi şahsiyetlerin ve önemli tarihi olayların, bir tarihçi bakış açısıyla incelenmesi durumunda, bu tez çalışmasında hangi dönem yaşadığı tespit edilemeyen kadınlar hakkında bilgiye ulaşmak mümkün olabilir. Ayrıca eser, biyografik tarzı ve şiirlere yer vermesi sebebiyle edebi açıdan da ele alınabilir. *Shijing*’den alıntılanan şiirlerin dışında, eserde yer alan diğer şiirlerin kaynağına da ulaşılabilir. Fakat en önemlisi, Konfüçyüsçü bakış açısı ile yazılmış Liu Xiang’ın *Lienüzhuan* eseri Çin felsefesi yönünden incelenebilir. Çin kadını ancak 1949 sonrası toplumda kendine yer bulabilmiştir.

ÖZET

Batı Han Hanedanlığı dönemi tarihçileri, hanedanlıklarının son hükümdarlarını kötülük emsali olarak yansıttılar. Yeni yöneticilere, eskilerin ülkeyi kötü yönettiğini anlatarak durumu meşrulaştırdılar. Ayrıca tarihçiler kötü yöneticileri çok daha “kötü” kadınlarla eşleştirmişlerdi. Hanedanlığın çöküşünden hükümdarın kadınına sorumlu tutmak, politikada akrabalık ilişkilerinin önemli olduğunu düşünen okuyuculara anlamlı gelmiştir. Bu tez çalışmasının konusu da bu bakış açısına sahip Liu Xiang tarafından derlenmiş *Lienüzhuan* eseridir. *Lienüzhuan*, Çin'in Xia Hanedanlığından Han Hanedanlığına kadar olan süre boyunca farklı konumlara ve erdemlere sahip kadınların biyografilerini içeren, Batı Han Hanedanlığı sonunda yazılmış bir eserdir.

Çin tarihinde, Xia Hanedanlığından Han Hanedanlığına kadar süren dönemi yansıtması bakımından önemli bir yeri olan *Lienüzhuan*'da bulunan kadın biyografilerinden yola çıkarak, Liu Xiang'ın yansıttığı kadın figürünün genel özellikleri ve biyografilerde geçen dönemin Konfüçyüsçü terimleri incelendiğinde kadınlara dair ortaya çıkan bakış açısının ne olduğu, bu tezin temel sorunsalıdır. Ru Düşünce Ekolü'nün hanedanlığın resmi politikası haline gelmesi, Batı Han Hanedanlığının önemli bir özelliği olduğu gibi, Çin tarihi açısından da aile, kadın ve yönetim konularının tartışılmış olmasının da zemini olmuştur. Böylece Konfüçyüsçülüğün kendi ataerkil kurallarının bu dönemde etkin olduğu akla gelir. Bunu yansıtabilmek amacıyla da *Lienüzhuan*'da geçen biyografilerdeki kadınların sosyal rollerine ve statülerine bakılmaktadır. Konfüçyüsçülüğün temelini oluşturan ve

böylece bu düşüncenin anlaşılmasını sağlayan terimler açıklanarak çeşitli bilgiler elde edilmiştir.

Sonuç olarak *Lienüzhuan*'da, biyografiler kullanılarak Konfüçyüs'ün ilkelerinden en az birini yerine getiren kadınların övüldüğü, buna karşılık Konfüçyüs ilkelerini yerine getirmeyen kadınların ailelerine, beyliklere ve hanedanlıklara zarar vermeleri sebebi ile yerildiği görülmüştür.

ABSTRACT

The historians of West Han Dynasty period have reflected the last emperors of their dynasty as exemplars of evil. Reporting to the new governors that the formers have governed the country in a bad manner, they legitimated the current situation. In addition, the historians had also coupled the poor governors with much “worse” women. Holding the emperor’s wife responsible for the fall of the dynasty has made sense to the readers who consider the family relationships to be important in politics. The focus of this dissertation is the work titled *Lienüzhuan*, compiled by Liu Xiang, who has this point of view. *Lienüzhuan* is a work that encompasses the biographies of women having different positions and virtues during the period between China’s Xia Dynasty and Han Dynasty and was written at the end of West Han Dynasty.

The main concern of this dissertation is the main characteristics of the woman figure that Liu Xiang reflects based on the biographies of the women in *Lienüzhuan*, which has an important role in terms of reflecting the period between Xia Dynasty and Han Dynasty in Chinese history. In addition, the dissertation aims to investigate the terminology of Confucius in Ru school of thought within the period in the biographies and explore the point of view regarding women. The fact that Ru school of thought has become the official policy of the Dynasty is both a significant feature of West Han Dynasty and the basis of the discussions of topics in terms of Chinese history such as family, woman and government. This brings to mind the idea that the patriarchal rules of Ru school of thought is active at this period. In order to reflect this, the social roles

and statuses of women in the biographies in *Lienüzhuan* have been investigated. The terminologies that form the basis of Ru school of thought, which in turn make it understandable, were explained and data were gained.

In sum, it has been observed that in *Lienüzhuan*, women who practice at least one of the principles of Confucius were praised whereas the ones who do not practice these principles were criticized for doing disservice to their families, principalities and dynasties.

KAYNAKÇA

- Çakır, S. (2011). **Feminist Tarih Yazımı: Tarihin Kadınlar İçin, Kadınlar Tarafından Yeniden İnşası**. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Arık, A. (1992). **Psikolojide Bilimsel Yöntem**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Aslan, E., & Tavşancıl, E. (2001). **İçerik Analiz ve Uygulama Örnekleri**. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Aydın, S. (2003). **Antropoloji Sözlüğü**. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Aziz, A. (1990). **Araştırma Yöntemleri, Teknikleri ve İletişim**. Ankara: İlad İletişim Yayınları.
- Bai, S. (2008). **An Outline History of China**. Beijing: Foreign Language Press.
- Berktaş, F. (2015). **Tarihin Cinsiyeti**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Birrel, A. (2016). **Çin Mitleri**. (M. Pancar, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Chen, C. (2011). **Shanhaijing Yizhu (山海经译注)**. Shanghai: Shanghai Guji Chubanshe.
- Chen, G., Chen, Q., & Fu, R. (2014). **Huainanzi (淮南子)**. Shanghai: Shanghai Sanlian Shudian (上海三联书店).
- Chen, L. (2015). **Çin Mitolojisi Efsanelerin Kökeni**. (H. Bögün, Çev.) İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Csikszentmihalyi, M. (2006). **Readings in Han Chinese Thought**. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- Du, Z. (2011). **Hanshiwaizhuan Xuanyi (韩诗外传选译) (Hanshiwaizhuan Çevirileri)**. Nanjing: Feng Huang Chubanshe (凤凰出版社).

- Eberhard, W. (1987). **Çin Tarihi**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Eberhard, W. (2000). **Çin Simgeleri Sözlüğü**. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Erdoğan, İ. (2011). **Çin'de Yalnızca Kadınların Kullandığı Yazı Nü Zi (女字)**. *ADES I Bildiriler Kitabı* (s. 141-145). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2015). **Çin'de Türk ve Müslüman Nüfusu**. İstanbul: Kırk Yayınevi.
- Feng, L. (2008). **Lun Liu Xiang 《Lienüzhuan》 de Chengshu Yuanyin (刘向《列女传》的成书原因)**. *Tianfu Xin Lun*, 183-185.
- Fichter, J. (2001). **Sosyoloji Nedir**. (N. Çelebi, Çev.) Ankara: Atilla Kitabevi.
- Fidan, M. (2013). **Çin'in İlk Kadın Tarihçisi Ban Zhao ve Eseri Nü Jie'nin İncelenmesi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fung, Y. (2009). **Çin Felsefesi Tarihi**. (F. Aydın, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Görez, F. (2016). **Üçüncü Cinsiyetin Dünyası: Çinli Hadımlar**. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 6*, 76-86.
- Görez, F. (2017). **Çin Tarihinde Hadım Olgusu ve Hadımların Hanedanlık Yönetim Sistemindeki Etkileri**. Ankara: Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Giles, H. A. (2017). **Eski Çin'de Dinler**. (D. Uludağ, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Hirsch, B. (2011). **Women in Early Imperial China**. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Hui, Y. (2002). **Xin Shi Ji Han Ying Da Cidian (新世纪汉英大词典) (Yeni Yüzyıl Çince İngilizce Büyük Sözlük)**. Beijing: Baiyu Jiaoxue Yu Yanjiu Chubanshe .

- Ji, D. (2015). **Lüshichunqiu** (吕氏春秋). Shanghai: Shanghai Sanlian Shudian (上海三联书店).
- Karasar, N. (2012). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Keay, J. (2011). **Çin Tarihi**. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kinney, A. B. (2014). **Exemplary Women of Early China, The Lienü Zhuan of Liu Xiang**. New York: Columbia University Press.
- Ko, D. (2001). **Every Step a Lotus Shoes for Bound Feet (Lotus Ayakkabılarla Her Bir Adımda Bağlı Ayaklar)**. London: University of California Press.
- Lü, J. (2014). **Gu Lienüzhuan Fanzhu** (古列女传译注) (Açıklamalı Eski Örnek Kadın Biyografileri). Shanghai: Shanghai San Lian Shudian (上海三联书店).
- Lü, Z. (2014). **Zhanguoce** (战国策). Shanghai: Shanghai Sanlian Shudian (上海三联书店).
- Lü, Z. (2015). **Zhongguo Lidai Guanzhi Da Cidian** (中国历代官制大辞典) (Çince Resmi Ünvanlar Sözlüğü). Beijing: Shangwu Yin Shuguan.
- Li, B. (2016). **《Zhanguozonghengjia Shu》 Wenxue Xing Yanjiu** (《战国纵横家书》文学性研究) (Zhan Guo Zong Heng Jia Eseri Üzerine Edebi Bir Çalışma). Jinan: Shandong Shifan Daxue.
- Li, L. (2015). **Ru Xue yu Nü Xing** (儒学与女性) (Ru Düşünce Ekolü ve Kadın1). Nanjing: Jiangsu Renmin Chubanshe.
- Li, X., & Chen, T. (2014). **Yanzichunqiu** (晏子春秋). Shanghai: Shanghai Sanlian Shudian (上海三联书店).
- Lin, J. (2015). **Chuci** (楚辞). Beijing: Zhonghua Shuju (中华书局).

- Lin, Z. (2011). **Lun Daji Yaomo Xingxiang de Xingcheng (论妲己妖魔形象的形成) (Daji ile Şeytan İmajının Oluşumu)**. *Sichuan Minzu Xueyuan Xuebao*, 30-35.
- Liu, J. (2016). **Lienüzhuan de Shiyuanxue Kaocha (《列女传》的史源学考察) (Lienüzhuan'in Tarih Kaynakları Üzerine Araştırma)**. Beijing: Renmin Chubanshe.
- Liu, Y. Y. (2011). **Liu Xiang 《Lienüzhuan》 Banben Kao Lue (刘向《列女传》版本考略) (Liu Xian'ın 《Lienüzhuan》 Eserinin Nüshalarının Detaylı Çalışması)**. *Jiangnan Daxue Xuebao (Renwen Shehui Kexue Ban)*, 70-73.
- Liu, Z. (2007). **Zhongguo Wenhua Changshi (中国文化常识) Ana Hatlarıyla Çin Kültürü**. Beijing: Gaodengjiaoyu Chubanshe .
- O'hara, A. R. (1945). **The Position of Women in Early China**. Washington: The Catholic University of America Press.
- Okay, B. (2017). **Konfüçyüs ve Çin Felsefesinin Temelleri**. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Qiu, Y. (2011). **Lun Liu Xiang 《Lienüzhuan》 Zhong de Nan Quan Xushi (论刘向《列女传》中的男权叙事) (Liu Xiang'ın 《Lienüzhuan》 Eseri İçindeki Ataerkil Söylemler)**. Chongqing: Xi Nan Daxue.
- Raphals, L. (1998). **Sharing the Light Representations of Women and Virtue in Early China**. New York: State University of New York Press.
- Suzuki, D. T. (2012). **Çin Felsefesi Tarihi**. (A. Aydoğan, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

- Türker, N. (2007). **Çin'deki Düşünce Ekollerine Genel Bakış**. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 22* , 289-298.
- Türker, N. (2013). **Han Hanedanlığı Döneminde Hunlarla Yürütülen He Qin Politikası ve Sonuçları**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türker, N. (2015). **Han Hanedanlığı Döneminde Rehin Sistemi**. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 455-467.
- Tang, J., & Ying, T. (2015). **Çin Ansiklopedisi**. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Wang, L. (2013). **Zuozhuan (左传)** . Shanghai: Shaghai Sanlian Shudian (上海三联书店).
- Wang, R. R. (2003). **Images of Women in Chinese Thought and Culture**. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- Wang, R. R. (2005). **Dong Zhongshu's Transformation of "Yin-Yang" Theory and Contesting of Gender Identity**. *Philosophy East and West*, 209-231.
- Wang, S. (2000). **Lun Liu Xiang 《Xinxu》 de Shehui Zhengzhi Sixiang (论刘向《新序》的社会政治思想) (Liu Xiang'ın 《Xin Xu》 Eseri Üzerine Sosyal ve Politik Fikirleri.)** *Henan Daxue Xuebao*, 42-47.
- Wen, H. (2014). **Çin Felsefesi**. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Xü, J. (2004a). **Hanshu (汉书) (Han Tarihi)**. Shanghai: Hanyu Da Cidian Chubanshe (汉语大词典出版社).
- Xü, J. (2004b). **Houhanshu (后汉书) (Sonraki Han Tarihi)**. Shanghai: Hanyu Da Cidian Chubanshe (汉语大词典出版社).

- Xü, J. (2004c). **Shiji (史记) (Tarihçinin Kayıtları)**. Shanghai: Shanghai Da Cidian Chubanshe (上海大词典出版社).
- Xü, J. (2004d). **Suishu (隋书) (Sui Tarihi)**. Shanghai: Shanghai Da Cidian Chubanshe (上海大词典出版社).
- Xü, J. (2004e). **Tangshu (唐书) (Tang Tarihi)**. Shanghai: Shanghai Da Cidian Chubanshe (上海大词典出版社).
- Xü, Z. (2015). **Xi Nian, Chunqiu, Zhushujinian de Lishi Xushi (《系年》《春秋》《竹书纪年》的历史叙事) (Xi Nian, Chun Qiu ve Zhu Shu Ji Nian'de Tarih Anlatımı)**. Shanghai: Zhong Xi Shu Ju (中西书局).
- Xu, W. (2005). **《Shizi》 Bian (《尸子》辨) (Shi Zi Ayrımı)**. *Kong Zi Yanjiu*, 122-128.
- Yıldırım, K. (2010). **Türk Tarihi İçin Eski Çince-Türkçe Sözlük**. İstanbul: Otopsi Yayınları.
- Yılmaz, D. (2012). **Shan Hai Jing'de Geçen Hayvanların ve Mitolojik Yaratıkların İncelenmesi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, D. (2018). **Çin Mitolojisindeki Kadın Karakterler: Shan Hai Jing Eseri Üzerinden Bir İnceleme**. *Current Research in Social Sciences*, 4(1), 18-28.
- Yılmaz, D. (2018). **Shan Hai Jing'de Geçen Yaratıkların Diğer Mitolojilerle Olan Benzerlikleri**. G. Ünal Chiang, F. E. Ceylan, & E. Ceylan (Dü) içinde, *Çin Medeniyeti: Tarih, Kültür, Edebiyat Felsefe* (s. 151-183). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yang, B., & Zhao, Z. (1999). **Mengzi (孟子) (Mencius)**. Hunan: Hunan Renmin Chubanshe.

- Yang, M. (1999a). **Lunyu (论语) (Konuşmalar)**. Hunan: Hunan Renmin Chubanshe.
- Yang, M. (1999b). **Mengzi (孟子)**. Hunan: Hunan Renmin Chubanshe.
- Yang, M. (1999c). **Xunzi (荀子)**. Hunan: Hunan Renmin Chubanshe.
- Yang, M. (2002). **Zhongguo Chuantong Wenhua Tonglan (中国传统文化通览) (Ana Hatlarıyla Geleneksel Çin Kültürü)**. Qingdao: Zhongguo Haiyang Daxue Chubanshe .
- Yao, D. (2016). **Çin Edebiyatı Şarkılar Kitabından Günümüze Köklü Gelenek**. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Yolaç, C. S. (2016). **Herkes için Çin Tarihi Siyaset, Kültür ve Medeniyet** . Ankara: KRP Yayıncılık.
- Yu, D. (2010). **Konfüçyüs Modern Dünyada Kadim Bilgelik**. (Ç. Erendag, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.
- Zhang, J. (2001). **Lun 《Guanzi》 Zhong de Junzhu Jie Yu Sixiang (论 《管子》 中的君主节欲思想) (Guan Zi Eserindeki Monarşik Düşünce Üzerine)**. *Zibo Xueyuan Xuebao*, 44-47.
- Zhang, Y. (2011). **Tujie Shanhaijing (图解山海经) (Resimli Açıklamalı Shan Hai Jing)**. Changchun: Guilin Chubanshe (桂林出版社).
- Zhang, Y. (2014). **Guoyu (国语)**. Shanghai: Shanghai Sanlian Shudian (上海三联书店).
- Zhao, Y. (2014). **《Yuejueshu》 Cailiao Laiyuan Kao Lue (《越绝书》 材料来源考略) (Yue Jue Eserinin Kaynağı Üzerine Bir Araştırma)**. *Qiqihar Daxue Xuebao*, 128-130.

Zhao, Y. L. (2000). **Liu Xiang 《Bielu》 Bianzuan de Tiaojian ji Yuanyin Chutan** (刘向《别录》编纂的条件及原因初探) (**Liu Xiang 《Bie Lü》 Derlemesinin Sebepleri Üzerine bir Araştırma.**) *Liaocheng Shifan Xueyuan Xuebao*, 81-87.

Zheng, C. (2013). **Shiji (史记) (Tarihçinin Kayıtları)**. Beijing: Zhongguo Huaqiao Chubanshe (中国华侨出版社).

Zheng, X. (2013). **Liu Xiang "Lienüzhuan Songtu" Yanjiu** (刘向《列女传颂图》研究) (**Liu Xiang'ın Lienüzhuan Methiyeleri Araştırmaları**). Nanjing: Feng Huang Chubanshe (凤凰出版社).

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Belgeler Klasiği (尚书) <https://ctext.org/shang-shu/counsels-of-the-great-yu/zh>

Guanzi (管子) <https://ctext.org/guanzi/xiao-wen/zh?searchu>

Guoyu (国语) <https://ctext.org/guo-yu/jin-yu-yi/zhs?searchu>

Hanshiwaizhuan (韩诗外传) bkz. <https://ctext.org/han-shi-wai-zhuan/juan-si/zhs?searchu>

Huainanzi (淮南子) <https://ctext.org/huainanzi/dao-ying-xun/zh?searchu>

Huang Lao Maddesi <http://www.indiana.edu/~g380/4.8-Huang-Lao-2010.pdf>

Lienüzhuan (列女传) <https://ctext.org/lie-nv-zhuan/zh?searchu>

Lüshichunqiu (吕氏春秋) <https://ctext.org/lv-shi-chun-qiu/jing-yu/zhs?searchu>

Luoshu Maddesi <https://baike.baidu.com/item/%E6%B4%9B%E4%B9%A6/1737>

Mengzi (孟子) <https://ctext.org/mengzi/gaozi-ii/zh?searchu>

Shizi (尸子) <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=238338&searchu>

Shuoyuan (说苑) <https://ctext.org/shuo-yuan/li-jie?searchu>

Şiirler Klasığı (诗经) <http://www.guoxue.com/jinbu/13jing/shijin/shijin1139.htm>

Törenler Klasığı (礼经) <https://ctext.org/liji/ji-fa/zhs?searchu>

Wuyuechunqiu (吴越春秋) <http://www.guoxue123.com/shibu/0101/02wycq/000.htm>

Xinxu (新序) <https://ctext.org/xin-xu/za-shi-er/zh?searchu>

Zhanguoce (战国策) <http://www.guoxue.com/book/zhanguoce/0030.htm>

Zhushujinian (竹书纪年) <https://ctext.org/zhushu-jinian/you-wang/ens?searchu>

Zuozhuan (左传) <http://www.guoxue.com/book/cqzz/0011.htm>

EKLER

Resim 1 Gu Kai Zhi tarafından çizilen *Lienüzhuan* eserinin Ren Zhi bölümünden kadınların resmi.

Song Kopyası

(Kaynak için bkz. Zheng, Xianbin, Liu Xiang "*Lienüzhuan Songtu*" Yanjiu, Feng Huang Chubanshe, Nanjing, 2013, s. I)

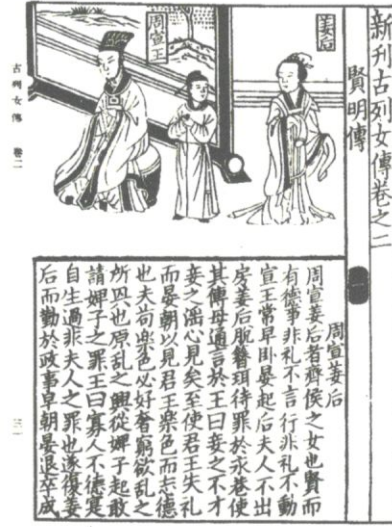
Resim 2 Kuzey Wei Hanedanlığından kalma lake pano. 1965 yılında Shanxi'de Sima Jinlong mezarından çıkarılmıştır.

(Kaynak için bkz. Zheng, Xianbin, Liu Xiang "*Lienüzhuan Songtu*" Yanjiu, Feng Huang Chubanshe, Nanjing, 2013, s. II)

Resim 3 Shandong Jiayang Wu Liang Ci tablosu, (5-8), (5-15) numaralı biyografilere ait resim.

(Kaynak için bkz. Zheng, Xianbin, Liu Xiang "*Lienüzhuan Songtu*" Yanjiu, Feng Huang Chubanshe, Nanjing, 2013, s. II)

Resim 4 *Lienüzhuan* Song basımı kopyasına ait ana parça

(Kaynak için bkz. Zheng, Xianbin, Liu Xiang " *Lienüzhuan Songtu*" Yanjiu, Feng Huang Chubanshe, Nanjing, 2013, s. III)

Resim 5 *Lienüzhuan* Song basımı kopyasına ait içindekiler sayfası

(Kaynak için bkz. Zheng, Xianbin, Liu Xiang " *Lienüzhuan Songtu* " Yanjiu, Feng Huang Chubanshe, Nanjing, 2013, s. III)

Resim 6 *Lienüzhuan* Song basımı kopyasına ait (2-8) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Zheng, Xianbin, Liu Xiang " *Lienüzhuan Songtu* " Yanjiu, Feng Huang Chubanshe, Nanjing, 2013, s. III)

Resim 7 *Lienüzhuan Song* basımı kopyasına ait (3-4) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Zheng, Xianbin, Liu Xiang " *Lienüzhuan Songtu*" Yanjiu, Feng Huang Chubanshe, Nanjing, 2013, s. III)

Resim 8 Lienüzhuan'ın Qiu Shizhou resmi.

(Kaynak için bkz. Zheng, Xianbin, Liu Xiang "Lienüzhuan Songtu" Yanjiu, Feng Huang Chubanshe, Nanjing, 2013, s. IV)

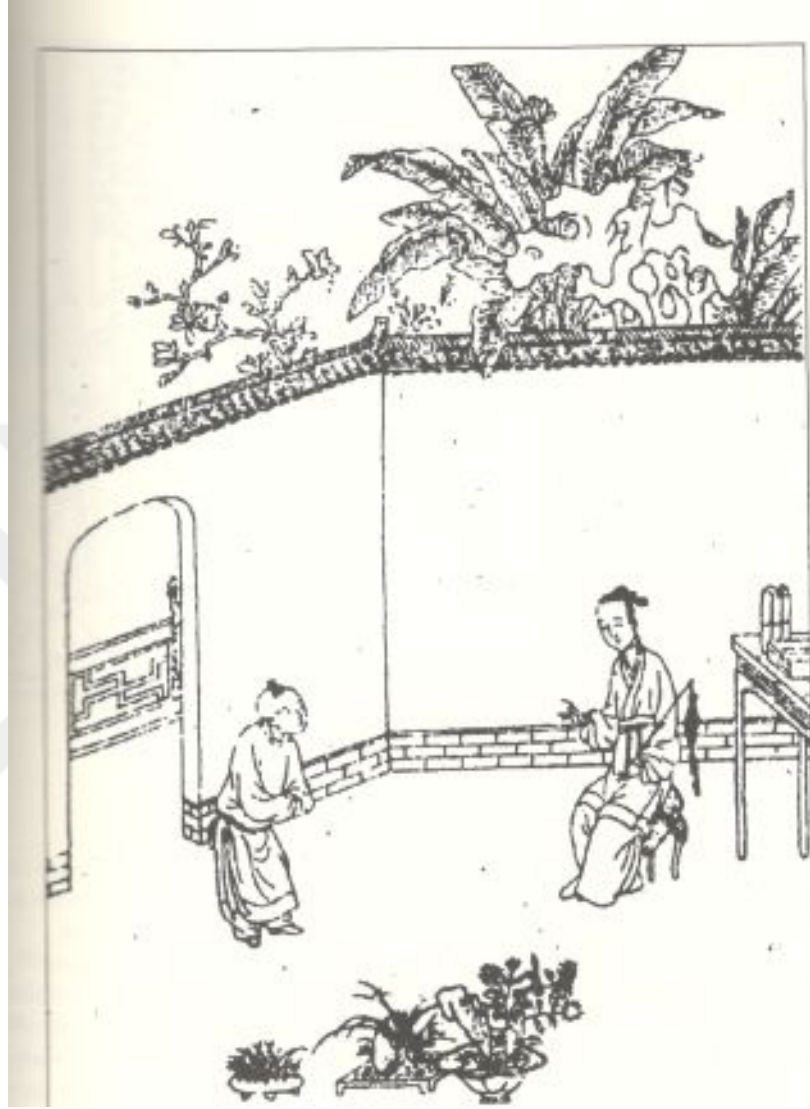
Resim 9 Lienüzhuan'ın Qiu Shizhou resmi.

(Kaynak için bkz. Zheng, Xianbin, Liu Xiang "Lienüzhuan Songtu" Yanjiu, Feng Huang Chubanshe, Nanjing, 2013, s. IV)

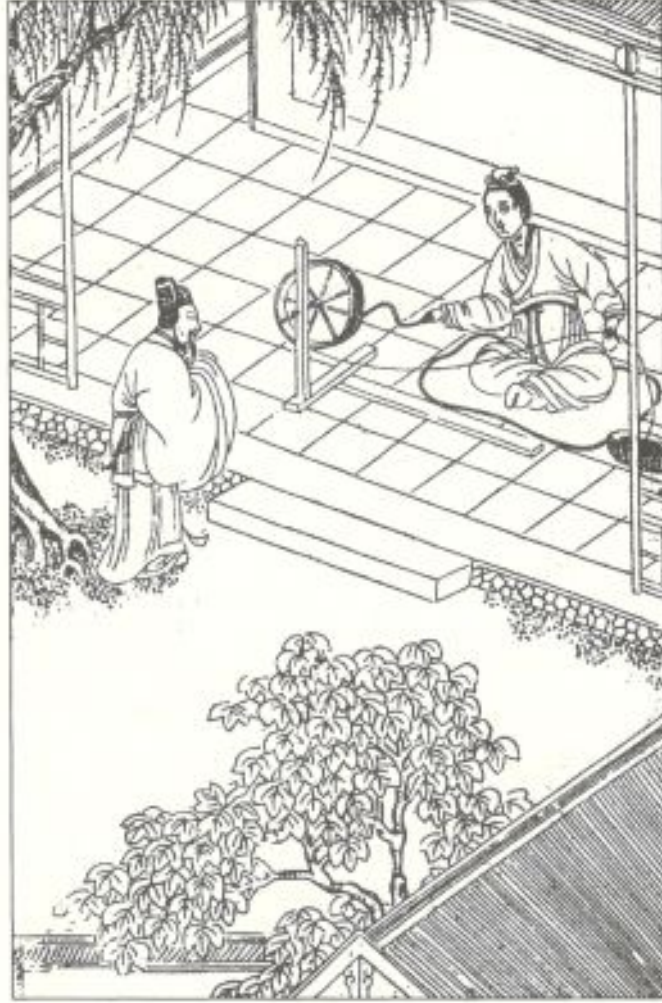
Resim 10 *Lienüzhuan* Wenxuanlou basımına ait (5-1) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 120)

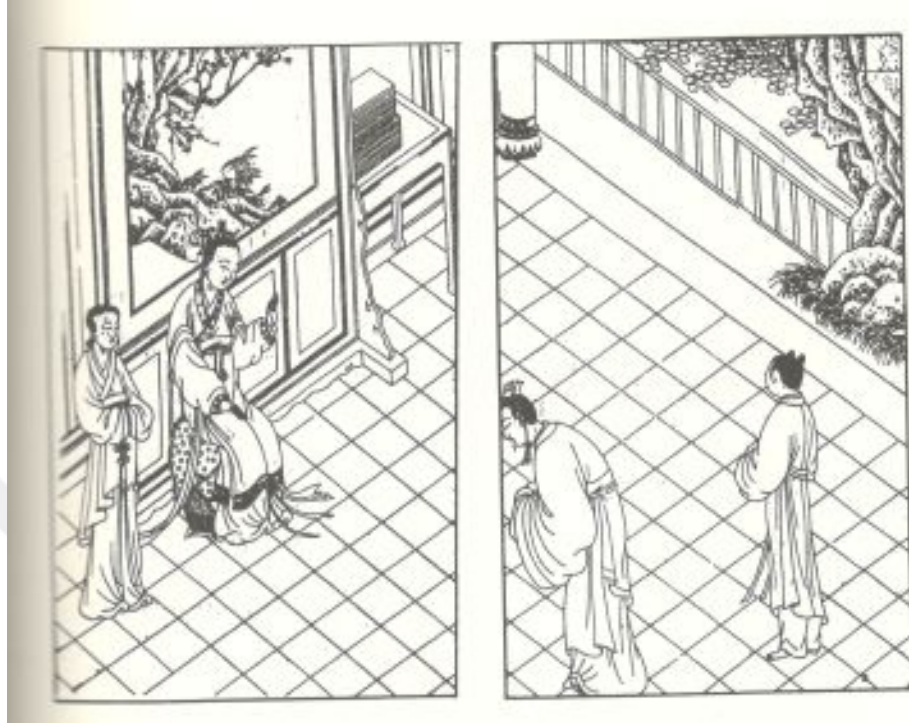
Resim 11 *Lienüzhuan* Sibü Congkan basımına ait (5-2) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 121)

Resim 12 *Lienüzhuan* Gui Fan basımına ait (5-3) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 122)

Resim 13 *Huitu Lienüzhuan* basımına ait (5-4) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 123)

Resim 14 *Lienüzhuan* Wenxuanlou basımına ait (5-5) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 124)

Resim 15 *Lienüzhuan* Sibü Congkan basımına ait (5-6) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 124)

Resim 16 *Lienüzhuan* Gui Fan basımına ait (5-7) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 125)

FIGURE 5.8

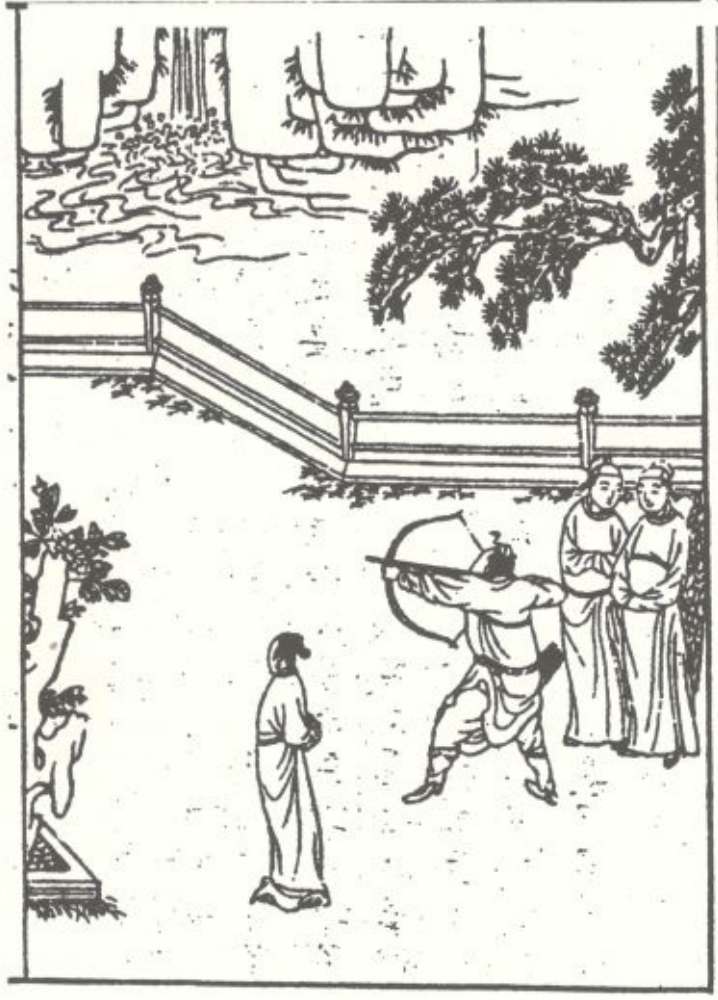
Resim 17 *Huitu Lienüzhuan* basımına ait (5-8) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 126)

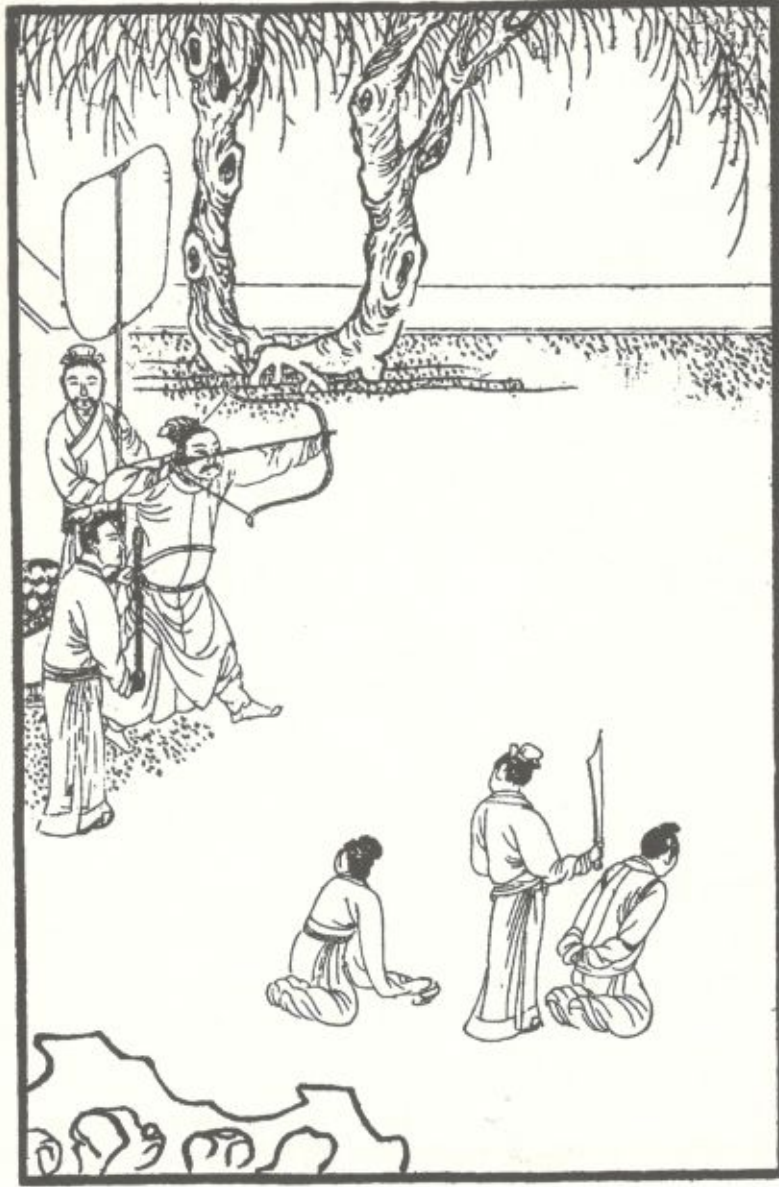
Resim 18 *Lienüzhuan* Wenxuanlou basımına ait (5-9) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 127)

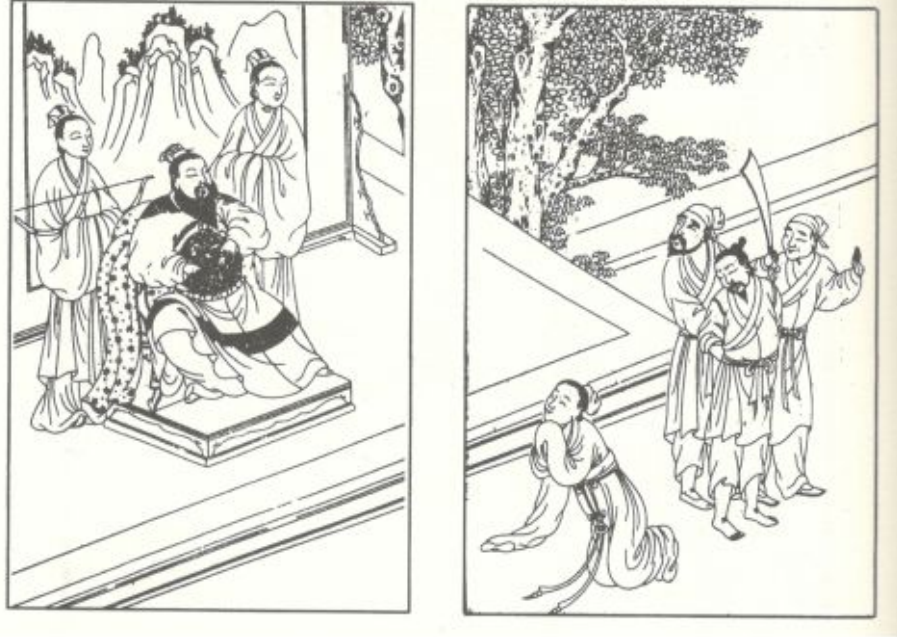
Resim 19 *Lienüzhuan* Sibü Congkan basımına ait (5-10) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 128)

Resim 20 *Lienüzhuan* Gui Fan basımına ait (5-11) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 129)

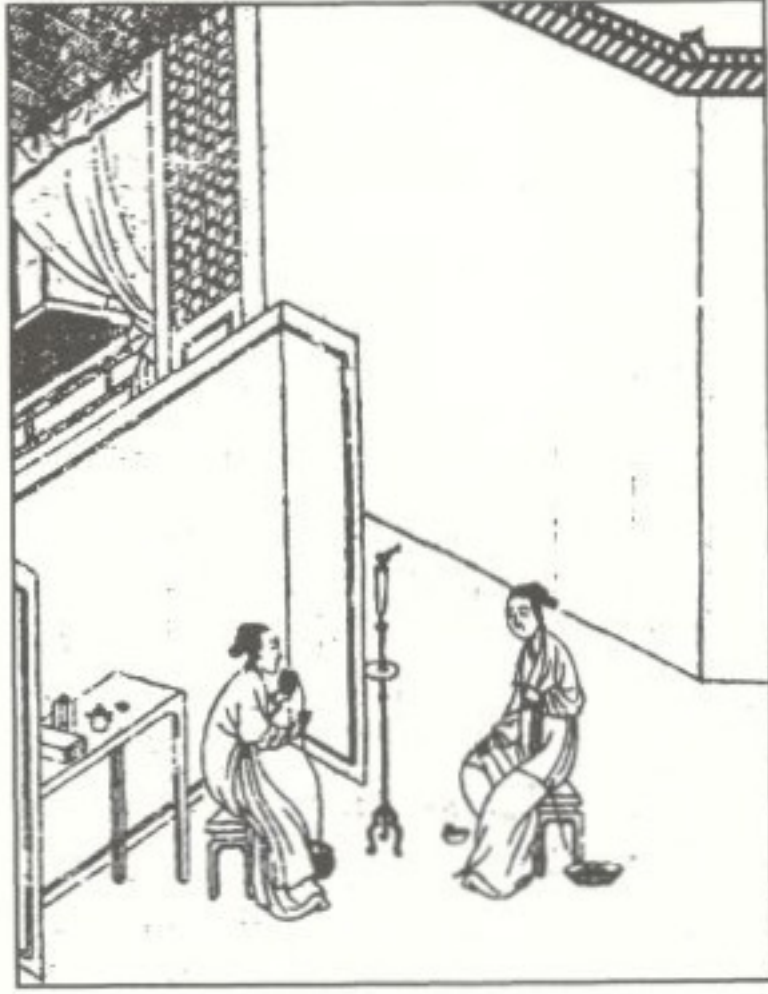
Resim 21 *Huitu Lienüzhuan* basımına ait (5-12) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 130)

Resim 22 *Lienüzhuan Wenxuanlou* basımına ait (5-13) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 131)

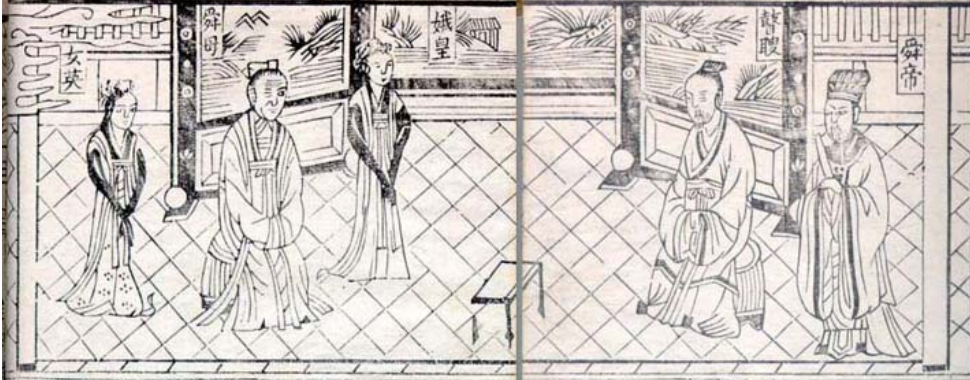
Resim 23 *Lienüzhuan* Gui Fan basımına ait (5-15) numaralı biyografinin illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. Raphals, Lisa, *Sharing the Lights Representations of Women and Vitue in Early China*, State University of New York Press. Albany, 1998, s. 132)

新刊古列女傳卷之一

母儀傳

有虞二妃

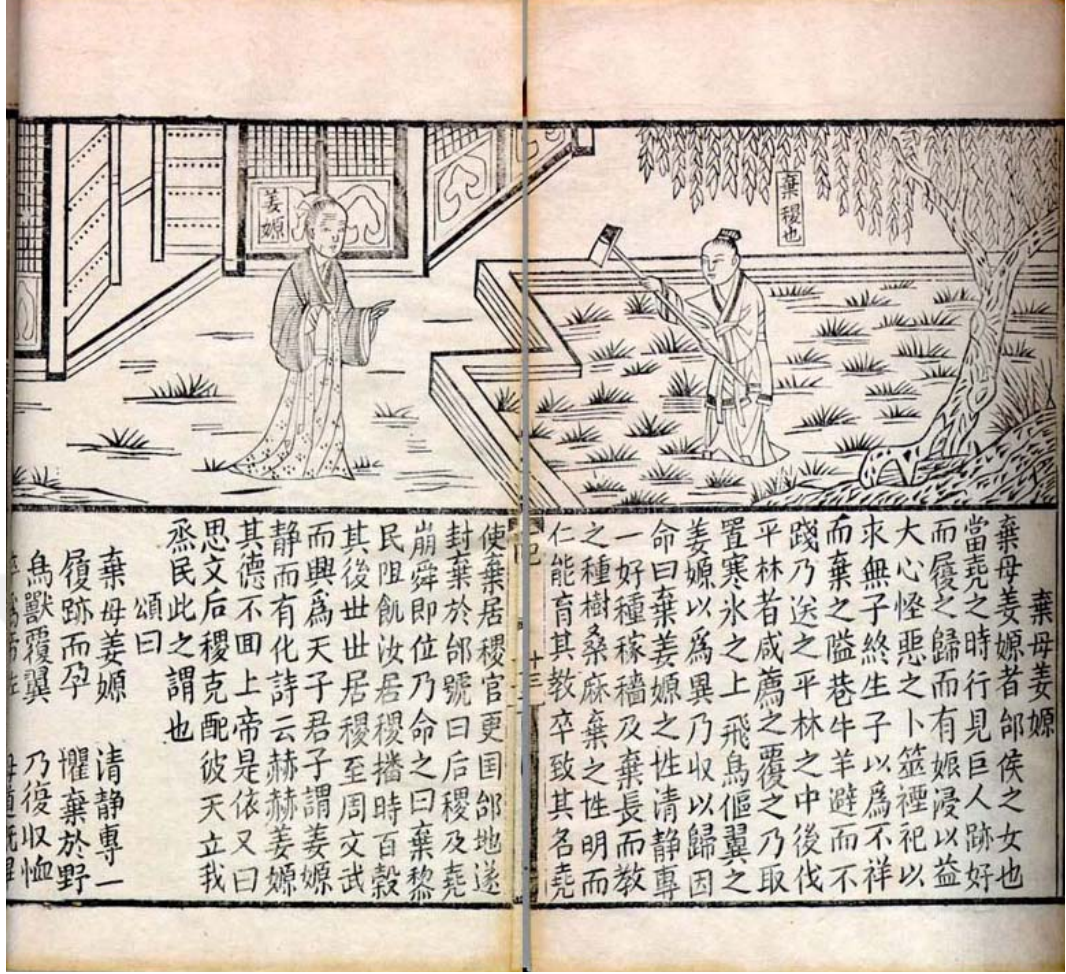
有虞二妃者帝堯之二女也長娥皇次女英舜父頑母瞽瞍瞽瞍弟四象敖游於嬖倖能諧暴之承事瞽瞍以孝母情舜而愛象舜猶內治靡有女意四獄薦之於堯堯乃妻以二女以觀厥內二女承事舜於朕畝之中不以天子之女故而驕盈舜猶謙二恭儉思盡婦道瞽瞍與象謀殺舜使塗廬舜歸告二女曰父母使我塗廬我其往二女曰往哉舜既治廬乃指階瞽瞍使廬舜往飛出象復與父母謀使舜浚井舜乃告二女二女曰今前往哉舜往浚井格其出入從掩舜潛出時既不能殺舜瞽瞍又速舜飲酒醉將殺之舜告二女二女乃與舜乘浴汪遂往舜終日飲酒不醉舜之

女弟繫於之與二嫂諧父母欲殺舜二猶不怨怒之不已舜往于田號泣日呼昊天呼父母惟害若茲思慕不已不怨其弟篤厚不意既納于百揆廬于西門選于林木入于大麓堯試之百乃每常謀於二女舜既嗣位升為天子娥皇為后英為妃封象于有庠事瞽瞍猶若焉天下稱二妃聰明貞仁舜陟方死於蒼梧謚曰重華二妃死於江湘之間俗謂之湘君君子曰二妃德純而行篤詩云顯惟德實辟其刑之此之謂也

元始二妃 帝堯之女 嬪列有虞 承舜於下 以尊尊卑 終能勞苦

Resim 24 Lienüzhuan (1-1) numaralı biyografi ve illüstrasyonu.

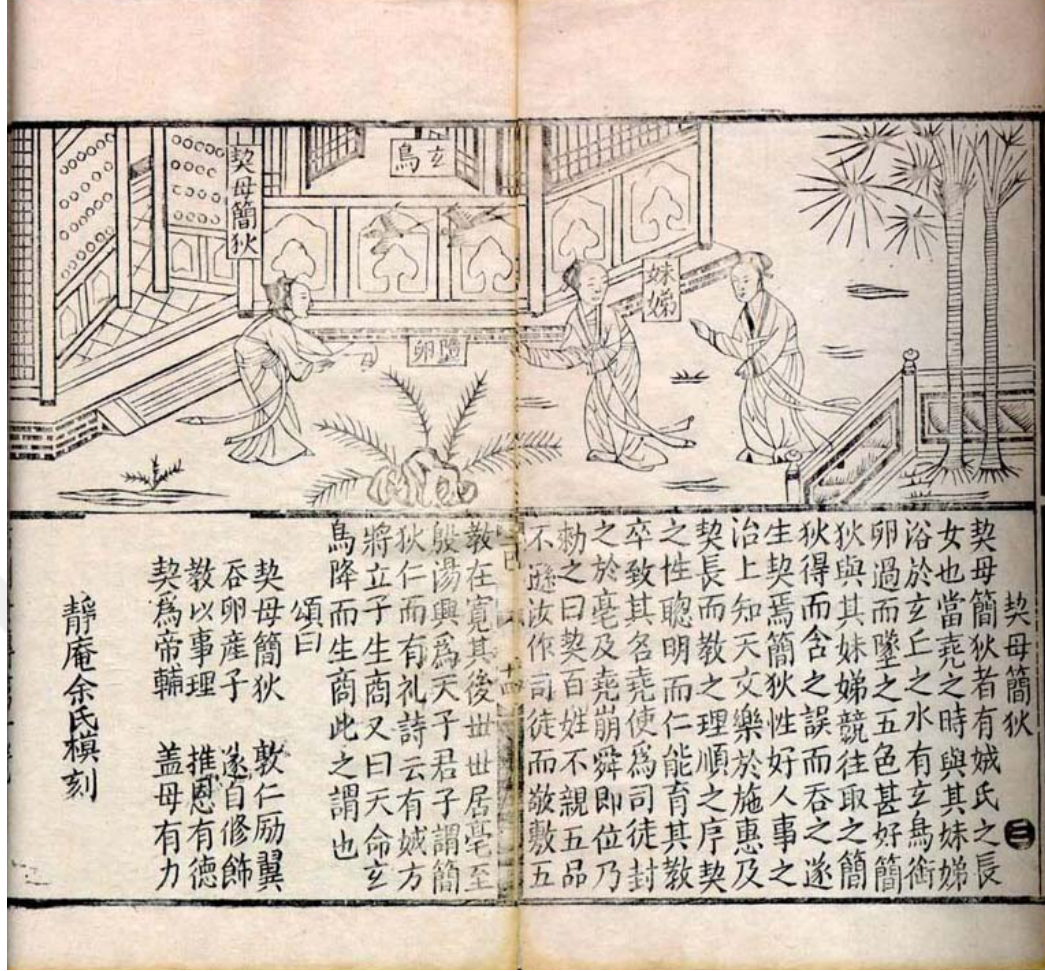
(Kaynak için bkz. <http://www2.iath.virginia.edu/xwomen/images/p1-2.jpg>, Son Okuma Tarihi: 10.06.2019, Saat: 12:01)

Resim 25 Lienüzhuān (1-2) numaralı biyografi ve illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. <http://www2.iath.virginia.edu/xwomen/images/p3-4.jpg>, Son Okuma Tarihi:

10.06.2019, Saat: 12:05)

Resim 26 Lienüzhuan (1-3) numaralı biyografi ve illüstrasyonu.

(Kaynak için bkz. <http://www2.iath.virginia.edu/xwomen/images/p5-6.jpg>, Son Okuma Tarihi:

10.06.2019, Saat: 12:10)

Resim 27 *Lienüzhuan* eserinin yazarı Liu Xiang

(Kaynak için bkz. , <http://m.qulishi.com/news/201712/267370.html> Son Okuma Tarihi: 10.06.2019,
Saat: 13:12)